

ธมมปทฎฐกถา ฉฎฐฎฐฎฐ ฎฎฎฎ

(แบบแยก -อติ คัพพ)

๑๒. อุตตวคคความณณา

๑. โปธิราชกุมารวตฎ. ๘
๒. อุปนนทสฎฐฎฐฎฐฎฐ. ๑๑
๓. ปธานิฎฐฎฐฎฐฎฐ. ๑๓
๔. กุมารกสฎฐฎฐฎฐฎฐ. ๑๕
๕. มหากาลอุปาสฎฐฎฐ. ๑๘
๖. เทวทฎฐฎฐ. ๒๐
๗. สฎฐฎฐฎฐฎฐฎฐ. ๒๑
๘. กาลฎฐฎฐ. ๒๒
๙. จุฎฐฎฐฎฐฎฐ. ๒๔
๑๐. อุตตทฎฐฎฐฎฐ. ๒๕

๑๓. โลกวคคความณณา

๑. ทฎฐฎฐฎฐ. ๒๘
๒. สฎฐฎฐฎฐ. ๓๐
๓. วิปฎฐฎฐฎฐ. ๓๒
๔. อฎฐฎฐฎฐ. ๓๓
๕. สฎฐฎฐฎฐ. ๓๔
๖. อฎฐฎฐฎฐ. ๓๕
๗. เปฎฐฎฐฎฐ. ๓๖
๘. ฎฐฎฐฎฐ. ๔๐
๙. จิฎฐฎฐฎฐ. ๔๑
๑๐. อฎฐฎฐฎฐ. ๔๔
๑๑. อนฎฐฎฐฎฐ. ๔๘

๑๔. พุฎฐฎฐฎฐ

๑. มฎฐฎฐ. ๕๑
๒. ยฎฐฎฐ. ๕๕
๓. อฎฐฎฐ. ๗๑
๔. อฎฐฎฐ. ๗๕
๕. อฎฐฎฐ. ๗๗
๖. อฎฐฎฐ. ๗๙
๗. อฎฐฎฐ. ๘๓

๘. สฎฐฎฐ. ๘๔
๙. กฎฐฎฐ. ๘๕

๑๕. สฎฐฎฐฎฐ

๑. ฎฐฎฐ. ๘๙
๒. มฎฐฎฐ. ๙๑
๓. กฎฐฎฐ. ๙๒
๔. อฎฐฎฐ. ๙๓
๕. อฎฐฎฐ. ๙๔
๖. ปฎฐฎฐ. ๙๖
๗. ฎฐฎฐ. ๙๘
๘. สฎฐฎฐ. ๙๙

๑๖. ปฎฐฎฐฎฐ

๑. ฎฐฎฐ. ๑๐๒
๒. อฎฐฎฐ. ๑๐๔
๓. วิฎฐฎฐ. ๑๐๖
๔. ฎฐฎฐ. ๑๐๗
๕. อฎฐฎฐ. ๑๐๘
๖. อฎฐฎฐ. ๑๑๐
๗. อฎฐฎฐ. ๑๑๒
๘. อฎฐฎฐ. ๑๑๔
๙. นฎฐฎฐ. ๑๑๕

๑๗. โฎฐฎฐฎฐ

๑. ฎฐฎฐ. ๑๑๘
๒. อฎฐฎฐ. ๑๒๑
๓. อฎฐฎฐ. ๑๒๓
๔. อฎฐฎฐ. ๑๒๙
๕. อฎฐฎฐ. ๑๓๑
๖. อฎฐฎฐ. ๑๓๓
๗. อฎฐฎฐ. ๑๓๕
๘. อฎฐฎฐ. ๑๓๗

คลิกที่หัวข้อเพื่อไปยังหน้าที่ต้องการ – กด Home เพื่อกลับมายังหน้าแรก

PaliDict ๒๒ ก.ค.๖๒ จัดหน้าด้วยโปรแกรม LibreOffice 6

แผนผังประกอบ: แผนที่ชมพูทวีป • สถานที่จำพรรษา • ลำดับเหตุการณ์พระพุทธศาสนา • ราชวงศ์และตระกูลต่างๆ •

๑๒. อุตตวคความณณา

๑. โภธิราชกุมารวตถุ..... ๘

[โภธิราชกุมารสร้างปราสาทแล้วคิดฆ่านายช่าง].....๘

[นายช่างทำนกรุขชี่หนีภัย].....๘

[นายช่างพาครอบครัวหนี].....๘

[พระศาสดาไม่ทรงเหยียบผ้าที่ลาดไว้].....๙

[พระศาสดาตรัสเหตุที่ไม่ทรงเหยียบผ้า].....๙

[บุรพกรรมของโภธิราชกุมาร].....๙

[พึงรักษาตนไว้ให้ดีในวัยทั้ง ๓].....๑๐

[แก้อรธ].....๑๐

๒. อุปนนทสกุยปุตตวตถุ..... ๑๑

[พระเถระออกอุบายหลาภ].....๑๑

[พระอุปนันทะตัดสินข้อพิพาท].....๑๑

[บุรพกรรมของพระอุปนันทะ].....๑๑

[แก้อรธ].....๑๒

๓. ปธานิกตีสตเถรวตถุ..... ๑๓

[พระปธานิกตีสเถระดีแต่สอนคนอื่น ตนไม่ทำ].....๑๓

[เรื่องไก่อ้นไม่เป็นเวลา].....๑๓

[แก้อรธ].....๑๓

๔. กุมารกสสปะตเถรวตถุ..... ๑๕

[มารดาของพระกุมารกัสสปะบวช].....๑๕

[พระกุมารกัสสปะเกิด].....๑๕

[มีกุมารนำหน้าชื่อ เพราะพระราชาทรงชูปเลี้ยง].....๑๕

[กุมารกัสสปะออกบวช บรรลุพระอรหัต].....๑๖

[มารดาพระกุมารกัสสปะบรรลุพระอรหัต].....๑๖

[พวกภิกษุพากันสรรเสริญพระพุทธคุณ].....๑๖

[แก้อรธ].....๑๗

๕. มหากาลอุปาสกวตถุ..... ๑๘

[มหากาลถูกหาว่าเป็นโจร เลยถูกทุบตาย].....๑๘

[มหากาลตายสมแก่บุรพกรรม].....๑๘

[บุรพกรรมของมหากาล].....๑๘

[บาปยอมย่ำยีผู้ทำ].....๑๙

[แก้อรธ].....๑๙

๖. เทวตตวตถุ..... ๒๐

[สนทนาเรื่องลามกของพระเทวทัต].....๒๐

[แก้อรธ].....๒๐

๗. สงฆเภทปริสกกนตถุ..... ๒๑

[พระเทวทัตพยายามทำลายสงฆ์].....๒๑

[ความดีคนดีทำงาน].....๒๑

[แก้อรธ].....๒๑

๘. กาลตเถรวตถุ..... ๒๒

[พระเถระไม่ให้อุปัฏฐายิกาไปฟังธรรม].....๒๒

[สักการะย่อมฆ่าคนถ้อย].....๒๒

[แก้อรธ].....๒๒

๙. จุลกาลอุปาสกวตถุ..... ๒๔

[จุลกกาลถูกหาว่าเป็นโจร].....๒๔

[จุลกกาลรอดตาย เพราะนางกุมภภาสีช่วย].....๒๔

[จะเศร้าหมองหรือผ่องแผ้ว ก็เพราะตน].....๒๔

[แก้อรธ].....๒๔

๑๐. อตตทตเถรวตถุ..... ๒๕

[พระเถระพยายามบำเพ็ญประโยชน์].....๒๕

[ผู้ปฏิบัติธรรมชื่อว่าบูชาพระศาสดา].....๒๕

[แก้อรธ].....๒๕

๑๓. โลกวคความณณา

๑. ทหริกขุวตถุ..... ๒๘

[ภิกษุทะเลาะกับหลานสาวนางวิสาขา].....๒๘

[พระศาสดาประทานโอวาทแก่ภิกษุหนุ่ม].....๒๘

[แก้อรธ].....๒๙

๒. สุกุโธทนตถุ..... ๓๐

[พระศาสดาเสด็จไปกรุงกบิลพัสดุ์ครั้งแรก].....๓๐

[การบิณฑบาตเป็นวงศ์ของพระพุทธเจ้า].....๓๐

[แก้อรธ].....๓๐

๓. วิปสสภิกขุวตถุ..... ๓๒

[ภิกษุถือเอาพยัคฆเป็นอารมณ์].....๓๒

[แก้อรธ].....๓๒

๔. อภยราชกุมารวตถุ.....	๓๓
[พระกุมารได้รับพระราชทานราชสมบัติ].....	๓๓
[อุบายระงับความโศก].....	๓๓
[แก้อรรถ].....	๓๓
๕. สมนชนตเถรวตถุ.....	๓๔
[ผู้ไม่ประมาทยอมยังโลกให้สว่าง].....	๓๔
[แก้อรรถ].....	๓๔
๖. องคุลิมาลตเถรวตถุ.....	๓๕
[ต้นคดปลายตรงใช้ได้].....	๓๕
[แก้อรรถ].....	๓๕
๗. เปสการธิตูวตถุ.....	๓๖
[คนเจริญมรณสติไม่กลัวตาย].....	๓๖
[พระศาสดาเสด็จประพาสโอวาฬธิดาช่างหูก].....	๓๖
[พระศาสดาตรัสถามปัญหาหาธิดาช่างหูก].....	๓๗
[คนมีปัญญาชื่อว่ามิจักขุ].....	๓๘
[แก้อรรถ].....	๓๘
[ธิดาช่างหูกตายไปเกิดในดุสิตภพ].....	๓๘
๘. ทิสภิกขุวตถุ.....	๔๐
[ผู้เจริญอิทธิบาทยอมเหาะไปได้].....	๔๐
[แก้อรรถ].....	๔๐
๙. จัญจมาณวิกาवตถุ.....	๔๑
[พวกเดียรฉัตรียริษยาพระพุทธศาสนา].....	๔๑
[นางจัญจมาณวิการับอาสาพวกเดียรฉัตรีย].....	๔๑
[เทพบุตรทำลายกลอุบายของนางจัญจมาณวิกา].....	๔๒
[นางจัญจมาณวิกาถูกแผ่นดินสูบ].....	๔๒
[พระโพธิสัตว์ถูกทิ้งลงในเหวแต่ไม่ตาย].....	๔๓
[พระโพธิสัตว์ถวายพระโอวาฬแก่พระราชชา].....	๔๓
[แก้อรรถ].....	๔๓
๑๐. อสทิสทานวตถุ.....	๔๔
[พระราชชาถวายทานแข่งกับราชกุมาร].....	๔๔
[พระนางมัลลิกาทรงจัดทาน].....	๔๔
[ทานที่พระนางมัลลิกาจัดซื้ออสทิสทาน].....	๔๕
[ลักษณะของคนดีคนชั่ว].....	๔๕
[ตรัสสรรเสริญพระอังกุลิมาล].....	๔๖
[พระราชชาทรงเนรเทศอมตยชั่ว].....	๔๖
[คนตระหนี่ ไปเทวโลกไม่ได้].....	๔๗
[แก้อรรถ].....	๔๗

๑๑. อนาถปิณทิกปุตตกาลวตถุ.....	๔๘
[บิดาจ้างบุตรให้ฟังธรรม].....	๔๘
[บรรลุโสดาปัตติผลแล้วไม่รับค่าจ้าง].....	๔๘
[โสดาปัตติผล เลิศกว่าสมบัติทุกอย่าง].....	๔๙
[แก้อรรถ].....	๔๙

๑๔. พุทฺธวคฺคณฺณนา

๑. มารธิตาวตถุ.....	๕๑
[พรหมณ์หาสามีให้ลูกสาว].....	๕๑
[รอยพระบาทจะปรากฏเพราะทรงอธิษฐาน].....	๕๑
[รอยเท้าเป็นเครื่องแสดงลักษณะของคน].....	๕๑
[มารเสียใจ เพราะพระองค์ตรัสรู้].....	๕๒
[ธิดามารประเล้าประโลมพระศาสดา].....	๕๒
[แก้อรรถ].....	๕๓
๒. ยมกปปาฏิหาริยวตถุ.....	๕๕
[เศรษฐีได้ไม้จันทน์ทำบาตร].....	๕๕
[ครูทั้ง ๖ อยากได้บาตรไม้จันทน์].....	๕๕
[นาฏบุตรออกอุบายเอาบาตร].....	๕๕
[ชาวเมืองเข้าใจว่า ไม่มีพระอรหันต์].....	๕๖
[พระปิณฑิลถาวรทวาจะแสดงปาฏิหาริย์].....	๕๖
[พระศาสดาทรงห้ามภิกษุทำปาฏิหาริย์].....	๕๗
[พระศาสดาทรงประสงค์จะทำปาฏิหาริย์].....	๕๗
[เดียรฉัตรียเตรียมทำปาฏิหาริย์แข่ง].....	๕๘
[ประวัติคัมภีรพพฤกษ์].....	๕๙
[ท้าวสักกะทำลายพิธีของพวกเดียรฉัตรีย].....	๕๙
[สาวกสาวิการับอาสาทำปาฏิหาริย์แทน].....	๖๐
[ลักษณะของยมกปาฏิหาริย์].....	๖๒
[พระศาสดาเสด็จจำพรรษาขึ้นดาวดึงส์].....	๖๓
[พระสัมพุทธเจ้าไพโรจน์ลวงเหล่าเทวดา].....	๖๔
[พระศาสดาตรัสได้อินถึงมนุษย์โลก].....	๖๕
[ทานที่ให้ในทักษิณียบุคคลมีผลมาก].....	๖๖
[พระศาสดาเสด็จไปโปรดพระมารดาขึ้นดาวดึงส์].....	๖๖
[พระโมคคัลลานเถระขึ้นไปทูลถามข่าวเสด็จ].....	๖๗
[พระองค์ทรงเปิดโลก].....	๖๗
[แก้อรรถ].....	๖๘
[สังกัสสนครเป็นที่เสด็จลงจากดาวดึงส์].....	๖๘
[พระสารีบุตรเถระมีปัญญามาก].....	๖๙
๓. เอรกปตตนาคราษวตถุ.....	๗๑

[อาบัติเล็กน้อยที่ไม่แสดงเสีย ย่อมให้โทษ].....	๗๑
[พญานาคออกอุบายเพื่อทราบการอุบัติแห่งพระพุทธเจ้า].....	๗๑
[พระศาสดาทรงผูกเพลงขับแก้].....	๗๑
[อุตตรมานพเรียนเพลงแก้จากพระศาสดา].....	๗๒
[นาคราชทราบว่าเป็นพระพุทธเจ้าอุบัติแล้ว].....	๗๓
[แก้อรธ].....	๗๔
[นาคราชไม่บรรลู่โสดาบัน].....	๗๔
๔. อานนตเถรสถปฬหวตถุ.....	๗๕
[กาลแห่งพระพุทธเจ้าต่างกัน แต่คำสอนเหมือนกัน].....	๗๕
[แก้อรธ].....	๗๕
๕. อนนริตถิกขวตถุ.....	๗๗
[ภิกษุหนุ่มกระสันอยากสึก].....	๗๗
[ความอยาก ให้เต็มได้ยาก].....	๗๗
[แก้อรธ].....	๗๘
๖. อคคิตตปุโรหิตวตถุ.....	๗๙
[อคคิตตได้เป็นปุโรหิตถึง ๒ รัชกาล].....	๗๙
[อคคิตตออกบวชนอกพระพุทธศาสนา].....	๗๙
[อคคิตตสอนประชาชนให้ถึงสรณะ].....	๗๙
[พระมหาโมคคัลลานะไปทรมานอคคิตต].....	๗๙
[พระเถระผจญกับนาคราช].....	๘๐
[นาคราชแพ้พระเถระ].....	๘๑
[พวกฤษีชมเชยพระศาสดา].....	๘๑
[สรณะที่เกษมและไม่เกษม].....	๘๑
[แก้อรธ].....	๘๒
[ชาวเมืองเข้าใจว่าอคคิตตใหญ่กว่าพระศาสดา].....	๘๒
[อคคิตตตัดความสงสัยของชาวเมือง].....	๘๒
๗. อานนตเถรสถปฬหวตถุ.....	๘๓
[พระเถระรำพึงถึงที่เกิดของบุรุษอาชาไนย].....	๘๓
[พระเถระเข้าไปทูลถามพระศาสดา].....	๘๓
[แก้อรธ].....	๘๓
๘. สมพหุลภิกขวตถุ.....	๘๔
[ความเห็นในปัญหาต่างๆ กัน].....	๘๔
[พระศาสดาทรงแก้ปัญหานั้น].....	๘๔
[แก้อรธ].....	๘๔
๙. กสสปทสพลสสุณเจติยวตถุ.....	๘๕
[เจตีย์ที่สมควรบูชา].....	๘๕
[แก้อรธ].....	๘๕

๑๕. สุขัคควณณา

๑. ญาคานํ กลหุปสมนวัตถุ.....	๘๙
[ความวิเวทเกิดเพราะแย่งน้ำ].....	๘๙
[พระศาสดาเสด็จห้ามพระญาติ].....	๘๙
[แก้อรธ].....	๙๐
๒. มารวตถุ.....	๙๑
[เด็กหญิง ๕๐๐ เล่นนักษัตร].....	๙๑
[ผู้ไม่มีกัณฑ์เสวยปีติแทนอาหาร].....	๙๑
[แก้อรธ].....	๙๑
๓. โกสทรณโณปราชยวตถุ.....	๙๒
[อาพาฬลาน].....	๙๒
[แก้อรธ].....	๙๒
๔. อณญตรกุลทวาริกวตถุ.....	๙๓
[พระศาสดาเสด็จในงานอวามงคล].....	๙๓
[แก้อรธ].....	๙๓
๕. อณญตรอุปาสกวตถุ.....	๙๔
[เสด็จโปรดคนเข็ญใจ].....	๙๔
[พระศาสดายังถูกโพนทะนา].....	๙๔
[แก้อรธ].....	๙๕
๖. ปเสนทิโกสลวตถุ.....	๙๖
[พระราชาสวยพระกระยาหารจุ].....	๙๖
[อุบายแก้การบริโภคอาหารจุ].....	๙๖
[พระราชาลดพระกระยาหารได้แล้ว].....	๙๖
[แก้อรธ].....	๙๗
๗. ติสสเถรวตถุ.....	๙๘
[ได้ทราบข่าวปรินิพพานแล้วบำเพ็ญสมณธรรม].....	๙๘
[แก้อรธ].....	๙๘
๘. สกกวตถุ.....	๙๙
[ภิกษุสรรเสริญท้าวสักกะ].....	๙๙
[แก้อรธ].....	๑๐๐

๑๖. ปิยัคควณณา

๑. ตโยปพพิชิตวตถุ.....	๑๐๒
[ตระกูลที่มีลูกชายคนเดียวและหนีไปบวช].....	๑๐๒
[บิดาออกบวชตามบุตร].....	๑๐๒
[มารดาออกบวชตามบุตรและสามี].....	๑๐๒
[ชนทั้ง ๓ แม่บวชแล้วยังคลุกคลีกัน].....	๑๐๒

[พระศาสดาตรัสเรียกมาเตือน].....	๑๐๒
[แก้อรธ].....	๑๐๓
๒. อณฺเวยตรกฺกุณฺณพิทากตฺถ	๑๐๔
[พระศาสดาเสด็จไประงับความโศกของกฺกุณฺณพิ].....	๑๐๔
[แก้อรธ].....	๑๐๔
๓. วิสาขาอุปาสิกาวตฺถ	๑๐๖
[นางวิสาขาสไคถึงนางสุทฺตตีที่ท่ากาละ].....	๑๐๖
[พระศาสดาตรัสอุบายระงับความโศก].....	๑๐๖
[แก้อรธ].....	๑๐๖
๔. ลิจฺฉวีวตฺถ	๑๐๗
[พวกเจ้าลิจฉวีแต่งกายประกวดกัน].....	๑๐๗
[พวกเจ้าลิจฉวีวิวาทกัน เพราะหญิงนครโสภณี].....	๑๐๗
[พระศาสดาตรัสโทษของความยินดีในกาม].....	๑๐๗
[แก้อรธ].....	๑๐๗
๕. อนิตฺถิคนธฺกุมารวตฺถ	๑๐๘
[อนิตถิคนธกุมารให้ช่างหล่อรูปสตรี].....	๑๐๘
[ส่งพรหมณ์ไปหาคูครองบุตร].....	๑๐๘
[พรหมณ์พบหญิงมีรูปดูจรูปลหล่อ แล้วกลับมา].....	๑๐๘
[คูครองของอนิตถิคนธกุมารตายในระหว่างทาง].....	๑๐๙
[ความรักก่อให้เกิดระทมทุกข์].....	๑๐๙
[พระศาสดาทรงแสดงอุบายระงับความโศก].....	๑๐๙
[แก้อรธ].....	๑๐๙
๖. อณฺเวยตรพฺราหฺมณวตฺถ	๑๑๐
[พระศาสดาเสด็จไปหาพรหมณ์ผู้มีจฉชาติ].....	๑๑๐
[พรหมณ์นับถือพระองค์ดุจสหาย].....	๑๑๐
[ข้าวกล้าเสียหาย].....	๑๑๐
[พรหมณ์เสียใจเพราะทำนาไม่ได้ผล].....	๑๑๐
[พระศาสดาเสด็จไปตรัสถามข่าวพรหมณ์].....	๑๑๐
[ตรัสเหตุแห่งความโศกและอุบายระงับความโศก].....	๑๑๑
[แก้อรธ].....	๑๑๑
๗. ปญฺจสฺตทวารกตฺถ	๑๑๒
[พระศาสดาเสด็จบิณฑบาต พบเด็ก ๕๐๐ คน].....	๑๑๒
[พวกภิกษุโพนทนาพวกเด็กผู้ถวายขณม].....	๑๑๒
[พระศาสดาทรงยกพระมหากัสสปะเป็นนิตฺชนะ].....	๑๑๒
[แก้อรธ].....	๑๑๒
๘. อนาคามิตฺถวตฺถ	๑๑๔
[พระเถระบรรลุอนาคามิผล].....	๑๑๔

[ลักษณะของผู้เชื่อว่ามีกระแสในเบื้องบน].....	๑๑๔
[แก้อรธ].....	๑๑๔
๙. นนฺทียวตฺถ	๑๑๕
[นนทียะเป็นอนุชาตบุตร].....	๑๑๕
[นนทียะดำรงตำแหน่งทนายบตี].....	๑๑๕
[พระโมคคัลลานะไปเยี่ยมสวสวรรค์].....	๑๑๕
[ทิพยสมบัติเกิดรอผู้ทำบุญ].....	๑๑๖
[แก้อรธ].....	๑๑๖

๑๗. โกธวคฺคความณฺนา

๑. โรหิณีขตฺติยกณฺณวตฺถ	๑๑๘
[สร้างโรงฉันหายจากโรคผิวหนังได้].....	๑๑๘
[บุรพกรรมของพระนางโรหิณี].....	๑๑๙
[แก้อรธ].....	๑๑๙
[เทพบุตรแย่งนางเทพธิดาโรหิณี].....	๑๒๐
๒. อณฺเวยตรภิกฺขวตฺถ	๑๒๑
[ภิกษุตัดต้นไม้ที่เทวดาอยู่].....	๑๒๑
[แก้อรธ].....	๑๒๑
๓. อุตฺตราอุปาสิกาวตฺถ	๑๒๓
[นายปุณณะยากจนต้องรับจ้างสุมนเศรษฐี].....	๑๒๓
[พระสารีบุตรเถระไปสงเคราะห์นายปุณณะ].....	๑๒๓
[ภรรยาขายปุณณะถวายภัตแก่พระเถระ].....	๑๒๓
[ทานของ ๒ สามิภรรยาอำนวยผลในวันนั้น].....	๑๒๔
[นายปุณณะได้รับตำแหน่งเศรษฐี].....	๑๒๕
[ธิดापุณณเศรษฐีได้เป็นภรรยาสุมนเศรษฐี].....	๑๒๕
[นางอุตตราได้โอกาสทำบุญ].....	๑๒๖
[นางสิริมาหิงนางอุตตรา เอาเนยใสเตี้อรด].....	๑๒๖
[นางสิริมารู้สึกตัว ขอโทษนางอุตตรา].....	๑๒๖
[นางสิริมาขอให้พระศาสดาทรงอดโทษ].....	๑๒๗
[แก้อรธ].....	๑๒๗
๔. โมคคฺลนตฺถวตฺถ	๑๒๙
[พระโมคคัลลานะไปเทวโลก].....	๑๒๙
[กล่าวคำสัตย์เท่านั้นก็ไปสวรรค์ได้].....	๑๒๙
[แก้อรธ].....	๑๒๙
๕. ภิกฺขุหิฏฺฐุภวตฺถ	๑๓๑
[สองผู้เมียแสดงตนเป็นพุทธบิดาและพุทธมารดา].....	๑๓๑
[พระศาสดาตรัสบุพพประวัติของพรหมณ์].....	๑๓๑
[พระศาสดาเสด็จไปสู่ที่เผาศพของพรหมณ์].....	๑๓๒

[พระศาสดาตรัสชราสูตร].....	๑๓๒
[พระอเสขมุนีไปสู่ฐานะที่ไม่จติ].....	๑๓๒
[แก้อรรรถ].....	๑๓๒
๖. ปุณณทาสีวตถุ.....	๑๓๓
[นางปุณณาถวายขนมร่ำแต่พระพุทธเจ้า].....	๑๓๓
[พระศาสดาทรงเสวยขนมของนางปุณณา].....	๑๓๓
[สาวกของพระพุทธเจ้าตื่นเสมอ].....	๑๓๔
[แก้อรรรถ].....	๑๓๔
[ภิกษุพากันสรรเสริญพระศาสดา].....	๑๓๔

๗. อตุลอุปาสกาวตถุ.....	๑๓๕
[อตุลอุปัชฌาย์พระเรวตะ เพราะท่านไม่พูดด้วย].....	๑๓๕
[อตุลอุปัชฌาย์ผู้พูดมาก].....	๑๓๕
[อตุลอุปัชฌาย์ผู้พูดน้อย].....	๑๓๕
[การนินทาสรรเสริญเป็นของเก่า].....	๑๓๕
[แก้อรรรถ].....	๑๓๖
๘. ฉพพคคิยภิกขุวตถุ.....	๑๓๗
[มูลบัญญัติการสวมเขียงเท้า].....	๑๓๗
[แก้อรรรถ].....	๑๓๗

๑๒. อตฺตวคฺควณฺณา

๑. โปธิราชกุมารวตถุ.

“อตตทานญเจติ อิมิ ฌมมเทสนิ สุตถา เกสภพาวเน วิหรนโต โปธิราชกุมาริ อารพภ กเถสิ.

[โปธิราชกุมารสร้างปราสาทแล้วคิดฆ่านายช่าง]

โส กิร ปฐวีตเล อญญเอหิ ปาสาเทหิ อสทิสรูปิ อากาเส อุปตมานัน วิย โกกนทนนาม ปาสาหิ การตวา วฑฒกั ปุจฉิ

“กั ตยา อญญตถาปิ เอวรुโป ปาสาโท กตปุพโพ, อุทาทุ ปฐมสิปปเมว เต อิทิ -อิติ.

“ปฐมสิปปเมว เทว -อิติ วุตเต, โส จินเตสิ “สเจ อัย อญญสสาปิ เอวรुโป ปาสาหิ กริสสติ, อัย ปาสาโท อนจจริโย ภวิสสติ;

อิมิ มยา มารตุ วา หตถปาเท วาสส ฉินทิตุ อกขินิ วา อุปปาเตตุ วฏฐติ, เอว อญญสส ปาสาหิ น กริสสติ -อิติ.

โส ตมตถ อตตโน ปยสหายกสส สลขีวกปุตตสส มาณวกสส กเถสิ.

[นายช่างทำนกรุขชี้หนัภัย]

โส จินเตสิ “นิสสสย เอส วฑฒกั นาสเสสสติ. อนคฺโข สิปปิโย. มยิ สนเต, มา นสสต. สญญมสส ทสสามิ -อิติ.

โส ตํ อุปสงกมิตวา “ปาสาเท เต กम्मํ นิฏฐิตํ โน -อิติ ปุจฉิตวา, “นิฏฐิตํ -อิติ วุตเต,

“ราชกุมาริ ตํ นาสเตกาโม. ตสมา อตตานิ รุกเขยยาสิ -อิติ อาห.

วฑฒกั “ภททกนเต สามิ กตํ มม อาโรเจเนเตน. อหเมตถ กตตพพฺ ขานิสสามิ -อิติ วตวา,

“กั สมม อมหากํ ปาสาเท เต กम्मํ นิฏฐิตํ -อิติ ราชกุมारेณ ปุฏฐุ, “น ตาว เทว นิฏฐิตํ, พหุ อวสิฏฐุ -อิติ อาห.

“กั กम्मํ นาม อวสิฏฐุ -อิติ.

“ปจฉา เทว อัจจิสสามิ, ทารุณี ตาว อาหาราเปถ -อิติ.

“กั ทารุณี นาม -อิติ.

“นิสสารานิ สุขทารุณี เทว -อิติ.

โส อาหาราเปตวา อทาสิ.

อถ นํ อาห “เทว อิตโต ปฐฐาย มม สนตีกํ นาคนตพพฺ. สุขุมกम्मํ โกรนตสส, หิ อญญेณ สทธี สลลาเป สติ^๑, วิกเขโป โหติ.

อาหาราเวลาย ปน เม ภริยิว อาหาริ อหริสสติ -อิติ.

ราชกุมาริ “สาธ -อิติ ปฐิสสุณิ.

โสปิ เอกสมิ คพภะ นิสิติตวา ตานิ ทารุณี ตจเจตวา อตตโน ปุตตทาสส อนโตนิสันทโยคคํ ครุฬสกุณํ กตวา

อาหาราเวลาย [ปน] ภริยิ อาห “เคเห วิชชมานกํ สพพฺ วิกกัณตวา หิรญญสุวณฺณํ คณหาหิ -อิติ.

[นายช่างพาครอบครัวหนี]

ราชกุมาริ วฑฒกิสส อนิกขมนตถาย เคหํ ปริกขิปาเปตวา อารกขํ ฐเปสิ.

วาทฏิกปิ สกุนสส นิภูริตกาเล “อชช สพเพปิ ทารเก คเหตวา อากจเฉยยาสิ -อิติ ภริยั วตวา ภูตตปาตราโส
ปุตตทารั สกุนสส กุจฉิยั นิสีทาเปตวา วาตปาเนน นิกขมิตวา ปลายิ.

โส, เตสั “เทว วาทฏิก ปลายติ -อิติ กนฺทนต์านเียว, คนฺตวา หิมวนต์ โอตริตวา เอกั นครั มาเปตวา ตตถ กุฏฐวาทนราชา นาม ชาโต.

[พระศาสดาไม่ทรงเหยียบผ้าที่ลาดไว้]

ราชกุมารโรปิ “ปาสาทมหั กริสฺสามิ -อิติ สตถารั นิมนเตตวา ปาสาเท จตฺตชชาติกคนฺเธหิ ปริภณฺทํ กตวา
ปฐุมอุมมารโต ปฐุญาย เจลปฏิกั ปตถริ.

โส กิร อปุตตโก ตสฺมา “สจฺหาหุ ปุตตํ วา ชีตฺรํ วา ลจฺฉามิ, สตถา อิมั อกกมิสฺสตี -อิติ จินเตตวา ปตถริ.

โส, สตถริ อากเต, สตถารั ปลฺจปฺปติภูริเตน วนฺทิตวา ปตตํ คเหตวา “ปวิสถ ภนฺเต -อิติ อาห.

สตถา น ปาวิสิ.

โส ทฺติยมฺปิ ตติยมฺปิ ยาจิ. สตถา อปฺปวิสิตวาว อานนฺทเถรํ โอโลเกสิ.

เถโร โอโลกิตสญฺญาเยว วตถานั อนกฺกมนภาวึ ญตวา

“สัหฺร ราชกุมาร ทฺสฺसानิ, น ภควา เจลปฏิกั อกกมิสฺสตี. ปจฺฉิมั ชนตํ ตถาคโต โอโลเกติ -อิติ ทฺสฺसानิ สัหฺราเปสิ.

[พระศาสดาตรัสเหตุที่ไม่ทรงเหยียบผ้า]

โส ทฺสฺसानิ สัหฺริตวา สตถารั อนฺโต ปเวเสตวา ยาคฺชชชเคน สนตฺเปตวา เอกมนตํ นิสินฺโนน วนฺทิตวา อาห

“อหิ ภนฺเต ตฺมฺหากั อฺปฐุญฺจาโก ติกฺขตตฺตํ สรณํ คโต: (๑) กุจฉิคโต จ กิรมฺหิ เอกวารั สรณํ คโต. (๒) ทฺติยมฺปิ ตฺรฺณทารกกาเล.
(๓) ตติยมฺปิ วิญญูภาวึ ปตตกาเล; ตสฺส เม กสฺมา เจลปฏิกั น อกกมิตถ -อิติ.

“กั ปน ตฺว กุมาร จินเตตวา เจลปฏิกั อตถริ -อิติ.

“สเจ ปุตตํ วา ชีตฺรํ วา ลจฺฉามิ, สตถา เม เจลปฏิกั อกกมิสฺสตีตี อหิ จินเตตวา ภนฺเต -อิติ.

“เตนาหิ กุมาร น อกกมึ -อิติ.

“กั ปนาหิ ภนฺเต ปุตตํ วา ชีตฺรํ วา เนว ลจฺฉามิ -อิติ.

“อาม กุมาร -อิติ.

“กัการณา ภนฺเต -อิติ.

“ปฺริมตตภาเว ซายาย สหฺธี ปมาหิ อापนฺตตา -อิติ.

“กิสฺมึ กाले ภนฺเต -อิติ.

[บุรพกรรมของโพธิราชกุมาร]

อถสฺส สตถา อตีตํ อหฺริตวา ทสฺเสสิ:

“อตีเต กิร อนฺนสตา มนุสฺสา มหิตฺยา นาวาย สมฺทฺทํ ปกฺขนฺทิสฺสุ.

นาวา สมฺทฺทมฺชฺฉเม ภิชฺชิ.

เทว ชายปติกา เอก์ ผลกั คเหตุวา อนุตเรทูปกั ปวิสีสุ.

เสสา สพเพ ตตเถว มริสุ.

ตสมิ โข ปน ทิปเก มหาสกุณสงไข วสติ.

เต อดญญิ ขาทิตพพกั อทิสวา ฉาตชมตตา สกุณชกานิ อองคาเร ปจิตวา ขาทิสู.

เตสุ อปปโหนเตสุ, สกุณจจาเป คเหตุวา ปจิตวา ขาทิสู.

เตสุ อปปโหนเตสุ, สกุณ คเหตุวา ขาทิสู. เอว ปฐมวเยปี มชฌิมวเยปี ปจฌิมวเยปี ขาทิสูเยว. เอกสมิปี วเย อปปมาทัง นاپชชีสุ.

เอโกปี จ เนสั อปปมาทัง นاپชชี.

[พึงรักษาตนไว้ให้ดีในวัยทั้ง ๓]

สตา อิทนตสส ปุพพกम्मึ ทสเสตวา

“สเจ หิ ตุวั กุมาร ตทา เอกสมิปี วเย ภริยาย สหธิ อปปมาทัง อาปชชีสส, เอกสมิปี วเย ปุตโต वा ธิดา वा อูปชชเยย;

สเจ ปน โว เอโกปี อปปมตโต อภวิสส, ตัง ปฏิจจ ปุตโต वा ธิดา वा อูปชชชีสส;

กุมาร อตตานัง หิ ปิยं มณญฺมาเนน ตีสุปี วเยสุ อปปมตเตน อตตา รกชิตโพ, เอว อสกุโณเตน เอกวเยปี รกชิตโพเยว -อิติ วตวา

คาถมาห

“อตตานญเจ ปิยं ชญญา

รกเขยย นัง สุรกชิตัง

ติณณมณญุตโร ยามัง

ปฏิชคเคยย ปณชิตโต -อิติ.

[แก้กรรม]

ตตถ “ยามัง -อิติ: สตา อตตโน ฌมมิสสรตตาย เจว เทสนากุสลตตาย จ อธิ ตินณญ์ วยานัง อณญุตโร วยั “ยามัง -อิติ กตวา ทสเสติ.

ตสฺมา เอวเมตถ อตโต เวทิตโพ

“สเจ อตตานัง ปิยं ขาเนยย, รกเขยย นัง สุรกชิตัง; ยถา โส สุรกชิตโต โหติ, เอวณตัง รกเขยย.

ตตถ, สเจ คิหิ สมานอ ‘อตตานัง รกชิตสสามิ -อิติ อูปริ ปาสาทตเล สสุตัง คพภัง ปวิสิตวา สมปนฺนรกโข หุตวา วสนโตปิ;

ปพพชิตโต หุตวา สสุตัง ปิหิตทวารวาทปาน เลณ เวหฺรนโตปิ อตตานัง น รกชิติเยว.

คิหิ สมานอ ปน ยถาลลํ ทานสีลาทีนึ ปุณฺญานิ กโรนโต, ปพพชิตโต वा ปน วตตปปฏิวตตปริยตติมนสิกาเรสุ อุสสุกัก อापชชนโต

อตตานัง รกชิติ นาม.

เอวํ ตีสุ วเยสุ อสกุโณโต อณญุตตรสมิปี วเย ปณชิตปุริโส อตตานัง ปฏิชคคตียิว.

สเจ หิ คิหิภูโต ปฐมวเย ชิตฺทวาปสุตตตาย กุสลํ กาทุนํ สกุโกติ. มชฌิมวเย อปปมตเตน หุตวา กุสลํ กาทพพิ.

สเจ มชฌิมวเย ปุตตทาร์ โปเสนโต กุสลํ กาทุนํ สกุโกติ, ปจฌิมวเย กาทพพเมว.

เอวปี เตน อตตา ปฏิชคคิตโต ว โหติ.

เอวํ อภิโรนตสส ปน อตตา ปิโย นาม น โหติ, อปายปฺรายนเมว นัง กโรติ.

สเจ ปน ปพพชิตโต ปฐมวเย สชฌายัง กโรนโต ชาเรนโต วาเจนโต วตตปปฏิวตตํ กโรนโต ปมาทัง อापชชติ,

มชฌิมวเย อปปมตเตน สมณธมโม กาทพโพ.

สเจ ปน ปฐมวเย อุกคหิตปริยตติยา อภุชกถาวินิจฉยํ การณญจ ปุจฉนโต มชฉิมวเย ปมาทํ อापชชติ,
ปจฉิมวเย อปปมตเตน สมณธมโม กาทพโพ.

เอวปี เตน อตต ปฏิชคคิโตว โหติ.

เอวํ อกโรนตสส ปน อตต ปิโย นาม น โหติ, ปจฉานุตาเปเนว นํ ตาเปติ -อิตี.

เทสนาวसाने โพธิราชกุมารो โสตาปตติมเล ปติภุชหิ.

สมปตตปริสายปี สาคถิกา ธम्मเทสนา อโหสิ -อิตี.

โพธิราชกุมารวตถุ.

๒. อุปนันทสภยปุตตวตถุ.

“อตตทานเมว ปฐมัม -อิติ อิมัม ฌมมเทสนัม สตุถา เซตวเน วิหรนโต อุปนันท สภยปุตตัม อารพภ กเถสิ.

[พระเถระออกอุบายหาลาภ]

โส กิร เถโร ฌมมกถัม กเถตุ้ เถโก.

ตสส อปปัจจตาทิปปฏิสยัตตัม ฌมมกถัม สุตวา พหุ ภิกขุ ตัม จีวรเหที ปุเชตวา ธุตงคานี สมายยีสุ.

เตหี วิสสุภุชุปริกขารเ โสเอว คณหี.

โส, เอกสมมี อนโธวสเส อุปกุกกุชฺฐเ, ชนปทัม อคมาสิ.

อถ นัม เอกสมมี วิหารเ ทหฺรสามเณรา ฌมมกถิปเปเมน “ภนเต อีธ วสสั อูเปถ -อิติ วทีสุ.

“อีธ กิตตกัม วสสาวาสีกัม ลพภติ -อิติ ปุจฺฉิตวา, เตหี “เอเกโก สากฺกา -อิติ วุตเต, ตตถ อูปาหนา เปตวา อถญัม วิหารัม อคมาสิ.

ทุตยัม วิหารัม คนตวา “อีธ กิ ลพภติ -อิติ ปุจฺฉิตวา, “เทว สากฺกา -อิติ วุตเต, กตตรยญฺฐี เปสิ.

ตติยัม วิหารัม คนตวา “อีธ กิ ลพภติ -อิติ ปุจฺฉิตวา, “ตโย สากฺกา -อิติ วุตเต, อุกทตุมพัม ฐูเปสิ.

จตุตถัม วิหารัม คนตวา “อีธ กิ ลพภติ -อิติ ปุจฺฉิตวา, “จตตารโ สากฺกา -อิติ วุตเต, “สาธู อีธ วสิสสามี -อิติ ตตถ วสสั อูปคนตวา

คหฺนุชฺฐานญเจว ภิกขุณญจ ฌมมกถัม กเถสิ.

เต นัม พหุหี วตเถหี เจว จีวรเหที จ ปุเชตฺสุ.

โส วุตถวสโส อิตเรสุปี วิหารesu สาสนัม เปเสตวา “มยา ปริกขารสส ฐูปิตตวา วสสาวาสีกัม ลทฺธพพัม, ตัม เม ปหิณนตุ -อิติ

สพพัม ออาหาราเปตวา ยานกัม ปุเรตวา ปายาสี.

[พระอุปนันทะตัดสินข้อพิพาท]

อเถกสมมี วิหารเ เทว ทหฺรภิกขุ เทว สากฺเก เอกญจ กมพลลัม ลภิตวา “ตฺยหัม สากฺกา โหนตุ, มยหัม กมพลโล -อิติ ภาเชตฺตุ อสภโกนตา มคคสมมีเป นิสีทิตวา วิวทนต์.

เต ตัม [เถริ] อากจฺฉนตัม ทิสวา “ภนเต ตฺมเห โน ภาเชตวา เทถ -อิติ วทีสุ.

“ตฺมเหเยว ภาเชถ -อิติ.

“น สภโกเม ภนเต, ตฺมเห โน ภาเชตวา เทถ -อิติ.

“มม วจเน ฐุสสถ -อิติ.

“อาม ฐุสสาม -อิติ.

“เตนหี สาธู -อิติ โส เตสั เทว สากฺเก ทตวา “อัย ฌมมกถัม กเถนตานัม อมหากัม ปารุปนัม โหตุ -อิติ^๑ มหคฺชกมพลลัม” อาทาย ปกฺกามิ.

๑ สี. ย. ปารุปนารโ -อิติ. ม. ปารุปนารโ -อิติ.

๒ ม. มหคฺช กมพลลัม.

ทหฺรภิกขุ วิปปฏิสารีโน หุตฺวา สตถุ สนฺตํ คนฺตฺวา ตมตถํ อารโจะสุ.

[บุรพกรรมของพระอุปนันทะ]

สฺตถา “น ภิกขเว อิทาเนเวส ตุมหากํ สนฺตํ คเหตุวา ตุมहे วิปปฏิสารีโน กโรติ, ปุพเพปิ อกาสิเยว -อติ วตฺวา อตีตํ อาหาริ:

“อตีตสฺมี ทิ “อนุตีรจาริ จ คมภีรจาริ จ -อติ เทว อุททา มหนฺตํ โรหิตมจฺฉํ ลภิตฺวา “มยํ สีสํ โหตุ, ตว นงฺคุญฺ -อติ วิวาทาปนฺนา
ภาเชตุํ อสภโกนฺตฺวา เอกํ สีคาลํ ทิสฺวา อาหํสุ “มาตุล อิมํ โน ภาเชตฺวา เทหิ -อติ.

“อหํ ธรณฺญา วินิจฺฉยภูฏาเน ปิโต. ตตถ จิรํ นิสิตฺวา ชงฺขวิหารตถาย อาคโตมฺหิ. อิทานิ เม โอกาโส นตถิ -อติ.

“มาตุล มา เอวํ กโรถ. ภาเชตฺวาเอว โน เทถ -อติ.

“มม วจเน ฐสฺสถ -อติ.

“ฐสฺสาม มาตุล -อติ.

“เตนทิสฺ สาธุ -อติ โส สีสํ ฉินฺทิตฺวา เอกมฺนฺเต อกาสิ, นงฺคุญฺ เอกมฺนฺเต.

กตฺวา จ ปน “ตาตา เยน โว อนุตีเร จริตํ, โส นงฺคุญฺ ฅณฺหาตุ. เยน คมภีเร จริตํ, ตสฺส สีสํ โหตุ.

อຍံ ปน มฺชฺฉิม ฅนฺโທ မမ ဝိနိဇ္ဇယဇမ္မေ ဣတိစ္ဆာ ဂာဝိစ္ဆတိ -อติ เต สญฺญาเปนฺโต

“อนุตีรจาริโน นงฺคุญฺ. สีสํ คมภีรจาริโน.
อถายံ มฺชฺฉิม ฅนฺโທ ဇမ္မေဣစ္ဆာ ဂာဝိစ္ဆတိ -อติ”

อิมํ คาลံ วตฺวา มชฺฉิมฅนฺတံ อาทาย ปกฺกามิ.

เตปิ วิปปฏิสารีโน တံ အိုလ္လေကတော ဝန္တုန္တု.

สฺตถา อิมံ อตีตံ ทสฺเสตฺวา “เอวမေ อตีเตปิ ตุมहे วิปปฏิสารีโน อกาสิเยว -อติ เต ภิกขุ สญฺญาเปตฺวา อุปนฺนํ ฅรหนฺโต

“ภิกขเว ပြံ အိုဘုတေတေ နာမ ပဉ္စမေ ဝတတ ပဉ္စမေ ပတိဂ္ဂန္ထာပတေတေ -อติ วตฺวา อิมံ คာถมา

“อตฺตานเมว ပဉ္စမံ ပဉ္စမေ
အထဏ္ဍမ္မာနာဓေယ, န ဂိလိဓေယ ပဉ္စတိတ -อติ.

[แก้บรรณ]

ตตถ “ပဉ္စမေ ပဉ္စမေ -อติ: อนุจฉวิก ฅုဏေ ပတိဂ္ဂန္ထာပေယ.

อိหံ ဘုတံ တေ “ယ အပိညဇတတိဇ္ဇဏေ တိ ဘာ အရိယံ ပပဉ္စပပာတိတိ ဘာ ပြံ အုဏ္ဍာနိဇ္ဇာ မ, โส အတတ မေ ပဉ္စမံ တေ ဇ္ဇဏေ ပတိဂ္ဂန္ထာပေယ;
အေဝံ ပတိဂ္ဂန္ထာပေတော အထဏ္ဍံ တေ တိ ဇ္ဇဏေ တိ အုဏ္ဍာနိဇ္ဇာ.

အတတံ တိ တတထ အနိဝေတော ကေဝလံ ပြမေ အုဏ္ဍာနိဇ္ဇာ မာ ပြတ နိဉ္စံ လပိတော ဂိလိဓတိ နာမ.

တတထ အတတံ အနိဝေတော အုဏ္ဍာနိဇ္ဇာ မာ ပြတ ပဉ္စမံ လပိ; တေမာ ဂိလိဓတိ နာမ.

အေဝံ ဂြိုဟ် ပဉ္စတိတ ဂိလိဓတိ -အိ.

เทสนาวसान เต เทว ภิกขุ โสตาปตตีผล ปติภฺรหฺมึหฺส.

มหาชนสสาปี สาคติกา เทสนา อโหสิ -อิตี.

อุปนันทสภยปุตตวตถ.

๓. ปธานิกตีสตฺเถรวตฺถ.

“อตฺตานญฺเจ -อิตฺติ อิมํ ฐมฺมเทสนํ สฺตถา เซตฺวเน วิหรณฺโถ ปธานิกตีสตฺเถรํ อารพฺภ กเถสิ.

[พระปธานิกตีสเถระดีแต่สอนคนอื่น ตนไม่ทำ]

โส กิร สตฺถุ สนฺติเก กมฺมภูฏานํ คเหตุวา ปญฺจสฺเต ภิกฺขุ อาทาย อรณฺญเญ วสฺสํ อูปคนฺตฺวา

“อาวฺโส ธรรมานกพุทธสฺส โว สนฺติเก กมฺมภูฏานํ คหิตฺติ, อปฺปมตฺตา สมณธมฺมํ กโรถ -อิตฺติ โอวทิตฺวา สยํ คนฺตฺวา นิปฺชิตฺวา สฺปฺติ.

เต ภิกฺขุ ปฐฺมยามเ มจฺกมิตฺวา มชฺฉิมยามเ วิหารํ ปวิสฺนฺติ.

โส นิทฺทายิตฺวา ปพฺพุทฺทกาเล เตสํ สนฺติกํ คนฺตฺวา “กึ ตฺมฺเห ‘นิปฺชิตฺวา นิทฺทายิสฺสามาติ อาคตฺวา? สีมฺ นิกฺขมิตฺวา สมณธมฺมํ กโรถ -อิตฺติ วตฺวา สยํ คนฺตฺวา ตเถว สฺปฺติ.

อิตฺเร มชฺฉิมยามเ พหิ จงฺกมิตฺวา ปจฺฉิมยามเ วิหารํ ปวิสฺนฺติ.

โส ปฺนฺปิ ปพฺพุชฺฉิตฺวา เตสํ สนฺติกํ คนฺตฺวา เต วิหารา นีหริตฺวา สยํ ปฺนฺ คนฺตฺวา สฺปฺเตว.

ตสฺมิ นิจฺจกาลํ เอวํ กโรนฺเต, เต ภิกฺขุ สชฺฌายํ วา กมฺมภูฏานํ วา มนฺสิกาตุํ นาสกฺขิสฺสุ. จิตฺตํ อณฺญตฺตํ อคฺมาสิ.

เต “อมฺหากํ อาจฺริโย อติวีย อารทฺธวียโย. ปฺริคฺคณฺหิสฺสาม นํ -อิตฺติ ปฺริคฺคณฺหนฺตา ตสฺส กิริยํ ทิสฺวา

“นฺนฺฐมฺมหาวฺโส. อาจฺริโย โน ตฺจจฺรํ รวติ -อิตฺติ วทิสฺสุ.

เตสํ อติวีย กิลมฺนฺตานํ เอกภิกฺขุปิ วิเสสํ นิพฺพตฺเตตฺตํ นาสกฺขิ.

เต วุตฺถวสฺสา สตฺถุ สนฺติกํ คนฺตฺวา สตฺถารา กตฺปฺปฏิสฺนฺธารา “กึ ภิกฺขเว อปฺปมตฺตา หุตฺวา สมณธมฺมํ กริตฺถ -อิตฺติ ปฺจฺจิตฺวา ตมตฺถํ อาโรเจสฺสุ.

[เรื่องไถ่ขันไม่เป็นเวลา]

สฺตถา “น ภิกฺขเว อิทาเนว, ปพฺเพเปส ตฺมฺหากํ อนฺตรายมกาสิเยว -อิตฺติ วตฺวา เตหิ ยาจิโถ

“อมาตฺวาปิ ตฺสํวฺทฺโธ อนาจฺริยกุลเ วสํ
นายํ กาลมฺกาลํ วา อภิชานาติ กุกฺกุโณ -อิตฺติ

อิมํ อกาลรฺวกุกฺกุชฺชาตกํ^๑ วิตฺถาเรตฺวา

“ภิกฺขเว ปรี โอวทฺนฺเตน นาม อตฺตา สฺทฺหนฺโต กาทฺพฺโพ. เอวํ โอวทฺนฺโต ทิ สฺทฺหนฺโต หุตฺวา ทเมติ นาม -อิตฺติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

“อตฺตานญฺเจ ตถา กยิรา, ยถฺณญฺมฺนุสฺสาสติ.
สฺทฺหนฺโต วต ทเมถ. อตฺตา ทิ กิร ทฺุทฺทโม -อิตฺติ.

[แก้อรธ]

ตสฺสตฺถ “ยถา ภิกฺขุ ‘ปฐฺมยามาทีสุ จงฺกมิตฺพฺพํ -อิตฺติ วตฺวา ปรี โอวทฺติ, สยํ จงฺกมฺนาทีนิ อธิภฺรฺฐฺหนฺโต อตฺตานญฺเจ ตถา กยิรา, ยถฺณญฺมฺนุสฺสาสติ.

๑ ขุ. ชา. เอก. ๒๗/๓๘. ตทภฺรฺฐฺกถา. ๒/๓๐๒.

เอวํ สนฺเต สฺทนต์โต วัต ทเมถ -อิตฺติ: เยน कुณฺน ปรี อนุสาสตี, เตन อตฺตนา สฺทนต์โต หุตฺวา ทเมยฺย.

อตฺตา ทิ กิรฺ ทฺททโม -อิตฺติ; อयํ ทิ อตฺตา นาม ทฺททโม.

ตสฺมา ยถา โส สฺทนต์โต โหตี, ตถา ทเมตฺทโพ -อิตฺติ.

เทสนาวसाने पणजस्तापि ते गिक्खु ओरहतत् पापुण्णिसु -อิตฺติ.

ปธานิกตีสสตุเถรวตถุ.

๔. กุมารกสสปตฺเถรมาตฺวตฺถุ.

“อตฺตา ทิ อตฺตโน นาโถ -อิตฺติ อิมํ ฌมฺมทฺสสนํ สุตฺตา^๑ เขตฺวเน วิหรนฺโต กุมารกสสปตฺเถรสฺส มาตฺรํ อารพฺภ กเถสิ.

[มารดาของพระกุมารกัสสปะบวช]

สา^๒ กิร ราชคฺชนคร เสฎฺฐิธิดา วิญญูตํ ปตฺตกาลโต ปุณฺณาย ปพฺพชฺชํ ยาจิ.

ปุณฺปุณฺนี ยาจมานาปิ มาตาปิตูนํ สนฺติกา ปพฺพชฺชํ อลภิตฺวา วยฺยปฺตฺตา ปติภูลํ คนฺตฺวา ปติเทฺวตา หุตฺวา อคารํ อชฺฌมาวสิ.

อถสฺสา น จิรฺสเสว กุจฺฉิสฺมี คพฺโปกํ^๓ ปติภฺรุตฺวา.

สา^๓ ปนสฺส ปติภฺรุตฺตภาวํ อชานิตฺวาว สาเมกํ อาราเธตฺวา ปพฺพชฺชํ ยาจิ.

อถ นํ โส^๓ มหฺนเตน สกฺกาเรน ภิกฺขุณีอุปฺสสฺยํ เนตฺวา อชานนฺโต เทวทตฺตปฺกฺขิกานํ ภิกฺขุณีนํ สนฺติเก ปพฺพาเชสิ.

อปเรน สมเยน ตสฺสา คพฺภินีภาวํ ญตฺวา ตา^๓ ทิ “กํ อิทํ -อิตฺติ ปุณฺณู^๑” “นา^๓ อายเย ชานามิ ‘กิเมตํ’ . สิลฺ^๓ ปน เม อโรคฺเมว -อิตฺติ [อาห].

ภิกฺขุณีโย^๓ ตํ เทวทตฺตสฺส สนฺติกํ เนตฺวา

“อัย ภิกฺขุณี^๓ สทฺธาย ปพฺพชิตฺวา. อิมิสฺสา มยฺ^๓ คพฺภสฺส ปติภฺรุตฺตกาเล น ชานาม; กิ^๓ ทานิ โกรม -อิตฺติ ปุจฺฉิสฺสุ.

เทวทตฺโต^๓ “มา มยํ โห^๓ วาทกการิกานํ ภิกฺขุณีนํ อัยโส^๓ อูปฺปชฺชตุ -อิตฺติ เอตตฺกเมว จินฺเตตฺวา “อูปฺปพฺพาเชถ นํ -อิตฺติ อาห.

ตํ สุตฺวา सा ทฺทรา^๓ “มา มํ อายเย นาเสถ. นา^๓ เทวทตฺตํ อุตฺทิสฺส ปพฺพชิตฺวา. เอถ. มํ สตฺถุ สนฺติกํ เขตฺวณํ เนถ -อิตฺติ.

ตา^๓ ตํ อาทาย เขตฺวณํ คนฺตฺวา สตฺถุ อโรเจสฺสุ.

[พระกุมารกัสสปะเกิด]

สุตฺตา^๑ “ตสฺสา คิ^๓ ทิกาเล คพฺโปกํ ปติภฺรุตฺโต -อิตฺติ ชานนฺโตปิ ปรวาทโมจฺนตฺถํ

ราชานํ ปเสนทิกอสฺสํ มหาอนาถปิณฺฑิกํ จุลลอนาถปิณฺฑิกํ วิสาขํ อูปาสิกํ อญฺญานิ จ มหากุลานิ ปกโกสาเปตฺวา

อูปาลิตเถรํ อาณาเปสิ “คจฺฉ. อิมิสฺสา ทฺทราย [ภิกฺขุณียา] จตฺตูปฺปริมชฺฌเม กมฺมํ โสเธหิ -อิตฺติ.

เถโร^๓ รมฺโณ ปุโรโต วิสาขํ ปกโกสาเปตฺวา ตํ อธิกรณํ ปฏิจฺฉาเปสิ.

สา^๓ สาณิปปาการํ ปริกฺขิปาเปตฺวา อนฺโตสาณิยํ ตสฺสา หตฺถปาทนาภิกฺขุทฺตปริโยสานานิ โอลเกตฺวา มาสทิวเส มาเนตฺวา

“คิ^๓ ทิกาเว^๒ อิมาย คพฺโปกํ^๓ ลทฺโธ -อิตฺติ ญตฺวา เถรสฺส ตมตฺถํ อโรเจสิ.

อถสฺสา เถโร^๓ ปริมชฺฌเม ปริมชฺชภาวํ ปติภฺรุตฺวาเปสิ.

สา^๓ อปเรน สมเยน ปทุมุตฺตรพฺพุทธปาทมฺุเล ปติภฺรุตฺตูปฺตฺถน^๓ มหาอนุภาวํ ปุตฺตํ วิชายิ.

๑ ส. ม. ย. วุคฺคตา.

๒ “คิ^๓ ทิกาเล -อิตฺติ ภวิทพฺพ.

๓ ส. ม. ย. ปตฺถิตปตฺถน.

[มีกุมารนำหน้าชื่อ เพราะพระราชาทรงชุบเลี้ยง]

อถกทิวสํ **ราชา** ภิกฺขุณีอุปสฺสยสมีเป คจฺฉนโต ทารกสทฺทํ สุตฺวา “กั อิทํ -อิตฺติ ปุจฺฉิตฺวา, “เทว เอตฺตสฺสา ภิกฺขุณิยา **ปุตฺโต** ชาโต. ตสฺเสส สทฺโท -อิตฺติ วุตฺเต, ตํ กุมารํ อตฺตโน ฆรํ เนตฺวา ธาตึนํ อทาสี.

นามคคฺคณทิวเส จสฺส “**กสฺสโป** -อิตฺติ นามํ กตฺวา กุมารปริหาเรณ วทฺตฺติตฺตา “**กุมารกสฺสโป** -อิตฺติ สยฺขานีสฺสุ.

โส กัพฺพามณฺฑเล ทารเก ปหริตฺวา, “นิมฺมาตาปิตฺติเกณฺมหา* ปหฺญา -อิตฺติ วุตฺเต, ราชานํ อุปสงฺกมิตฺวา

“เทว มํ ‘นิมฺมาตาปิตฺติโกติ วทฺตฺติ. มาตฺรํ เม อาจิกฺขถ -อิตฺติ ปุจฺฉิตฺวา, รณฺญา ธาตฺติโย ทสฺเสตฺวา “**อิมฺมา** เต มาตโร -อิตฺติ วุตฺเต,

“น **เอตฺตกา** มม มาตโร. เอกาย เม มาตรา ภาวิตฺตพฺพํ. ตํ เม อาจิกฺขถ -อิตฺติ อาท.

ราชา “น สกฺกา อิมํ วญฺเจตฺถุ -อิตฺติ จินฺเตตฺวา “ตาท ตว **มาตา** ภิกฺขุณี. **ตฺวํ** มยา ภิกฺขุณีอุปสฺสยา อานีโต -อิตฺติ.

[กุมารกสสปะออกบวช บรรลุพระอรหัต]

โส ดาวตเกเนว สมฺมุปฺนฺนสํเวโค หุตฺวา “ตาท ปพฺพาเซถ มํ -อิตฺติ อาท.

ราชา “สาธฺ ตาท -อิตฺติ ตํ มหนฺเตน สกฺกาเรณ สตฺถุ สนฺติเก ปพฺพาเซสี.

โส ลทฺฐุปสมปฺโท “**กุมารกสฺสปตฺเถโร** -อิตฺติ ปณฺญายี.

โส สตฺถุ สนฺติเก กมฺมกฺกุณฺฑานํ คเหตฺวา อรณฺญํ วิสฺสิตฺวา วายมิตฺวา วิเสสํ นิพฺพตฺเตตฺถุ อสฺกโกณโต

“ปฺน กมฺมกฺกุณฺฑานํ วิเสตฺวา คเหสฺสามิ -อิตฺติ สตฺถุ สนฺติกํ อาคนฺตฺวา อนฺธวเน วิทาสี.

อถ นํ กสฺสปทฺทกาเล เอกโต สมณฺธมฺมํ กตฺวา อนาคามิผลํ ปตฺวา พฺรหฺมโลเก **นิพฺพตฺตภิกฺขุ** พฺรหฺมโลกโต อาคนฺตฺวา

ปณฺณรสปฺยเห ปุจฺฉิตฺวา “อิมํ ปณฺเห ฐฺเปตฺวา สตฺถารํ **อญฺโญ** พฺยาगतฺถุ สมตฺถิ นตฺถิ, คจฺฉ, สตฺถุ สนฺติเก อิมสํ อตฺถํ อุกคฺคณฺหาตี อุตฺยโยเซสี.

โส ตถา กตฺวา ปณฺหวิสฺสขฺชนาวสาเน อรหฺตฺตํ ปาปุณฺนิ.

[มารดาพระกุมารกสสปะบรรลุพระอรหัต]

ตสฺส ปน นิกฺขนฺตทิวสโต ปฏฺฐาย ทฺวาทส วสฺसानิ มาตุ ภิกฺขุณิยา อกฺขีตี **อสฺสูนิ** ปวตฺตยีสฺสุ.

สา ปุตฺตวิโยคทฺทกฺขิตฺตา อสฺสูตฺตินฺเตเนว มุขเณ ภิกฺขาเย จรฺมานา อนฺตรวิถิยํ เถรํ ทิสฺวา “ปุตฺต ปุตฺต -อิตฺติ วิรวนฺตี

ตํ คณฺหิตฺถุ อุปฺชาวมานา ปวตฺติตฺวา ปติ.

สา ธเนหิ ชีรํ มุญฺจนฺเตหิ อฏฺฐหิตฺวา อลฺลจิวฺรา คนฺตฺวา เถรํ คณฺหิ.

โส จินฺเตสี “**สจายํ** มม สนฺติกา มธฺรฺวจฺจํ ลภิสฺสตี, วินสฺสิสฺสตี. ฤทฺธเมว กตฺวา อิมาย สทฺธี สลลปิสฺสามิ -อิตฺติ.

อถ นํ อาท “กั กโรนฺตี วิจรฺสี? สีเนหมตฺตปี ฉินฺหิตฺถุ น สกฺโกสิ -อิตฺติ.

สา “อโห กกฺขฬา” เณรสฺส กถา -อิตฺติ จินฺตเตว “กั วเทสิ ตาต -อิตฺติ วตฺวา ปุณฺปิ ตเถว วุตฺตา จินฺตเสสิ
“อหํ อิมสฺส การณา ทฺวาทส วสฺसानิ อสฺสุนิ นินฺวาเรตฺถํ” น สกฺโกมิ, อัย ปน เม ฅทฺททโย, กั เม อิมินา -อิตฺติ
ปุตฺตสิเนหํ จินฺติตฺวา ตํทิวสเมว อรหตฺตํ ปาปุณฺนิ.

[พวกภิกษุพากันสรรเสริญพระพุทธคุณ]

อปเรณ สมเยน ฅมฺมสภายํ กถํ สมนฺุชฺชาเปสฺสุ “อาวูโส เทวทตฺเตน เอวํ อุปนิสฺสยสมฺปนฺโน กุมารกสฺสโป จ เถรี จ นาสิตา,
สตฺถา ปน เตสํ ปติภฺภูชา ชาโต. อโห พฺพชฺชา นาม โลกานุกมฺปกา -อิตฺติ.

สตฺถา อาคนฺตฺวา “กาย นุตฺถ ภิภฺขเว ฅเตรทฺธิ กถาย สนนฺิสินฺนา -อิตฺติ ปุจฺฉิตฺวา, “อิมาย นาม -อิตฺติ วุตฺเต,
“น ภิภฺขเว อิทาเนว อหํ อิมสฺสํ ปจฺจโย จ ปติภฺภูชา จ ชาโต, ปุพฺเพปิ เตสํ อหํ ปติภฺภูชา อโหสิเยว -อิตฺติ วตฺวา

“นึโครฺชเมว เสเวย น สาขมฺุปสฺวเส;
นึโครฺชสมึ มตฺ เสยโย, ยญฺเจ สาขสมฺิ ชีวิตํ -อิตฺติ

อิมํ นึโครฺชชาตํ” วิตถาเรณ กเถตฺวา “ตทา สาขมฺิโค เทวทตฺโต อโหสิ, ปริสาปิสฺส เทวทตฺตปริสา, วารปฺปตฺตา มึคฺเชนุ เถรี อโหสิ,
ปุตฺโต กุมารกสฺสโป, คพฺภินึมิคฺคิยา ชีวิตํ ปริจฺจชิตฺวา คโต นึโครฺชมึคฺคาชา ปน อหเมว -อิตฺติ ชาตํ สโมชานเตว
ปุตฺตสิเนหํ จินฺติตฺวา เถรียา อตฺตนาถ อตฺตโน ปติภฺภูชานกตภาวํ ปกาเสนฺโต
“ภิภฺขเว ยสมฺมา ปรสฺส อตฺตนิ จฺฐิเตน สคฺคปฺรายเนน วา มคฺคปฺรายเนน วา ภวิตฺถํ น สกฺกา,
ตสมฺมา อตฺตาว อตฺตโน นาโถ, กั ปโร กสิสฺสตี -อิตฺติ วตฺวา อิมํ คาถมาท

“อตฺตา ทิ อตฺตโน นาโถ. โโก ทิ นาโถ ปโร สียา;
อตฺตนา ทิ สฺุทฺนเตน นานํ ลภตี ทฺลลภํ -อิตฺติ.

[แก้อรธ]

ตตฺถ “นาโถ -อิตฺติ: ปติภฺภูชา.

อหํ วุตฺตํ โหตี “ยสมฺมา อตฺตนิ จฺฐิเตน อตฺตนา สมฺปนฺเนน กุสฺลํ กตฺวา สคฺคํ วา ปาปุณฺนิตฺถํ มคฺคํ วา ภาเวตฺถํ ผลํ วา สจฺฉิกาทฺถํ สกฺกา,
ตสมฺมา ทิ อตฺตา ว อตฺตโน ปติภฺภูชา สียา.

ปโร โโก นาม กสฺส ปติภฺภูชา สียา? อตฺตนาเอว ทิ สฺุทฺนเตน นินฺพิเสวเนน อรหตฺตผลสงฺฆาตํ ทฺลลภํ นานํ ลภตี.

อรหตฺตํ ทิ สนฺุชฺชา “นानํ ลภตี ทฺลลภํ -อิตฺติ วุตฺตํ.

เทสนาวสาเน พฺพ โสตาปตฺติผลาทินิ ปาปุณฺนึสฺสุ -อิตฺติ.

กุมารกสฺสปตฺเถรมาตฺตฺวตฺถุ.

๑ ส. ย. ‘กกฺขฬา -อิตฺติ นตฺถิ.

๒ ส. ย. ชาเรตฺถํ. ม. สนฺุชฺชาเรตฺถํ.

๓ ช. ขา. เอก. ๒๗/๕. ตพฺภุชฺชกถา. ๑/๒๓๒.

๕. महाकालउपासकत्व.

“उत्तना हि कर्त् पापं -इति इमं चमत्सन् सत्ता चेतवन् विहरन्ते ऐकं महाकालं नाम सोत्तापन्नं उपासकं आरुण्य गच्छति.

[महाकालगुह्यं जायते लोकात्सु]

सो गिर मासस्य अग्नौ तिवसे उपोस्यति हुत्वा विहारो संप्रवृत्तिं चमत्सन् सुनाति.

अथ रत्तिं जोरा ऐकस्मिन् केहे सन्धिं चिन्तित्वा गण्यत्कं कहेत्वा लोकात्सु सप्तमे पृथगेति सामिगेति अनुपपत्ता कथित्वा च ज्ञेयत्वा पलायिषु.

सामिकापि ते अनुपपत्तिषु.

ते तिसा पञ्चमिषु.

ऐको पन् विहारमर्कं कहेत्वा महाकालस्य संप्रवृत्तिं चमत्सन् सुत्वा पात्वा उपोस्यन्तिरे मुखं रोचन्तस्य पुरतो गण्यत्कं ज्ञेयत्वा पलायि.

जोरे अनुपपत्तिषु आकत्तमनुससा गण्यत्कं तिसा “त्वं नो केहे सन्धिं चिन्तित्वा गण्यत्कं ह्रित्वा चमत्सन् सुन्नन्ते वियं विजसि -इति तं कहेत्वा उपोस्यत्वा माहेत्वा ज्ञेयत्वा अकम्पु.

[महाकालतयस्यैकपुराणम्]

अथ नं पात्वा व पानियम्णुं आहाय कदा तत्सामनेरा तिसा “विहारो चमत्सन् सुत्वा वसिष्ठोपासको अयत्तं मरुत्तं लभति -इति कथत्वा सत्तु आरुण्यं.

सत्ता “आम गिखवे इमस्मिन् उत्तमावे गालेन उपोस्यन्ति मरुत्तं लभति, पुष्ये कथम्सस्य पन् तेन युत्तमेव लभति -इति वत्वा तेहि याजिते तस्य पुष्येण गच्छति

[पुराणम्स्यमहाकाल]

“उत्तेते गिर पारानसिरेण्ये विहिते ऐकस्य पञ्चनत्तमस्य अग्नौ च जोरा विहरन्ति.”

राजा अग्नौ च ऐकं राजग्नौ रूपेति.^१

सो गतिं कहेत्वा मनुससे ओरतो पारं नेति, पारतो ओरं आनेति.

अथैको मनुससो अग्नौ उत्तमेण गिर्यं जुलयन्तं आरुपेत्वा तं नानं अकम्पु.

राजग्नौ तं उत्तमे तिसाव सद्यत्तसिनेहो, तेन “अग्नौ नो सामि उत्तमेण -इति वत्तपि,

“अथानि विगातो चातो, पात्वा उत्तमेण सामि -इति आह.

“सगातो सामि, अथानेव नो नेति -इति.

“नित्तत्तं गो, अथानेव केहे आहारो च निवासो च गिरसति -इति.

१. सी. यु. अग्नौ च जोरा पहरन्ति. म. अग्नौ च जोरा पहरन्ति.

२. सी. म. यु. पारान. रूपेति.

โส เนว นีวตติตุ อิจฺฉิ.

อิตโร บุริสานํ สลฺยํ ทตฺวา ยานกํ นีวตฺตาเปตฺวา อนิจฺฉนฺตสฺเสว ทฺวารโกฏฐเก นีวาสํ ทตฺวา อาหารํ ปฏฺิยาทาเปสิ.

ตสฺส ปน เคเห เอกํ มณฺริตฺนํ อตฺถิ.

โส ตํ ตสฺส ยานกนฺตเร ปกฺชิปาเปตฺวา ปจฺจุสกาเล โจรณํ ปวิฏฺฐสทฺทํ กારะสิ.

อถสฺส บุริสา “มณฺริตฺนํ สามิ โจเรหิ คหิตํ -อิตฺติ อารโจะสุ.

โส “คามทฺวาระสุ อารกฺขํ ฐฺเปตฺวา อนฺโตคามโต นิกฺขมฺนเต วิจฺินาถ -อิตฺติ อาห.

อิตโรปิ ปาโตว ยานกํ โยเชตฺวา ปายาสิ.

อถสฺส ยานกํ โสเชนฺตา อตฺตนา ฐฺปิ ตํ มณฺริตฺนํ ทิสฺวา สนฺตฺชเชตฺวา “ตุํ มณฺริ คเหตฺวา ปลาเยสิ -อิตฺติ โปเถตฺวา “คหิตํ โน สามิ โจโร -อิตฺติ คามโกชกสฺส ทสฺเสสุ.

โส “ภฺภูกสฺส วต เม เคเห นีวาสํ ทตฺวา ภตฺตํ ทินฺนํ, มณฺริ คเหตฺวา คโต, คณฺหถ นํ ปาปบุริสํ -อิตฺติ โปเถาเปตฺวา มาเรตฺวา ฉทฺทาเปสิ.

อิทฺนตสฺส ปุพฺพกมฺมํ.

โส ตโต จูโต อวิจฺิมหิ นีพฺพตฺติตฺวา ตตฺถ ทิฆมฺรตฺตํ ปจฺจิตฺวา วิปากาวเสเสน อตฺตภาวสฺเต ตเถว โปถิโต มรณํ ปาปฺณิ.

[บาปย่อมายี้ผู้ทำ]

เอวํ สตฺถา มหาคาลสฺส ปุพฺพกมฺมํ ทสฺเสตฺวา “ภิกฺขเว เอวํ อิมะ สตฺเต อตฺตนา กตฺปาปกมฺมเมว จตฺตุสุ อปาเยสุ อภิมตฺถติ -อิตฺติ วตฺวา อิมํ คาลมาห

“อตฺตนา หิ กตํ ปาปํ   อตฺรชฺชํ อตฺตสมฺภวํ
อภิมตฺถติ ทุมเมธํ   วชิรํ วมฺหยํ มณฺริ -อิตฺติ.

[แก้อรรถ]

ตตฺถ “วชิรํ วมฺหยํ มณฺริ -อิตฺติ: วชิรํ ว อมฺหยํ มณฺริ.

อิทํ วุตฺตํ โหติ “ยถา ปาสาณมฺยํ ปาสาณสมฺภวํ วชิรํ,

ตเมว อมฺหยํ มณฺริ อตฺตโน อุกฺกุฏานุกฺกุฏานสงฺขาตํ ปาสาณมณฺริ ขาทิตฺวา ฉิทฺทาฉิทฺทํ ขณฺฑาขณฺฑํ กตฺวา อปริโภคํ กโรตฺติ;

เอวเมว อตฺตนา กตํ อตฺตนิ ขาตํ อตฺตสมฺภวํ ปาปํ ทุมเมธํ นิปฺปญฺญํ ปุคฺคํ จตฺตุสุ อปาเยสุ อภิมตฺถติ วิทฺธํเสติ -อิตฺติ.

เทสนาวसानะ สมฺปตฺตภิกฺขุ โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปฺณิสฺสุ -อิตฺติ.

มหาคาลอุปัฏฐากวตฺถุ.

๖. เทวทูตตวตถุ.

“ยสส อัจจนตทุสสีลย์ -อิติ อิมั ฌมมเทสนั สุตถา เวฬุเน วิหรนโต เทวทูตต์ อารพภ กเถสิ.

[สนทนาเรื่องลามกของพระเทวทัต]

เอกสมิ ทิ ทิวเส ภิกขุ ฌมมสภายั กถั สมุญฐาเปสุ “อาวุโส เทวทูตโต ทุสสีโล ปาปธมโม ทุสสีลยการณเนว วพตติตาย ตณฺหาย
อชาตสตตฺตุ สงคณฺหิตฺวา มหนตฺ ฌภสกกการิ นินฺพพตเตตฺวา อชาตสตตฺตุ ปิตฺ วเร สมหาทเปตฺวา เตน สทฺธิ เอโกโต หุตฺวา
นानปฺปการเณ ตถาคตฺตสฺส วชาย ปริสกกิ -อิติ.

สุตถา อากนฺตฺวา “กาย นฺตถ ภิกขเว เอตฺรทิ กถาย สนฺนินฺสนนา -อิติ ปุจฺฉิตฺวา, “อิมาย นาม -อิติ วุตฺเต,
“น ภิกขเว อิทาเนว, ปุพฺเพปิ เทวทูตโต นานปฺปการเเนว มยฺหิ วชาย ปริสกกิ -อิติ วตฺวา กุรุํจฺจชตาทาทินิ กเถตฺวา
“ภิกขเว อัจจนตทุสสีลปฺกคฺคัล นาม ทุสสีลยการณา อุปฺปนฺนา ตณฺหา มาลฺวา วิย สาลั ปรีโยนทฺธิตฺวา สมภณฺชมานา
นिरยาทิสฺส ปกฺขิปติ -อิติ วตฺวา อิมั คากมาห

“ยสส อัจจนตทุสสีลย์ มาลฺวา สาลมิโวตถตฺ,
กโรติ โส ตถตฺตานั ยถา นั อิจฺฉตี ทิสฺส -อิติ.

[แก้บรรณ]

ตตถ “อัจจนตทุสสีลย์ -อิติ: เอกนตทุสสีลภาโว.

คิหิ วา ชาตโต ปญฺญาช ทส อุกฺสลภมฺมเปถ กโรนโต, ปพฺพชิตฺวา วา อุปฺสมฺปนฺนทิวสโต ปญฺญาช ครุกาปตฺตี อาปชฺชมาโน
อัจจนตทุสสีโล นาม.

อิธ ปน โย ทวิสฺส ติสฺส อตฺตภาเวสุ ทุสสีโล, เอตฺตสฺส คติยา อาคตฺ ทุสสีลภาวํ สนฺธาเยตฺตํ วุตฺตํ.

ทุสสีลภาโว -อิติ เจตถ ทุสสีลสฺส ฉ ทวารานิ นิสฺสาย อุปฺปนฺนา ตณฺหา เวทิตฺพพา.

มาลฺวา สาลมิโวตถตฺ -อิติ: ยสส ปุคฺคลสฺส ตณฺหาสงฺชาตํ ทุสสีลย์,
ยถา นาม มาลฺวา สาลั โอตถตฺ^๑ เทเว วสฺสนเต ปตฺเตทิ อุทกั ปญฺฉิตฺวา สมภณฺชนวเสณ สพฺพตฺถกเมว ปรีโยนทฺธิ;
เอว อตฺตภาวํ^๒ โอตถตฺ ปรีโยนทฺธิตฺวา จิตฺตํ.

โส มาลฺวาย สมภณฺชิตฺวา ภูมิมิ ปาติยมาโน รุกฺโข วิย ตาย ทุสสีลยสงฺชาตฺตาย ตณฺหาย สมภณฺชิตฺวา อปาเยสุ ปาติยมาโน,
ยถา นั อนตฺถกาโม ทิสฺส อิจฺฉตี; ตถา อตฺตานั กโรติ นาม -อิติ อตฺโถ.

เทสนาวसानเ พหุ โสตาปตฺติผลาทินิ ปาปฺณิสฺส -อิติ.

เทวทูตตวตถุ.

๑ ส. ม. ย. โอตฺรนตี.

๒ ย. “อตฺตภาวํ -อิติ นตฺถิ.

๗. สงฆเภทปริสกกนวัตถุ.

“สุกรานี -อิตี อิมม เตสนัน สตถา เวหุเน วิหรนโต สงฆเภทปริสกกน อารพภ กเถสิ.

[พระเทวทัตพยายามทำลายสงฆ์]

เอกทิวส์ ทิ เทวทัตโต สงฆเภทาย ปริสกกนโต อายสมนตํ อานนทํ ปิณฑาย จรนต์ ทิสวา อตตโน อธิปายํ อาโรเจสิ.

ตํ สุตวา เถโร สตถุ สนตีกิ คนตวา ภควนตํ เอตทโวจ “อิธาทิ ภนเต ปุพพณฺหสมยํ นิวาเสตวา ปตตจิวรมาทาย ราชคหํ ปิณฑาย ปาวีสึ;
อททสา โข มํ ภนเต เทวทัตโต ราชคเ ปิณฑาย จรนต์, ทิสวาน เยนาทิ เตนุสสงกมิ, อุปสงกมิตวา มํ เอตทโวจ
‘อชชตคเคทานาทิ อากุโส อานนท อณฺญตเรว ภควตา อณฺญตฺร ภิกขุสงฺเขน’ อุโปสถํ กริสฺสามิ สงฆกมฺมานิ จาติ;
อชช ภควา เทวทัตโต สงฆํ ภินฺทิสฺสติ, อุโปสถณจ กริสฺสติ สงฆกมฺมานิ จ -อิตี.

[ความดีคนดีทำงาน]

เอวํ วุตเต สตถา

“สุกรํ สารุณา สารุ, สารุ ปาเปน ทุกกรํ,
ปาปี ปาเปน สุกรํ, ปาปมฺริเย ทุกกรํ -อิตี

อิมํ อุทานํ” อุทานตวา “อานนท อตตโน อหิตกมมํ นาม สุกรํ. หิตกมมเมว ทุกกรํ -อิตี วตวา อิมํ คาถมาห

“สุกรานี อสารุนินิ อตตโน อหิตานิ จ,
ยํ เว หิตณจ สารุณจ, ตํ เว ปรมทุกกรํ -อิตี.

[แก้อรธ]

ตสฺสโต “ยานิ กมฺมานิ อสารุนินิ สวาชฺชานินิ จ อปายสํวตตนิทานิ กตตตาเยว อตตโน อหิตานินิ จ โหนติ, ตานิ สุกรานินิ.

ยํ ปน กตตตา อตตโน หิตณจ อนวชชตเถน สารุณจ สุกฺคิสํวตตนิทญเจว นิพพานสํวตตนิทญจ กมฺม,
ตํ ปาจินนินนายน คจฺจาย อุพฺพตเตตวา ปจฺจามุขกรณํ วีย อติทุกกรํ -อิตี.

เทสนาวसान พหู โสตาปตติผลาทินิ ปาปุณิสฺสุ -อิตี.

สงฆเภทปริสกกนวัตถุ.

๘. กาลตเถรวตถุ.

“โย สาสนํ -อิตติ อิมํ ฌมมเทสนํ สตถา เซตวเนน วิหรนโต กาลตเถเร อารพภ กเถสิ.

[พระเถระไม่ให้อุปัฏฐายิกาไปฟังธรรม]

สาวตถียํ กิเรกา อิตถิ มาตถุฐาเน รุตวา ตํ เถเร อูปฎฐหติ.

ตสสา ปฏิวิสสกเคเห มนุสสา สตถุ สนตเถ ฌมมํ สุตวา เคหํ อากนตวา

“อโห พุทธา นาม อจฉริยา, อโห ฌมมเทสนา มธฺรา -อิตติ ปสฺสนติ.

สา [อิตถิ] เตสํ กถํ สุตวา “ภนฺเต อหฺปิ สตถุ ฌมมเทสนํ โสตุกามา -อิตติ ตสส อารโจะสิ.

โส “มา ตตถ คจฺฉิ -อิตติ ตํ นิวาเรสิ.

สา ปุนทิวเสปิ ยาจมานา ยาวตถียํ เตน นิวาริยมานาปิ โสตุกามา อโหสิ.

“กสฺมา ปน โส ตํ นิวาเรสิ -อิตติ.

“เอวํ กิรสส อโหสิ ‘สตถุ สนตเถ ฌมมํ สุตวา มยิ ภิชฺชิสฺสติ -อิตติ.

สา เอกทิวสํ ปาโตว ภูตตปาตฺราสา อุโปสถํ สสมาทิตฺวา “อมม สาธุกํ อายํ ปริวิเสยยาสิ -อิตติ ธีตรํ อาณาเปตฺวา วิหารํ อคฺมาสิ.

ธีตาปิสฺสา ตํ [ภิกขุ] อากตกาเล สมมา ปริวิสิตฺวา “กหํ มหาอุปาสิกา -อิตติ วุตฺตา “ฌมมสฺสวนาย วิหารํ คตา -อิตติ อาท.

โส ตํ สุตฺวาว กุจฺฉิยํ อญฺญิตฺเตน ชาเหเน สนตปฺปมาโน “อิทานิ สา มยิ ภินฺนา -อิตติ เวเคน คนฺตวา

สตถุ สนตเถ ฌมมํ สุนฺมานํ ทิสฺวา สตถารํ อาท “ภนฺเต อยํ อิตถิ ทนฺธา สุขุมํ ฌมมกถํ น ชานาติ,

อิมิสฺสา ขนฺธาทูปปฏิสฺสยฺตตํ สุขุมํ ฌมมกถํ อกเถตฺวา ทานกถํ วา สีลกถํ วา กเถตุ วมฺภูตติ -อิตติ.

[สักการะยอมฆ่าคนถ้อย]

สตถา ตสส อชฺฌมาสยํ วิทิตฺวา “ตุวํ ทุปฺพลโย ปาปิกํ ทิฏฺฐิ นิสฺสาย พุทฺธานํ สาสนํ ปฏิโกสฺสิ, อตตฆาตาเยว วายมฺสิ -อิตติ วตฺวา อิมํ คาลมาหา

“โย สาสนํ อรหตํ	อริยานํ ฌมมชีวินํ
ปฏิโกสฺสติ ทุมฺเมโ	ทิฏฺฐิ นิสฺสาย ปาปิกํ,
ผลานิ กณฺฏกสฺเสว	อตตฆณฺญาย ผลลติ -อิตติ.

[แก้ธรรม]

ตสสตถโย “โย ทุมฺเมโ ปุกฺคโ อตตโน สกฺการหานิภเยน ปาปิกํ ทิฏฺฐิ นิสฺสาย ‘ฌมมํ วา โสสฺสาม, ทานํ วา ทสฺสาม -อิตติ วทนฺเต ปฏิโกสฺสนโต อรหตํ อริยานํ ฌมมชีวินํ พุทฺธานํ สาสนํ ปฏิโกสฺสติ.

ตสส ตํ ปฏิโกสฺสน สา จ ปาปิกา ทิฏฺฐิ เวฬุสงฺขาตสฺส กณฺฏกสฺส ผลานิ วิย โหติ,

ตสฺมา ยถา กณฺฏโก ผลานิ คนฺหนโต อตตฆณฺญาย ผลลติ อตตโน ฆาตตถเมว ผลลติ; เอวํ โสปี อตตโน ฆาตตาย ผลลติ -อิตติ.

วุตฺตปิ เจต

“ผลิ เว กทลี หนฺติ ผลิ เวหฺ, ผลิ นหฺ,
สกกาโร กาบุริสฺ หนฺติ, คพโ อสสตรึ ยถา -อิติ.

เทศนาวसानเ อุปาสิกา โสตาปตติผลเ ปติภูทฺหิ.

สมปตตปริสาयी สาคติกา เทศนา อโหสิ -อิติ.

กาลตเถรวตถ.

๙. จุลกาลอุปาสกถ.

“อตตนา ว กตํ ปาปํ -อิตี อิมํ ธรรมเทศนํ สตถา เขตวเน วิหรนโต จุลกาลอุปาสกํ อารพภ กเถสิ.

[จุลกาลอุปาสกถ.]

เอกทิวส์ ทิ มหากาลอุปาสกถํ วุตตนเยเนว อุมมจโจรา สามิเกหิ อนุพพธา

รตตี วิหารธ ธรรมกถํ สุตวา ปาโตว วิหารา นิกขมิตวา สาวตลล อากจณตสส อุปาสกสส ปุโรโต ภณทกํ ฉพเทตวา ปลาเยสิ.

มนุสสา ตํ ทิสวา “อัย รตตี โจรกมมํ กตวา ธรรมํ สุนนโต วิย จรติ, คณ्हน นํ -อิตี ตํ โปถเยสิ.

[จุลกาลอุปาสกถ. เพราะนางกุมภทาสีช่วย]

กุมภทาสี อุทกตติถํ คจจมานา ตํ ทิสวา “อเปถ สามิ, นาย เอวรูป กโรติ -อิตี ตํ โมเจสิ.

โส วิหารํ คนตวา “ภนเต อหมิ ทิ มนุสเสหิ นาสีโต, กุมภทาสี เม นิสสาย ชีวัต ลทธํ -อิตี ภิกขุณํ อาโรเจสิ.

ภิกขุ ตถาคตสส ตมตถํ อาโรเจสิ.

[จะเสร้างหรือผ่องแผ้ว ก็เพราะตน]

สตถา เตสํ กถํ สุตวา “ภิกขเว จุลกาลอุปาสก กุมภทาสี เจว นิสสาย อตตโน จ อการกภาเวน ชีวัต ลภิ;

อิม ทิ นาม สตถา อตตนา ปापกมมํ กตวา นินยาทีสุ อตตนา ว กิลิสสนติ,

กุสลํ กตวา ปน สุกตติยเจว นินพพานญจ คจจนตา อตตนาวิ วิสุขณนติ -อิตี วตวา อิมํ คาถมาห

“อตตนา ว กตํ ปาป,

อตตนา สงกิลิสสติ;

อตตนา อกตํ ปาป,

อตตนา วิสุขณนติ;

สุทธิ อสุทธิ ปจจตต,

นาญญ อญญํ วิโสธเย -อิตี.

[แก้กรรม]

ตสฺสตโต “เยน อตตนา อกุสลกมม กตํ โหติ, โส จตุสุ อปาเยสุ ทุกขํ อนุภวานโต อตตนาวิ สงกิลิสสติ;

เยน ปน อตตนา อกตํ ปาป, โส สุกตติยเจว นินพพานญจ คจจนโต อตตนาวิ วิสุขณนติ.

กุสลกมมสงฆาตา สุทธิ อกุสลกมมสงฆาตา จ อสุทธิ ปจจตตํ การกสตตานํ อตตนิเยว วิปจจติ.

อญญ ปุคฺคโล อญญํ ปุคฺคลํ น วิโสธเย เนว วิโสธติ น กิลเสติ -อิตี [วุตตํ โหติ.]

เทสนาวसान จุลกาล โสตาปตติพล ปติภุทฺธิ.

สมฺปตตปริสาयी สาคถิกา ธรรมเทศนา อโหสิ -อิตี.

จุลกาลอุปาสกถ.

๑๐. อตตทตถตเถรวตถ.

“อตตทตถตถ ปรตเถน -อิตติ อิมิ ฐมมเทสนิ สตถา เซตวเน วิหรนุโต อตตทตถตถเถริ อารพภ กเถสิ.

[พระเถระพยายามบำเพ็ญประโยชน์]

สตถารา หิ ปรีนิพพานกาเล “ภิกขเว อหิ จาตุมาสจเจเนน ปรีนิพพานิสสามิ -อิตติ วุตเต,
อุปปนณสีเวคา สตตสตา ปุณฺณชชา ภิกขุ สตถุ สนตีกิ อวิชิตวา “กีนฺนุ โข อาวุโส กริสสาม -อิตติ มนฺตยมานา วิจฺรณติ.

อตตทตถตถเถโร ปน จินฺเตสิ “สตถา กิร จาตุมาสจเจเนน ปรีนิพพานิสสตี.

อหฺลฺลจฺมฺหิ อวิตรากิ. สตถริ ฐรมาเนเยว, อรหตตถถาย วายมิสสามิ -อิตติ.

โส ภิกขุณิ สนตีกิ น คจฺจติ.

อถ น ภิกขุ “กสฺมา อาวุโส ตฺว เนว อมฺหากิ สนตีกิ อากจฺจสิ, น กิณฺจิ มนฺเตสิ -อิตติ วตฺวา สตถุ สนตีกิ เนตฺวา

“อฺย ภาเนตฺ เอวณนาม กโรติ -อิตติ อารอจฺยีสฺ.

โส สตถาราปิ “กสฺมา เอว กโรสิ -อิตติ วุตฺโต”

“ตฺมฺเห กิร ภาเนตฺ จาตุมาสจเจเนน ปรีนิพพานิสสถ, อหิ ตฺมฺเหสุ ฐรณเตสุเยว อรหตตปฺปตฺติยา วายมามิ -อิตติ.

[ผู้ปฏิบัติธรรมชื่อว่าบูชาพระศาสดา]

สตถา ตสฺส สาธุการิ ทตฺวา “ภิกขเว ยสฺส มยิ สิเนโท อตฺถิ, เตเน อตตทตถตถเถเรน” วิย ภวิตุ วญฺญติ;

น หิ คนฺธาทีหิ ปุเชนฺตา มํ ปุเชนฺติ, ฐมฺมานุฐมฺมปฺปฏฺิปปตฺติยา ปน มํ ปุเชนฺติ; ตสฺมา อญฺเญนปิ อตตทตถตถสฺทิสเสน ภวิทพฺพํ -อิตติ วตฺวา
อิมิ คาคมาห

“อตตทตถตถ ปรตเถน พุทฺธาปิ น หาเปย,
อตตทตถตถมภิญญาเย สทตถปฺปสุโต สียา -อิตติ.

[แก้อรธ]

ตสฺสตฺถ คิหิภูโต ตวา กากณิกมตฺตปิ อตฺตโน อตถิ สหสฺสมตฺเตนาปิ ปรสฺส อตเถน น หาเปย.

กากณิกมตฺตปิ หิสฺส อตตทตถ ขาทนียํ วา โภชนียํ วา นิปฺพาเทติ, น ปรตฺถ.

อหิ ปน เอว อกเถตฺวา กมฺมญฺฐานสีเสน กถิติ.

ตสฺมา “อตตทตถตถ น หาเปมิ -อิตติ ภิกขุณา สงฺฆสฺส อุปปนณ เจตฺยปฺปฏฺิสงฺขรณาทิกิจจ วา อุปฺขมายาทิวตฺต วา น หาเปตพฺพํ,

อภิสมาจาริกวตฺตํ หิ ปุเรนฺโตเยว อริยผลาทินิ สจฺจิกโรติ. ตสฺมา อฺย อตตทตถ

โย ปน อจฺจารทฺธิปฺสสโก ‘อชฺช อชฺเชว -อิตติ ปฏฺิวธํ ปตฺถยมาโน วิจฺรติ,

เตเน อุปฺขมายาทิวตฺตานปิ หาเปตฺวา” อตฺตโน กิจจเมว กาทพฺพํ.

๑ ส. ม. ย. วุตเต.

๒ “อตตทตถเถน -อิตติ ยุตตตฺถริ.

๓ ย. ภาเวตฺวา.

เอวรूपิ हि अत्तत्तम्मणिय्याय 'อัย' मे अत्तโน अत्तो -อิติ สลลกเขต्वा [สทตถปสุโต สียา -อิติ:]
त्समी सगे अत्ते उय्यत्तत्तत्तत्तो णवयय -इति.

เทसनาวसाने सो เอโร อรหत्ते ปติภูริ.

สมปत्ตภิกขุณีปี सात्थिका เทสนา ओहसी -इति.

อตตาทตถเถรวตถ.

อตत्वคคณณา निग्गिता.

ทวาทสโม วคโค.

๑๓. โลกาคุคควณนา

๑. ทหฺรภิกขุวตฺถ.

“หิณฺ ฌมฺมํ -อิติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สฺตถา เซตวเน วิหฺรณฺโต อณฺญตรํ ทหฺรภิกขุ อารพฺภ กเถสิ.

[ภิกษุทะเลาะกับหลานสาวนางวิสาขา]

อณฺญตรโร กิโร เถโร ทหฺรภิกขุณา สหฺธิ ปาโตว วิสาขาย เคหํ อคฺมาสิ.

วิสาขาย เคเห ปณฺจสฺตานํ ภิกขุณฺ ฐวฺยาคุ นิจฺจํ ปณฺญตฺตา โหติ.

เถโร ตตฺถ ยาคุํ ปิวิตฺวา ทหฺรํ นิสฺสีทาเปตฺวา สยํ อณฺญํ เคหํ อคฺมาสิ.

เตน จ สมเยน วิสาขาย ปุตฺตสฺส ธิดา อยฺยิกาย ฐฺวาน ฐฺตฺวา ภิกขุณฺ เวยฺยาวจฺจํ กโรติ.

สา ตสฺส ทหฺรสฺส อุทกํ ปริสฺสาเวนฺตี จาภฺยํ อตฺตโน มุขนิมิตฺตํ ทิสฺวา หสิ.

ทหฺโรปิ ตํ โอลฺเกตฺวา หสิ.

สา ตํ หสมานํ ทิสฺวา “ฉินฺนสีโส หสฺติ -อิติ อาห.

อถ นํ ทหฺโร “ตฺว ฉินฺนสีสา, มาตาปิโตรปิ เต ฉินฺนสีสา -อิติ อกฺโกสิ.

สา โรทฺมานา มหฺนเส อยฺยิกาย สนฺติกํ คนฺตฺวา, “กิมิทํ อมฺม -อิติ วุตฺเต, ตมตฺถํ อโรเจสิ.

สา ทหฺรสฺส สนฺติกํ อาคฺนตฺวา “ภนฺเต มา กุชฺฌิ,

น เอตํ ฉินฺนเกสฺนชฺส ฉินฺนนิวาสนปารุณสฺส มชฺฌเ ฉินฺนกปาลมาทาย ภิกขาย จรฺนตฺสส อยฺยสฺส อติครุํ -อิติ อาห.

ทหฺโร “อาม อุปาสิเก, ตฺว มม ฉินฺนเกสาทิภาวํ ชานาสิ; อิมิสฺสา มํ ‘ฉินฺนสีโสติ กตฺวา อกฺโกสิตฺถ วฏฺฐิสฺสตี -อิติ.

วิสาขา เนว ทหฺรํ สณฺญาเปตฺถุ อสฺกฺชิ น ทาริกํ.

ตสฺมี ชเณ เถโร อาคฺนตฺวา “กิมิทํ อุปาสิเก -อิติ ปุจฺฉิตฺวา ตมตฺถํ สุตฺวา ทหฺรํ โอวทฺหนฺโต อาห “อเปหิ อาวุโส,

นאַยํ ฉินฺนเกสฺนชฺวตฺถสฺส มชฺฌเ ฉินฺนกปาลํ อาทาย ภิกขาย จรฺนตฺสส อกฺโกสิ, ตฺถนฺหิ โหหิ -อิติ.

“อาม ภนฺเต, กิ ตฺมเห อตฺตโน อุปฺภูทฺธาเยกํ อตฺตชฺชิตฺวา มํ ตชฺชิสฺสธ, มํ ‘ฉินฺนสีโสติ อกฺโกสิตฺถ วฏฺฐิสฺสตี -อิติ.

ตสฺมี ชเณ สฺตถา อาคฺนตฺวา “กิมิทํ -อิติ ปุจฺฉิ.

วิสาขา อาทิตฺโต ปฺภูทฺธาย ตํ ปวตฺตี อโรเจสิ.

[พระศาสดาประทานโอวาทแก่ภิกษุหนุ่ม]

สฺตถา ตสฺส ทหฺรสฺส โสตาปตฺติผลฺลูปนิสฺสยํ ทิสฺวา “มยา อิมํ ทหฺรํ อนฺวตฺติตฺถ วฏฺฐตี -อิติ จินฺเตตฺวา วิสาขํ อาห

“กิ ปน วิสาเห ตว ทาริกาย ฉินฺนเกสํทิมตฺตเกเนว มม สาวเก ฉินฺนสีเส กตฺวา อกฺโกสิตฺถ วฏฺฐตี -อิติ.

ทหฺโร ตาวเทว อุภฺฐาย อณฺชลิํ ปคฺคเหตฺวา

“ภนฺเต เอตํ ปฺลหํ ตฺมเห สฺสุทฺฐ ชานาถ, อมฺหากํ อุชฺฌมาโย จ มหาอุปาสิกา จ สฺสุทฺฐ น ชานนฺตี -อิติ อาห.

สตถา ทหรสส อตตโน อนุกุลภาวัญญา “กามคุณ อารพถ หสนภาโว นาม หีโน ฌมโม,
หีนญจ นาม ฌมม เสวิตุ ปมาเทน จ สหธิ ส่วสตุ น วญญติ -อิติ วตวา อิม คากมาห

“หีน ฌมม น เสเวยย, ปมาเทน น ส่วเส,
มิจฉาทิฏฐี น เสเวยย, น สียา โลกวฑฒโน -อิติ.

[แก้อรรถ]

ตตถ “หีน ฌมม -อิติ: ปล่อยกามคุณฌมม.

โส หิ หีเนน ชเนน^๑ อนตมโส โอรุญโคณาทีหิปี ปญเสวิตพโพ, หีเนส จ นริยาทีสุ ฐาเนส นพพตตาเปติ -อิติ หีโน นาม; ต น เสเวยย.

ปมาเทน -อิติ: สติไว้สสคคลกขณน ปมาเทนปิ น ส่วเสยย.

น เสเวยย -อิติ: มิจฉาทิฏฐี น คณเหยย.

โลกวฑฒโน -อิติ: โย หิ เอว กโรติ, โส โลกวฑฒโน นาม โหติ; ตสมา เอว อกรณน^๒ สียา โลกวฑฒโน -อิติ.”

เทสนาวसान ทหโร โสตาปตติลล ปติฏฐหิ.

สมปตตานปี สาคติกา เทสนา อโหสิ -อิติ.

ทหริกษุวตถ.

๑ ส. ย. โส หิ หีโน ฌมโม.

๒ อโตะ ปร์ นกาโร นญญู วีย ขายติ.

๓ เอว อมหาก มติ: น สียา โลกวฑฒโน -อิติ: นิตถกเมว โลกวฑฒโน น ภาเวยย. ยถา ติน วฑฒมาน นิตถกเมว เขตต์ วฑฒเตติ ปุเรติ,
เอว หีโน ปุคคโล อูปขชมาโน นิตถกเมว โลก วฑฒเตติ ปุเรติ. “โลกชฎิโต โลกขาน -อิติ อตโต -อิติ.

สี่. ม. ย. โปตถเกสุ ปน “อกรณน น สียา โลกวฑฒโน -อิติ ขายติ.

๒. สุทโธทนวตถุ.

“อุตติภูฏฐ นปฺปมชเชยย -อิตติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สตถา นิโครธารามे विहरणे पितरं आरुण गेहेति.

[พระศาสดาเสด็จไปกรุงกบิลพัสดุ์ครั้งแรก]

เอกสมิํ หิ สมเย สตถา ปฐมคฺคเนน กปิลวตถุपुरिं คนฺตวา ญาตีहि กตฺตปจฺจุคฺคมนो นิโครธารามं คนฺตวา ญาตีन्ํ มานं ภินฺนทตถาย อาเส รตนจกฺกมं มาเปตฺวา ตตถ จกฺกมนโตะ ฌมฺมํ เทเสสิ.

ญาตโย ปสนฺนจิตฺตา สุทโธทนมหาราชํ อาที กตฺวา วนทีสุ.

ตสมิํ ญาตีสมาคเม โปกฺขรวสฺส วสฺสิ.

ตํ आरुण महाशनेन गद्य समुद्रापिताय, “न गिष्येव अिषाणव, पुष्येपि मयं ญาतिसमाकमे โปกฺขรวสฺส วสฺสิเยว -อิตติ วตฺวา เวสฺสนฺตรชาตกํ^๑ กเถสิ.

ฌมฺมเทสนํ สุตฺวา ปกฺกมนฺเตสุ ญาตีสุ เอโกปิ สตถารํ น นิมนฺเตสิ.

ราชาปิ “มยํ ปุตฺโต มม เคหํ อนาคนฺตวา กหํ คมิสฺสตี -อิตติ อนิมนฺเตตฺตวาว อคฺมาสิ;

คนฺตวา จ ปน เคเห วิสตียา ภิกฺขุสฺสทฺธานํ ยาคุอาทีนึ ภิญาทาเปตฺวา อาสนานึ ปรุญาเปสิ.

ปุนทิวเส สตถา นครํ ภิณฺฑาย ปรินฺนโต “กึ นฺ โข อิตฺตพฺุธา ปิตุํ นครํ ปตฺวา อฺุชกเมว ญาตีกุลํ ปรินฺนโต อฺุทาทุ ภิญาปฺญา ภิณฺฑาย จริสฺสุ -อิตติ อวาชฺชนโต “ภิญาปฺญา จริสฺสุ -อิตติ ทิสฺวา ปฐมเคหโต ปฐฺุทาย ภิณฺฑาย จรฺนโต ปายาสึ.

ราหุลมาตา ปาสาทเล นิสินฺนาว ทิสฺวา ตํ ปวตฺตี รณฺเญ อาโรเจสิ.

ราชา สาฏฺกํ สณฺฐเปนฺโต เวเคน นิกฺขมิตฺวา สตถารํ วนทิตฺวา อาห “ปุตฺต กสมฺมา มํ นาเสสิ?

อติวีย เม ภิณฺฑาย จรฺนเตน ลชฺชา อฺุปฺปาตีตา, อฺุยตฺต นาม เต กตํ, อิมสมิํเยว นคเร สฺวณฺณสิวิกาทิหิ จริตฺวา ภิณฺฑาย จริตฺ วฏฺฏตี; กึ มํ ลชฺชาเปสิ -อิตติ.

[การบิณฑบาตเป็นวงศ์ของพระพุทธเจ้า]

“นาหนตํ มหาราช ลชฺชาเปมิ, อตฺตโน ปน กุลวสฺสํ อนฺวตฺตามิ -อิตติ.

“กึ ปน ตาต ภิณฺฑาย จริตฺวา ชีวน มม วิโส -อิตติ.

“เนโส มหาราช ตว วิโส, มม ปเนโส วิโส; อนกานึ หิ พฺุทธสฺสทฺธานึ ภิณฺฑาย จริตฺวาว ชีวีสฺสุ -อิตติ วตฺวา ฌมฺมํ เทเสนฺโต อีมา คากา อภาสิ

“อุตติภูฏฐ นปฺปมชเชยย,	ฌมฺมํ สฺุจจริตํ จเร,
<u>ฌมฺมจาริ</u> สฺุขํ เสตี	อสมิํ โลเก ปรมฺหิ จ,
ฌมฺมํ จเร สฺุจจริตํ	น ตํ ทฺุจจจริตํ จเร,
<u>ฌมฺมจาริ</u> สฺุขํ เสตี	อสมฺ โลเก ปรมฺหิ จ -อิตติ.

๑ ชุ. ชา. มหา. ๒๘/๓๖๕. ตพฺุฏฺฐกถา. ๑๐/๓๑๕.

[แก้อรธ]

ตตถ “อุตฺตสิฏฺฐเฐ -อิตฺติ: อุกฺกุฐฺหิตฺวา ปเรสฺสํ ฆรทฺวาเร รุทฺตฺวา คเหตุพฺพปิณฺฑเฑ.

นปฺปมฺชเชยฺย -อิตฺติ: ปิณฺฑทจาริกวตฺตํ ทิ ปรีหาเปตฺวา ปณฺีตโกชนานิ ปรีเยสนฺโต อุตฺตสิฏฺฐเฐ ปมฺชชติ นาม,
สปทานํ ปิณฺฑทาย จรณฺโต ปน นปฺปมฺชชติ นาม. เอวํ กโรณฺโต อุตฺตสิฏฺฐเฐ นปฺปมฺชเชยฺย.

ธมฺมํ -อิตฺติ: อนฺเนสนํ ปหาย สปทานํ จรณฺโต ตเมว ภิกฺขวาจริยธมฺมํ สุจฺริตํ จเรยฺย.

สุขํ เสติ -อิตฺติ เทสนามตตเมตฺ: “^๑ภิกฺขวาจริยธมฺมํ จรณฺโต ธมฺมจารี อีธ โลเก จ ปโรโลกे จ จตุทฺธิปิ อิริยาปเถติ สุขํ วิหฺรติ -อิตฺติ อตฺถเ.

น ตํ ทฺวจฺริตํ -อิตฺติ: เวสิยาทิเถเท อโคจเร จรณฺโต ภิกฺขวาจริยธมฺมํ ทฺวจฺริตํ จรติ นาม.

เอวํ อจฺริตฺวา ตํ ธมฺมํ จเร สุจฺริตํ, น ตํ ทฺวจฺริตํ จเร.

เสสิ วุตตตถเมว.

เทสนาวसानเ ราชา โสตาปตติผลเ ปติฏฺฐทฺทิ.

สมปตฺตานปี สาทถิกา เทสนา อโหสิ -อิตฺติ.

สุทโธทนวตฺถ.

๓. วิปัสสกภิกขุวัตต.

“ยถา พุพฺพํ ปสฺเส -อิตฺติ อิมํ ฆมฺมเทสนํ สตฺถา เขตฺวเน วิหรนฺโต ปญฺจสฺเต วิปัสสเก ภิกขุ อารพฺภ กเถสิ.

[ภิกษุถือเอาพยับแดดเป็นอารมณ์]

เต กิร สตฺถุ สนฺติเก ฆมฺมภูฏานํ คเหตฺวา อรณฺญํ ปริสิตฺวา วายมนฺตปิ อปฺตตฺวิเสสา “วิเสเสตฺวา ฆมฺมภูฏานํ คเสสฺสาม -อิตฺติ
สตฺถุ สนฺติเก อากจฺจนฺตา อนฺตรามคฺเค มรีจึ ทิสฺวา มรีจิกฆมฺมภูฏานํ ภาเวนฺตาว อากมฺมึสุ.

เตสํ วิหารํ ปวิฏฺฐกฺขณฺเยว เทโว วสฺสิ.

เต ตตฺถ ตตฺถ ปมุขेषุ ฐตฺวา ธาราวเคน อฏฺฐหิตฺวา ภิกฺขนฺเต พุพฺพเก ทิสฺวา

“อัยปิ อตฺตภาโว อุปฺปชฺชิตฺวา ภิกฺขนฺตเถน พุพฺพสทิสฺเยว -อิตฺติ อารมฺมณํ คณฺหึสุ.

สตฺถา คนฺธกฺขณฺนิ สินฺโนว เต ภิกขุ โอลเเกตฺวา เตหิ สทฺธี กเถนฺโต วิย โอลภาสํ ฝริตฺวา อิมํ คาทมาห

“ยถา พุพฺพํ ปสฺเส, ยถา ปสฺเส มรีจิกํ,
เอวํ โลกํ อเวกฺขนฺตํ มจฺจราชา น ปสฺสติ -อิตฺติ.

[แก้อรธ]

ตตฺถ “มรีจิกํ -อิตฺติ: มายํ.

มายา หิ ทูโรโตว เคหสณฺฐานาทิวเสน อุปฺปชฺชิตฺวาปี อุปคจฺจนฺตานิ อคฺยหฺรูปคา วิตฺตกตฺตจฺจนฺตาว,

ตสฺมา “ยถา อุปฺปชฺชิตฺวา ภิกฺขนฺตเถน พุพฺพํ, วิตฺตตฺตจฺจนฺตาทิภาเวน มายํ ปสฺเสยฺย, เอวํ ขนฺธาทีโลกํ อเวกฺขนฺตํ มจฺจราชา น ปสฺสติ -
อิตฺติ อตฺถเ.

เทสนาวสาเน เต ภิกขุ ฐิตฺภูฏานฺเยว อรหฺตํ ปาปุณฺนึสุ -อิตฺติ.

วิปัสสกภิกขุวัตต.

๔. อภยราชกุมารวตถุ.

“เอถ ปสฺสณิมิ โลกั -อิติ อิมิ ฌมฺมเทสนัน สฺตถา เวฬุวเน วิหรนฺโต อภยราชกุมาริ อารพภ กเถสิ.

[พระกุมารได้รับพระราชทานราชสมบัติ]

ตสฺส กิริ ปจฺจนตํ วุปฺสเมตฺวา อากตสฺส, ปีตา พิมพิสาโร ตฺสึตฺวา เอกํ นจฺจคิตฺกุสฺลํ นาฏกิตฺถิ ทตฺวา สตฺตาทํ ราชชมฺพาสึ.

โส สตฺตาทํ เคหา พหิ อนิกฺขนฺโตว ราชชสิริ อนุภวิตฺวา อฏฺฐเม ทิวเส นทิติตถิ คนฺตฺวา นหตฺวา
อุยฺยานํ ปวิสิตฺวา สนฺตติมฺหามตฺโต วิย ตสฺสา อิตฺถิยา นจฺจคิตํ ปสฺสนฺโต นิสึทึ.

สาปี ตํขณฺเวยว สนฺตติมฺหามตฺตสฺส นาฏกิตฺถิ วิย สตถกฺวาตานิ วเสน กาลมกาสิ.

กุมารो ตสฺสา กาลกิริยาย อุปฺปนฺนโสโก “น เม อิมิ โสโก ฐฺเปตฺวา สตถาริ อญฺโญ นิพฺพาเปตุํ สกฺขิสฺสตี -อิติ สตถาริ อุปฺสงฺกมิตฺวา
“ภนฺเต โสโก เม นิพฺพาเปถ -อิติ อาห.

[อุบายระงับความโศก]

สฺตถา ตํ สมฺสฺสาเสตฺวา “ตฺยา ทิ กุมาร อิมิสฺสา อิตฺถิยา เอวเมว มตฺกาเล โรทนฺเตน ปวตฺติตานํ อสฺสูนํ อนมตฺคเค สํสาเร ปฺมาณิ นตฺถิ
-อิติ วตฺวา ตาย เทสฺนาย โสกสฺส ตฺนภาวํ ญตฺวา “กุมาร มา โสจฺจิ, พาลชฺชานํ สํสิทฺนฏฺฐานเมตฺ -อิติ วตฺวา อิมิ คากฺมาห

“เอถ ปสฺสณิมิ โลกั จิตฺตํ ราชชรฺภูปมํ,
ยตถ พาลา วิสึทฺตึ, นตฺถิ สงฺโค วิชานตํ -อิติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “เอถ ปสฺสณ -อิติ ราชกุมารเมว สนฺธายาห.

อิมิ โลกั -อิติ: อิมิ ขนฺธโลกาทิสงฺขาตํ อตฺตภาวํ.

จิตฺตํ -อิติ: สตฺตตรตฺนาทิวิจิตฺตํ ราชชรณํ วิย วตฺถาลงฺการาทิวิจิตฺตํ.

ยตถ พาลา -อิติ: ยสฺมี อตฺตภาเว พาลา เอว วิสึทฺตึ.

วิชานตํ -อิติ: วิชานนฺตานิ ปน ปณฺชิตานํ เอตถ รากสงฺคาทิสฺสุ เอโกปิ สงฺโค นตฺถิ -อิติ อตฺถโถ.

เทสนาวสาเน ราชกุมารो โสตาปตฺติผลฺเล ปตฺติฏฺฐทึ.

สมฺปตฺตานปี สาดฺธิกา ฌมฺมเทสนา อโหสิ -อิติ.

อภยราชกุมารวตถุ.

๕. สมมุขชนตเถรวตถุ.

“โย จ ปุพเพ ปมชชิตวา -อติ อิมं ฌมฺมเทสนํ สตถา เขตวเน วิหรนโต สมมุขชนตเถรํ อารพภ กเถสิ.

[ผู้ไม่ประมาทย่อมยังโลกให้สว่าง]

โส กิร “ปาโต วา สายํ วา -อติ เวลํ” ปมาณํ อกตวา อภิกขณํ สมมุขชนโต วิจรติ.

โส เอกทิวสํ สมมุขชนํ คเหตุวา ทิวาภูฐานเน นิสินฺนสฺส เรวตตเถรสฺส สนฺติกํ คนฺตวา

“อัย มหากุสิโต, ชนสฺส สพฺธาเทยํ ภูณชิตฺวา อากนฺตวา นิสฺสทิตฺ; กิณฺนาเมตสฺส สมมุขชนํ คเหตุวา เอกํ ฐานํ สมมุชชิตุํ น วมฺภูติ -อติ อาท.

เถโร “โอวาทมสฺส ทสฺสามิ -อติ จินฺเตตฺวา “เอหาวุโส -อติ อาท.

“กึ ฆนฺเต -อติ.

“คจฺฉ, นหตฺวา เอหิ -อติ.

โส ตถา อกาลสิ.

อด นํ เถโร เอกมนฺตํ นิสฺสทาเปตฺวา โอวทฺหนโต อาท “อาวุโส ภิกฺขุณา นาม น สพฺพกาลํ สมมุขชนเตน วิจริตุํ วมฺภูติ,
ปาโตเอว ปน สมมุชชิตฺวา ปิณฺชทาย จริตฺวา ปิณฺชปาทปปฏิกกนฺเตน อากนฺตวา รตฺติภูฐานเน วา ทิวาภูฐานเน วา นิสินฺเนน ทฺวตฺตีสากา
การํ สขฺมมายิตฺวา อตฺตภาเว ขยวํ ปฏฺฐเปตฺวา สายณฺเห อุกฺกุชฺชาย สมมุชชิตุํ วมฺภูติ,
นิจฺจกาลํ อสมมุชชิตฺวา อตฺตโนปี นาม โอภาโส กาทพฺโพ -อติ.

โส เถรสฺส โอวาทে ฐตฺวา น จิรสฺเสว อรหตฺตํ ปาปุณฺนิ.

ตํ ตํ ฐานํ อุกฺกလာปํ อโหสิ.

อด นํ ภิกฺขุ อาทสฺ “อาวุโส สมมุขชนตเถเร ตํ ตํ ฐานํ อุกฺกလာปํ, กสฺมา น สมมุชชสิ -อติ.

“ฆนฺเต มยา ปมาทกาเล เอวํ กตํ, อิทานิมฺหิ อปฺปมโต -อติ.

ภิกฺขุ “อัย เถโร อถญฺญํ พฺยากโรติ -อติ สตถุ อโรเจสฺ.

สตถา “อาม ภิกฺขเว, มม ปุตฺโต ปุพเพ ปมาทกาเล สมมุขชนโต วิจริ, อิทานิ ปน มคฺคผลสฺสฺเชน วีตินาเมนฺโต น สมมุชชติ -อติ วตฺวา
อิมํ คาถมาท

“โย จ ปุพเพ ปมชชิตฺวา ปจฺฉา โส นปฺปมชชติ,
โสมํ โลกํ ปภาเสติ อพฺภา มุตฺโตว จนฺทิมมา -อติ.

[แก้อรธ]

ตสฺสโต “โย บุคคล ปุพเพ วตฺตปปฏิวตฺตกรเณน วา สขฺมายาทิหิ วา ปมชชิตฺวา ปจฺฉา มคฺคผลสฺสฺเชน วีตินาเมนฺโต นปฺปมชชติ,
โส อพฺภาทิตฺ มุตฺโต จนฺโท วย โอภาสโลกํ มคฺคญฺญาเณน อิมํ ขนฺธาทิลอกํ โอภาเสติ เอกาโลกํ กโรติ -อติ.

เทสนาวสานे พฺหู โสตาปตฺติผลาทินิ ปาปุณฺนีสฺ -อติ.

สมมุติชนตเถรวตถุ.

๖. อังคุลิมาลตเถรวตถุ.

“ยสส ปาปํ กตํ กम्मํ -อิตติ อิมํ ธรรมเทศนํ สตถา เซตวเน วิหระนโต อังคุลิมาลตเถรวํ อารพภ กเถสิ.

[ต้นคตปลายตรงใช้ได้]

วตถุ อังคุลิมาลตตวเสเนว^๑ เวทิตพพํ.

เถโร ปน สตถุ สนตเถเก ปพพชิตวา อรหตตํ ปาปญญิ.

อถโข อายสสมา อังคุลิมาโล รโหคโต ปฏิสลลีน วิมุตติสุขํ ปฏิสเวทิต, ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทานะสิ

“โย จ ปุพเพ ปมชชิตวา ปจจวา โส นปมชชิต,
โสมํ โลกํ ปภาเสติ อพภา มุตโตว จนนทิมมา -อิตติ.

[อาทินา นเยน] อุทานํ อุทานะตวา ออนุปาทิสเสสาย นิพพานธตฺตยา ปรีนนิพพายิ.

ภิกขุ “กหํ นุ โข อวาสุ เถโร อูปนโน -อิตติ ธรรมสภายํ กถํ สมุญฺจาเปสฺ.

สตถา อากนตวา “กาย นุตถ ภิกขเว เอตริท กถาย สนนินสนนา -อิตติ ปุจจิตวา, “ภานเต อังคุลิมาลตเถรสส นิพพตตฐฐานกถาย -อิตติ

วุตเต, “ปรีนนิพพุโต ภิกขเว มม ปุตโต -อิตติ, “ภานเต เอตตเถเก มนุสเส มาเรตวา ปรีนนิพพุโต -อิตติ,

“อาม ภิกขเว, โสทฺธิ ปุพเพ เอกํ กลยาณมิตตํ อลภิตวา เอตตํ ปาปมกาสิ,

ปจจวา ปน กลยาณมิตตํ ปจจยํ ลภิตวา อปฺปมตฺโต อโหสิ; เตนสส ตํ ปาปกम्मํ กุสเลน ปหีนํ -อิตติ วตวา อิมํ คาถมาห

“ยสส ปาปํ กตํ กम्मํ กุสเลน ปหียติ,
โสมํ โลกํ ปภาเสติ อพภา มุตโตว จนนทิมมา -อิตติ.

[แก้้อรรถ]

ตตถ กุสเลน -อิตติ อรหตตมคคํ สนธาย วุตตํ.

เสสฺ อุตตานตถเมว.

เทสนาวसानะ พหุ โสตาปตติผลาทีนํ ปาปญฺญิสฺ -อิตติ.

อังคุลิมาลตเถรวตถุ.

๗. เปสการธีตฺวตฺถ.

“อนุชฺฌโต อโย โลโก -อิตฺติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สตฺถา อคคาหเว เจตฺติเย วิหรนฺโต เอกํ เปสการธีตฺรํ อารพฺภ กเถสิ.

[คนเจริญมรณสติไม่กลัวตาย]

เอกทิวสํ ทิ อาฬวีวาลีโน, สตฺถริ อาฬวี สมปตฺเต, นิมนฺเตตฺวา ทานํ อทฺสุ.

สตฺถา ภาตฺตกิจฺจาวสาเน อนุเมทนํ กโรนฺโต “อทฺธุมฺ เม ชีวิตํ, ฐุมฺ เม มรณํ, อวสฺสํ มยา มริตพฺพํ, มรณปรีโยसानํ เม ชีวิตํ,

ชีวิตํ เม อนิยตํ, มรณํ นิยตํ -อิตฺติ เอวํ มรณสฺสตี ภาเวถ;

เยสํ ทิ มรณํ อภาวิตํ,^๑ เต ปจฺฉิเม กาเล อาสีวีสํ ทิสฺวา ภูตฺปุริโส วิย สนฺตาสํ ปตฺตา เภรวํ รวนฺตา กาลํ กโรนฺติ;

เยสํ ปน มรณํ ภาวิตํ,^๒ เต ทฺวโรว อาสีวีสํ ทิสฺวา ทนฺทเกณ คเหตฺวา ฉทฺเทตฺวา ฐิตฺปุริโส วิย ปจฺฉิเม กาเล น สนฺตสนฺติ;

ตฺสฺมา มรณสฺสตี ภาเวตฺพพา -อิตฺติ อาห.

[พระศาสดาเสด็จประพาสโอวาทธิดาช่างทุก]

ตํ ฌมฺมเทสนํ สุตฺวา อวเสสขนา สกฺิจฺจปฺปสุตฺวา อหฺลฺสุ.

เอกา ปน โสฬสวสฺสพฺเพสิกา เปสการธีตา “อโห พุทฺธานํ กถา นาม อจฺฉริยา, มยา มรณสฺสตี ภาเวตฺ วมฺภูตฺติ -อิตฺติ

รตฺตินฺทิวํ มรณสฺสตีเมว ภาเวติ.

สตฺถาปิ ตโต นิทฺทมิตฺวา เซตฺวานํ อคฺมาสิ.

สาปิ กุมาริกา ตีณิ วสฺसानิ มรณสฺสตี ภาเวติเยว.

อเอกทิวสํ สตฺถา ปจฺจูกาเล โลกํ โวลฺเกนฺโต ตํ กุมาริกํ อตฺตโน ญฺานชาลสฺส อนุโต ปวิฏฺฐํ ทิสฺวา “กิ นฺ โข ภาวีสฺสตี -อิตฺติ อฺุปราเรนฺโต

“อิมาย กุมาริกาย มม ฌมฺมเทสนํ สุตฺทิวสโต ปญฺญาย ตีณิ วสฺसानิ มรณสฺสตี ภาวิตา,

อิทานนํ^๓ ตตฺถ คนฺตฺวา อิมํ กุมาริกํ จตฺตาโร ปถเห ปุจฺฉิตฺวา, ตาย^๔ วิสฺสขฺเขนฺติยา, จตฺตุสฺ ฐฺานสฺส สาธฺกัรํ ทตฺวา อิมํ คาคํ ภาสิสฺสามิ,

สา คากาวสาเน โสตาปตฺติมฺเล ปติฏฺฐทิสฺสตี, ตํ นิสฺสาย มหาชนสฺสาปิ สาตฺถิกา เทสนา ภาวีสฺสตี -อิตฺติ ญุตฺวา

ปถฺยจสฺตภิกฺขุปริวาโร เซตฺวานา นิทฺทมิตฺวา อนุปฺพุเพน อคคาหวิหารํ อคฺมาสิ.

อาฬวีวาลีโน “สตฺถา อาคโต -อิตฺติ สุตฺวา วิหารํ คนฺตฺวา นิมนฺตฺยีสฺ.

สาปิ กุมาริกา สตฺถุ อาคมนํ สุตฺวา “อาคโต กิร มยหํ ปิตา, โสปิ^๕ อจฺริโย ปุณฺณจฺนทฺมุโข มหาโคตมพฺพุโ -อิตฺติ ตฺมฺฐฺมานสา

“อโธ เม ตินฺณํ สํวจฺจรานํ มตฺถเก สฺวณฺณวณฺโณ สตฺถา ทิฏฺฐปฺพุโพ,

อิทานิสฺส สฺวณฺณวณฺณํ สริรํ ทฺมฺฐฺจํ มฺุโรชฺยจ โววาทธมฺม^๕ โสตุํ ลภิสฺสามิ -อิตฺติ จินฺเตสิ.

๑ สี. ม. ย. มรณสฺสตี อภาวิตา.

๒ สี. ม. ย. มรณสฺสตี ภาวิตา.

๓ “ตฺสฺสา -อิตฺติ ยุตฺตตฺร.

๔ สี. ย. สามี.

๕ สี. ย. วรธมฺม.

ปีตา ปนสสา ตนตสาลิ คจจณฺโตะ อาห “อมมฺ พรสนตโก เม สาฎโก อาโรปีเต, ตสส วิทตฺถิมตฺตํ อนินฺนุจฺจิตฺ;
ตํ อชฺช นินฺนุจฺจาเปสฺสามิ, สีมฺ เม ตสฺรํ” วฏฺเฏตฺวา อาหเรยฺยาสี -อิตฺติ.

สา จินฺเตสิ “อหํ สตฺถุ ฐมฺมํ โสตุกามา, ปีตา จ มํ เอวมาห; กิ นฺ ไซ สตฺถุ ฐมฺมํ สุณามิ อูทาหุ ปิตุ ตสฺรํ วฏฺเฏตฺวา หรามิ -อิตฺติ.

อดสฺสา เอตฺทโหสิ “ปีตา มํ ตสเร อนาหริยมาเนน โปเถยฺยปี ปหเรยฺยปี; ตสฺมา ตสฺรํ วฏฺเฏตฺวา ตสส ทตฺวา ปจฺฉา ฐมฺมํ โสสฺสามิ -อิตฺติ
ปีฐฺเก นิสีทิตฺวา ตสฺรํ วฏฺเฏสิ.

อาฬวาลีนปี สตฺถารํ ปริวิสิตฺวา ปตฺตํ คเหตุวา อนฺนโมทนตฺถาย อฏฺฐิสฺสุ.

สฺตฺถา “ยมฺหํ กุลธิตฺรํ นิสฺสาย ตีสโยชนมคฺคํ อาคโต, สา อชฺชาปี โอภาสํ น ลภติ. ตาย โอภาเส ลทฺเธ, อนฺนโมทณํ กิริสฺสามิ -อิตฺติ
ตฺถนฺทิสฺสุโต นิสีทิตฺ.

เอวํ ตฺถนฺทิสฺสุตํ ปน สตฺถารํ สเทวเก โลเก โกจฺจิ กิณฺจิจิ วตฺตุนํ วิสทฺติ.

สาปี ไซ กุมาริกา ตสฺรํ วฏฺเฏตฺวา ปจฺฉิมํ ฐฺเปตฺวา ปิตุ สนฺติกํ คจฺจมาณา ปริสฺปริยณฺตํ ปตฺวา สตฺถารํ โอลฺโลกยมาณา อคฺมาสิ.

สฺตฺถาปี คีวํ อุกฺขิปิตฺวา ตํ โอลฺโลกสิ.

สาปี โอลฺโลกิตาการเนว อณฺญาสี

“สฺตฺถา เอวรฺอุปาย ปริสฺสาย มชฺเฒ นิสีทิตฺวา มํ โอลฺโลกนฺโตะ มฺมาคฺมนํ ปจฺจาสีสฺสติ, อตฺตโน สนฺติกํ อาคมนเมว ปจฺจาสีสฺสติ -อิตฺติ.

สา ตสฺรปจฺฉิมํ ฐฺเปตฺวา สตฺถุ สนฺติกํ อคฺมาสิ.

“กสฺมา ปน ตํ สฺตฺถา โอลฺโลกสิ -อิตฺติ.

เอวํ กิริสฺส อโหสิ “เอสา เอตฺโตว คจฺจมาณา ปุณฺณชนกาลกิริยํ กตฺวา อนิยตคฺคิตกา ภวิสฺสติ,

มม สนฺติกํ อาคนฺตฺวา คจฺจมาณา ปน โสตาปตฺติผลํ ปตฺวา นิยตคฺคิตกา หุตฺวา ตฺถิสฺตฺวิมาเน นินฺนุจฺจิตฺสฺสติ -อิตฺติ.

ตสฺสา กิริ ตํทิวสํ มรณฺโต มุตฺติ นาม นตฺถิ.

สา โอลฺโลกิตสฺถญาณเนว สตฺถารํ อฺอุปสงฺกมิตฺวา ฉพฺพณฺณเรสีนํ อนฺตรํ ปริวิสิตฺวา วณฺทิตฺวา เอกมณฺตํ อฏฺฐาสี.

[พระศาสดาตรัสถามปัญหากระธิดาข้างหูก]

ตฺถารูปาย ปริสฺสาย มชฺเฒ นิสีทิตฺวา ตฺถนฺทิสฺสุตํ สตฺถารํ วณฺทิตฺวา ฐิตฺถกฺษณฺเนยฺว ตํ สฺตฺถา อาห “กุมาริเก กุโตะ อาคจฺฉสิ -อิตฺติ.

“น ชานามิ ภนฺเต -อิตฺติ.

“กตฺถ คมิสฺสสิ -อิตฺติ.

“น ชานามิ ภนฺเต -อิตฺติ.

“น ชานาสี -อิตฺติ.

“ชานามิ ภนฺเต -อิตฺติ.

“ชานาสี -อิตฺติ.

“น ชานามิ ภาณเต -อิตติ.

อิตติ ตํ สตถา จตฺตารโ ปรุเห ปุจฺฉิ.

มหาชน อุชฺฌายิ “อมฺโห ปสฺสธ, อยํ เปสการธีตา สมนฺนสมฺพุทฺเธน สหฺธิ อิจฺฉิตฺติจฺฉิตฺ กเถสิ;

นฺนุ นาม อิมาย ‘กุโธ อาคจฺฉสิ -อิตติ วุตฺเต ‘เปสการเคหฺโต -อิตติ วตฺตพฺพ,

‘กหํ คจฺฉสิ -อิตติ วุตฺเต ‘เปสการสาธํ -อิตติ วตฺตพฺพ สียา -อิตติ.

สตถา มหาชนํ นิสฺสทฺทํ กตฺวา “กุมาริเก ตฺวํ ‘กุโธ อาคจฺฉสิตี วุตฺเต กสฺมา ‘น ชานามิตฺติ วเทสิ -อิตติ ปุจฺฉิ.

“ภาณเต ตฺมฺเห มม เปสการเคหฺโต อาคตฺถาวํ ชานาถ, ‘กุโธ อาคตาสีตี ปุจฺฉนฺตา ปน ‘กุโธ อาคตฺวา อิช นิพฺพตฺตาสีตี ปุจฺฉณ,

อหํ ปน น ชานามิ ‘กุโธ จ อาคตฺวา อิช นิพฺพตฺตมฺหิ -อิตติ.

อถสฺสา สตถา “สาธฺ สุสาธฺ กุมาริเก, มยา ปุจฺฉิตฺตปฺโยเหว ตยา วิสฺสชฺชิตฺ -อิตติ ปฐฺมํ สาธฺการํ ทตฺวา อุตฺตริปิ ปุจฺฉิ

“กถถ คมฺิสฺสสิตี ปุฏฺฐา กสฺมา ‘น ชานามิตฺติ วเทสิ -อิตติ.

“ภาณเต ตฺมฺเห มํ ตสรปจฺฉิ คเหตฺวา เปสการสาธํ คจฺฉนฺตี ชานาถ, ‘อิตฺ ปน คนฺตฺวา กถถ นิพฺพตฺติสฺสสิตี ปุจฺฉณ,

อหฺจ อิตฺ จุตฺตา น ชานามิ ‘กถถ คนฺตฺวา นิพฺพตฺติสฺสามิ -อิตติ.”

อถสฺสา สตถา “มยา ปุจฺฉิตฺตปฺโยเหว ตยา วิสฺสชฺชิตฺ -อิตติ ทฺตยํ สาธฺการํ ทตฺวา อุตฺตริปิ ปุจฺฉิ

“อถ กสฺมา ‘น ชานาสีตี ปุฏฺฐา ‘ชานามิตฺติ วเทสิ -อิตติ.

“ภาณเต มม มรณภาวเมว ชานามิ, ตสฺมา เอวํ วเทมิ -อิตติ.

อถสฺสา สตถา “มยา ปุจฺฉิตฺตปฺโยเหว ตยา วิสฺสชฺชิตฺ -อิตติ ตตฺยํ สาธฺการํ ทตฺวา อุตฺตริปิ ปุจฺฉิ

“อถ กสฺมา ‘ชานาสีตี ปุฏฺฐา ‘น ชานามิตฺติ วเทสิ -อิตติ.

“มม มรณภาวเมว ชานามิ ภาณเต, ‘รตฺตนิทฺวิวพุพฺพณฺหาทิสฺ ปน อสุกกาเล นาม มริสฺสามิตฺติ น ชานามิ; ตสฺมา เอวํ วเทมิ -อิตติ.

[คนมีปัญญาเชื่อว่ามิจักขุ]

อถสฺสา สตถา “มยา ปุจฺฉิตฺตปฺโยเหว ตยา วิสฺสชฺชิตฺ -อิตติ จตฺตถํ สาธฺการํ ทตฺวา ปริสํ อามนฺเตตฺวา

“เอตฺตกํ นาม ตฺมฺเห อิมาย กถิตํ น ชานาถ, เกวลํ อุชฺฌายเถว; เยสฺสเห ปญฺญาจฺจ นตฺถิ, เต อนฺธาเยว;

เยสํ ปญฺญาจฺจ อตฺถิ; เตเอว จกฺขฺมนฺโต -อิตติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

“อนฺธภูโต อยํ โลโก,

ตฺนุเกตฺถ วิปสฺสตี,

สกุณํ ชาลมฺุตฺโตว

อปฺโป สคฺคาย คจฺฉตี -อิตติ.

[แก้อรธ]

ตตฺถ “อยํ โลโก -อิตติ: อยํ โลกิยมหาชน ปญฺญาจฺจโน อภาเวน อนฺธภูโต.

ตฺนุเกตฺถ -อิตติ: ตฺนุโก เอตฺถ น พหุ ชน อนิจฺจาทิวเสน วิปสฺสตี.

ชาลฺมุตฺโตว -อิตฺติ;

ยถา เณเคน สาकुณิเณน ชาเลน โอตฺถริตฺวา คยหฺมาเนสุ วฏฺฏเณสุ โกจิเทว ชาลโต มุจฺจติ, เสสา อนฺโตชาลเมว ปวิสฺนติ;
ตถา มารชาเลน โอตฺถเตสุ สตฺเตสุ พหู อปายคามิโน โหนติ, อปฺโป โกจิเทว [สโต] สคคาย คจฺฉติ สุกฺคิ วา นิพฺพานํ วา ปาปุณฺนาติ -
อิตฺติ อตฺถเณ.

เทสนาวสาเน สา กุมาริกา โสตาปตฺติณฺเณ ปตฺติฏฺฐหิ.

มหาชนฺสสาปิ สาทฺถิกา เทสนา อโหสิ.

[ธิตาข้างทุกตฺยาไปเกิดในดุสิตภพ]

สาปิ ตสรฺปจฺฉิ คเหตฺวา ปิตุ สฺนตฺกํ อคฺมาสิ.

โสปิ นิสินฺนโกว นิทฺทายิ.

ตสฺสา อสฺลลฺกเขตฺวา ตสรฺปจฺฉิ อฺปฺนาเมนฺติยา, ตสรฺปจฺฉิ เวมโกฏฺฐิํ ปฏฺิหฺณญฺิตฺวา สทฺทํ กุรฺมานา ปติ.

โส ปพฺพชฺฉิตฺวา คหิตฺนินฺนิตฺเตเนว เวมโกฏฺฐิํ^๑ กทฺถมิ.^๒

เวมโกฏฺฐิ คนฺตฺวา ตํ กุมาริกํ อฺเร ปหริ.

สา ตตฺถเณว กาลํ กตฺวา ตฺสิตฺถาเน นิพฺพตฺติ.

อถสฺสา ปิตา ตํ โอลเณนโต สกฺลสรฺเรณ โลหิตฺมกฺขิเตนญฺ ปตฺติตฺวา มตํ อทฺทส.

อถสฺส มหาโสโก อฺปฺปชฺชิ.

โส “น เม โสกํ อญฺญ นิพฺพาเปตฺตุํ สกฺขิสฺสตี -อิตฺติ โรทฺหนโต สตฺถุ สฺนตฺกํ คนฺตฺวา ตมตฺถํ อารอเจตฺวา “ภนฺเต โสกํ เม นิพฺพาเปถ -อิตฺติ
อาห.

สฺตถา ตํ สมฺสสาเสตฺวา “มา โสจิ, อนมตฺคคฺสมิํ หิ สํสาเร ตว เอวเมว ธีตฺ มรณฺกาลเ ปคฺขริตฺอสุ จตฺนุํ มหาสมฺมุทฺทานํ อฺทกฺโต อธิกฺตรํ
-อิตฺติ วตฺวา อนมตฺคคฺสฺตฺถิ^๓” กเถสิ.

โส ตฺนุญฺตโสโก สตฺถารํ ปพฺพชฺชํ ยาจิตฺวา ลทฺฐปสมฺปโท น จิรฺสเสว อรหฺตฺตํ ปาปุณฺนิ -อิตฺติ.

เปสการธีตฺวตฺถ.

๑ ส. ตสรฺ. ย. เวมิ.

๒ ม. อากทฺถมิ.

๓ ส. ม. ย. อนมตฺคคฺกถิ.

๘. ตีสภิกขุวตถุ.

“หังสา อาทิจจปเล ยนติ -อิติ อิมิ ฌมมเทสนน สตถา เขตวเน วิหรนโต ตีส ภิกขุ อารพภ กเถสิ.

[ผู้เจริญอิทธิบาทย่อมเหาะไปได้]

เอกสมิ หิ ทิวเส ตีสมตตทา ทิสาวาสิกา ภิกขุ สตถาริ อุปสงกมัสสุ.

อานนทเถโร สตถุ วตตกรณเวลาย อาคนตวา เต ภิกขุ ทิสวา

“สตถารา อิมหิ สหธิ ปฐิสนถาเร กเต, วตตํ กริสสามิ -อิติ ทวารโกฏฐเก อฏฐาสิ.

สตถาปิ เตหิ สหธิ ปฐิสนถาริ กตวา เตสํ สารานียํ ฌมมกถํ กเถสิ.

ตํ สุตวา เต สหเพปิ อรหตตํ ปตวา อุปปตติวา อากาเสน อคมัสสุ.

อานนทเถโร เตสุ จิรายนเตสุ สตถาริ อุปสงกมิตวา “ภนเต อิส ตีสมตตทา ภิกขุ อาคตา, เต กหิ -อิติ ปุจฉิ.

“คตา อานนท -อิติ.

“กตเรณ มคเคน ภนเต -อิติ.

“อากาเสนานนท -อิติ.

“กั ปน เต ภนเต ชีณาสวา -อิติ.

“อาม อานนท, มม สนติเก ฌมมํ สุตวา อรหตตํ ปตตวา -อิติ.

ตสมิ ปน ขณ หังสา อากาเสน คมัสสุ.

สตถา “ยสส โข อานนท จตตวาโร อิทธิปาทา สุภาวิตา, โส หังสา” วिय อากาเสน คจฉติ -อิติ วตวา อิมิ คาลมาท

“หังสา อาทิจจปเล ยนติ, อากาเส ยนติ อิทธิยา,
นियยติ ธีรา โลกมทา เขตวา มาริ สวาหน -อิติ.

[แก้อรธ]

ตสสตโต “อิม หังสา อาทิจจปเล อากาเส คจฉนติ. เยสํ ปน อิทธิปาทา สุภาวิตา, เตปิ อากาเส ยนติ อิทธิยา.

ธีราปิ ปณชิตา สวาหน มาริ เขตวา อิมมทา วฏฐโลกา नियยติ นิสสรนติ นิพพานํ ปาปุณนติ -อิติ.

เทสนาวสานเน พหุ โสตาปตติผลาทินิ ปาปุณัสสุ -อิติ.

ตีสภิกขุวตถุ.

๙. จิณฺจมาณวิกาวัตถุ.

“เอกธมฺมตีสฺส -อิตฺติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สฺตถา เซตวเน วิหรนฺโต จิณฺจมาณวิกิ อารพฺภ กเถสิ.

[พวกเดียรถีย์รักษาพระพุทฺธศาสนา]

ปจฺจุมโพธิยํ ทิ ทสพลสฺส ปุณฺณเตสฺส สาวเกสฺ อปริมาณสฺ, เทวมนุสฺเสสฺ อริยญฺมี โอกกนฺเตสฺ, สตถุ ปตถเตสฺ คุณสมฺพุทฺเตสฺ,
มหาลาภสฺสกาโร อุทปาติ.

ติตฺถิยา สุริยคุคมเนน ชชฺไชปนกสทิสสา อเหสุํ หตฺลาภสฺสกาธา.

เต อนฺตรวិธิยํ รุทฺวา “กึ สมฺโณ โคตโมว พุทฺโธ, มยฺปิ พุทฺธา; กิณฺตสฺเสว ทินฺนํ มหปฺพลํ, อมฺหากปิ ทินฺนํ มหปฺพลเมว;
อมฺหากปิ เทถ กโรถ -อิตฺติ เอวํ มนุสฺเส วิญญาเปนฺตปิ ลาภสฺสกาโร อลภิตฺวา รโห สนฺนปิตฺวา

“เกน นุ โข อุปาเยน สมณสฺส โคตมสฺส มนุสฺसानํ อนฺตเร อวณฺณํ อุปาเทตฺวา ลาภสฺสกาโร นาเสยยาม -อิตฺติ จินฺตยีสฺ.

ตทา สาวตฺถิยํ จิณฺจมาณวิกา นามเกกา ปริพฺพาชิกา อุตฺตมรูปธรา โสภคฺคปฺตดา เทวจฺฉรา วิย.

อสฺสา สรโรโต รสีโย นิจฺจรฺนติ.

[นางจิณฺจมาณวิกิรับอาสาพวกเดียรถีย์]

อเถโก ขรมฺนตี เอวมาห “จิณฺจมาณวิกิ ปฏฺิจจ สมณสฺส โคตมสฺส อวณฺณํ อุปาเทตฺวา ลาภสฺสกาโร นาเสยยาม -อิตฺติ.

เต “อตฺเถโส อุปาโย -อิตฺติ สมฺปฏฺิจฺฉีสฺ.

อถ สา ติตฺถิยารามํ คนฺตฺวา วนฺทิตฺวา อญฺฐาสี.

ติตฺถิยา ตาย สทฺธี น กเถสุํ.

สา “โก นุ โข เม โทโส -อิตฺติ ยาวตฺติยปี “วณฺทามิ อยฺย -อิตฺติ วตฺวา “อຍယာ โก นุ โข เม โทโส, กึ มยา สทฺธี น กเถถ -อิตฺติ อาท.

“ภคินี สมณํ โคตมํ อมฺเห วิเหฐฺนฺตํ หตฺลาภสฺสกาเร กตฺวา วิจฺจรฺนฺตํ น ชานาสี -อิตฺติ.

“น ชานามิ อຍยา, กึ ปเนตฺถ มยา กตฺตพฺพํ -อิตฺติ.

“สเจ ตฺวํ ภคินี อมฺหากํ สุขมิจฺฉสิ, อตฺตานํ ปฏฺิจจ สมณสฺส โคตมสฺส อวณฺณํ อุปาเทตฺวา ลาภสฺสกาโร นาเสหิ -อิตฺติ.

| สา “สาธฺ อຍยา, มยฺหเมเวโส ภาโร, มา จินฺตยิตฺถ -อิตฺติ วตฺวา ปกฺกมิตฺวา

อิตฺถิมายาย กุสลตาย ตโต ปญฺฐาย สาวตฺถิวาสินํ ธมฺมกถํ สุตฺวา เซตวนา นิกฺขมนสมฺเม อินฺทโคปกวนฺณํ ปญฺํ ปารุปีตฺวา
คนฺธมาลาทิตฺถา เซตวนาภิมฺขี^๑ คจฺฉนฺตี,

“อิมาย เวลาย กุหิ คจฺฉสิ -อิตฺติ วุตฺเต, “กึ ตุมฺหากํ มม คมนญฺฐาเนน -อิตฺติ วตฺวา เซตวณสมิเป ติตฺถิยารามे วสิตฺวา

ปาโตว “ภควนฺตํ วนฺทิสฺสาม -อิตฺติ นครา นิกฺขมนเต อุปาสกเชน, เซตวเน วุตฺถา วิย หุตฺวา นครํ ปวิสฺนตี

“กุหิ วุตฺถาสี -อิตฺติ วุตฺเต, “กึ ตุมฺหากํ มม วุตฺถญฺฐาเนน -อิตฺติ วตฺวา

๑ เซตวนาภิมฺขินี -อิตฺติ ยุตฺตตฺร.

เอกมาสทวิมาสจเจเนน ปุจฉิยมานา “เซตเวเน สมเณน โคตเมน สหธิ เอกคนธกุฎิยา วุตถมहि -อิติ
ปุฉุชชานานี “สจจัน นุไซ เอตโน -อิติ กงขั อูปปาเทตวา

เตมาสจาทุมมาสจเจเนน ปีโลตีกาหิ อูทริ เวเรตวา คพภินิเวณณั ทสเสตวา
“สมณั โคตมัม ปุจฉิย คพโภ อูปปโนเน -อิติ อนุชพาลे คาหาเปตวา

อฏฐนวมมาสจเจเนน อูทเร ทารุมณชลิภัง พนธิตวา อูปริ ปฏัม ปารุปีตวา หตถปาทปิฏฐิโย โคหนุเคน โภฏฐาเปตวา
อุสเสเต ทสเสตวา กิลนดินทริยา หุตวา

สายณหสมเม ตถาคเต อลงกตมมาสเน นิสีทิตวา ชมัม เทเสเนเต, ชมมสภัง คนตวา ตถาคตสส ปุรัต ฐตวา

“มหาสมณ มหาชนสส ตวา ชมัม เทเสสิ, มจฺโร เต สหโ, สมมุสิตัม เต ทนต์วารณั, อหิ ปน ตัม ปุจฉิย คพภัง ลภิตวา ปริปัญณคพภา ซาตา,
เนว เม ปสฺติชฺร ซานาสี, น สปิเตลาทีน,

สยํ อกรโณโต อูปฏฐากานปิ อญญตร โภสสรราชานํ วา อนาถปิณชิกัง วา วิสาขัง วา มหาอุปาสกัม

“อิมิสฺสา จัญจมาณวิกาย กตตพพุตตกัม กโรหิ -อิติ น วเทสิ; อภิมิตฺเมว ซานาสี, คพภปริหารัง น ซานาสี -อิติ
คูถปิณชัม คเหตุวา จนุทมนชลัม ทุเสตุ วายมนตี วิย ปริสมชเณ ตถาคตัม อุกโกสิ. |

ตถาคโต ชมมกัม ฐเปตวา สीโ วิย อภินทโนโต “ภคินี ตยา ภคิตสส ตถาวา วา วิตถาวา วา อหเมว ตุวญจ ซานาม -อิติ อาท.

“อาม มหาสมณ ตยา จ มยา จ ญฺวตภาเวเนตัม ซาตัม -อิติ.

[เทพบุตรทำลายกลอุบายของนางจัญจมาณวิกา]

ตสมัม ชเณ สกุกสส อาสนัม อุนหาการัม ทสเสสิ.

โส อวชชมานโน “จัญจมาณวิกา ตถาคตัม อญฺเตน อุกโกสติ -อิติ ญตวา “อิทัง วตถุํ โสเชสสามิ -อิติ จตฺุหิ เทวปุตเตหิ สหธิ อาคมิ.

เทวปุตตา มุสิโกปตกา หุตวา ทารุมณชลิภังสน พนธนรชชเก เอกูปพาเรเนว ฉินทิสฺ.

ปารุตปฏัม วาโต อุกชิปี.

ทารุมณชลัม ปตมานัน ตสสา ปาทปิฏฐิยัม ปติ.

อุโ อคคปาทา ภิชชิสฺ.

มนุสฺสาปิ “กาลกณณิ สมมาสสมพุทัง อุกโกสิ -อิติ สีเส เขฬัง ปาเตตวา เลทฺทพฺททตถา เซตวานา นีหริสฺ.

[นางจัญจมาณวิกาถูกแผ่นดินสูบ]

อถสสา ตถาคตสส จกฺชุปถัง อติกนฺตกาเล มหาปุรุวั ภิชชิตวา วิวรมทาสี.

อวิจโโต อคคิชาลา อญฺฐหิ.

สา กุลทตฺติยัม กมพลัม ปารุปมานา วิย คนตวา อวิจิมหิ นัพพตฺติ.

อญฺญตฺติถยานัน ลามสกกาวโร ปริหาयी. ทสพลสส ภิชชิสฺ มตฺตาย วพฺถมิ.

ปุนทิวเส ชมมสภายัม กถัม สมฺภูฐาเปสฺ

“อวฺโส จัญจมาณวิกา เอวั อูพารคฺณัม อคคทภิกฺเคณฺยัม สมมาสสมพุทัง อญฺเตน อุกโกสิตวา มหาวินาสัม ปตฺตา -อิติ.

สตถา อาคนถวา “กาย นุตถ ภิกขเว เอตโรท กถาย สนฺนินฺนา -อิตฺติ ปุจฺจิตฺวา, “อิมาย นาม -อิตฺติ วุตฺเต,
“น ภิกขเว อิทาเนว, **ปุพฺเพเปสฺมา** มํ อฏฺเฐน อฏฺโกลิตฺวา วินาสํ ปตฺตาเยว -อิตฺติ วตฺวา

“นาทิสฺสุธา^๑ ปโรโต โทสํ อณฺเฐสุทฺถานิ สพฺพโส
อิสฺสโร ปณฺเย ทณฺฑํ สามํ อปฺปฏิเวกฺขีย -อิตฺติ

อิมํ ทฺวาทสนิปาเต มหาปทุมชาตกํ^๒ วิตถาเรตฺวา กเถสิ

[พระโพธิสัตว์ถูกทิ้งลงในเหวแต่ไม่ตาย]

“ตทา **กิเรสฺสา** มหาปทุมกุมารสฺส โทสิสฺตตฺสส มาตุ สปตฺตี รณฺโณ อคฺคมเหสี หุตฺวา มหาสฺตตํ อสทฺธมฺเมเน นิมฺนเตตฺวา ตสฺส มนํ
อลภิตฺวา อตฺตนาถ อตฺตนิ วิปฺการํ กตฺวา คิลานาลยํ ทสฺเสตฺวา “ตว **ปุตฺโต** มํ อนิฉฺฉนฺตี อิมํ วิปฺการํ ปาเปสิ -อิตฺติ รณฺโณ อารฺโจะสิ.

ราชา กุทฺโธ มหาสฺตตํ โจรปฺปาเต ชิปิ.

ถถ นํ ปพฺพตฺกฺจฉิยํ อธิวตฺถา **เทวตา** ปฏิกฺคเหตฺวา นาคราชาสฺส ฝณคฺพฺเภา รุเปสิ.

นาคราชา ตํ นาคภวณํ เนตฺวา อุปทฺมรชฺเชน สมฺมาเนสิ.

โส ตตฺถ สํวจฺจํ วสิตฺวา ปพฺพชิตฺกามา หิมวณฺตปฺปะเทสํ อาคนถวา ปพฺพชิตฺวา ฆานาภิญญาโย นิพฺพตฺเตสิ.

[พระโพธิสัตว์ถวายพระโอรสแก่พระราช]

ถถ นํ เอโก **วณฺจโร** ทิสฺวา รณฺโณ อารฺโจะสิ.

ราชา ตสฺส สนฺติกํ คนถวา กตฺปปฏิสนฺธาโร สพฺพํ ตํ ปวตฺตี ญตฺวา มหาสฺตตํ รชฺเชน นิมฺนเตตฺวา

เตน “มยํ รชฺเชน **กิจฺจํ** นตฺถิ, **ตฺวํ** ปน ทส ราชธมฺเม อโกเปตฺวา อคฺตคฺมณํ ปหาย ธมฺเมเน รชฺชํ กาทฺเรหิ -อิตฺติ โอรสํ
อุฏฺฐายาสนา โรทิตฺวา นครํ คจฺฉนฺโต อนฺตรามคฺเค อมจฺเจ ปุจฺฉิ “**อหํ** กํ นิสฺสาย เอวํ อจฺจารสมฺปนฺเนน ปุตฺเตน วิโยคํ ปตฺโต -อิตฺติ.

“อคฺคมเหสี เทว -อิตฺติ.

ราชา ตํ อุทฺธปาทํ คเหตฺวา โจรปฺปาเต ชิปาเปตฺวา นครํ ปวิสิตฺวา ธมฺเมเน รชฺชํ กาทฺเรสิ.

ตทา **มหาปทุมกุมาร** มหาสฺตโต อโหสิ, มาตุ **สปตฺตี** จัญจมาณวิกา -อิตฺติ.

สตถา อิมมตฺถํ ปกาเสตฺวา “ภิกขเว

เอกธมฺมํ หิ สจฺจวจฺจํ ปหาย มุสฺสวาเท ปติฏฺฐิตานํ วิสฺสภูฏปรโลกานํ อกตฺตพฺพํ **ปาปกมฺม** นาม นตฺถิ -อิตฺติ วตฺวา อิมํ คาทฺมา

“เอกธมฺมตฺตสฺส มุสฺสวาทิสฺส ชนฺตุโน
วิทฺถนฺนปรโลกสฺส นตฺถิ **ปาป** อการียํ -อิตฺติ.

[แก้บรรณ]

ตตฺถ “เอกธมฺมํ -อิตฺติ: สจฺจํ.

มุสฺสวาทิสฺส -อิตฺติ: ยสฺส ทสฺสุ วจฺเจเน **เอก**ปิ สจฺจํ นตฺถิ, เอวรฺูปฺส มุสฺสวาทิน.

๑ “นาทิสฺวา -อิตฺติ ภาวิตฺพฺพ. น อทิสฺวา -อิตฺติ ปทฺจเฉโท. นกาโร ปณฺเย -อิตฺติ ปเทเน สมฺพนฺธิตฺพฺโ.

๒ ขุ. ชา. ๒๗/๓๓๘. ตพฺพภูฏภิกขา. ๖/๑๓๐.

วิดิณณปรโลกสส -อติ: วิสสุภุปรโลกสส.

เอวรูป ทิ “มนุสสสมปตตี เทวสมปตตี อวसानะ นิพพานสมปตตี -อติ อิมะ ทิสโส สมปตตีโย น ปสสตี.

นตถิ ปาป -อติ: ตสส เอวรูปสส อิทํ นาม ปาปํ อกตตพพํ -อติ นตถิ.

เทสนาวसानะ พหุ โสตาปตตีผลาทินี ปาปุนีสสุ -อติ.

จินจมาณวิการตถ.

๑๐. อสทิสทานวตถุ.

“น เว กทริยา เทวโลกิ วชนติ -อิตติ อิมิ ฌมมเทสนิ สตถา เซตวเน วิหรนโต อสทิสทานิ อารพภ กเถสิ.

[พระราชากวายนชงกักราชกร]

เอกสมิ ทิ สมเย สตถา จาริกิ จริตวา ปญจสตริกขุปริวาริ เซตวนิ ปาวิสสิ.

ราชา วิหาริ คนตวา สตถาริ นิมนเตตวา ปุนทิวเส อาคนตูกทานิ สขเซตวา “ทานิ เม ปสสนตุ -อิตติ นาคเร ปกโกสิ.

นาคธา อาคนตวา รณโย ทานิ ทิสวา ปุนทิวเส สตถาริ นิมนเตตวา ทานิ สขเซตวา “อมหากิ ทานิ เทโว ปสสนตุ -อิตติ รณโย ปหิณิสสุ.

ราชา คนตวา เตสสิ ทานิ ทิสวา “อิเมหิ มม ทานโต อุตตริตริ กตํ, ปุน ทานิ กริสสามิ -อิตติ ปุนทิวเสปิ ทานิ สขเซสิ.

นาคธาปิ ตํ ทิสวา ปุนทิวเส สขชยีสสุ -อิตติ.

เอว เนว ราชา นาคเร ปราเชตํ สกโกติ, น นาคธา ราชานิ.

อถ ฉฐฐ วาเร นาคธา สตคฺคณิ สหสคฺคณิ วชเตตวา, ยถา น สกกา โหติ “อิทํ นาม อิเมสํ ทานเน นตถิ -อิตติ วตตุํ, เอวํ ทานิ สขชยีสสุ.

ราชา ตํ ทิสวา “สจาทํ อิเมสํ ทานโต อุตตริตริ กาทุํ น สกขิสสามิ, กิ เม ชิวเตน -อิตติ อูปายํ จินเตนโต นิปชชติ.

[พระนางมัลลิกาทรงจัดทาน]

อถ นํ มลลิกา เทวี อุปสงกมิตวา “กสมา มหาราช เอวํ นิปนโนสิ, เกน เต อินทริยานิ กิลนทานิ วีย -อิตติ ปุจจติ.

ราชา อาท “นทานิ ตวํ เทวี ชานาสิ -อิตติ.

“น ชานามิ เทว -อิตติ.

โส ตสสา ตมตถํ อารเจสิ.

อถ นํ มลลิกา อาท “เทว มา จินตยิ, กหํ ตยา ปฐวิสสโร ราชา นาคเรหิ ปราชียมานิ ทิฏฐุปุโพ วา สุตปุโพ วา,

อหนเต ทานํ สวิททิสสามิ -อิตติ.

| อิติสส สา อสทิสทานิ สวิททิตุกามตาย เอวํ วตวา

“มหาราช สาลกถยานิปรเทหิ ปญจนนํ ภิกขุสตานํ อนโตอวภูณฺเณ นิสันทมนทปํ กาทเรหิ, เสสา พหิอวภูณฺเณ นิสทิสสนติ;

ปญจ เสตจจตตสทานิ กาทเรหิ, ตานิ คเหตุวา ปญจสต หตถิ ปญจนนํ ภิกขุสตานํ มตถเก ธารยมานา ฐสสนติ,

อภูฐ วา ทส วา รตตสุวณฺณนาวาโย กาทเรหิ, ตา มณฑปมชเณ ภวิสสนติ,

ทวินนํ ทวินนํ ภิกขุณํ อนตเร เอเกกา ขตติยธิตา นิสิติตวา คนเช ปีสสสติ,

เอเกกา ขตติยธิตา วิชนิ อาทาย เทว เทว ภิกขุ วิชยมานา ฐสสนติ,

เสสา ขตติยธิตโร ปิฏฐุปิฏฐู คณเช อาทริตวา สุวณฺณนาวาสุ ปกขิปสสนติ,

ตาสุ เอกจจา ขตติยธิตโร นิลุปปลกถาเป คเหตุวา สุวณฺณนาวาสุ ปกขิตตคนเช อโลเฟตวา วาสํ คาทาเปสสนติ;

นาคหรานํ หนี เนว ขัตติยธิดโร อตถิ, น เสตจจตตานิ, น หตถิโน, อิมเหติ การเมหิ นาคธา ปราชิสฺสนฺติ; เหว กาทเรหิ^๑ มหาราช -อิตฺติ. |

ราชา “สาธู เทหิ, กลยาณนฺเต กถิตํ -อิตฺติ ตาย กถิตนียาเมเนว สพฺพํ กาทเรหิ.

เอกสส ปน ภิกฺขุโน เอโก หตถิ นปฺโปหติ.

อล ราชา มลลิกํ อาท “ภทเท เอกสส ภิกฺขุโน เอโก หตถิ นปฺโปหติ, กิ กสิสสาม -อิตฺติ.

“กิ เทว ปญฺจหตถิสตานิ นตถิ -อิตฺติ.

“อตถิ เทหิ, อวเสสา ปน ทฺวฺรหฺตถิโน, เต ภิกฺขุ ทิสวาว เวรมภาวตา วีย จณฺหา โหนฺติ -อิตฺติ.

“เทว อหํ เอกสส ทฺวฺรหฺตถิโปตกสส ฉตฺตํ คเหตุวา ติมฺภฺรณฺภฺรณํ ชานามิ -อิตฺติ.

“กถถ นํ ฐฺเปสสาม -อิตฺติ.

“อญฺยสส องฺคฺลิมาลสส สนฺติเก -อิตฺติ.

ราชา ตถา กาทเรหิ.

หตถิโปตโก วาลสิ อุนฺตรสตถิมหิ ปกฺขิปิตวา อุโถ กณฺเณ ปาเตตวา อุกฺขินิ นิมนฺนิตฺวา อญฺฐาสิ.

มหาชน “เอวรฺอุปฺส นาม จณฺทหตถิโน อญฺมากาโร, [อายุสฺมา] องฺคฺลิมาลตเถโร กโรติ -อิตฺติ เถรสส เสตจจตตหตถิเมว^๒ โอลเกสิ.

ราชา ปณฺีตาทาเรน^๓ พุทฺธปฺมุขํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปรีวสิตฺวา สตถารํ วนฺทิตวา

“ภนฺเต ยํ อิมสฺมี ทานคฺเค กปฺปิยภณฺฑํ วา อกฺปฺปิยภณฺฑํ วา สพฺพนตํ ตุมหากเมว เทมิ -อิตฺติ อาท.

[ทานที่พระนางมัลลิกาจัดซื้ออสทิสทาน]

ตสมิ โข ปน ทาเน เอกทิวเสเนว ปรีจจตตํ จฺททสโกภฺรณํ โหติ.

สตถุ ปน “เสตจจตตํ นิสินฺทปฺลลฺงโก อาทารโก ปาทปฺฐโก -อิตฺติ จตฺตาริ อนคฺฆาเนว.

ปุน เอวรฺูป กตวา พุทฺธานํ ทานํ นาม ทาทุ สมนฺโถ นาโหสิ; เตเนว ตํ “อสทิสทานํ -อิตฺติ ปญฺญายิ.

ตํ กิร สพฺพพุทฺธานํ เอกวารํ โหติเยว.

สตถุ จ^๔ สพฺเพสญจ อิตฺถิเยว สวิทหติ.

[ลักษณะของคนดีคนชั่ว]

รณฺโณ ปน “กาโห จ ชุณฺโห จ -อิตฺติ เทว อมฺจจา อเหตุ.

เตสุ กาโห จินฺเตสิ “อโห ราชกุลสส ปรีทานิ, เอกทิวเสเนว จฺททสโกภฺรณํ ขยิ^๕ คจจติ,

อิม อิมํ ทานํ ภฺนฺชิตฺวา คนฺตวา นิปนฺนา นินฺทายิสฺสนฺติ; อโห นญฺญํ ราชกุล -อิตฺติ.

๑ ส. ม. ย. กโรหิ.

๒ ส. ม. ย. “อายุสฺมา ... เสตจจตตา -อิตฺติ นตถิ.

๓ ส. ม. ย. “ปณฺีตาทาเรน -อิตฺติ นตถิ.

๔ ส. ม. ย. “สตถุ จ -อิตฺติ นตถิ.

๕ ส. ย. จยิ.

ชุนโท ปน จินเตสิ “อโห รณโณ **ทาน์**, น หิ สกกา ราชภาเว อญฺฐิตน เอรูรูป ทาน์ ทาตุ, สพพสตันน ปตตี อเทนโต นาม นตถ;
อห ปน อิท ทาน์ อนฺโมทามิ -อติ.

สตถุ ภาตตกิจจาวสานเ **ราชา** อนฺโมทนตถาย ปตต คณหิ.

สตถา จินเตสิ “รณญา มโหสิ ปวตเตนเตน วีย **มหาทาน์** ทินน: อสภชิ นุ โข **มหาชโน** จิตตํ ปสาเทตํ อุทาทุ โน -อติ.

โส เตสํ อมจจัน จิตตวารี ญตวา “สเจ รณโณ ทานสส อนฺจจวิกิ อนฺโมทน กริสสามิ; กาฬสส สตตธา **มุตธา** ผลิสสตี,
ชุนโท โสตาปตตีผล ปติญฺฐทิสสตี -อติ ญตวา กาฬ อนฺกมปี ปฏิจจ เอรูรูป ทาน์ ทตวา ฐิตสส รณโณ จตูปปทิกิ คากเมว วตวา
อุญฺฐายาสนา วิหาริ คโต.

[ตรัสสรรเสริญพระอังคฺลิมาล]

ภิกขุ องคฺลิมาตเถริ ปุจฺฉิสฺสุ “กิ นุ โข อาวุโส ญฺฐิตตถิ ฆตตํ ชาเรตวา ฐิตํ ทิสวา ภายสิ -อติ.

“น ภายามิ อาวุโส -อติ.

เต สตถาริ อุปสงกมิตวา อาหสิ “**องคฺลิมาโล** ภาเนต อถญฺญิ พยาโกโรตี -อติ.

สตถา “น ภิกขเว **องคฺลิมาโล** ภายตี, ชีณาสวอฺสภานํ หิ อนฺตเร เขญฺฐุกอฺสภสทิสสา มม ปุตตสทิสสา **ภิกขุ** น ภายนตี -อติ วตวา
พราหมณวคเค คากมาห

“อุสมํ ปวรํ วีริ

มเหสิ วิชิตาวินิ

อเนชํ นุหตทํ พุทฺธิ

ตมท พฺรุมิ พราหมณํ -อติ.

| **ราชา**ปิ โทมนสฺสปปตโต

“เอวรูปาย ปริสาย มชฺเฒ ทาน์ ทตวา ฐิตสส มยทํ อนฺจจวิกิ อนฺโมทน ออกตวา คากเมว วตวา **สตถา** อุญฺฐายาสนา คโต,
มยา สตถุ อนฺจจวิกิ ทาน์ ออกตวา อนฺจจวิกิ กตํ ภวิสสตี, กบปิยภณฺฑํ อทตวา **อกบปิยภณฺฑเมว** ทินนํ ภวิสสตี,
สตถารา เม กุปีเตน ภวิตพฺพ, ยสส กสฺสจิจิ นาม ทานานุรูปิ อนฺโมทน **กาทุ** วญฺญตี -อติ

วิหาริ คนฺตวา สตถาริ วนฺทิตวา เอตทโวจ “กินุ โข เม ภาเนต ทาทพฺพยุตตํ **ทาน์** น ทินนํ

อุทาทุ ทานานุรูปิ กบปิยภณฺฑํ อทตวา **อกบปิยภณฺฑเมว** ทินนํ -อติ. |

“**กิเมต** มหาราช -อติ.

“น เม ตุมเหททิ ทานานุจจวิกา **อนฺโมทนา** กตา -อติ.

“มหาราช อนฺจจวิกิเมว เต **ทาน์** ทินนํ, **เอต** หิ อสทิสทานํ นาม, เอกสส พุทฺธสส เอกวารเมว สกกา ทาตุ,
ปุน เอรูรูปิ นาม **ทาน์** พุทฺทหิ -อติ.

“อถ กสมมา เม ภาเนต ทานานุรูปิ อนฺโมทน น กริตถ -อติ.

“ปริสาย อสุทฺตตทา มหาราช -อติ.

“โก นุ โข ภาเนต ปริสาย **โทโส** -อติ.

[พระราชาทรงเนรเทศอมาตย์ชั่ว]

อดสส สตถา ทวินนปี อมจจัน จิตตวารี आरोजेत्वा กาเฟ อนุग्मपी ปฏิज्ज อนุโมทนาय ออกตภาว อัจจิกขี.

| ราชา “สจจ กิร เต กาฟ เอว จินติต - อิติ ปุจฉิตวา, “สจจ - อิติ วุตเต,

“ตว สนตก อคคเหตวา มม ปุตตทาเรหิ สทธี มยิ อตตโน สนตก เทนเต, ตยหปี กา ทานิ?” ยี เต มยา ทินน, ต ทินนเมว โหตุ;
รฎฐโต ปน เม นิग्ฆม - อิติ ต รฎฐา นีหริตวา ชุณ्ह ปกโกสาเปตวา

“สจจ กิร เต เอว จินติต - อิติ ปุจฉิตวา, “สจจ - อิติ วุตเต, “สาธ มาตุล, ปสนโนสมิ,

ตว มม รชช คเหตวา มยา ทินนนิยาเมเนว สตต ทิวทานิ ทาน เทหิ - อิติ

ตสส สตตาท รชช นียยาเทตวา สตถาร อาท “ปสสธ ฆนเต พาลสส การณ, มยา เอว ทินเน ทาเน ปหาร อทาสี - อิติ. |

[คนตระหนี่ ไปเทวโลกไม่ได้]

สตถา “อาม มหาราช, พาลา นาม ปสสส ทาน อนภินนทิตวา ทุกคติปรายนา โหนติ,

ธีรา ปน ปเรสปิ ทาน อนุโมทิตวา สคคปรายนา เอว โหนติ - อิติ วตวา อิมิ คาลมาห

“น เว กทริยา เทวโลก วชนติ,

พาลา หเว นปสสันติ ทาน,

ธีโร จ ทาน อนุโมทมาโน

เตเนว โส โหติ สุขี ปรตถ - อิติ.

[แก้อรรถ]

ตตถ “กทริยา - อิติ: ฤทรมจจรีโน.

พาลา - อิติ: อีธโลกปรโลกตถ อชานนกา.

ธีโร - อิติ: ปณทิต.

สุขี ปรตถ - อิติ: เตเนว โส ทานานุโมทนปุณญเณน ปรโลก เทพสมปตตี อนุภวมาโน สุขี โหติ - อิติ.

เทสนาวसान ชุน्ह โสตาปตติผล ปติฎฐหิ.

สมปตตปริสายปี สาทถิกา เทสนา อโหสิ.

ชุน्ह โสตาปนโน หุตวา สตตาท รัญญู ทินนนิยาเมเนว ทาน อทาสี - อิติ.

อสทิสทานวตถุ.

๑๑. อนาคตปิณฑิกปุตตกาลวตถุ.

“ปฐุพยา เอกรชเชน -อิตติ อิมิ ฌมมเทสนิ สุตถา เซตวเน วิหระนโต กาลิ นาม อนาคตปิณฑิกปุตต อารพภ กเถสิ.

[ปิตาจ้งบุตรให้ฟังธรรม]

โส กิร ตถาวิสสส สทฐาสมปนฺนสส เสฏฐิโน ปุตโต หุตวา เนว สตถุ สนฺติกั คนฺตุ, น เคหิ อาคตทกาล ฏฐุ, น ฌมมิ สิตฺตุ,
น สงฆสฺส เวยยาวจจํ กาทุ อิจฺฉติ; ปิตรา “มา เอเว ตาต กิร -อิตติ วุตฺโตปิ ตสฺส วจันํ น สฺมาติ.

อถสฺส ปิตา จินฺตสิ “อัย เอรูรูปิ ฏฐิ คเหตุวา วิหระนโต อวิจิปรายโน ภวิสสติ;

น โข ปน เม ตํ ปฐุรูปิ, ยํ มยิ ปสฺสนเต มม ปุตฺโต นิริยํ คจฺเจย;

อิมสฺมิ โข ปน โลเก ฌนทาเนน อนาคตปิณฑิกปุตโต นาม นตฺถิ, ฌเนน นํ ภินฺทิสฺสามิ -อิตติ.

อถ นํ อาท “ตาต อุโปสฺถิโก หุตวา วิหาริ คนฺตวา ฌมมิ สุตฺวา เอหิ, กหาปณสฺสํ เต ทสฺสามิ -อิตติ.

“ทสฺสถ ตาต -อิตติ.

“ทสฺสามิ ปุตฺต -อิตติ.

โส ยาวตตติยํ ปฐุณฺญํ คเหตุวา อุโปสฺถิโก หุตวา วิหาริ อคฺมาสิ.

ฌมมสฺสวเนน ปนสฺส กิจจํ นตฺถิ; ยถาพาสุภฺภูฏาเน สยิตฺวา ปาโตว เคหิ อคฺมาสิ.

อถสฺส ปิตา “ปุตฺโต เม อุโปสฺถิโก อโหสิ, สีมฺมสฺส ยาคฺวาทีนิ อารถ -อิตติ วตฺวา ทาเปสิ.

โส “กหาปณิ อคฺคเหตุวา น ภุณฺขิสฺสามิ -อิตติ ออาหาริ ปฐุภฺชิปิ.

อถสฺส ปิตา ปิฬิ อสหนฺโต กหาปณณฺทิกิ ทาเปสิ.”

โส ตํ หตฺถเนน คเหตุวา อาหาริ ปริภุณฺชิ.

อถ นํ ปุนทิวเส เสฏฐิ “ตาต กหาปณสฺสํ เต ทสฺสามิ; สตถุ ปุรฺโต ฐุตฺวา เอกเมว ฌมมปทํ อุกฺคณฺหิตฺวา อาคจฺเจยยาสิ -อิตติ เปเสสิ.

โส วิหาริ คนฺตวา สตถุ ปุรฺโต ฐุตฺวา เอกเมว ฌมมปทํ อุกฺคณฺหิตฺวา ปลายิตฺวาโม อโหสิ.

อถสฺส สุตถา อสฺลลภฺขณาการิ อกาสิ.

โส ตํ ปทํ อสฺลลภฺขณเหตุวา “อุปริปทํ อุกฺคณฺหิสฺสามิ -อิตติ ฐุตฺวา อสฺสเสสิเยว.

“อุคฺคณฺหิสฺสามิ -อิตติ สฺมนฺตาว กิร สกฺกจจํ สฺมนฺติ นาม.

เอวญฺจ นาม สฺมนฺตานิ ฌมฺโม สิตาปตฺติมคฺคาทโย เทติ.

โสปิ “อุคฺคณฺหิสฺสามิ -อิตติ สฺมาติ.

สุตถาปิสฺส อสฺลลภฺขณาการิ กโรติ.

โส “อุปริปทํ อุกฺคณฺหิสฺสามิ -อิตติ ฐุตฺวา สฺมนฺโตว สิตาปตฺติมเล ปติภฺฐาติ.

[บรรลฺลโสดาปัตติผลแล้วไม่รับค่าจ้าง]

โส ปุนทิวเส พุทฺธปุณฺณเชน ภิกฺขุสงฺฆเณ สทฺธิเยว สวาทถึ ปาวลฺลิตฺติ.

มหาเสฏฺฐิ ตํ ทิสฺวาว “อชฺช เม ปุตฺตสฺส อากาโร รุจฺจติ -อิตฺติ จินฺตเส.

ตสฺสปี เอตฺทโหสิ “อโห วต เม ปีตา อชฺช สตฺถุ สนฺติเก กหาปณเณ น ทเทยฺย, กหาปณการณมา มยฺหํ อุโปสถิกภาวํ ปฏฺิจฺฉาเทยฺย -อิตฺติ.

สฺตถา ปนสฺส ทึโย กหาปณการณมา อุโปสถิกภาวํ อณฺญาสิ.

มหาเสฏฺฐิ พุทฺธปุณฺณชฺสส ภิกฺขุสงฺฆสฺส ยาคุํ ทาเปตฺวา^๑ ปุตฺตสฺสปี ทาเปสิ.^๒

โส นิสิตฺติว ตฺถุณฺ्हีวฺโตว ยาคุํ ปิวิ ชาทฺนึยํ ชาทฺติ ภาตฺตํ ภูณฺชิ.

มหาเสฏฺฐิ สตฺถุ ภาตฺตกิจฺจาวสาเน ปุตฺตสฺส ปุโรโต สหสฺสภณฺฑิกํ ฐฺฐปาเปตฺวา

“ตาท อหํ ‘สหสฺสํ เต ทสฺสามิตฺติ วตฺวา อุโปสถํ สมหาเปตฺวา วิหารํ ปหิณฺตี,^๓ อิทฺถเต สหสฺสํ -อิตฺติ.

โส สตฺถุ ปุโรโต กหาปณเณ ทึยมาเน ทิสฺวา ลชฺชนฺโต “อถ เม กหาปณเณทฺติ -อิตฺติ วตฺวา “คณฺห ตาท -อิตฺติ วุจฺจมาโนปิ น คณฺหิตฺติ.

[โสดาปัตติผล เลิศกว่าสมบัติทุกอย่าง]

อถสฺส ปีตา สตฺถารํ วนฺทิตฺวา “ภนฺเต อชฺช เม ปุตฺตสฺส อากาโร รุจฺจติ -อิตฺติ วตฺวา, “กิ มหาเสฏฺฐิ -อิตฺติ วุตฺเต,

“มยา เอส ปุริมทิวเส ‘กหาปณสฺตํ เต ทสฺสามิ -อิตฺติ วตฺวา วิหารํ เปสิโต ปุนทิวเส กหาปณเณ อคฺคเหตฺวา ภูณฺชิตุํ น อิจฺฉิ;

อชฺช ปน ทึยมาเนปิ กหาปณเณ น อิจฺฉติ -อิตฺติ อาห.

สฺตถา “อาม มหาเสฏฺฐิ, อชฺช ตว ปุตฺตสฺส จกฺกวตฺตติสมฺปตฺตีโตปิ เทวโลกพรหมโลกสมฺปตฺตีหิปี โสดาปัตติผลเมว วรํ -อิตฺติ วตฺวา

อิมํ คากฺมาห

“ปฺรฺฐยา เอกฺรชฺเชน

สคฺคสฺส คมเนน วา

สพฺพโลกาธิปจฺเจน

โสดาปัตติผล วรํ -อิตฺติ.

[แก้อรธ]

ตถล “ปฺรฺฐยา เอกฺรชฺเชน -อิตฺติ: จกฺกวตฺตติรชฺเชน.

สคฺคสฺส คมเนน วา -อิตฺติ: ฉพฺพิสฺตติวิธสฺส สคฺคสฺส อธิคมเนน.

สพฺพโลกาธิปจฺเจน -อิตฺติ: เอตฺถสมิ เอตฺตเก โลเก นาคสุปฺณณเวมานิกเปเตทฺติ สทฺธิ สพฺพสมิ โลเก อาธิปจฺเจน.

โสดาปัตติผล วรํ -อิตฺติ: ยสมมา เอตฺตเก ฐาเน รชฺชํ กาทฺเรตฺวาปิ นิริยาทฺติ อมฺฤตฺโตว โหติ,

โสดาปโน ปน ปิหิตาปายทฺวารโร หุตฺวา สพฺพพฺพโลปิ อภูณฺเม ภเว น นิพฺพตฺตติ; ตสมมา โสดาปัตติผลเมว วรํ อุตฺตมํ -อิตฺติ อตฺถโถ.

เทสนาวสาเน พฺหุ โสดาปัตติผลาทินิ ปาปุณฺสี -อิตฺติ.

อนาคตปิณฑิกปุตตกาลวตฺถุ.

๑ ทตฺวา.

๒ “ทาสี -อิตฺติ ยุตฺตตรํ.

๓ กตฺถจฺจิ โปตฺถเก “ตาท มยา ตวํ ‘สหสฺสํ ทสฺสามิ -อิตฺติ วตฺวา อุโปสถํ สมหาเปตฺวา วิหารํ ปหิโต -อิตฺติ เอวํ กมฺมวาทกํ วากฺยํ กตํ.

โลกวคความณา นิจิตา.

เตรสโม วคโค.

๑๔. พุทฺธวคฺควณฺณา

๑. มารธิตาวตถ.

“ยสส ชิตฺ -อิตฺ อิมํ ธมฺเมทสนํ สตถา โพธิมณฺเฑ วิหรนฺโต มารธิตโร อารพฺภ กเถสิ.

[พราหมณฺหสาสามิให้ลูกสาว]

เทสนํ ปน สวาทถิยํ สมฺภูฐาเปตฺวา ปุณฺ กุรฺรภูฐํ มาคนฺทียพราหมณฺสส กเถสิ.

กุรฺรภูฐํ กิร มาคนฺทียพราหมณฺสส ธิตา มาคนฺทียาเยว นาม อโหสิ อุตตมรूपฺชรา.

ตํ ปญฺญยมาณา อเนกพราหมณฺมหาสาลา เจว ขตฺติยมหาสาลา จ “ธิตโร โน เทตฺ -อิตฺ มาคนฺทียสส ปหิณฺสิ.

โสปี “น ตุมฺเห มยฺหํ ธิตุ อญฺจวิกา -อิตฺ สพฺเพ ปญฺญิกฺขิปีเยว.

อถกทิวสํ สตถา ปจฺจฺจสสมเย โลกํ โวลเณนโต อตฺตโน ญฺาณชาลสฺส อนฺโต ปวิญฺญํ มาคนฺทียพราหมณฺ ทิสฺวา “กึ นฺ ไซ ภาวิสฺสตี -อิตฺ
อุปฺชารเณโต พราหมณฺสส จ พราหมณฺนิยา จ ตินฺณํ มคคฺพลานํ อุปฺนิสฺสยํ อททส.

พราหมโณปี พหิคาเม นิพฺพธํ อคฺคิ ปริจฺรตี.

สตถา ปาโตว ปตฺตจิวฺรมาทาย ตํ ฐานํ อคฺมาสิ.

พราหมโณ สตถุ รูปสิริ โอลเณนโต “อิมสมิ โลก อิมินา สทิส บุรีโส นาม นตฺถิ, อโย มยฺหํ ธิตุ อญฺจวิโก, อิมสส ธิตโร ทสสามิ -อิตฺ
จินตฺเตวา สตถารํ อาท “สมณ มม เอกา ธิตา อตฺถิ, อหํ ตสฺสา อญฺจวิโก ปริสิ อุปฺสสนฺโต ตํ น กสฺสจि อทาสี, ตฺวํ ปนสฺสา อญฺจวิโก,
อหํ เต ธิตโร ปาทปริจฺจาริกํ กตฺวา ทาทุกาโม; ยาว นํ อาเนมิ, ตาว อีเชว ตินฺนุฐาหิ -อิตฺ.

สตถา ตสฺส กถํ สุตฺวา เนว อภินนฺทึ น ปญฺญิกโกสิ.

[รอยพระบาทจะปรากฏเพราะทรงอธิษฐาน]

พราหมโณปี เคหํ คนฺตฺวา พราหมณฺ อาท “โภตี อชฺช เม ธิตุ อญฺจวิโก บุรีโส ทินฺนุฐุ, ตสฺส นํ ทสสามิ -อิตฺ
ธิตโร ลองการาเปตฺวา อาทาย พราหมณฺนิยา สทฺธิ ตํ ฐานํ อคฺมาสิ.

มหาชโนปี กุตุหลชาโต นิกฺขมิ.

สตถา พราหมเณน วุตฺตญฺฐาเน อญฺจฺจฺวา ตตถ ปทเจตฺยํ ทสเสตฺวา อลฺยฺยสมิ ฐาเน อญฺจฺจฺวาสิ.

พฺพุชานํ กิร ปทเจตฺยํ “อิทํ อสุโก นาม ปสฺสตุ -อิตฺ อธิญฺจฺจฺวา อุกนฺตญฺฐาเนเยว ปลฺยายตี. เสสญฺฐาเน ตํ ปสฺสนฺโต นาม นตฺถิ.

พราหมโณ อตฺตนา สทฺธิ คจฺจมานาย พราหมณฺนิยา “กหํ โส -อิตฺ ปุญฺญุ

“อิมสมิ ฐาเน ตินฺนุฐาหิติ ตํ อวจํ -อิตฺ โอลเณนโต ปทวลฺลชํ ทิสฺวา “อิมสส ปทํ -อิตฺ ทสเสสิ.

[รอยเท้าเป็นเครื่องแสดงลักษณะของคน]

สา ลกฺขณมนฺตฺกฺสตาย “น อิทํ พราหมณ กามโภคิโน ปทํ -อิตฺ วตฺวา, พราหมเณน “โภตี ตฺวํ อุกทจฺจาญฺมิหิ สํสฺมารํ ปสฺสสิ,
มยา โส [สมโณ] “ธิตโร เต ทสสามิติ วุตฺโต, เตนาปี เม อธิวาสิตํ -อิตฺ วุตฺเต,

“พราหมณ กิจฺจาปี ตฺวํ เอวํ เวทสิ, อิทํ ปน นิกฺกิลฺลสฺเสว ปทํ -อิตฺ วตฺวา อิมํ คาถมาท

“รตตสส ทิ อุกกุฏิกิ ปท ภาเว,
ทฎฐสส โหติ สหสาณูปีฬิต,
มุพฺพหสส โหติ อวกขตฺติต ปท,
วิฏฏจตสส อิทมิทิส ปท -อติ.

อถ น พราหมโณ “โหติ มา วิรวี, ตุนฺหิภูตา เอหิ -อติ คจจฺนโต สตถาริ ทิสวา “อโย โส ปุริโสติ ตสสา ทสเสตวา
สตถาริ อุตฺตงฺกมิตวา “สมณ ธิตฺร^๑ ทสสามิ -อติ อาห.

สตถา “น เม ตว ธิตาย^๒ อตฺโถ -อติ อวตวา “พราหมณ เอกํ เต การณํ กเถสสามิ, สุนิสสสิ -อติ วตวา,
“กเถหิ [โภ] สมณ, สุนิสสามิ -อติ วุตเต, อภินิกฺขมนโต ปฏฺฐาย อตีตํ อหริตวา ทสเสสิ:

ตตฺราย สงฺเขปกถา:

“มหาสตโต รชชสิริ ปหาย กณฺฐกํ อภิชฺยห ฆนฺนสหาโย อภินิกฺขมนโต
นคฺรทวารเ ฐิตฺน มาเรน “สิทฺธตถ นีวตตสฺสุ, อีโต เต สตตเม ทิวเส จกฺกรตฺน ปาตุภาวิสสติ -อติ วุตเต,
“อหเปตํ มาร ชานามิ, น ปน เม เตน อตฺโถ -อติ อาห.

“อถ กิमतถาย นิกฺขมสิ -อติ.

“สพฺพญฺตญฺญาณตถาย -อติ.

“เตนหิ สเจ อชชโต ปฏฺฐาย กามวิตกฺกาทีนํ เอกปี วิตกฺกํ วิตกฺเกสสสิ, ชานิสสามิ เต กตตพฺพ -อติ [อาห].

โส ตโต ปฏฺฐาย โอตาราราเปกฺโข สตต วสฺसानิ มหาสตตํ อนฺุพฺนฺธิ.

สตถาปิ ฉพฺพสฺसानิ ทกฺกรการิกํ จริตวา ปจจตตํ ปุริสการํ นิสฺสาย โพธิมุเล สพฺพญฺตญฺญาณํ ปฏฺวิจฺฉิตฺวา
วิมฺุตติสฺสุขํ ปฏฺฐิสฺเวทยมาโน ปญฺจเม สตตทาเห อชฺपालนิกฺโรธมุเล นิสฺสีทิ.

[มารเสียวใจ เพราะพระองค์ตรัสรู้]

ตสมิ สมเย มาโร “อห เอตตํ กาลํ อนฺุพฺนฺธิตวา โอตาราราเปกฺโขปิ อิมสฺส กิณฺจิ ชลิตํ นาทฺทสํ, อตฺกฺกนฺโตทานิ เอส มม วิสยํ -อติ
โทมนสฺสปตฺโต มหามคฺเค นิสฺสีทิ.

อถสส “ตณฺหา อรตี รากา -อติ อีมา ติสฺโส ธิตโร “ปิตา โน น ปญฺญาติ, กหํ นฺุโย เอตฺรหิ -อติ
โอโลกยมานา ตํ ตถา นิสฺสินํ ทิสวา อุตฺตงฺกมิตวา “กสมฺมา ตาต ทุกฺขี ทุมฺมนสิ -อติ ปุจฺฉิสฺสุ.

โส ตาสํ ตมตถํ อโรเจสิ.

อถ น ตา อาหฺสฺ “ตาต มา จินฺตยิตถ, มย ตํ อตฺตโน วเส กตฺวา อาเนสฺสาม -อติ.

“น สกฺกา อมฺมา เอส เกนจิ วเส กาคฺตุ -อติ.

“ตาต มย อิตฺถิโย นาม อิทาเนว นํ รากปาสาทิหิ พฺนฺธิตวา อาเนสฺสาม, ตุมฺเห มา จินฺตยิตถ -อติ สตถาริ อุตฺตงฺกมิตวา

“ปาเท เต สมณ ปริจาเรม -อติ อาหฺสฺ.

๑ ส. ม. ย. เอตถนฺตเร “เต -อติ อตฺถิ.

๒ “ธิตฺรา -อติ ยุตฺตตฺร.

[ธิตามารประเล้าประโลมพระศาสดา]

สตถา เนว ตาสํ วจันํ มนสากาสี, น อุกชีนิ อุมมีเลตวา โอลเกสิ.

ปุณ มารธิตโร “อุจจาวโจ โข บุริสานํ อธิปาโย, เกสณจิ กุมาริกาสุ เปม โหติ, เกสณจิ ปฐุมเวย ฐิตาสุ, เกสณจิ มชฌิมเวย ฐิตาสุ, เกสณจิ ปจฌิมเวย ฐิตาสุ; นานปกาเรหิ ตํ ปโลภิสสาม -อิติ เอเกกา กุมารีกาวณณาทิวเสน สत् สत् อตตภาเว อภินิมมิเนตวา กุมารีกาโย อวิชาตา สกวีชาตา ทูริชาตา มชฌิมิตถิโย มหลลิกิตถิโย จ หุตวา ฉกขตตุํ ภควนตํ อุปสงกมิตวา “ปาเท เต สมณ ปริจาเรม -อิติ อาหंस.

ตีปี ภควา น มนสากาสี, ยถา ตํ อนุตตเร อุปธิสขเย อธิมุตโตติ.

อถ สตถา เอตตเคนาปี ตา อนุกจณนติโย “อเปถ, ก็ ทิสวา เอวํ วายมถ? เอวรूपํ นาม อวีตรากานํ ปุโรโต กาตุ วมุฏติ, ตถาคตสส ปน ราคาทโย ปหีนา, เกน มํ การณน อตตโน วเส เนสสถ -อิติ วตวา อีมา คาถา อภาสิ

“ยสส ชิตํ นาวชียติ,
ชิตมสส โนยาติ โกจิ โลเก,
ตํ พุทฺธมนนตโคจโร
อปทํ เกน ปเทน เนสสถ?
ยสส ชาลินี วิสตติกา
ตณฺหา นตถิ กุหิณฺจि เนตเว,
ตํ พุทฺธมนนตโคจโร
อปทํ เกน ปเทน เนสสถ -อิติ.

[แก้้อรรถ]

ตตถ “ยสส ชิตํ นาวชียติ -อิติ: ยสส สมมาสมพุทฺธสส เตน เตน มคเคน ชิตํ ราคาทิกิเลสชาตํ
ปุณ อสมุทาจรณโต นาวชียติ พุชชิตํ นาม น โหติ.

โนยาติ -อิติ: น อูยยาติ, ยสส ชิตํ กิเลสชาตํ ราคาทิสฺส เอกกิกิเลส โลเก ปจจโต นินฺตติ นาม น โหติ, นานุพฺนุชติ -อิติ อตถโถ.

อนนตโคจโร -อิติ: อนนตารมณสส สพุทฺธญฺตถญฺณสส วเสน อปริยนตโคจโร.

เกน ปเทน -อิติ: ยสส ราคาททิสฺส เอกปทปี นตถิ, ตํ ตุมฺเห เกน ปเทน เนสสถ^๑:

พุทฺธสส ปน เอกปทปี นตถิ, ตํ อปทํ พุทฺธ ตุมฺเห เกน ปเทน เนสสถ?

พุทฺธียคากายํ

ตณฺหา นามเสสา สสิพพิตปริสิพพิตปริโยนทตเถน ชาลมสสา อตถิ -อิติปี ชาลการิกา -อิติปี ชาลูปมา -อิติปี ชาลินี,

รูปาทิสฺส อารมมณฺส วิสตตตาย วิสาหารตาย วิสพฺพตตาย วิสผลตตาย วิสปริโภคตตาย วิสตติกา;

สา เอวรูปา ตณฺหา ยสส กุหิณฺจิ ภเว เนตฺถ นตถิ, ตํ ตุมฺเห อปทํ พุทฺธ เกน ปเทน เนสสถ -อิติ อตถโถ.

เทสนาวसाने พหุณํ เทวตานํ ธมฺมาภิสมโย อโหสิ.

มารธิตโรปี ตตเถว อนตรธายิสฺส.

๑ ส. ย. ยสส ทิ ราคาททิสฺส เอกปทปี อตถิ, ตํ ตุมฺเห เตน ปเทน เนสสถ.

สตถา อิมํ ฌมฺมเทสนํ อหริตฺวา

“มาคนฺทีย อหํ ปุพฺเพ อีมา ติสฺโส มารชิตโร อทฺทสํ เสมาหาทีทึ อปฺลิตฺพุเชน สุวณฺณกฺขนฺธสฺสทิสฺเสน อตฺตภาเวน สมฺนนาคตา,
ตทาปิ เม เมถุนสฺมี ฉนฺโท นาโหสิ,

ตว ปน ชิตฺ สรีริ ทวตฺตีสากการกฺุณปปริปุริ พฺทึ จิตฺโต วิย อสุจิมฺภฺนุ, สเจปิ มม ปาโท อสุจิมกฺขิโต ภาเวย,

อฺยญจ อุมมารกฺุฐาเน ตฺถิฏฺฐเยย; ตถापิสฺสา สรีริ อหํ ปาทํ^๑ น พุเสยฺย -อฺติ วตฺวา อิมํ คากฺมาห

“ทิสฺวาน ตณฺหํ อรตฺถจ รากํ

นาโหสิ ฉนฺโท อปิ เมถุนสฺมี,

กิเมวิทํ มุตฺตกรีสฺสปุณฺณํ,

ปาทาปิ นํ สมฺมุสฺสิตุํ น อิจฺเจ -อฺติ.

เทสนาวसान อฺโภปิ ชายปติกา อนาคามิผล ปติภฺรฺฐหีสฺสุ -อฺติ.

มารชิตาวตถ.

๒. ยมกปาฐกัฏฐาริยวตถุ.

“เย ฌานปฐตา ธีรา -อิตติ อิมิ ฌมมเทสนิ สุตถา สงกสสนครทวาเร พหุ เทวมนุสเส อารพภ กเถสิ.

เทสนา ปน ราชคเเท สมภูฏิตา.

[เศรษฐิติได้ไม่จันท์ทำบาตร]

เอกสมิ ธิ สมเย ราชคเเทสมภูฏิติ ปริสสยโมจนตถญเจว ปมาเทน ขลิตานิ อากรรณาทีนิ รกขณตถญจ ซาลกรณชกั ปริกขิปาเปตวา คงคาย อุทกกีฬิ กิฬิ.

อเถโก รตตจจนทรุกโข คงคาย อุปริตีเร ซาโต คงคโคเทเกน โรตมูโล ปตติววา ตตถ ตตถ ปาสาณสุ สมภณชมาโน วิปปกิริ.

ตโต เอกา ฌมภูปมาณา ฌมภูฏิตา ปาสาณเทหิ ฌสิยมาณา อุทกอุมิหิ โปถियมาณา มภูฏิตา หุตวา อนุพุพเพน วุຍหมาณา เสวาลปริโย นทธา อากคนตวา ตสส ซาเล ลคคิ.

สมภูฏิติ “กิเมตติ -อิตติ วตวา “รุกขฌมภูฏิตา -อิตติ สุตวา ตัง ออาหาราเปตวา “กินนาเมตติ -อิตติ อุปชารณตถัง วาสิกณณน ตจจวาเปสิ.

ตวาเทว อลตตทกวนณัน รตตจจนทรุ ปญญายิ.

สมภูฏิติ ปน เนว สมมาทิภูฏิติ, น มิจจาทิภูฏิติ, มชมตตชาทุโก.

โส จินเตสิ “มยหัง เคเห รตตจจนทรุ พหุ, กินนุ โข อิมินา กโรมิ -อิตติ.

อถสส อตทโทสิ “อิมสมิ โลเก “มย อรหนโตติ วตตวาโร พหุ, อหัง เอกัง อรหนตปิ น ชานามิ;

เคเห ฌม โยเชตวา ปตตัง ลีชาเปตวา ลีคากาย ฐูเปตวา เวพุปรมปราย สภูฏิติตถมตเต อากาเส โอลมพาเปตวา

‘สเจ อรธา อตถิ, อากาเสนาคนตวา อิมิ คณหาตติ วกขามิ; โย ตัง คหเสสตี, ตัง สปุตตทาโร สรณัง คมิสสามิ -อิตติ.

โส จินตตินิยามเนว ปตตัง ลีชาเปตวา เวพุปรมปราย อุตสาเปตวา “โย อิมสมิ โลเก อรธา, โส อากาเสนาคนตวา อิมิ ปตตัง คณหาตติ -อิตติ อห.

[ครุทั้ง ๖ อยากได้บาตรไม่จันท์]

ฉ สุตถาโร “อมหากัง เอส อนุจจวิโก, อมหากเมว น เทหิ -อิตติ วทีสุ.

โส “อากาเสนาคนตวา คณหาถ -อิตติ อห.

ฉภูฏิติ ทิวเส นิคคณฐู นามภูฏิตโต อนุเตวาสิเก เปเสสิ

“คจจณ, สมภูฏิติ เอวั วเทถ ‘อมหากัง อัจจริยสส อนุจจวิโก, มา อปมตตทกสส การณา อากาเสน อากมนัง กิริ, เทหิ กิเรตัง ปตตัง -อิตติ.

เต คนตวา สมภูฏิติ ตถา วทีสุ.

สมภูฏิติ “อากาเสนาคนตวา คณหิตุ สมตถิว คณหาตติ -อิตติ อห.

[นาฏบุตตรอกอุบายเอาบาตร]

นาฏบุตโต สย คณตุกาโม หุตวา อนเตวาลิกานัง สณญุมทาสี “อหัง เอกั หตถณจ ปาทณจ อุกขิปิตวา อุปปตติตุกาโม วिय ภวิสสามิ,
ตุมเห มั ‘อาจริย ก็ กโรถ? ทารุมยปตตสส การณา ปฏิจจนนั อรหตตัม มหาชนสส มา ทสสยิตถ -อิติ วตวา
มั หตถณจ จ ปาทณจ จ คเหตุวา อากขณตนา ภูมियั ปาเตยยาถ -อิติ.

โส ตตถ คณตวา เสฏฐี อาท “มหาเสฏฐี มยหัง อัย ปตโต อนุจจวิโก, อณญะสั นานุจจวิโก,
มา เต อุปปมตตกสส การณา มม อากาเส อุปปตน์ รุจจติ, เทหิ เม ปตตัม -อิติ.

“ภนเต อากาเสน อุปปตติวาว คณหาถ -อิติ.

ตโต นาฏบุตโต “เตนหิ อเปถ อเปถ -อิติ อนเตวาลิก อปเนตวา “อากาเส อุปปตติสสามิ -อิติ เอกั หตถณจ ปาทณจ อุกขิปิ.

อถ นัง อนเตวาลิกา “อาจริย กิณนาเมตัม กโรถ? ฉวสส ทารุมยปตตสส การณา ปฏิจจนนคฺคเณน มหาชนสส ทสสิเตน โก อตถโถ
-อิติ ตัม หตถปาทณจ คเหตุวา อากขณตติวา ภูมियั ปาเตสฺสุ.

โส เสฏฐี อาท “มหาเสฏฐี อิม เม อุปปตติตุ น เทนติ, เทหิ เม ปตตัม -อิติ.

“อุปปตติวาว คณหาถ ภนเต -อิติ.

เอวံ ติตถิยา ฉ ทิวสานิ วายमितวาปิ ตัม ปตตัม น ลภิสฺสเยว.

[ชาวเมืองเข้าใจว่า ไม่มีพระอรหันต์]

สตตเม ทิวเส आयสมโต จ มหาโมคคัลลานสส आयสมโต จ ปินฺโฑลการทวาชสส “ราชคเห ปินฺชทาย จริสสามิ -อิติ คณตวา
เอกสมิ ปิฏฐิปาสาณ ฐตวา จิวรั ปารุปนกาเล ฐตตกา ถถ สมุฏฐาเปสฺสุ “อมโภ ปุพเพ ฉ สตถาโร ‘โลเก มย อรหนตมहाตี วทิสฺสุ.
ราชคเหเสฏฐีโน ปน ปตตัม อุสสาเปตวา ‘สเจ อรहा อตถิ, อากาเสนาคณตวา คณหาตุติ วทนตสส, อชช สตตโม ทิวโส.

เอโกปิ ‘อหัง อรหติ อากาเส อุปปตน์โต นาม นตถิ; อชช โน โลเก อรหนตानัน นตถิภาโว ญาโต -อิติ.

ตัม ถถ สุตวา आयสมมา มหาโมคคัลลาน आयสมนตัม ปินฺโฑลการทวาช อาท “สฺตनเต อาวุโส การทวาช อิมะสั วจนัน,
อิม พุทฺธสาสนัน ปริคคณหนตา วिय วทนติ; ตวญจ มหิทฺธิโก महानुभाव, คจเจตัม ปตตัม อากาเสนาคณตวา คณหาหิ -อิติ.

“อาวุโส โมคคัลลาน ตว อิทธิมนตानัน อคฺโค, ตว เอตัม คณหาหิ; ตยิ ปน อคคณหนเต, อหัง คณทิสสามิ -อิติ.

[พระปิณฑลการทวาชะแสดงปาฏิหาริย์]

“คณหาวุโส -อิติ เอวံ วุตเต, आयสมมา ปิณฑลการทวาช อภินญาปาทกั จตฺตถชฌมานัน สสมาชชิตวา ภูฏฐาย
ติคาวุตัม ปิฏฐิปาสาณ ปาทนเตน ปริจฉินทนต์ ตูลปิจุ วिय อากาเส อุกุฐาเปตวา ราชคهنครสส อุปริ สตตกขตตุ์ อนุปริยายิ.
โส ติคาวุตบปมาณสส นครสส ปิธานัน วिय ปณญายิ.

นครवासिन “ปาสาณ โน อวตถริตวา คณหาหิ -อิติ ภูตา สุปปาทีนินิ มตถเก กตวา ตตถ ตตถ นิลียิสฺสุ.

สตตเม วาเร เอโร ปิฏฐิปาสาณัน ภินทิตวา อตตานัน ทสเสสิ.

มหาชน เอโร ทิสวา “ภนเต ปินฺโฑลการทวาช ตว ปาสาณัน ทพหัง กตวา คณหา, มา โน สพเพ นาสยิ -อิติ.

เอโร ปาสาณัน ปาทนเตน ชิปิตวา วิสสชเชสิ.

โส คนตฺวา ยถาฐาเนเยว ปติภูจฺจาสิ.

เถโร เสฏฺฐิสฺส เคหมตฺถเก อภูจฺจาสิ.

ตํ ทิสฺวา เสฏฺฐิ อุเรน นิบุชฺชิตฺวา, “โอตฺตรถ สามิ -อิติ วตฺวา อากาสโต โอตฺถณฺณํ เถโร นิสีทาเปตฺวา ปตฺตํ โอตาราเปตฺวา จตฺมมชฺฐรปฺพณฺณํ กตฺวา เถรสฺส อทาสิ.

เถโร ปตฺตํ คเหตฺวา วิหาราภิมฺโข ปายาสิ.

อถสฺส เย อรณฺญเณ คตา วา คามคตา วา ปาฏิหาริยํ น ปสฺสิสฺสุ,

เต สฺสนิปตฺติวาทา “ภนฺเต อมฺหากปิ ปาฏิหาริยํ ทสฺเสหิ -อิติ เถโร อนุพฺนธิสฺสุ.

โส เตสํ เตสํ ปาฏิหาริยํ ทสฺเสนฺโต วิหารํ อคฺมาสิ.

[พระศาสดาทรงห้ามภิกษุทำปาฏิหาริย์]

สฺตถา ตํ อนุพฺนธิตฺวา อุนฺนทฺนตฺสส มหาชนสฺส สทฺทํ สุตฺวา “อาณนฺท กสฺเสโส สทฺโท -อิติ ปุจฺฉิตฺวา

“ภนฺเต ปิณโฑลภารทวาชเณ อากาเส อุปฺปตฺติวาทา จฺนทฺนปตฺโต คหิโต, ตสฺส สฺนตฺถเก เอโส สทฺโท -อิติ สุตฺวา

ปิณโฑลภารทวาชํ ปกโกสาเปตฺวา “สจฺจํ กิร ตยา เอวํ กตํ -อิติ ปุจฺฉิตฺวา “สจฺจํ ภนฺเต -อิติ วุตฺเต, “กสฺมา เต ภารทวาช เอวํ กตํ -อิ

ติ เถโร วิครหิตฺวา ตํ ปตฺตํ ขณฺหาขณฺหํ เกทาเปตฺวา ภิกฺขุณิ อณฺชนปีสฺนตฺถาย ทาเปตฺวา

ปาฏิหาริยสฺส อกรรมตฺถาย สวากานํ สิกฺขาปทํ ปญฺญเปสิ.

| ติตฺถิยาปิ “สมฺโณ กิร โคตโม ตํ ปตฺตํ เกทาเปตฺวา ปาฏิหาริยสฺส อกรรมตฺถาย สวากานํ สิกฺขาปทํ ปญฺญเปสิ -อิติ สุตฺวา

“สมณสฺส โคตมสฺส สวากา ปญฺญตฺตํ สิกฺขาปทํ ชีวิตฺเตหฺปิ นาทิกฺกมฺนติ, สมฺโณปิ โคตโม ตํ รกฺขิสฺสเดว, อิทานิ อมฺเหหิ โอกาโส

ลทฺโธ -อิติ นครวิถิสฺสุ อารโจะนฺตา วิจฺริสฺสุ,

“มฺย อตฺตโน คุณํ รกฺขนฺตา ปุพฺเพ ทารุณยปตฺตสฺส การณา อตฺตโน คุณํ มหาชนสฺส น ทสฺสยิมฺหา,

สมณสฺส โคตมสฺส สวากา ปตฺตสฺส การณา อตฺตโน คุณํ มหาชนสฺส ทสฺเสสฺสุ,

สมฺโณ โคตโม อตฺตโน ปญฺชิตฺตฺถาย ตํ ปตฺตํ เกทาเปตฺวา สวากานํ สิกฺขาปทํ ปญฺญเปสิ, อิทานิ มฺย เตเนว สทฺธี ปาฏิหาริยํ กริสฺสาม -อิติ

วทิสฺสุ. |

[พระศาสดาทรงประสงค์จะทำปาฏิหาริย์]

ราชา พิมพิสวโร ตํ ถลํ สุตฺวา สตฺถุ สฺนตฺถิกํ คนฺตฺวา “ตฺมเหหิ กิร ภนฺเต ปาฏิหาริยสฺส อกรรมตฺถาย สวากานํ สิกฺขาปทํ ปญฺญตฺตํ -อิติ.

“อาม มหาราช -อิติ.

“อิทานิ ติตฺถิยา ‘ตฺมเหหิ สทฺธี ปาฏิหาริยํ กริสฺสามาติ วทฺนติ, กิณฺทานิ กริสฺสถ -อิติ.

“เตสฺสุ กโรณฺเตสฺสุ, กริสฺสามิ มหาราช -อิติ.

“นनु ตฺมเหหิ สิกฺขาปทํ ปญฺญตฺตํ -อิติ.

“นาหิ มหาราช อตฺตโน สิกฺขาปทํ ปญฺญเปสิ, ตเมว สวากานํ ปญฺญตฺตํ -อิติ.

“ตฺมเห ฐฺฐเปตฺวา อณฺญตฺถ สิกฺขาปทํ ปญฺญตฺตํ นาม โหติ ภนฺเต -อิติ.

“เตนที มหาราช ตเมเวตถ ปฏิจฺฉินฺทิสสามิ, อตถิ ปน เต มหาราช วิชิตฺ อฺยฺยานํ -อิตฺติ.

“อตถิ ภาณเต -อิตฺติ.

“สเจ เต มหาราช อฺยฺยานเณ มหาชนฺ อมพาทีนึ ชาเทยฺย, กิมฺสฺส กตตพฺพํ -อิตฺติ.

“ทณฺโฑ ภาณเต -อิตฺติ.

“ตฺวํ ปน ชาทิตฺตํ ลภสิ -อิตฺติ.

“อาม ภาณเต, มยหํ ทณฺโฑ นตถิ, อหํ อตตโน สนตํ กํ ชาทิตฺตํ ลภามิ -อิตฺติ.

“มหาราช ยถา ตว ตีโยชนสตีเก รชเช อาณฺา ปวตตติ, อตตโน อฺยฺยานเณ อมพาทีนึ ชาทนต์สส ทณฺโฑ นตถิ, อณฺเณสํ ปน อตถิ;
เอวํ มมปิ จกฺกวาฬโกฏิสทสสเส อาณฺา ปวตตติ, อตตโน สีกขาปทปฺลยญฺตติยา อติกฺกโม นาม นตถิ, อณฺเณสํ ปน อตถิ;
กริสฺสามหํ ปาฏิหาริยํ -อิตฺติ.

ติตฺติยา ตํ กถํ สุตฺวา “อิทานิมฺห นนฺดูธา, สมณฺเณน กิร โคตเมเนน สวากานณฺเณว สีกขาปทํ ปฺลยญฺตตํ, น อตตโน;

สยเมว กิร ปาฏิหาริยํ กตตฺกโม; กิณฺนุ โข กโรเม -อิตฺติ มนตฺยีสฺสุ.

ราชา สตถารํ ปุจฺฉิ “ภาณเต กทา ปาฏิหาริยํ กริสฺสเถ -อิตฺติ.

“อิตฺโต จาตุมฺมาสจฺจเยเนน อาสาฬหปุณฺณมฺยา มหาราช -อิตฺติ.

“กตถ กริสฺสเถ ภาณเต -อิตฺติ.

“สาวตถึ นิสฺสาย มหาราช -อิตฺติ.

“กสฺมา ปน สฺตถา เอวํ ทูรญฺญานํ อปทิสฺติ -อิตฺติ.

“ยสฺมา ตํ สพฺพพุทฺธานํ มหาปาฏิหาริยกรณญฺญานํ; อปิจ มหachsen สสนนิปาตตถายปิ ทูรญฺญานเมว อปทิสฺติ -อิตฺติ.

ติตฺติยา ตํ กถํ สุตฺวา “อิตฺโต กิร จตฺนุณํ มาसानํ อจฺจเยเนน สมณฺเณ โคตโม สาวตถึยํ ปาฏิหาริยํ กริสฺสเถ,

อิทานิ ตํ อมฺฤจิตฺวา อณฺุพฺนธิสฺสาม. มหาชนฺ อมเห ทิสฺวา ‘กิมิทฺนฺติ ปุจฺฉิสฺสเถ.

อถสฺส วกฺขาม ‘มยํ ‘สมณฺเณน โคตเมเนน สทฺธิ ปาฏิหาริยํ กริสฺสามาติ วทิมฺหา. โส ปฺลยติ, มยฺม สฺส ปฺลยติ ตํ อทฺตวา อณฺุพฺนธาม -อิตฺติ.

สฺตถา ราชเคเห ปิณฺฑาย จริตฺวา นิกฺขมิ.

ติตฺติยา ปิสฺส ปจฺจโตว นิกฺขมิตฺวา ภาตตกิจฺจญฺญานเณ วสนฺติ.

วสิตฺถฺยานเณ ปุณฺทิวเส ปาตฺราสํ กโรนฺติ.

เต มนฺุสฺเสหิ “กิมิทํ -อิตฺติ ปุจฺฉิตฺวา เหมญฺฐา วุตฺตนเยเนว อาโรเจนฺติ.

มหาชนฺ ปิ “ปาฏิหาริยํ ปสฺสิสฺสาม -อิตฺติ อณฺุพฺนธิ.

สฺตถา อณฺุพฺพเพเนน สาวตถึ ปาปฺุณิ.

[เดียรถียํเตรียมทำปาฏิหาริย์แข่ง]

ติตฺติยา ปิ เตเนน สทฺธิเยว คนฺดฺวา อฺุปญฺญาเก สมหาเปตฺวา สตสฺสทฺสสํ ลภิตฺวา ขทฺริตถมฺเภหิ มณฺุชฺสํ ปกาเรตฺวา นิลฺุปลฺเลหิ ฉาพาเปตฺวา

“อิธ ปาฏิหาริยํ กริสฺสาม -อิตฺติ นิสฺสิทฺสฺสุ.

อถ ราชา ปเสนทโกสโล สตุถารุ ออุปสงกมิตวา “ภนเต ตติยเยหิ มณฑปโป การิโต, อหิ ตุมหากัม มณฑป กาเรมิ -อติ.

“อล มหาราช, อตถิ มยหิ มณฑปการโก -อติ.

“ภนเต มํ ฐเปตวา โก อญญเณ กาคุํ สกขิสสตี -อติ.

“สกโก เทวราชา -อติ.

“กหํ ปน ภนเต ปาฐกปาฐก กวิสสตี -อติ.

“คณฐามพุกขมุเล มหาราช -อติ.

ตติยียา “อมพุกขมุเล กิร ปาฐกปาฐก กวิสสตี -อติ สุตวา อตตโน ออุปฐากานํ อโรเจตวา โยชนพภนตเร ฐาเน
อนตมโส ตทหุชาตปิ อมพโปตํ ออุปฐาเปตวา อรณญเณ ชิปาเปสุ.

สตถา อาสาพหุณณมีทิวเส อนโตนครํ ปาวิสี.

รณญเณ อูยยานปาโล คณเฑ นาม เอกํ ปิงคกิปิลิกิเกหิ กตปตตปุกุสส อนตเร มหนตํ อมพปุกํ ทิสวา
ตสส คนธรสโลเกณ สมปตนเต วายเส ปลาเปตวา รณญเณ อตถาย อาทาย คจจโนโต อนตรามคเค สตุถารุ ทิสวา จินเตสิ

“ราชา อิมํ อมพํ ขาทิตวา มยหิ อญญู วา โสฬส วา กหาปนเณ ทเทย, ต เม เอกสมิ อตตภาเว ชีวิตวุตติยา นาลํ;
สเจ ปนาหิ สตุถ อิมํ ทสสามิ, อปริยนตํ เม กาลํ หิตาวหํ ภวิสสตี -อติ.

โส ตํ อมพํ สตุถ อูปนาเมสิ.

สตถา อานนทตเถโร โอลเกสิ.

อถสส เถโร จาตุมมหาราชทตติยํ ปตตํ นีหริตวา ทตเถ ฐเปสิ.

สตถา ปตตํ อูปนาเมตวา อมพํ ปุกุคเคเทตวา ตตเถว นิสินาการํ ทสเสสิ.

เถโร จิวโร ปณญเปตวา อทาสี.

อถสส ตสมิ นิสินนสส เถโร ปานีโย ปริสสาเวตวา ตํ อมพปุกํ มททิตวา ปานกํ กตวา อทาสี.

สตถา อมพปานกํ ปิวิตวา คณเฑ อาท “อิมํ อมพญฐิ อีเชว ปิสํ วิยูหิตวา โรเปหิ -อติ.

โส ตถา อกาสี.

[ประวัติคณฐามพุกุข]

สตถา ตสส อูปริ ทตถํ ไรวี.

ทตเถ ไรตมตเตเวว, นงคสสิสมตตคณเฑ หุตวา อนุปุพเพณ ปณณาสทตเถ อมพุกุโข อญญูหิ.

จตุสสุ ทิสาสสุ เอกกา อูทธี เอกา -อติ ปณญ มหาสาชา ปณณาสปณณาสทตถาว อเหสุ.

โส ตาวเทว ปุพผลสมปโนน หุตวา เอกสมิ ฐาเน ปริกุกอมพปณชิตโร อโหสิ.

ปจจโต อาคจจนตา ภิกขุ อมพปุกกานิ ขาทนตาเยว อาคมีสุ.

ราชา “เอวรูโป กิร อมพุกุโข อญญูโต -อติ สุตวา “มา นํ โกจิ ฉินทิ -อติ อารกขํ ฐเปสิ.

โส ปน คนฺเชน โรปิตตฺตา “คณฺหามพฺรฺกโขเตวฺว ปณฺญาโย.

ธฺตฺตกาปิ อมฺพปุกฺกาณิ ชาติตฺวา “อเร ทฺวฺฐฺตติตฺถิยา “สมฺโณ โคตโม คณฺหามพฺรฺกขมฺมุเล ปาฐิหาริยํ กริสฺสติ -อิตฺติ ตฺมเหหิ โย
ชนพฺภนฺตเร ตทฺทฺชาตฺตาปิ อมฺพโปตฺตา อุปฺปาฎฺฐาปิตฺตา, คณฺหามโโป นาม อโย -อิตฺติ วตฺวา เต อุกฺคณฺฐอุมพฺรฺฐิหิ ปหฺริสฺสุ.

[ท้าวสักระทำลายพิธีของพวกเขาเดียรถีย์]

สโก วาตฺวลาหกฺเทวปฺตฺตํ อาณาเปสิ “ติตฺถิยานํ มณฺชปํ วาเตหิ อุปฺปาฎฺฐตฺวา อุกฺการณฺมิมํ ชิปาเปหิ -อิตฺติ.

โส ตถา อกาสิ.

สุริยเทวปฺตฺตํ อาณาเปสิ “สุริยมณฺชลํ นิคคณฺหนโต ตาเปหิ -อิตฺติ.

โสปิ ตถา อกาสิ.

ปุณ วาตฺวลาหกํ อาณาเปสิ “วาตมณฺชลํ อุกฺฐาเปนฺโต ยาหิ -อิตฺติ.

โส ตถา กโรนฺโต ติตฺถิยานํ ปคฺชริตเสทสฺริเร รชวณฺฐิโย โอกิริ.

เต ตามพวมมิทิสฺสา อหฺลฺสุ.

วสฺสวลาหกํปิ อาณาเปสิ “มหนฺตานิ มหนฺตานิ พินฺทฺนิ ปาเตหิ -อิตฺติ.

โส ตถา อกาสิ.

อถ เนสํ กาโย กพฺรคาวิสฺทิสฺโส อโหสิ.

เต นิคคณา ทฺตฺวา สมฺมุขสมฺมุขณฺฐาเนเยว ปลาเยสฺสุ.

เอวํ ปลาเยนฺตฺสฺ, ปุณฺณกสฺสปสฺส อุปฺฐฺฐาโก เอโก กสฺสโก “อิทานิ เม อโยยานํ ปาฐิหาริยกรณฺเวลา, ตํ ปาฐิหาริยํ ปสฺสิสฺสามิ -อิตฺติ
โคณฺเ วิสฺสชฺเซตฺวา ปาโตว อาภตํ ยาคุณฺณญฺเจว โยตฺตยฺจ คเหตฺวา อาคจฺฉนฺโต ปุณฺณํ ตถา ปลาเยนฺตํ ทิสฺวา
“ภนฺเต อหํ ‘อโยยานํ ปาฐิหาริยํ ปสฺสิสฺสามิตฺติ อาคจฺฉามิ, ตฺมเห กหํ คจฺฉถ -อิตฺติ.

“กิณฺเต ปาฐิหาริเยน. อิมํ เม กุณฺณญฺ โยตฺตยฺจ เทหิ -อิตฺติ.

โส เตน พินฺนํ กุณฺณญฺ โยตฺตยฺจ อาทาย นทิตฺริ คณฺตฺวา กุณฺโ โยตฺเตน อตฺตโน คีวายํ พนฺธิตฺวา รหฺเท ปตฺติตฺวา
อุทกพฺพพฺพเก อุกฺฐาเปนฺโต กาลํ กตฺวา อวิจิมฺหิ นินฺพพตฺติ.

สฺตถา^๑ อากาเส รตนจฺงกมํ มาเปสิ.

ตสฺส เอกา โกฏิ ปาจฺฉินจกฺวาพฺมุขวณฺฐิโย อโหสิ, เอกา ปจฺฉิมจกฺวาพฺมุขวณฺฐิโย.

สฺตถา, สนฺนิปตฺติตาย ฉตฺตีสโยชนาย ปริสาย, วพฺทมมานกจฺฉายาย “อิทานิ ปาฐิหาริยกรณฺเวลา -อิตฺติ คนฺธกุณฺโโต นิกฺขมิตฺวา
ปมฺุเข อุกฺฐาสฺสิ.

[สาวกสาวิการับอาสาทำปาฎิหาริย์แทน]

อด นั ฆรณิ นาม นนทมาตา เอกา อนาคามีอุปาสิกา อุปสงกมิตวา “ภนเต, มาทิสาย ชีตริ วิชขมานาย, ตุมหากั กิลมนกัจจ นตถิ.
อห ปาฎิหาริย์ กริสสามิ -อิติ อาห.

“กถั กริสสสิ ฆรณิ -อิติ.

“ภนเต เอกสมิ จกกวาพคพเก มหาปฐวี อุทกั กตวา อุทกสกุณิกา วิย นิมุขชิตวา ปาจिनจกกวาพมุขวุญญิย อตตาน ทสเสสสามิ,
ตถา ปจฉิมอุตตรทกขินจกกวาพมุขวุญญิย, ตถา มชฌเม;

อด มหาชนา มั ทิสวา, ‘กา เอสาติ วุตเต, วกขนติ ‘ฆรณิ นามเมสา, อัย ตาว เอกิสสา อิตถิยา อานูภาโว, พุทธานั อานูภาโว ปน
กัทิสเ ภวิสสตีติ; เอว ติตถิยา ตุมहे อทิสวาว ปลาอิสสนติ -อิติ.

อด นั สตถา “ชานามิ เต ฆรณิ เอวรูป ปาฎิหาริย์ กาคุ สมตถภาว, น ปนาย ตวตถาย พทโธ มาลาบุญ्ञ -อิติ วตวา ปฎิกขปิ.

สา “น เม สตถา อนุชานาติ, อทธา มยา อุตตริตริ ปาฎิหาริย์ กาคุ สมตถโถ อญญ อตถิ -อิติ เอกมนต อญ्ञาสสิ.

สตถาปิ “เอวเมว เตส คุโณ ปากโณ ภวิสสตี -อิติ “เอว ฉตตีสโยชนาย ปริสาย มชฌเม สีนานา นทิสสนติ -อิติ มถญมาโน
อปเรปิ ปุจฉิ “ตุมहे กถั ปาฎิหาริย์ กริสสตี -อิติ.

เต “เอวญจ เอวญจ กริสสาม ภนเต -อิติ สตถุ ปุโรโต ฐิตาว สีนานา นทิส.

เตสุ กิร จุลลอนาถปิณชโก “มาทิสเ อนาคามีอุปาสเก ปุตเต วิชขมานเ, สตถุ กิลมนกัจจ นตถิ -อิติ จินเตตวา

“อห ภนเต ปาฎิหาริย์ กริสสามิ -อิติ วตวา “กถั กริสสสิ -อิติ ปุญ्ञโธ อาห

“อห ภนเต ทวาทสโยชนิกั พรหมตถภาว นิम्मินิตวา อิมิสสา ปริสาย มชฌเม มหาเมชคชิตสทิสเนน สทเทเน พรหมอปโปญ्ञนั นาม
อปโปญ्ञสสามิ, มหาชนา ‘กัสทโท นามเอสตี ปุจฉิตวา “จุลลอนาถปิณชกิสส กิร พรหมอปโปญ्ञนสทโท นามาติ วกขนติ.

ติตถิยา ‘คหปติกสส ตาว เอโส อานูภาโว, พุทธานูภาโว กัทิสเ ภวิสสตีติ ตุมहे อทิสวาว ปลาอิสสนติ -อิติ.

สตถา “ชานามิ เต อานูภาว -อิติ ตสสาปิ ตเถว วตวา ปาฎิหาริยกรณั นานุชานิ.

อถกา ปฐิสสมภิปปตตทา สตตวสสิกา วีรสสามเณรี^๑ นาม สตถารั วนุทิตวา “อห ภนเต ปาฎิหาริย์ กริสสามิ -อิติ อาห.

“กถั กริสสสิ วีเร -อิติ.

“ภนเต สิเนรญจ จกกวาพพพตถญจ ทิมวนตถญจ อหริตวา อิมสมิ ฐานเ ปฎิปาฎิยา ฐูเปตวา อห หัสสกุณิ วิย
ตโต ตโต นิภขมิตวา อสชขมานา คมิสสามิ. มหาชโน มั ทิสวา ‘กา เอสาติ ปุจฉิตวา วีรสสามเณรีติ วกขติ.

ติตถิยา ‘สตตวสสิกาย ตาย สามเณริยา อัยมานูภาโว, พุทธานูภาโว กัทิสเ ภวิสสตี -อิติ ตุมहे อทิสวาว ปลาอิสสนติ -อิติ.

อิโต ปรี เอวรูปานิ วจนานิ วุตตานุสาเรเนว เวทิตพพานิ.

ตสสาปิ ภควา “ชานามิ เต อานูภาว -อิติ วตวา ปาฎิหาริยกรณั นานุชานิ.

อถโก ปฐิสสมภิปปตโต ชีณาสโว จุนทสามเณโร นาม ชาติยา สตตวสโส สตถารั อุปสงกมิตวา วนุทิตวา

“อห ภนเต ปาฎิหาริย์ กริสสามิ -อิติ วตวา “กถั กริสสสิ -อิติ ปุญ्ञโธ อาห

“อห ภนเต ชมพุทิสสส ธชญต มหัชมพุรุกขั ชนเช คเหตุวา จาเลตวา มหาชมพุผลานิ อหริตวา อิมั ปริสั ชาทาเปสสามิ,
ปาริฉตตถกกุสมานิ จ อหริตวา ตุมहे วนุทิสสามิ -อิติ.

๑ ม. ย. จีรสสามเณรี.

สตถา “ชานามิ เต อานุกาว่า -อิติ วตฺวา ตสฺสาปิ ปาฏิหาริยกรณํ ปฏิทฺธิปิ.

อด อุปลลวณฺณา เถรี สตถาริ วนฺทิตฺวา “อหํ ภาเนเต ปาฏิหาริยํ กริสฺสามิ -อิติ วตฺวา “ถถํ กริสฺสสฺสิ -อิติ ปุณฺณฺฐา อาห
“อหํ ภาเนเต สมฺนฺตา ทฺวาทสโยชนํ ปริสํ ทสเสตฺวา อาวณฺณฺโถ ฉตฺตํสโยชนาย ปริสาย ปริวฺโถ จกฺกเวตฺติราชา หุตฺวา อาคนฺตฺวา
ตฺมเห วนฺทิสฺสามิ -อิติ.

สตถา “ชานามิ เต อานุกาว่า -อิติ วตฺวา ตสฺสาปิ ปาฏิหาริยกรณํ ปฏิทฺธิปิ.

อด มหาโมคคัลลานตเถโร ภควนฺตํ วนฺทิตฺวา “อหํ ภาเนเต ปาฏิหาริยํ กริสฺสามิ -อิติ วตฺวา “ถถํ กริสฺสสฺสิ -อิติ ปุณฺณฺฐา อาห
“อหํ ภาเนเต สีเนรูปพฺพตฺราจํ ทนฺตเนตฺเร ฐฺเปตฺวา สาสปรีชํ วิย นํ ชาทิสฺสามิ -อิติ.

“อณฺเณ กิ กริสฺสสฺสิ -อิติ.

“อิมํ มหาปฺรฺฐวี กฺกุสฺสารกํ วิย สํเวลลิตฺวา องฺคุลนฺตเร นิทฺธิปิสมฺสามิ -อิติ.

“อณฺเณ กิ กริสฺสสฺสิ -อิติ.

“มหาปฺรฺฐวี กุลาจกฺกํ วิย ปริวตฺเตตฺวา มหาชนํ ปฺรฺฐโวชํ ชาทาเปสมฺสามิ -อิติ.

“อณฺเณ กิ กริสฺสสฺสิ -อิติ.

“วามเหตุเถ ปฺรฺฐวี กตฺวา อิเม สดฺเต ทกฺขินฺเหตุเถน อณฺเณสุมี ทีเป ฐฺเปสมฺสามิ -อิติ.

“อณฺเณ กิ กริสฺสสฺสิ -อิติ.

“สีเนรํ ฉตฺตทณฺฑํ กตฺวา มหาปฺรฺฐวี อุทฺธิปิตฺวา ตสฺสุปฺริ ฐฺเปตฺวา ฉตฺตทตฺโถ ภิกฺขุ วิย เอกเหตุเถนาทาย อากาเส จงฺกมิสมฺสามิ -อิติ.

สตถา “ชานามิ เต อานุกาว่า -อิติ ตสฺสาปิ ปาฏิหาริยกรณํ นานุชานิ.

โส “ชานาติ มณฺเณ สตถา มยา อุตฺตริตฺรํ ปาฏิหาริยํ กาคํ สมตฺถํ -อิติ เอกมฺนฺตํ อณฺเณสุ.

อด นํ สตถา “นายํ โมคคัลลาน ตวตฺถาย พทฺโธ มาลาปฺปิณฺเณ, อหํ ทิ อสมฺชฺโร, มม ชฺรํ อณฺโณ วทิตฺุ สมตฺโถ นาม นตฺถิ;
อนจฺฉริยณฺเจตฺมํ, ยํ อิทานิ มม ชฺรํ วทิตฺุ สมตฺโถ น ภเวยฺย; อเหตุกฺตริจฺฉานโยนิยํ นิพฺพตฺตกาเลปิ มม ชฺรํ อณฺโณ วทิตฺุ สมตฺโถ นาโหสิเยว
-อิติ วตฺวา “กทา ปน ภาเนเต -อิติ เถเรน ปุณฺณฺฐา อตฺตํ อหริตฺวา

“ยโต ยโต ครุ ชฺรํ ยโต คฺมกริวัตฺตนิ,
ตทาสุสุ กณฺหํ ยฺลฺชนฺติ, สฺวาสุสุ ตํ วเหตุ ชฺรํ -อิติ

อิทํ กณฺหอุสมฺภวตฺกํ^๑ วิตฺถาเรตฺวา ปุณฺ ตเวท วตฺถุ วิเสเสตฺวา ทสฺเสนฺโต

“มนปาเมว ภาเสยฺย, นามนาปํ กุทาจนํ;
มนปา ภาสฺมานสฺส ครุภารํ อุทฺพพฺพิ,
ชนฺนจ นํ อลาภสิ เตน จตฺตมฺโน อหุ -อิติ

อิทํ นนทวิสาลชาตกํ^๒ วิตฺถาเรตฺวา กเถสิ.

กเถตฺวา จ ปน สตถา ตํ รตนจงฺกมํ อภิริหิ.

๑ ชุ. ชา. ๒๗/๑๐. ตพฺพ. ๑/๒๙๓.

๒ ชุ. ชา. ๒๗/๑๐. ตพฺพ. ๑/๒๘๙.

ปุโรโต ทวาทสโยชนิกา ปริสา อโหสิ, ตถา ปจฉโต จ อุตตรโต จ ทกขินโต จ, อุชุกํ ปน จตฺตพีสติโยชนิกา.^๑

ปริสา ยมกปาฐกปริวรรต อกาสิ.

ตี ปาลีโต ตาว เอว เวทิตพพิ.

[ลักษณะของยมกปาฐกปริวรรต]

| “กตมํ ตถาคตสส ยมกปาฐกปริวรรต ญาณ? อธิ ตถาคโต ยมกปาฐกปริวรรต กโรติ อสธารณํ สาวเกหิ;

อุปริมกายโต อคคิกขนโร ปวตตติ, เหมฐิมกายโต อุทธารา ปวตตติ;

เหมฐิมกายโต อคคิกขนโร ปวตตติ, อุปริมกายโต อุทธารา ปวตตติ;

ปุรตถิมกายโต, ปจฉิมกายโต; ปจฉิมกายโต, ปุรตถิมกายโต;

ทกขินกขิตโต, วามกขิตโต; วามกขิตโต, ทกขินกขิตโต;

ทกขินกณฺณโสโตโต วามกณฺณโสโตโต; วามกณฺณโสโตโต, ทกขินกณฺณโสโตโต;

ทกขินนาสิกโสโตโต, วามนาสิกโสโตโต; วามนาสิกโสโตโต, ทกขินนาสิกโสโตโต;

ทกขินอํสกุฏโต, วามอํสกุฏโต; วามอํสกุฏโต, ทกขินอํสกุฏโต;

ทกขินหตฺถโต, วามหตฺถโต; วามหตฺถโต, ทกขินหตฺถโต;

ทกขินปสฺสโต, วามปสฺสโต; วามปสฺสโต, ทกขินปสฺสโต;

ทกขินปาทโต, วามปาทโต; วามปาทโต, ทกขินปาทโต;

องคฺลึหิ, องคฺลฺนตฺริกาหิ; องคฺลฺนตฺริกาหิ, องคฺลึหิ;

เอเกกโลมกุปโต อคคิกขนโร ปวตตติ, เอเกกโลมโต อุทธารา ปวตตติ;

เอเกกโลมโต อคคิกขนโร ปวตตติ, เอเกกโลมกุปโต อุทธารา ปวตตติ;

ฉนฺนํ วณฺณนํ นีลานํ ปิตกานํ โลหิตกานํ โอทาทานํ มณฺเชฐฐานํ ปภสฺสรานํ;

ภควา จงกมฺติ, นิมฺมิโต ติฐฐฺติ วา นิสฺสํติ วา เสยฺยํ วา กปฺเปติ; ฯเปฯ

นิมฺมิโต เสยฺยํ กปฺเปติ, ภควา จงกมฺติ วา ติฐฐฺติ วา นิสฺสํติ วา.

อิหิ ตถาคตสส ยมกปาฐกปริวรรต ญาณ -อติ.^๒ |

อิหิ ปน ปาฐกปริวรรต สธฺธา ตสมิ จงกเม จงกมิตฺวา อกาสิ.

“ตสฺส เตชกสิณสมฺมาปตฺติวเสน อุปริมกายโต อคคิกขนโร ปวตตติ, อาโปกสิณสมฺมาปตฺติวเสน เหมฐิมกายโต อุทธารา ปวตตติ;

ปุณฺ อุทธาราย ปวตตฺตฐฺฐานโต อคคิกขนโร ปวตตติ, อคคิกขนฺธสฺส จ ปวตตฺตฐฺฐานโต อุทธารา ปวตตติ -อติ

ตมตฺถํ ทสฺเสตฺถุ “เหมฐิมกายโต อุปริมกายโต -อติ วุตตํ.

เอส นโย สพฺพปเทสฺ.

๑ ปุราณโปกฺตเถเก “จตฺตพีสติโยชนิกา -อติ ทิสฺสตี.

๒ ข. ปฎิ. ๓๑/๑๘๓.

ออคคิกขณโร ปเนตถ อุทกธาราย อสมมิสโส อโหสิ, ตถา อุทกธारा ออคคิกขณธเน.

อุภยปี กิร เจต ยาว พรหมโลกา อุกคนตฺวา จกฺกฺวาพฺมุขวภูฏิยํ ปวตตติ.

“ฉนฺนํ วนฺณนํ -อิติ วุตตตฺตา ปนสฺส ฉพฺพนฺณรสีโย

กฺุญฺเฑทิ อาสิณฺจมานํ วิสิณฺสุวณฺณํ วิย ยนฺตนาฬิกโต นิภขนฺตา สุวณฺณรธธาราว วิย จ
เอกจกฺกฺวาพคพฺโกโต อุกคนตฺวา พรหมโลกํ อาหจฺจ ปฏินิวัตตติว จกฺกฺวาพฺมุขวภูฏิเมว คณฺหีสฺสุ.

เอกํ จกฺกฺวาพคพฺ วงฺกโคปานสิวินฺทํ วิย โปธิขฺรํ อโหสิ เอกาโลกํ.

ตํ ทิวสํ สฺตถา จงฺกมิตฺวา ปาฏิหาริยํ กโรนฺโต อนฺตรนฺตรา มหาชนสฺส ฌมฺมกํ กเถสิ,
กเถนฺโต จ ชนํ นิรสฺสาสํ อกตฺวา อสฺสาสฺตรํ^๑ เทติ.

ตสฺมี ขณฺ มหาชน สาธฺกํ ปวตเตสิ.

ตสฺส สาธฺกการปวตตนาถาเล สฺตถา ตวามหฺติยา ปริสาย จิตฺตํ โอลเณนฺโต เอกกสฺส โสพสนฺนํ อาการานํ วเสน จิตฺตวารี อญฺญาสิ.

เอวํ สหฺกปริวตตํ พุทฺธานํ จิตฺต.

โย โย ยสฺมี ฌมฺเม ยสฺมิณฺจ ปาฏิหาริเย ปสนฺโน, ตสฺส ตสฺส อชฺฌายวเสน ฌมฺมณฺจ กเถสิ ปาฏิหาริยณฺจ อกาสิ.

เอวํ ฌมฺเม เทสิยมาเน ปาฏิหาริเย จ กิริยมาเน, มหาชนสฺส ฌมฺมาภิสฺมโย อโหสิ.

สฺตถา ปน ตสฺมี สมากเม อตฺตโน มนํ คเหตุว อญฺญํ ปญฺหํ ปุจฺฉิตฺตํ สมตฺถํ อทิสฺวา นิมฺมิตฺพุทฺธํ มาเปสิ.

เตน ปุจฺฉิตฺตํ ปญฺหํ สฺตถา วิสฺสขฺเขสิ.

สฺตถารา ปุจฺฉิตฺตํ โส วิสฺสขฺเขสิ.

ภควโต จงฺกมนกาเล นิมฺมิต ฐานาทีสุ อญฺญตรํ กปเปสิ.

นิมฺมิตสฺส จงฺกมนกาเล ภควา ฐานาทีสุ อญฺญตรํ กปเปสิ.

ตมตฺถํ ทสฺเสตฺตํ “นิมฺมิต จงฺกมฺติ วาตีอาทิ วุตตํ.

เอวํ กโรนฺตสฺส สตฺถุ ปาฏิหาริยํ ทิสฺวา ฌมฺมกถณฺจ สุตฺวา ตสฺมี สมากเม วิสฺติยา ปาณโกฏินํ ฌมฺมาภิสฺมโย อโหสิ.

[พระศาสดาเสด็จจำพรรษาขึ้นดาวดึงส์]

สฺตถา ปาฏิหาริยํ กโรนฺโต ว “กตถ นฺ โข อิตฺติพุทฺธา อิมํ ปาฏิเหริ กตฺวา วสฺสํ อฺุเปนฺติ -อิติ อวาชฺชิตฺวา

“ดาวตีสภาวเน วสฺสํ อฺุคฺคนตฺวา มาตฺ อภิธมฺมปิฏกํ เทเสนฺติ -อิติ ทิสฺวา ทกฺขิณปาหํ อฺุคฺชิปิตฺวา ยฺุคฺนธรมฺมตถเก ฐฺุเปตฺวา
อิตฺรํ ปาหํ อฺุคฺชิปิตฺวา สิเนรฺมตถเก ฐฺุเปสิ.

เอวํ อฏฺุฐสฺสภูฏิโยชนสฺตสฺสสฺสภูฏานเ ตโย ปทวารา อเหสิ.

เทว ปาทจฺฉิทฺทานิ ปกฺติปาทวิตฺติหรณฺสทิสฺนิกฺเขปานิ อเหสิ.

“สฺตถา ปาหํ ปสาเรตฺวา อุกกมิ -อิติ น สลฺลกฺเขตฺพุทฺ.

ตสฺส ทิ ปาหํ อฺุคฺชิปนาถาเลเยว เต ปพฺพตา ปาทมูลํ อาคฺคนตฺวา สมฺปฏฺิจฺฉีสฺสุ,

๑ ดรปจฺจโย วิเสสนปเทน ยฺุณฺชิตฺพุทฺ, อิตฺ ปน นามปเทน, “อตีว อสฺสาสํ -อิติ ยฺุคฺตตฺร. ม. อสฺสาสวารี.

สตถารา อุกกนตกาเล อุกฺกุฏาย ยถาฐานเน อุกฺกุฏิสฺสุ.

สโกโก สตถารํ ทิสฺวา จินฺตลฺลิตฺติ “ปณฺฑกฺกมฺพลลิสฺสาย มขฺเฌ สตถา อิมํ วสฺสวาลํ อุกฺกุฏิสฺสตี, พหุณฺ วัต เทวตานํ อุปกฺกาโร ภวิสฺสตี, สตถริ ปเนตถ วสฺสํ อุกฺกเต, อถญฺญา เทวตา หตถปิ ฐฺเปตฺตํ น สกฺขิสฺสสนฺติ;

อยํ โข ปน ปณฺฑกฺกมฺพลลิสฺสา ทีฆมโต สกฺกฺขีโยชนา ติริยโต ปถญฺญาสโยชนา ปุคฺคโต ปถญฺนรลโยชนา, สตถริ นิสฺสินเนปิ, ตฺจจฺฉา วีย ภวิสฺสตี -อิตฺติ.

สตถา ตสฺส อชฺชมาสยํ วิทิตฺวา อตฺตโน สงฺฆาภูมึ ลิสฺสาลลํ ปฏฺิจฺฉาทยมานํ ชฺปิ.

สโกโก จินฺตลฺลิตฺติ “จิวฺรํ ตาว ปฏฺิจฺฉาทยมานํ ชฺปิ, สยํ ปน ปรีตฺตเก ฐฺาเน นิสฺสีทิสฺสตี -อิตฺติ.

สตถา ตสฺสชฺชมาสยํ วิทิตฺวา นิจฺปิฏฺกํ มหาปฺสฺกุฏิลโก วีย ปณฺฑกฺกมฺพลลิสฺสํ อนฺโตจิวฺรโมเคยว กตฺวา นิสฺสีทิตฺติ.

มหาชฺชโน ปิ ตํชณฺณญฺเวยว สตถารํ โอลเณนโต นาททส.

จนฺทสฺส อุกฺกุฏจฺจกมิตกาโล วีย อโหสิ, สฺริยสฺส อุกฺกุฏจฺจกมิตกาโล วีย จ อโหสิ.

มหาชฺชโน

“คโต นุ จิตฺตกฺกุฏํ วา เกลาสิ วา ยุกฺคนธฺรํ,
น โน ทกฺกขมฺ สมนฺพทฺธํ โลกเชฏฺฐํ นรฺาสมํ -อิตฺติ

อิมํ คาลํ วทฺนโต ปรีเทว.

อปเร “สตถา นาม วิเวกรโต, โส “เอวฺรฺูปาย เม ปรีสาย เอวฺรฺูปิ ปาฏฺิเหริ กตฺนตี ลชฺชาย อถญฺญํ ฐฺภูฏํ วา ชนปทํ วา คโต ภวิสฺสตี; นทานิ ตํ ทกฺกขิสฺสาม -อิตฺติ ปรีเทวณฺตา อิมํ คาลมาหํสุ

“ปรีเวกรโต ธีโร นิมํ โลกํ ปุเนหิตฺติ,
น โน ทกฺกขมฺ สมนฺพทฺธํ โลกเชฏฺฐํ นรฺาสมํ -อิตฺติ.

เต มหาโมคคฺคฺลสถานํ ปุจฺฉิสฺสุ “กทํ ภนฺเต สตถา -อิตฺติ.

โส สยํ ชานนฺโตปิ “ปเรสฺสปี คฺุโณ ปากโฏ โหตุ -อิตฺติ อชฺชมาสเยน “อนฺรฺุทฺธํ ปุจฺฉถ -อิตฺติ อาห.

เต เถริ ตถา ปุจฺฉิสฺสุ “กทํ ภนฺเต สตถา -อิตฺติ.

“ตาวตีสฺสาวเน ปณฺฑกฺกมฺพลลิสฺสาย วสฺสํ อุกฺกนตฺวา มาตุ อภิชฺชมฺปิฏฺกํ เทสิตฺตํ คโต -อิตฺติ.

“กทา อากมฺิสฺสตี ภนฺเต -อิตฺติ.

“ตโย มาเส อภิชฺชมฺปิฏฺกํ เทเสตฺวา มหาปวฺารณาทิวเส -อิตฺติ.

เต “สตถารํ อทิสฺวา น คมฺิสฺสาม -อิตฺติ ตตฺถเวว ชนฺธาวารํ กตฺวา วสฺสึ.

อากาศเมว กิร เนสํ ฉทฺนํ อโหสิ.

ตาวมฺหติยา ปรีสาย สริริณิสฺสนโ นาม น ปถญฺญาย.

ปฐฺวี วิวรํ อทาสี.

สพฺพตถ ปรีสุทฺธเมว ภูมิตล อโหสิ.

สตา ปฐมเมว มหาโมคคัลลาน์ อโวจ “โมคคัลลาน ตวั เอติสสา ปริสาย ฌมฺม เทเสยยาสิ, จุลลอนาถปิณฑโก อาหารํ ทสสติ -อิติ.

ตสมมา ตํ เตมาสิ จุลลอนาถปิณฑโก ตสสา ปริสาย สายปาตํ สพพกาเล ยาคุกตตชาทนียตมพุลคนุชมาลาปิลนุชานานิ อทาสี.

มหาโมคคัลลาน ฌมฺม เทเสสิ ปาฎิหาริยํ ทุมฺมํ อากตาคเตหิ ปุณฺณู ปณฺเห วิสสชเชสิ.

[พระสัมพุทธเจ้าโพโรจน์ล่วงเหล่าเทวดา]

สตาารปี มาตุ อภิธมฺมเทสนตถํ ปณฺฑกมพลสิลาเย วสฺสํ อุปคตํ ทสทสสจกกวาทเทวดา ปริวารยีสู.

เตน วุตตํ

“ดาวตีเส ยทา <u>พุทฺโธ</u>	สิลาเย ปณฺฑกมพเล
ปาริจจตตกมฺมูลมฺหิ	วิหาสิ บุริสุตตโม,
ทสสุ โลกธาตฺตฺส	สนฺนิปติตวาน <u>เทวดา</u>
ปยิริปาสนฺติ สมพฺพุทฺธํ	วสนฺตํ นคฺมฺพุทฺธนิ,
น โกจิ <u>เทโว</u> วณฺณเณน	สมพฺพุทฺธสฺส วิโรจติ,
สพเพ เทเว อติกฺกมฺม	<u>สมพฺพุทฺโธ</u> วิโรจติ -อิติ.

เอวํ สพเพเทวดา อตฺตโน สริริปปกาย อภิภวิตฺวา นิสินฺนสฺส, ปนสฺส มาตา ตฺสิตวิมานโต อากนฺตฺวา ทกฺขิณปฺสเส นิสีทิ.

อินฺทโกปิ เทวปุตโต อากนฺตฺวา ทกฺขิณปฺสเสเยว นิสีทิ.

องฺกุโร วามปฺสเส.

โส มฺhesสกาสาสุ เทวตาสุ สนฺนิปติตาสุ อปคนฺตฺวา ทฺวาทสโยชนิกเก ฐาเน โอกาสิ ลภิ.

อินฺทโก ตตเถว นิสีทิ.

สตา เต อุโกปิ โอโลเกตฺวา อตฺตโน สาสเน ทกฺขิณเยยฺยปฺคคฺลานํ ทินฺนทานสฺส มหปฺพลกาโว ญาเปตฺกามา เอวมมาท

“องฺกุร ตยา ทิฆมนฺตเร ทสวสฺสสทสฺสปริมาณกาเล ทฺวาทสโยชนิกํ อุทฺธนปฺนตี กตฺวา มหาทานํ ทินฺนํ,

ตฺวํ ทานิ มม สมากมํ อากนฺตฺวา สพเพพุเร ทฺวาทสโยชนิกเก ฐาเน โอกาสิ ลภิ; กิ นฺุชเ เอตฺถ การณํ -อิติ.

วุตตํปี เจตํ

“โอโลเกตฺวาน <u>สมพฺพุทฺโธ</u>	องฺกุรณฺจาปิ อินฺทกํ
ทกฺขิณเยยฺยํ ปภาเวนฺโต	อิทํ วจนมพฺพริ
“ <u>มหาทานํ</u> ตยา ทินฺนํ	องฺกุร ทิฆมนฺตเร,
อติพุเร นิสินฺโนสิ	อากจฺฉิ ^๑ มม สนฺติกํ -อิติ.

[พระศาสดาตรัสได้ยั้งถึงมนุษย์โลก]

โส สพฺโທ ปฐฺวีตลํ ปาปุณฺนิ.

สพฺพาปิ นํ สา ปฺริสา อสฺโสสิ.

เอวี่ วุตเต

โจทีโต ภาวิตเตเตน	<u>องฺกุโร</u> เอตมพรวี
“ <u>กี</u> มยหิ เตน ทาเนน	ทกฺขิณฺเณยฺเยน สุณฺณุตฺ,
อัย โส อินฺทโก <u>ยฺกฺโข</u>	ทชฺชา ทานํ ปริตตกั
อติโรจติ อมเหหิ ^๑	จฺนฺโท ตารคณฺเณ ยถา -อิตฺติ.

ตตถ “ทชฺชา -อิตฺติ; ทตฺวา.^๒

เอวี่ วุตเต สฺตถา อินฺทกั อาท “อินฺทก ตฺวี่ มม ทกฺขิณฺปสฺเส นิสฺสินฺโน, กสฺมา อนปคฺนตฺวาว นิสฺสิทฺธิ -อิตฺติ.

โส “อหิ ภาเนเต สุกฺเขตเตเต ปริตตกวีชั วปนกสฺสโก วิย ทกฺขิณฺเณยฺยสมฺปทํ อลตถึ -อิตฺติ ทกฺขิณฺเณยฺยํ ปภาเวเนโต อาท

“อุชชงฺคเล ยถา เขตเตเต	<u>พีชั</u> พหุปี โรปีตํ
น <u>ผลั</u> วิปุลั โหติ	นปี โตเสติ กสฺสกั,
ตเถว <u>ทานั</u> พหุกั	ทฺสฺสีเลสุ ปติภูตฺติ
น <u>ผลั</u> วิปุลั โหติ	นปี โตเสติ ทายกั;
ยถาปี ภาทเทเก เขตเตเต	<u>พีชั</u> อปฺปมฺปิ โรปีตํ
สมฺมา ชารั ปเวจฺจนฺตึ ^๓	<u>ผลั</u> โตเสติ กสฺสกั.
ตเถว สึลวณฺเตสุ	คฺณวณฺเตสุ ตาทิสฺสุ
อปฺปเกปี กเต กारे	<u>ผลั</u> โตเสติ ทายกั -อิตฺติ.

[ทานที่ให้ในทักษิณียบุคคลมีผลมาก]

“กี ปเนตสฺส ปุพฺพกมฺม -อิตฺติ.

โส กิร อนฺนุรฺทชฺตเถรสฺส อนฺโตคามํ ปิณฺทาย ปวิภูรฺสฺส อตฺตโน อากตํ กภูจฺจุกฺกั ทาเปสิ,
ตทสฺส ปุณฺณ องฺกุเรน ทสฺวสฺสทสฺสทานิ ทฺวาทสโยชนิกั อูทฺธนปฺนตึ กตฺวา ทินฺนทานโต มหฺปผลตรั ชาตํ, ตสฺมา เอวมาห.

เอวี่ วุตเต สฺตถา “องฺกุร ทานั นาม วิเจยฺย ทาตฺ วภูตฺติ, เอวี่ ตึ สุกฺเขตเตเต สฺวตฺตพีชั วิย มหฺปผลั โหติ;

ตฺวี่ ปน น ตถา อกาสิ, เตน เต ทานั น มหฺปผลั ชาตํ -อิตฺติ อิมมตถึ วิภาเวเนโต

“วิเจยฺย ทานั ทาทพฺพิ, ยตถ ทินฺน มหฺปผลั;

วิเจยฺย ทานั สฺวตฺตปฺสฺตถึ,

เย ทกฺขิณฺเณยฺยา อิช ชิวโลเก,

เอเตสุ ทินฺนทานิ มหฺปผลานิ

พีชานิ วุตฺตานิ ยถา สุกฺเขตเตเต -อิตฺติ

วตฺวา อุตฺตรึปี ฐมฺมํ เทเสเนโต อีมา คาคา อกาสิ

๑ อมเหปิ (?)

๒ สึ. อทตถ. ย. ทตถ.

๓ สึ. ม. ย. ปเวจฺจนฺเต.

“ติณโทธานี <u>เขตตานิ</u>	ราคะโทสา อัย <u>ปชา,</u>
ตสฺมา ทิ วิตราเคสุ	ทินฺนํ โหติ มหปผลํ.
ติณโทธานี <u>เขตตานิ</u>	โทสโทสา อัย <u>ปชา,</u>
ตสฺมา ทิ วิตโทเสสุ	ทินฺนํ โหติ มหปผลํ.
ติณโทธานี <u>เขตตานิ</u>	โมหโทสา อัย <u>ปชา,</u>
ตสฺมา ทิ วิตโมหเสสุ	ทินฺนํ โหติ มหปผลํ.
ติณโทธานี <u>เขตตานิ</u>	อิจฉาโทสา อัย <u>ปชา,</u>
ตสฺมา ทิ วิคติจเจสุ	ทินฺนํ โหติ มหปผลํ -อิตี.

เทสฺนาวสานเน องฺกโร จ อินฺทโก จ โสตาปตติมเล ปติฏฺฐหฺสิสุ.

[มหาชนสฺสาปิ สาทถิกา จฺมมฺเทสฺนา อโหสิ].

[พระศาสดาเสด็จไปโปรดพระมารดาชั้นดาวดึงส์]

อถ สฺตถา เทวปริสาย มชฺเฌ นิสินฺโน มาตโร อารพฺภ “กุสลา จมฺมา, อุกุสลา จมฺมา, อพฺยากตา จมฺมา -อิตี อภิธมฺมปิฏกํ ปฏฺฐเปสิ.

เอวํ ตโย มาเส นินฺนตโร อภิธมฺมปิฏกํ กเถสิ.

กเถนโต จ ปน ภิกฺขวาจาเวลาย “ยาว มมาคมฺนา เอตตํ นาม จมฺมํ เทเสตุ -อิตี นิมฺมิตฺตพฺพุชฺชํ มาเปตฺวา ทิมวณฺโต คณฺตฺวา
นาคลตาทนตกฺกฺกฺขุ ชาทิตฺวา อนนตตตฺเท มุขํ วัชฺชิตฺวา อุตฺตรกฺกุโรโต ปินฺชปาตํ อาหริตฺวา มหาวิสาละมาเล นิสินฺโน ภตฺตกิจฺจํ อกาสิ.

สฺอารีปุตฺตตเถโร ตตถ คณฺตฺวา สตถุ วตฺตํ กโรติ.

สฺตถา กตภตฺตกิจฺจโ

“สฺอารีปุตฺต อชฺช มยา เอตตํโก นาม จฺมโม ภาสิตฺ, ตฺวํ อตฺตโน นิสฺสิตกานํ [ปฺยจฺสตาณํ ภิกฺขุณฺ] วาเจหิ -อิตี เถรสฺส กเถสิ.

ยมกปาฐาภิหิเร กิร ปสฺสิตฺวา ปฺยจฺสตา กฺลปุตฺตา เถรสฺส สฺนติเก ปพฺพชฺสิสุ.

เต สฺนธาย สฺตถา เอวมาห.

วตฺวา จ ปน เทวโลเก คณฺตฺวา นิมฺมิตฺตพฺพุชฺเชน เทสิตฺถฐานโต ปฏฺฐาย สยํ จมฺมํ กเถสิ.

เถโรปิ คณฺตฺวา เตสํ ภิกฺขุณฺ จมฺมํ เทเสสิ.

เต, สฺตถริ เทวโลเก วิหรนฺเตเยว, สตฺตปฺปกรณิกา อเหสิ.

เต กิร กสฺสปพฺพุทฺธกาเล ชุทฺทกฺวคฺคฺลียํ หุตฺวา เอกสฺมี ปพฺภาเร โอลมพฺนตา, ทฺวินฺนํ เถรานํ จงฺกมิตฺวา อภิธมฺมํ สชฺฌายนฺตานํ,
สเร นิมิตฺตํ คเหตุวา อสฺโสสิ.

เต “อิม ขนฺธา นาม, อิมา ธาตุโย นาม -อิตี อชานิตฺวา สเร นิมิตฺตคฺคฺหมตฺเตเนว ตโต จุตฺวา เทวโลเก นิพฺพตฺตา
เอกํ พฺพุชฺชนตโร ทิพฺพสมฺบตฺตี อนฺนภิตฺวา ตโต จวิตฺวา สวตฺถิโย กฺลชเรสุ นิพฺพตฺตา ยมกปาฐาภิหิเร อุปฺปนฺนปฺปสาทา
เถรสฺส สฺนติเก ปพฺพชิตฺวา สพฺพปฺปฐฺมํ สตฺตปฺปกรณิกา อเหสิ.

สฺตถาปิ เตเนว นินฺหาเรน เตมาสํ อภิธมฺมํ เทเสสิ.

เทสฺนาวสานเน อสฺตีโกภฺสิทฺสฺสานํ เทวตานํ จฺมมาภิสฺมโย อโหสิ.

มหายาปิ โสตาปตติผล ปติภูริ.

[พระโมคคัลลานเถระขึ้นไปทูลถามข่าวเสด็จ]

สาปิ โข ฉตตีโสชชนปริมณฑลา ปริสา “อิทานิ อีโต สตตเม ทิวเส มหาปวารณา ภวิสสตี -อิตี มหาโมคคัลลานเถระ อุปสงกมิตวา
อาห “ภนเต สตถุ โอรุหนทิวส ญาดุ วฏฺฐิติ, น ทิ มย สตถารุ อทิสวา คมิสสาม -อิตี.

อายุสมา มหาโมคคัลลาน ตํ กถํ สุตวา “สาธุ -อิตี ตตถเว ปฐวีย นิมุคโค “สิเนรุปาหิ คนฺตวา มํ อภิรุหนตํ ปริสา ปสสตุ -อิตี อธิญาย
มณฺริตเน อาวตํ ปณฺชุกมพฺลสฺสุตํ วิย ปณฺญายมานรุโปว สิเนรุมนฺเณน อภิรุหิ.

มนุสสาปิ นํ “เอกโยชนํ อภิรุหิ เทวโยชนํ อภิรุหิ -อิตี โอลเกยีสุ.

เถโรปิ สตถุ ปาเท สีเสน อุกฺขิปนโต วิย อภิรุหิตวา วนฺทิตวา เอวมาห “ภนเต ปริสา ตุมहे ทิสวาว คนฺตูกามา, กทา โอรุทิสสถ -อิตี.

“กหํ ปน เต โมคคัลลาน เขฏฺฐภาติโก สาริปุตโต -อิตี.

“ภนเต สงกสสนฺคเร วสสํ อุปคโต -อิตี

“โมคคัลลาน อหิ อีโต สตตเม ทิวเส มหาปวารณา สงกสสนฺคทวาเร โอตริสสามิ, มํ ทฏฺฐูกามา ตตถ คจฺจนตุ;

สวตฺถิโต จ สงกสสนฺค ตีสโยชนานิ^๑, เอตตเก มคฺเค กสสจ ปาถะยยิกจ นตฺถิ,

“อุปสเถกา หุตวา ชุรวีหารํ ฐมฺมสฺสวณฺตถาย คจฺจนตา วิย คจฺเจยยาถาติ เตสํ อาโรเจยยาสิ -อิตี.

[พระองค์ทรงเปิดโลก]

เถโร “สาธุ ภนเต -อิตี วตฺวา ตถา อาโรเจสิ.

สตา วุตถวสโส ปวาเรตวา สกฺกสส อาโรเจสิ “มหาราช มนุสสปลํ คมิสสามิ -อิตี.

สกโก “โสวณฺณมยํ มณฺนิมยํ รชตมยํ -อิตี ตินฺนิ โสปาณานิ มาเปสิ.

เตสํ ปาทา สงกสสนฺคทวาเร ปติภูริสฺส, สีสานิ สิเนรุมนฺเณน.

เตสฺส ทกฺขิณปสฺเส สุวณฺณโสปาณ เทวานํ อโหสิ, วามปสฺเส รชตโสปาณ มหาพรหมานํ, มชฺเฌ มณฺโสิปาณ ตถาคตสส.

สตา สิเนรุมนฺเณน ฐตฺวา เทโวโรหนเณ ยมกปปาฎิหาริยํ กตฺวา อุทฺธํ โอลเกสิ, ยาว พรหมโลกา เอกงคฺมานิ อหฺเร;

อโร โอลเกสิ, ยาว อวิจฺจโต เอกงคฺณํ อโหสิ; ทิสาวิทิสา โอลเกสิ, อนเกานิ จกฺกวาหสสทสฺสานิ เอกงคฺมานิ อหฺเร;

เทวา มนุสเส ปสฺสีสฺส. มนุสสาปิ เทเว ปสฺสีสฺส. สพฺเพ สมฺมุขาว ปสฺสีสฺส.

ภควา ฉพฺพณฺณริสิโย วิสสชฺเชสิ.

ตํ ทิวสํ พุทฺธสิริ โอลเกตฺวา ฉตตีโสชชนปริมณฑลา ยปริสา ย เอโกปิ พุทฺธภาวํ อปฺปฏฺฐนฺโต นาม นาโหสิ.

สุวณฺณโสปาณเณ เทวา โอตริสฺส, รชตโสปาณเณ มหาพรหมาน; มณฺโสิปาณเณ สมฺมาสมฺพุทฺโธ โอตริ.

ปณฺจสิโข คณฺธพฺพเทวปุตโต เพฬฺวปณฺชฺวีณํ อาทาย ทกฺขิณปสฺเส ฐตฺวา สตถุ คณฺธพฺพชฺชํ กโรนฺโต โอตริ.

มาตฺลิสฺสกาหโก วามปสฺเส ฐตฺวา ทิพฺพคณฺธมาลาปฺปฬํ คเหตุวา นมสฺสมาโน ปุชฺชํ กตฺวา โอตริ.

๑ ตีสโยชน. (?)

มหาพรหมา ฉตต์ ชาเรสิ, สุยาโม วาลวีชนี.

สตถา อิมินา ปริวารเณ สหธิ โอตริตวา สงกสสนครทวारे ปติภูฐหิ.

สารีปุตตเถโรปี อากนตวา สตถารं วนทิตวา, ยสฺมา เตน ตถารูปาย พุทฺธสิริยา โอตฺรนโต สตถา อีโต ปุพฺเพ น ทิภูฐปุพฺโ, ตสฺมา

“น เม ทิภูฐุ อีโต ปุพฺเพ น สุโต อุตฺ กสฺสจ
เอวํ วคฺคฺโท” สตถา ตฺสิตา คณิมาคโต -อิติ

อาทิตฺติ อตฺตโน ตฺมฺนุํ ปกาเสตฺวา “อชฺช ฆนฺเต สพฺเพปี เทวมฺนุสฺสา ตุมหากํ ปิหฺยนฺติ ปฏฺฐนฺติ -อิติ อาห.

อถ น สตถา “สารีปุตฺต เอวรฺูเปหิ คฺุณฺเห สมนฺนาคตา พุทฺธา นาม เทวมฺนุสฺसानํ ปิยา โหนฺติเยว -อิติ วตฺวา ฆมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาลมาห

“เย ฆมานปฺปสุตา ธีรา เนกฺขมฺมุปฺสเม รตา,
เทวาปี เตสํ ปิหฺยนฺติ สมพุทฺธานํ สตีมตํ -อิติ.

[แก้อรรถ]

ตตถ “เย ฆมานปฺปสุตา -อิติ; “ลกฺขณฺุปนิชฺฌานํ อารมฺมณฺุปนิชฺฌานํ -อิติ

อิมฺสฺ ทวีสุ ฆาเนสุ อวชฺชนสมปาชฺชนอภิภูฐานวฺภูฐานปฺปจฺจเวกฺขณฺเหหิ ยุตฺตปฺปยุตฺตา.

เนกฺขมฺมุปฺสเม รตา -อิติ; เอตถ ปพฺพชฺชา “เนกฺขมฺมํ -อิติ น คเหตุพฺพา, กิเลสฺวปฺสมนนิพฺพานรตี ปน สฺนฺธาเยตํ วุตฺตํ.

เทวาปี -อิติ: เทวาปี มนุสฺสาปี เตสํ ปิหฺยนฺติ ปฏฺฐนฺติ.

สตีมตํ -อิติ: เอวรฺูปฺคณฺานํ เตสํ สตียา สมนฺนาคตานํ สมพุทฺธานํ

“อโห วต มยปี พุทฺธา ฆเวยยาม -อิติ พุทฺธภาวํ อิจฺจมานา ปิหฺยนฺติ -อิติ อตฺถโ.

เทสนาวसानเ ตีสฺมตฺตานํ ปาณโกฐีนํ ธมฺมาภิสฺมโย อโหสิ.

เถรสฺส สหธิวริหาริกา ปณฺจสตา ภิกฺขุ อรหฺตเต ปติภูฐหิสฺสุ.

[สังกัสนครเป็นที่เสด็จลงจากดาวดึงส์]

สพฺพพุทฺธานํ กิร อวิชิตเมว ยมกปปาฎิหาริยํ กตฺวา เทวโลเก วสฺสํ วสิตฺวา สงกสสนครทวारे โอตฺรณ.

ตตถ ปน ทกฺขินปาทสฺส ปติภูฐิตฺถุฐานํ อจลเจตฺยภูฐานํ นาม โหติ.

สตถา ตตถ ฐีโต ปุณฺชชนาทินํ วิสเยสุ ปณฺเห ปุจฺฉิ.

ปฺุชฺชนา อตฺตโนว วิสเย ปณฺห์ วิสสชฺเชตฺวา โสตาปนนสฺส วิสเย ปณฺห์ วิสสชฺเชตฺุ นาสกฺขิสฺสุ.

ตถา สกทาคามิอาทินํ วิสเย โสตาปนนาทโย.

มหาโมคคฺลถานสฺส วิสเย เสสมหาสวากา.

สารีปุตตตเถรสส วิสเย มหาโมคคัลลาน.

พุทธวิสเย สารีปุตตตเถโรปิ วิสสชเชตุํ นาสกขิเยว.

โส ปาจินทิสํ อาที กตวา สพพทิสสา โอลเกสิ. สพพตถ เอกงคณเมว อโหสิ.

อภุสสุ ทิสาสุ เทวมนุสสา อุทธี ยาว พุทหมโลกา เหมฐรา จ ภูมมฐฐกา ยกขนาคสุปนณณา อณขลีสํ ปคคเหตวา
“ภนเต อีธ เอตสส ปณหสส วิสสชเชนโต” นาม นตถิ, เอตเถว อุปธาเรถ -อิตี อาหंसุ.

[พระสารีบุตรเถระมีปัญญามาก]

สตถา “สารีปุตโต กิลมตี, กิลจาปี ทิ เอส

‘เย จ สงฆาตธมมา เส   เย จ เสชา ปุญ อีธ
เตสํ เม นิปโก อิริยํ   ปุญฺฐุ ปพฺรหิ มาริสสา -อิตี

อิมํ พุทวิสเย ปุญฺฐุปลหํ สุตวา “สตถา มํ เสชาเสชานํ อากมนนปปฏิปทํ ปุจจตีติ ปณเห นิภกงโข,
‘ขนธาทีสุ ปน กตเรน นุ โข มุเขน อิมํ ปฏิปทํ กเถนโต อหิ สตถุ อชฌาสยํ คณหิตุํ สกขิสสามีติ มม อชฌาสยํ กงขติ;
โส, มยา นเย อทินเน, กเถตุํ น สกขิสสตี. นยมสส ทสสามิ -อิตี นยํ ทสเสนโต “ภูตมิทํ สารีปุตต สมนุปสสาหิ -อิตี อาห.

เอวํ กิรสส อโหสิ “สารีปุตโต มม อชฌาสยํ คเหตวา กเถนโต ขนธวเสน กเถสสตี -อิตี.

เถรสส สห นยทาเนน โส ปณโห นยสเตน นยสทสเสน อุปุญฺฐาสี.

โส สตถารา ทินนเนเย ฐุตวา ตํ ปณทํ กเถสิ.

ฐูเปตวา กิร สมมาสมพุทธี อณโณ สารีปุตตตเถรสส ปณญํ ปาปุณฺตี สมนโต นาม นตถิ.

เตเนว กิร เอโร สตถุ ปุโรโต ฐุตวา สีหนาทํ นทิ “อหิ ภนเต, สกลกบปิปี เทเว วสสนเต,
‘เอตตคานิ พินฺนุ มหาสมฺมุเท ปติตานิ, เอตตคานิ ภูมियํ, เอตตคานิ ปพพเตติ คเถตวา ลกขํ อารोเปตุํ สมนโต -อิตี.

สตถาปิ นํ “ชานามิ เต สารีปุตต คเถตุํ สมนตถาวํ -อิตี อาห.

ตสส อายสมโต ปณญาย อุปมา นาม นตถิ.

เตเนวมาห

“คงคาย วาลูกา ชีเย   อุทก ชีเย มหณณเว
มหิยา มตติกา ชีเย   ลกเขน” มม พุทชียา -อิตี.

อหิ วุตตํ โหติ “สเจ ทิ ภนเต พุทธีสมปนน โลกนาถ, มยา เอกสมิํ ปณเห วิสสชชิตเต, เอกํ วา วาลูกํ เอกํ วา อุทกพินทํ
เอกํ วา ปัสุขณทํ ปกขิปิตวา, ปณหานํ สเต วา สหเสเส วา สตสสเสเส วา วิสสชชิตเต”, คงคาย วาลูกาทีสุ เอเอกํ เอกมนเต ชีเปยเย,
ชิปฺปตรํ คงคาคาทีสุ วาลูกาทโย ปริกขยํ คจเจยฺย; น เตวว มม ปณหานํ วิสสชชน ชียตี -อิตี.

เอวํ มหาปณโณปิ ภิกขุ พุทธีวิสเย ปุญฺฐุปลหสส อนตํ วา โภกฺกึ วา อทิสวา สตถารา ทินนเนเย ฐุตวาว ปณทํ วิสสชเชสิ.

๑ “วิสสชชนโก -อิตี ภวิตพพ. ญ.ว. ส. ม. ย. วิสสชเชตา.

๒ “น ชีเย -อิตีปิ ปาโร.

๓ ส. ย. วิสสชเชนโต.

ตํ สุตวา ภิกขุ กถํ สมุญฺญาเปสํ “ยํ ปณฺหํ ปุณฺฺนโร สพฺโพปิ ชินฺ กเถตุํ นาสกฺขิ, ตํ ฐมฺมเสนาปติ สารีปุตฺตเถโร เอโกโกว กเถสิ -อิติ.
สตถา ตํ กถํ สุตวา “น อิทาเนว สารีปุตฺโต, ยํ ปณฺหํ มหาชิน วิสสฺซเซตุํ นาสกฺขิ, ตํ วิสสฺซเซสิ; ปุพฺเพปิ เตน วิสสฺซชฺชิตฺเตว -อิติ
วตฺวา อตีตํ อหริตฺวา

“ปโรสทสฺสปี สมากตานิ
กนฺเทยฺยุ เต วสสสตํ อปณฺญา,
เอโกว เสยโย ปุริโส สปลโย,
โย ภาสิตสฺส วิชานาติ อตถํ -อิติ

อิมํ ชาตกํ^๑ วิตถาเรน กเถสิ -อิติ.

ยมกปปาฎิหาริยวตถุ.

๓. เอรกปตตนาคราชวตถุ.

“กัจฉ โฉ มนุสสปปุริสาโก -อิตติ อิมิ ฌมมเทสนิ สตถา พารานสิ อุนิสสาย สตตสิริสรุกขมุเล วิหรนโต
เอรกปตติ นาคราช อารพภ กเถสิ.

[อาบัติเล็กน้อยที่ไม่แสดงเสีย ย่อมให้โทษ]

โส กิร ปุพเพ กสสปพุทธสาสนเ ทหริกขุ หุตวา คงคาย นาวิ อภิรุษห คงนโต เอกสมิ เอรกคุมเพ เอรกปตติ คเหตุวา
นาวาย เวคสา คงนมานายปิ น มุญจ.

เอรกปตติ ฉิชชิตวา คติ.

โส “อปมตตคัง เอต -อิตติ อาปตติ อเทเสตวา วิสตีวสสสทสทานิ อรณญเ สมณธมม กตวาปิ
มรณกาลเ เอรกปตเตน คิวายิ คหิตโต วิย อาปตติ เทเสตกาโมปิ อญญิ ภิกขุ อปสสนโต “อปริสุทธี เม สิล -อิตติ อุนนวิปปฏิสาโร
ตโต จวิตวา เอกโทณิกนาวูปมาโณ นาคราชา หุตวา นิพพตติ.

“เอรกปตโตเตวรสส นามิ อโหสิ.

โส นิพพตตคณเเวว อตตภาวิ โอลเเกตวา “เอตตคัง นาม กาลิ สมณธมม กตวา อเหตุกโยนิยิ มนุชุกภกขุฐาเน นิพพตโตมहि -อิตติ
วิปปฏิสาโร อโหสิ.

โส อปรภาเค เอกิ ชิตริ ลภิตวา มชเเม คงคาย อุทกปิฏฐู มหนตัง ผณิ อุกชิปิตวา ชิตริ ตสมิ ฐูเปตวา นจจาเปตวา คายาเปสิ.

[พญานาคออกอุบายเพื่อทราบการอุบัติแห่งพระพุทธเจ้า]

เอว กิรอสส อโหสิ “อทธา อหิ อิมินา อูปาเยน, พุทธเ อุนนเน, ตสส อุนนภาวิ สุนิสสามิ”;

โย เม คีตสส ปฏิกีตัง อหริ, ตสส มหนเตน นาควิภเวเน สทธี ชิตริ ทสสามิ -อิตติ.

อนวทตมาสิ อูโปสถทิวเส ตัง ชิตริ ผเน ฐูเปสิ.

สา ตตถ ฐิตา นจจันตี

“กีสึ อริปตี ราชา กีสึ ราชา รชสิโร,
กถิสู วิริโซ โหติ, กถิ ‘พาลีติ วุจจติ -อิตติ

อิมิ คีตัง คายติ.

สกลขมพพิปวาสิโน “นาคมานวิกิ คณทิสสาม -อิตติ อาคนตวา อตตโน อตตโน ปญญาพเลน ปฏิกีตัง กตวา คายนติ.

สา ตัง ปฏิกชิปติ.

ตสสา อนวทตมาสิ ผเน ฐุตวา เอว คายนตียาว, เอกิ พุทธนตริ วิตีวตติ.

[พระศาสดาทรงผูกเพลงขับแก้]

อถ สตถา โลก อุปปชชิตวา เอกทิวส์ ปจจุสกาเล โลกั โวลเณโต เอรกปตตํ อาที กตวา
อตุตรมาณวนนาม อตตโน ญาณชาลสส อนโต ปวิภูฏั ทิสวา “กินนุ โข ภวิสสตี -อิตี อวารชชโนโต
“อชช เอรกปตตสส ธีตรั ผนเณ กตวา นจจาปนทิวโส, อัย อตุตรมาณโว มยา ทินนุ ปฎิคีตํ คณหนโต โสตาปนโน หุตวา
ตํ อาทาย นาคราชสส สนตีกั คมิสสตี. โส ตํ สุตวา ‘พุทโธ อุปปนโน -อิตี ญุตวา มม สนตีกั อากมิสสตี,
อหิ ตสมี อาคเต มหาสมาคเม คากั กเถสสามิ, คากาวसानเ จตุราสีติยา ปาณสทสสานั ธมมาภิสสมโย ภวิสสตี -อิตี อททส.
โส ตตถ คนตวา, พาราณสีโต อวิหุเร สตต สิริสรุกขา อตถิ, เตสุ เอกสส มุเล นิสีทิ.

ชมพทีปวาสินโน คีตปฎิคีตํ อาทาย สนนปตีสุ.

สตถา อวิหุเร คจจนตํ อตุตรมาณโว ทิสวา “อตุตร -อิตี อาท.

“กั ฆนเต -อิตี.

“อิตโต ตาว เอหิ -อิตี.

อถ นํ อากนตวา วนทิตวา นิสินนํ อาท “กหํ คจฉลี -อิตี.

“เอรกปตตสส ธีตุ คายนภูฐานํ -อิตี.

“ชานาสี ปน คีตปฎิคีตํ -อิตี.

“ชานามิ ฆนเต -อิตี.

“วเทหิ ตาว นํ -อิตี.

อถ นํ อตตโน ชานนนิยาเมเนว วทนต์ “น อตุตร เอตํ ปฎิคีตํ, อหิ เต ปฎิคีตํ ทสสามิ, ตํ อาทาย คมิสสตี -อิตี.

“สาธู ฆนเต -อิตี.

[อตุตรมาณพเรียนเพลงแก้จากพระศาสดา]

อถ นํ สตถา “อตุตร ตวํ นาคมาณวิกาย คีตกาเล

“ฉทวารธิปตี ราชา

รชมาโน^๑ รชสสิโร^๒

อรชช^๓ วิรัช โหติ^๔

รช ‘พาโลติ วุจจติ -อิตี

อิมิ ปฎิคีตํ คาเยยยาสี -อิตี อาท.

นาคมาณวิกาย हि คีตสส อตุถ:

กีสู อธิปตี ราชา -อิตี: กีสู อธิปตี ราชา นาม โหติ.

๑ สี. ม. ย. รชชมาโน.

๒ สี. ม. ย. รชชิสสิโร.

๓ สี. ม. ย. อรชช.

๔ สี. ม. ย. รชช.

กีสุ ราชชา รชสสิโร -อติ: กถึ ปน ราชา รชสสิโร นาม โหติ.

กถึ สุ -อติ: กถึ นุ โข โส ราชา วิรัช นาม โหติ -อติ.

ปฏิกิถสส ปนตโธ:

ฉทวารราชิปตี ราชชา -อติ: โย ฉนณึ ทวารานึ อธิปตี เอกทวารเปปี รูปาทิธี อนภิกุโต, อัย ราชชา นาม.

รชมานุ รชสสิโร -อติ: โย ปน เตสุ อารมมณฺเสสุ รชติ, โส รชมานุ รชสสิโร นาม.

อรัช -อติ: อรัชมานุ ปน วิรัช นาม โหติ.

รัช -อติ รัชมานุ 'พาลโ -อติ วุจจติ.

เอวมสส สตุถา ปฏิกิถึ ทตวา "อุตตร, ตยา อิมสฺมี คีเต คายเต, อิมสฺส เต คีตสฺส อิมึ ปฏิกิถึ คายิสฺสตี

'เกนสฺสุ วุยหตี พาลโ, กถึ นุหตี ปณฺชิตโ,
โยคกฺเขมิ กถึ โหติ, ตึ เม อุกฺขาหิ ปุจฺฉิตโ -อติ,

อถสสา ตวึ อิมึ ปฏิกิถึ คายเยยยาสี

"โอเขน วุยหตี พาลโ, โยคา นุหตี ปณฺชิตโ,
สพฺพโยควิสฺยุตฺโต โยคกฺเขมิตี วุจจติ -อติ อาห.

ตสสตุถ "กาโมฆาทินา จตุพฺพิเชน โอเขน พาลโ วุยหตี, ตึ ออฆึ ปณฺชิตโ สมนฺนปฺธานสงฺขาเตน โยเคน นุหตี.

โส สพฺเพหิ กามโยคาทิธี วิสฺยุตฺโต โยคกฺเขมิ นาม วุจจติ -อติ.

อุตฺตรโ อิมึ ปฏิกิถึ คณฺหนโตว โสตาปตตีผล ปตีภูฐหิ.

โส โสตาปนโน หุตวา ตึ คากึ อาทาย คนฺตวา "อมโถ มยา คิตฺตปฏิกิถึ อาหฺมึ, โอกาสึ เม เทล -อติ วตวา

นิรฺนตฺรึ จิตฺตสฺส มหาชนสฺส มชฺเชน ชนฺนุนาว อุกฺกมนฺโต อคฺมาลี.

นาคฺคมาณฺวิกา ปิตุ ฝณฺเน ฐตฺวา นจฺจมานา "กีสุ อธิปตี ราชชา -อติ คีตึ คายี.

อุตฺตรโ "ฉทวารราชิปตี ราชชา -อติ ปฏิกิถึ คายี.

ปน นาคฺคมาณฺวิกา "เกนสฺสุ วุยหตี พาลโ -อติ ตสฺส ปฏิกิถึ คายี.

อถสสา ปฏิกิถึ คายนฺโต อุตฺตรโ "โอเขน วุยหตี พาลโ -อติ อิมึ คากฺมาห.

[นาคราชทราบว่พระพุทเจ้าอุบตีแล้ว]

นาคราช ตึ สุตฺตวาว พุทฺธสฺส อฺปฺปนฺนภาวึ ญตฺวา "มยา เอกึ พุทฺธนฺตฺรึ เอวรूपึ ปทฺนนาม น สุตฺตฺพุพฺพิ,

อฺปฺปนฺโน วต โภ โลเก พุทฺโ -อติ ตฺถุฐฺมานโส นจฺจคฺกุฐฺเนน อุกฺกึ ปหฺริ.

มหาวิจิโย อุกฺกุฐฺหิสฺสุ. อโถ ตีรานิ ภิชฺชีสุ.

อิตฺโต จิตฺโต จ อฺสภมตเต ฐฺานเ มนฺนสฺสา อุกฺเก นิมฺมุชฺชีสุ.

โส เอตตํ มหาชนึ ฝณฺเน ฐฺเปตฺวา อุกฺกึปิตฺวา เถล ปตีภูฐฺเปสิ.

โส อุตฺตรํ อุตฺตงกมิตฺวา “กหํ สามิ สุตฺตา -อิติ ปุจฺฉิ.

“เอกสฺมี รุกฺขมูเล นิสินฺโน มหาราช -อิติ.

โส “เอหิ สามิ คจฺฉาม -อิติ อุตฺตเรณ สทฺธิ อคฺมาสิ.

มหาชฺเฌนปี เตน สทฺธิเยว คโต.

นาคราชฯ คนฺตฺวา ฉพฺพณฺณานํ รสฺมีนํ อนุตฺรํ ปวิสิตฺวา สุตฺถารํ วนฺทิตฺวา โรทฺมาโน อฏฺฐาสิ.

อถ นํ สุตฺตา อาห “กิมิทํ มหาราช -อิติ.

“อหํ ภาเนตฺตํ ตุมฺหาทิสฺสส พุทฺธสฺส สาวโก หุตฺวา วิสตีวสฺสสทฺสสาณิ สมณธมฺมํ อกาสิ, โสปี มํ สมณธมฺโม นิตฺถาเรตฺตํ นาสกฺขิ,
อปปมตฺตกํ เอรกปตตจฺฉินทฺนมตฺตํ นิสฺสาย อเหตุกปฺปฏฺฐิสฺสวธิ คเหตุวา อูเรน^๑ ปฺริสทฺกนฏฺฐาเน นีพฺพตโตมฺหิ,
เอกํ พุทฺธชฺนตฺรํ เวน มนุสฺสตฺตํ ลภามิ, น สทฺธมฺมสฺสวณฺ, น ตุมฺหาทิสฺสส พุทฺธสฺส ทสฺสนํ -อิติ.

สุตฺตา ตสฺส กถํ สุตฺวา “มหาราช มนุสฺสตฺตํ นาม ทูลลภเมว, ตถา สทฺธมฺมสฺสวณฺ, ตถา พุทฺธูปปาโท;

อิตฺถิทิ กิจฺฉเณน กสิเรน ลพฺภติ -อิติ วตฺวา ธมฺมํ เทเสนโต อิมํ คถมาห

“กิจฺฉเณน มนุสฺสสฺสปฏฺฐิตาโก, กิจฺฉเณน มจฺจานชิวิตํ,
กิจฺฉเณน สทฺธมฺมสฺสวณฺ, กิจฺฉเณน พุทฺธานมฺปปาโท -อิติ.

[แก้อรรถ]

ตสฺสโต “มหนฺเตน ทิ วายาเมน มหนฺเตน กุสเลน ลทฺธตฺตา มนุสฺสสฺสปฏฺฐิตาโก นาม กิจฺฉเณน ทูลลภโ, นินฺนตฺรํ กสิกมฺมาทินิ กตฺวา ชิวิตฺตฺตํ ฆณฺเณนโตปี^๒ ปฺริตตตฺตายปี มจฺจานํ ชิวิตฺตํ กิจฺฉเณน,
อนเณสฺสปี กปฺเปสฺส ฐมฺมเทสฺสส ปุคฺคลสฺส ทูลลภตฺตา สทฺธมฺมสฺสวณฺปี กิจฺฉเณน, มหนฺเตน ปน วายาเมน อภินิหารสฺส สมิชฺฉนโต
สมิทฺธาภินิหารสฺส จ อนเณทฺธิปี กปฺปโกฏฺฐิสฺสเสหิ ทูลลภูปปาโท พุทฺธานํ อูปปาโทปี กิจฺฉเณน อติวีย ทูลลภโ -อิติ.

[นาคราชไม่บรรลู่เสด้าบ้น]

เทสนาวสานเณ จตฺราสีตฺติยา ปาณสทฺสสาณํ ธมฺมาภิสฺมโย อโหสิ.

นาคราชฯปี ตํทิวสํ โสตาปตฺติผลํ ลภเยย, ติรจฺฉานคตฺตตฺตา ปน นาลตฺถ.

โส, เยสุ ปฏฺฐิสฺสทฺธิคคฺทณฺ ตจฺชหณ วิสฺสฏฺฐนฺทโททกมณฺ สชชาติยาเมณฺเสวณ จุตฺตสงฺขาเตสุ ปญฺจสุ ฐาเนสุ นาคา

นาคสฺริรเมว คเหตุวา กิลมฺนติ, เตสุ อกิลมฺนภาวํ ปตฺวา มาณวรูปเณว วิจฺริตฺตํ ลภติ -อิติ.

เอรกปตตนาคราชวตฺถุ.

๑ ส. ย. อุตฺเรน.

๒ ย. ฆณฺเณนโตปี.

๔. อานนทตเถรสุสปลยหตถุ.

“สพพปาปสฺส อกรรม -อิตี อิมํ ธรรมเทศนํ สตุลา เซตวเน วิหรนฺโต อานนทตเถรสุส ปลยหํ อารพภ กเถสิ.

[กาลแห่งพระพุทเจ้าต่างกัน แต่คำสอนเหมือนกัน]

เถโร กิร ทิวาภูฐานเน นิสินฺโน จินฺเตสิ

“สตุลาร่า สตุตฺตณฺนํ พุทฺธานํ ‘มาตาปิโตร อายูปริจเจเท โฟธิ สวากสนนินิปาโต อคคสาวกา อุปภูจฺจาโกติ สพพํ กเถติ,

อุโปสโส ปน อภิปโต; กิณฺนุ โข เตสํปิ อยเมว อุโปสโส อญฺญโณ -อิตี.

โส สตุลารํ อุปสงฺกมิตฺวา ตมตถํ ปุจฺฉิ.

ยสฺมา ปน เตสํ พุทฺธานํ กาลเกโทว อโหสิ, น คาลาเกโท;

วิปสฺสี สมฺมาสมพุทฺโธ ทิ สตุตฺเต สตุตฺเต สํวจฺเจเร อุโปสโส อภาสิ, เอกทิวสํ ทินฺโนวาโทเยว ทิสฺส สตุตฺตณฺนํ สํวจฺจเร อลํ อโหสิ;

สิขี จ เวสสฺสุ จ ฉญฺญู ฉญฺญู สํวจฺเจเร อุโปสโส กรีสุ,

กกุสนฺโธ จ โกนาคมโน จ สํวจฺเจเร สํวจฺเจเร,

กสฺสพทสฺพล ฉญฺญู ฉญฺญู มาเส อุโปสโส อภาสิ, เอกทิวสํ ทินฺโนวาโทเยว ทิสฺส ฉนฺนํ มาसानํ อลํ อโหสิ;

ตสฺมา สตุลา เตสํ อิมํ กาลเกทํ อโรเจตฺวา “โอรุทคาลา ปน เนสํ อิมายะว -อิตี วตฺวา สพเพสํ เอกเมว อุโปสโส อวิกโรนฺโต

อิม่า คาลา อภาสิ

“สพพปาปสฺส อกรรม

กุสฺลสฺสุปฺสมปทา

สจฺจิตฺตปริโยทปนํ

เอตํ พุทฺธานสาสนํ.

ขฺนฺตี ปรมํ ตโป ตีติกฺขา,

นิพฺพานํ ปรมํ วทฺนฺติ พุทฺธา,

น ทิ ปพฺพชฺชิตฺ ปฺรูบฺขาทิ,

สมฺโณ โหติ ปรี วิเหฐฺยฺนฺโต.

อนฺุปวาโท อนฺุบฺขาทิ

ปาณฺิโมกฺเข จ สํวโร

มตฺตถญฺญูตา จ ภาตฺตสมฺมึ

ปนฺตถจ สยฺนาสนํ

อธิจฺจิตฺเต จ อาโยโค

เอตํ พุทฺธานสาสนํ -อิตี.

[แก้บรรณ]

ตตถ “สพพปาปสฺส -อิตี: สพพสฺส อุกฺสฺลธมฺมสฺส.

อุปสมฺปทา -อิตี: นิกฺขมฺนฺโต ปญฺญาย ยาว อรหฺตตมฺคคา กุสฺลสฺส อุปฺปาทนฺถเจว อุปฺปาทิตสฺส จ ภาวนา.

สจฺจิตฺตปริโยทปนํ -อิตี: ปญฺจหิ นีวรเณหิ อตฺตโน จิตฺตสฺส โวรทาปนํ.

เอตํ พุทฺธานสาสนํ -อิตี: สพพพุทฺธานํ อโย อนฺุสิญฺญู.

ขฺนฺตี -อิตี: ยา เอสา ตีติกฺขาสงฺขาทา ขฺนฺตี นาม, อิทํ อิมสมฺมึ สาสนเณ ปรมํ อุตฺตมํ ตโป.

นิพพานํ ปรมํ วทนต์ พุทฺธา -อิตฺติ: “พุทฺธา จ ปจฺเจกพุทฺธา จ อนุพุทฺธา จ -อิตฺติ อิมํ ตโย พุทฺธา นิพพานํ “อุตฺตมํ -อิตฺติ วทนต์.

น ทิ ปพฺพชิตฺ -อิตฺติ: ปาณินทฺทิตฺติ ปรี อุกฺกนฺนโต วิเทรฺณโต ปฐฺปะชาติ ปพฺพชิตฺ นาม น โทติ.

สมฺโณ -อิตฺติ: วุตฺตณเยเนว ปรี วิเทรฺณโต สมฺโณปิ น โทติเยว.

อนุปวาโก -อิตฺติ: อนุปวาทณญฺเจว อนุปวาทาปนญจ.

อนุปฆาโต -อิตฺติ: อนุปฆาตณญฺเจว อนุปฆาตาปนญจ.

ปาฎิโมกฺเข -อิตฺติ: เซฎฺฐกฺสีเล.

สํวโร -อิตฺติ: ปิทหนํ.

มตฺตณฺญตา -อิตฺติ: มตฺตณฺญาภาโว ปมาณชานนํ.

ปนฺตํ -อิตฺติ: วิวิตตํ.

อิจฺจิตฺเต -อิตฺติ: อฏฺฐสฺมาปตฺติสงฺขาเต อิจฺจิตฺเต.

อาโยโค -อิตฺติ: ปโยคกรณํ.

เอตํ -อิตฺติ: เอตํ สพฺเพสํ พุทฺธานํ สาสนํ.

เอตถ ทิ อนุปวาเทน วาจสิกํ สีลํ กถิตํ, อนุปฆาเตน กายิกํ สีลํ. ปาฎิโมกฺเข จ สํวโร -อิตฺติ อิมินา ปาฎิโมกฺขสีลญฺเจว อินทริยสํวรญจ,
มตฺตณฺญตายน อาชีวปาริสฺสุทฺธิ เจว ปจฺจยสนนีสสิตฺสีลญจ, ปนฺตเสนาสนเนน สปปายเสนาสนํ, อิจฺจิตฺเตน อฏฺฐ สฺมาปตฺติโย.

เอวํ อิมาย คาถาย ติสฺโสปี สิกฺขา กถิตาเยว โทหนฺติ -อิตฺติ.

เทสนาวสานเน พฺหู โสตาปตฺติผลาทินิ ปาปุณฺสี -อิตฺติ.

อานนทตเถรสุสปลยหตฺถ.

๕. อนนิตตภิกขุวตถุ.

“น กหาปณสเสน -อิตติ อิมิ ฌมมเทสนิ สุตถา เขตวเน วิหรนโต เอกิ อนนิตตภิกขุ อารพภ กเถสิ.

[ภิกษุหนุ่มกระสันอยากสึก]

โส กิร สาสเน ปพพิชิตวา ลทฐุปสมโป “อสุกฏฐานนนาม คนตวา อุทเทส คณหาหิ -อิตติ อุปชฌายเณ เปลสิโต ตตถ อคมาสิ.

อถสส ปิตุ โรโค อุปปชช.

โส ปุตติ ทฏฐกาโม หุตวา ตํ ปกโกสิตุํ สมตถิ กถจิ อลภิตวา ปุตติโสเณ วิลปนโตเยว อาสนนมรโณ หุตวา

“อิหิ เม ปุตตสส ปตตจิวรมลํ กเรยยาสี -อิตติ กหาปณสตี กนิฏฐสส หตเถ ทตวา กาลมกาสี.

โส ทหรสสาตกาเล ปาทุมูเล นิปตติวา ปริวตเตนโต โรทิตวา “ภนเต ปิตา โว วิลปนโตว กาลโกโต,
มยหิ ปน เตน กหาปณสตี หตเถ ปิตํ, เตน กิ โกรมิ -อิตติ อาห.

ทหโร “น เม กหาปณเห อตถโธ -อิตติ ปฏิกขิปิตวา อปรภาเค จินเตสิ

“กิ เม ปรกุเลสุ ปิณชาย จริตวา ชีวเตน, สกกา ตํ กหาปณสตี นิสสาย ชีวิตุํ, วิพภมิสสามิ -อิตติ.

โส อนนิตติยา ปิฬิต วิสสุฏฐสชฌายกมมฏฐาโน ปณชโรคิ วิย อโหสิ.

อถ นํ ทหรสามเณรา “กิมิหิ -อิตติ ปุจฉิตวา, “อุกกณฐิตมเทหิ -อิตติ วุตเต, อาจริยูปชฌายานํ อาจิกขิสสุ.

อถ นํ เต สตถุ สนตีกิ เนตวา สตถุ ทสเสสุ.

สุตถา “สจจํ กิร ตวํ ภิกขุ อุกกณฐิตโต -อิตติ ปุจฉิตวา, “อาม ภนเต -อิตติ วุตเต,

“กสมมา เอวมกาสี, อตถิ ปน เต โกจิจิ ชีวิตุปจจโย -อิตติ อาห.

“อาม ภนเต -อิตติ.

“กินเต อตถิ -อิตติ.

“กหาปณสตี ภนเต -อิตติ.

“เตนหิ กตปิ ตาว สกขรา อาหาร, คเนตวา ชานิสสสิ” ‘สกกา วา ตตเตเนน ชีวิตุํ, โน วา -อิตติ.

โส สกขรา อาหาริ.

[ความอยาก ให้เต็มได้ยาก]

อถ นํ สุตถา อาห “ปริโภคตถาย ตาว ปณณาสํ ฐเปหิ, ทวินนํ โคณนํ อตถาย จตุวีสติ,

เอตตกนนาม วิชตถาย, ยุกนงคตถาย, กุททาลตถาย, วาสีฬรสุตถาย -อิตติ.

เอวํ คณิยมาเน, ตํ กหาปณสตี นปปโหติ.

อถ นํ สตถา “ภิกขุ ทว กหาปณ อปฺปกา, ถลฺ เอเต นิสสาย ตณฺหํ ปุเรสฺสสิ;
อตีเต กิร ปณฺชิตา จกฺกวตฺติรชฺชํ กาเรตฺวา อปฺปญฺฐิตมตฺเตน ทฺวาทสโยชนญฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
ยว ฆตฺตีส สกก จวฺนฺติ, เอตตํ กาลํ เทวชฺชํ กาเรตฺวาปี มรณฺกาลเ ตณฺหํ อปุเรตฺวาว กาลมกํสุ -อติ วตฺวา
เตน ยาจิตฺโต อตีตํ อหริตฺวา มนฺธาตฺราจชาตํ^๑ วิตฺถาเรตฺวา

“ยวตฺตา จณฺทิมสุริยา [ปริหรนฺติ] ทิสา ภนฺติ วิโรจนา,
สพฺเพว ทาสา มนฺธาตฺ ย ปาณ ปฺฐวินิสฺสิตา -อติ^๒

อิมิสฺสา คากาย อนนฺตรา อีมา เทว คากา อภาสี

“น กหาปณวสฺเสน ติตฺติ กาเมสุ วิชฺชติ,
อปฺปสฺสาทา ทุกฺขา กามา อติ วิญญาย ปณฺทิต
อปิ ทิพฺเพสุ กาเมสุ รติ โส นาธิจฺจติ,
ตณฺหกฺขยโรโต โหติ สมฺมาสมฺพุทฺธสวโก -อติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “กหาปณวสฺเสน -อติ: ยํ โส อปฺปญฺฐิตฺวา สตฺตรตฺนวสฺสํ วสฺสาเปสิ,
ตํ อธิ “กหาปณวสฺสํ -อติ วุตฺตํ, เตนาปิ ทิ วตฺถุกามกฺกิลเสกาเมสุ ติตฺติ นาม นตฺถิ; เอวํ ทฺพปฺปฺรา เอสา ตณฺหา.

อปฺปสฺสาทา -อติ: สฺปิณฺกุปมาทิตาย ปริตฺตสุชา.

ทุกฺขา -อติ: ทุกฺขกฺขนฺธาทีสุ^๓ อาคตฺทกฺขวเสน พหุทุกฺขา.

อติ วิญญาย -อติ: เอวเมเต กาเม ชานิตฺวา.

อปิ ทิพฺเพสุ -อติ: สเจ ทิ เทวานํ อุกฺกปฺปนฺกกาเมหิ นิมนฺเตยฺย. आयสฺมา สมฺพิธิ วิย, เอวํปิ เตสุ กาเมสุ รติ น วิญฺหิตฺเว.

ตณฺหกฺขยโรโต -อติ: อรหฺตเต เจว นิพฺพานे ज अतिरो होति: तं पुण्यमात्रे विव्रति.

สมฺมาสมฺพุทฺธสวโก -อติ: สมฺมาสมฺพุทฺธเณ เทสิตฺสส ธรรมสฺส สวณฺเต ชาโต โยคาวจโร ภิกฺขุ -อติ.

เทสนาวसाने सो ภิกฺขุ โสตาปตฺติเมเล ปติญฺฐนฺตี.

สมฺปตฺตปริสายปี สาคฺถิกา เทสนา อโหสิ -อติ.

อนภิตภิกขุวตฺถุ.

๑ ชุ. ชา. ติก. ๒๗/๑๐๒. ตพฺฐกฺก. ๔/๔๗.

๒ ม. ปฐวินิสฺสิตา.

๓ ม. มุ. มหาทุกฺขกฺขนฺธสุตฺตํ ๑-๒/๑๖๖. จุฬทุกฺขกฺขนฺธสุตฺตํ. ๑๒/๑๗๙.

๖. อคคิตตปุโรหิตวตถุ.

“พหุ เว สรณํ ยนฺติ -อิตฺติ: อิมํ ฌมฺมเทสนํ สตุถา [เขตวเนน วิหฺรณฺโต] วาลูกฺกราสิมฺหิ นิสฺสินฺโน
อคคิตตฺตณฺนาม โภสฺสรณฺญอ ปุโรหิตํ อารพฺภ กเถสิ.

[อัคคิตตได้เป็นปุโรหิตถึง ๒ รัชกาล]

โส กิร มหาโภสฺสรณฺญอ ปุโรหิตํ อโหสิ.

อถ นํ, ปีตริ กาลกเถ, ราชา ปเสนทิกอสโล “อโย ปีตุ เม ปุโรหิตํ -อิตฺติ คารเวณ ตสฺมีเยว ฐาเน ฐฺเปตฺวา
ตสฺส อตฺตโน อุกฺกุฏานํ อาคตฺกาลเอ ปจฺจุคฺคมนํ กโรติ, “อาจริย อิช นิสฺสึทถ -อิตฺติ สมานาสนํ ทาเปสิ.

[อัคคิตตออกบวชนอกพระพุทธศาสนา]

โส จินฺเตสิ “อโย ราชา อติวีย มยิ คารวํ กโรติ, น โข ปน ราชนํ นิจฺกาลเมว สกฺกา จิตฺตํ คเหตฺ;

ราชา ปน ยฺวาทโร, สมานวเยเนว ทิ สหฺธิ ราชฺช นาม สุขํ โหติ: อหฺญจฺมทิ มหฺลลโก, ปพฺพชิตฺ เม ยฺตุตฺ -อิตฺติ.

โส ราชนํ ปพฺพชฺชํ ออนุชานาเปตฺวา นคเร เภริญฺจาราเปตฺวา

สตุตฺตาเหณ สพฺพํ อตฺตโน ฐนํ ทานมฺมุเข วิสฺสชฺเซตฺวา พาหิรฺกปฺปพฺพชฺชํ ปพฺพชฺ.

ตํ นิสฺสาย ทส ปฺริสฺสทฺสฺทานิ ออนุปพฺพชฺชิสฺ.

โส เทหิ สหฺธิ อองคฺมคฺชานญจ กุรฺรฺภูสฺส จ อนฺตราวาสํ กปฺเปตฺวา อิมํ โอวาทํ เทติ

“ตาตา ยสฺส โว กามวิตฺกกาพโย อฺอุปฺชฺชนฺติ, โส นทิตฺโต เอเกกํ วาลูกฺกาปฺภูํ อฺอุทฺธริตฺวา อิมสฺมี ฐาเน โอกิริตฺ -อิตฺติ.

เต “สาธู -อิตฺติ ปฺฏิสฺสฺสนฺติวาทา กามวิตฺกกาทํ อฺอุปฺปนฺนกาเล ตถา กรีสฺ.

อปเรณ สมเยน มหาวัลูกฺกราสิ อโหสิ.

ตํ อหฺจฺจตฺโต นาม นาคราชา ปริคฺคเหสิ.

องคฺมคฺชวาสิน เจว กุรฺรฺภูวาสิน จ มาเส มาเส เตสํ มหฺนตํ สกฺการํ อภฺหริตฺวา ทานํ เทนฺติ.

[อัคคิตตสอนประชาชนให้ถึงสรณะ]

อถ เนสํ อคคิตตโต อิมํ โอวาทํ อทาสิ “ปพฺพตฺ สรณํ ยถ, วณํ สรณํ ยถ, อารามํ สรณํ ยถ, รุกฺขํ สรณํ ยถ;

เอวํ สพฺพทฺทุกฺชโต มฺจุจิสฺสธ -อิตฺติ อตฺตโน อนฺเตวาสิเกปิ อิมินาว โอวาเทณ โอวาทิ.

[พระมหาโมคคัลลานะไปทรมานอัคคิตต]

โพธิสฺตโตปิ มหาภินิกฺขมณํ นิกฺขมณฺโต^๑ สมมาสมโพธิ ปตฺวา ตสฺมี สมเย สาวตฺถิ นิสฺสาย เขตวเนน วิหฺรณฺโต

ปจฺจุสกาเล โลกํ โวลเณนโต อคคิตตตฺตพฺรหฺมณํ สหฺธิ อนฺเตวาสิเกหิ อตฺตโน ญานฺชาลสฺส อนฺโต ปวิภูตฺตํ ทิสฺวา

“สพฺเพปิม อรหฺตตฺสส อฺอุปฺนิสฺสยสมฺปนฺนา -อิตฺติ ญุตฺวา สายณฺหสมเย มหาโมคคฺลลานตฺเถรํ อาห

“โมคคฺลลาน กิ นุ ปสฺสสิ อคคิตตตฺตพฺรหฺมณํ มหาชนํ อติตฺเถน ปกฺขนฺทาเปนฺตํ? คจฺจ, เตสํ โอวาทํ เทหิ -อิตฺติ.

๑ ส. ย. กตานิคมฺมโน. ม. กตานิคมฺมโน.

“ภานเต พหู เอเต เอกสส มยหิ อวิสยหา, สเจ ตุมहेปี อาคมิสสถ”, วิสยหา ภวิสสนติ -อิตติ.

“โมคคัลลาน อหิปี อาคมิสสามิ”, ตฺว ปุโรโต ยาหิ -อิตติ.

เถโร คจจนโตว จินเตสิ “เอเต พลวโนโต เจว พหู จ, สเจ สพเพสํ สมากมฺภูฏานเ กิณฺจิกิ กเถสสามิ;

สพเพปี วคควคเคน อฏฺฐุเหยยฺ -อิตติ อตตโน อานุกาเวน อุตฺตฺสํเทว วุฏฺฐาเปสิ.

เต, อุตฺตฺสํเทว ปตฺนเตสฺ, อฏฺฐายูฏฺฐาย อตตโน อตตโน ปณฺณสาถํ ปวิสฺส.

เถโร อคคิตตตสส ปณฺณสาถวาเร รุตฺวา “อคคิตต -อิตติ อาห.

โส เถรสส สพฺหํ สุตฺวา “อิมสมิ โลเก มํ นามเนน อาลปิตุํ สมตฺเถ นาม นตฺถิ, โก นุ โข มํ นามเนน อาลปติ -อิตติ มานตฺถทฺตตาย

“โก เอโส -อิตติ อาห.

“อหิ พุราหมณ -อิตติ.

“กิ วเทสิ -อิตติ.

“อชฺช เม เอกรตฺตี อธิ วสนฺภูฏานํ อัจฺจิกฺข -อิตติ.

“อธิ วสนฺภูฏานํ นตฺถิ, เอกสส เอกาว ปณฺณสาถา -อิตติ.

“อคคิตต มนุสสา นาม มนุสสานํ, คาโว คฺชนนํ, ปพฺพชิตา ปพฺพชิตานํ สนฺตํคํ คจจนฺติ, มา เอวํ กิริ, เทหิ เม วสนฺภูฏานํ -อิตติ.

“กิ ปน ตฺว ปพฺพชิต -อิตติ.

“อาม ปพฺพชิตมฺหิ -อิตติ.

“สเจ ปพฺพชิต, กหํ เต ชาโร ปพฺพชิตปริกาโร -อิตติ.

“อตฺถิ เม ปริกาโร, ‘วิสุํ ปน นํ คเหตุวา วิจฺริตฺ ทุกฺขํ -อิตติ อพฺพนตฺเรเนว นํ คเหตุวา วิจฺรามิ พุราหมณ -อิตติ.

โส “ตํ คเหตุวา” วิจฺริสสสิ -อิตติ เถรสส กุชฺฌิ.

อถ นํ โส อาห “[อเปหิ] อคคิตต มา กุชฺฌิ, วสนฺภูฏานํ เม อัจฺจิกฺข -อิตติ.

“นตฺถิ เอตถ วสนฺภูฏานํ -อิตติ.

“เอตฺสมิ ปน วาลุกฺราสิมฺหิ โก วสตี -อิตติ.

“เอโก นาคฺราชา -อิตติ.

“เอตํ เม เทหิ -อิตติ.

“น สกฺกา ทาตุํ, ภาริยํ เอตฺสส กมฺม -อิตติ.

“โหตุํ, เทหิ เม -อิตติ.

๑ คมิสสามิ? ญ. ว.

๒ คมิสสถ?

๓ อคคเหตุวา (?) สึ. ตํ น คเหตุวา วิจฺริสสสิ -อิตติ.

“เตนหิ ตฺวเมว ชานาหิ -อิตฺติ.

[พระเถระผจญกับนาคราชา]

เถโร วาลุกฺราสีอภิมุโข ปายาสี.

นาคราชา ตํ อากจฺจนตํ ทิสฺวา “อโย สมโณ อีโธ อากจฺจติ, น ชานาติ มณฺเณ มม อตฺถิภาวํ; ฐมายิตฺวา น มาเรสสามิ -อิตฺติ ฐมายิ.

เถโร “อโย นาคราชา ‘อหเมว ฐมายิตุํ สกฺโกมิ, อณฺเณ น สกฺโกนฺติ -อิตฺติ มณฺเณ สลลฺกฺเขตฺติ -อิตฺติ สยปี ฐมายิ.

ทวิเนนฺนปิ สรฺริโร อุกฺคตา ฐมา ยาว พฺรหฺมโลกา อุกฺกฺหิสฺสุ.

อุโปปิ ฐมา เถโร อพาธยิตฺวา นาคราชาชานเมว พาเรนฺติ.

นาคราชา ฐมเวคํ สหิตุํ อสกฺโกนฺโต ปชฺชลิ.

เถโรปิ เตโชธาตุํ สมากฺชชิตฺวา เตน สทฺธิเยว ปชฺชลิ.

อคคิชาลา ยาว พฺรหฺมโลกา อุกฺกฺหิสฺสุ.

อุโปปิ อคคิชาลา เถโร อพาธยิตฺวา นาคราชาชานเมว พาธยิสฺสุ.

[นาคราชาแพ้พระเถระ]

อถสฺส สกลสรฺริ อุกฺกาหิ ปทิตตํ วีย อโหสิ.

อิสฺสิโณ โอลฺเกตฺวา จินฺเตสิ “นาคราชา สมณํ ณาเปติ, ภาทฺโโก วต สมโณ อมหากํ วจฺนํ อสฺสุณฺติตฺวา นนฺโฐ -อิตฺติ.

เถโร นาคราชาชานํ ทเมตฺวา นิพฺพิเสวณํ กตฺวา วาลุกฺราสีมฺหิ นิสฺสีทิ.

นาคราชา วาลุกฺราสี โภเคหิ ปริกฺขิปิตฺวา กฺฎาการกฺุจฺฉิปปมาณํ ฝนฺ มาเปตฺวา เถรสฺส อฺุปริ ธารสิ.

อิสฺสิโณ ปาโธว “สมณฺสส มตฺภาวํ วา อมตฺภาวํ วา ชานิสฺสาม -อิตฺติ เถรสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา ตํ วาลุกฺราสีมฺตถเก นิสฺสินฺนํ ทิสฺวา

อณฺชลิ ปคฺคยฺห อภิตถวฺนฺโต อาห “สมณ กจฺจิ นาคราชาเชน น พาริโต -อิตฺติ.

“กึ น ปสฺสถ มม อฺุปริ ฝนฺ ธาริตฺวา ฐิตุํ -อิตฺติ.

เต “อจฺฉริยํ วต โภ, สมณฺสส อานฺุภาโว เอวฺรุโป นาม, อเนน นาคราชา ทมิโต -อิตฺติ เถโร ปริวาทิตฺวา อุกฺกฺหิสฺสุ.

ตสฺมิ ขณฺ สฺตถา อากโต.

เถโร สฺตถารํ ทิสฺวา อุกฺกฺญา ย วฺนฺทิ.

อถ นํ อิสฺโย อาหฺสฺ “อโย ตยาปิ มหนฺตฺโร -อิตฺติ.

“เอส ภควา สฺตถา, อหํ อิมสฺส สวโก -อิตฺติ.

[พวกฤษีชมเชยพระศาสดา]

สฺตถา วาลุกฺราสีมฺตถเก นิสฺสีทิ.

อิสฺสิโณ “อโย ตาว สวากสฺส อานฺุภาโว, อิมสฺส ปน อานฺุภาโว กิทิโส ภวิสฺสติ -อิตฺติ อณฺชลิ ปคฺคยฺห สฺตถารํ อภิตถวิ.

สตถา อคคิทต อามนเตตวา อาห “อคคิทต **ตฺวํ** ตว สวากานญจ อูปฏฐากานญจ โอวาทํ ทมมานโน กิณฺติ วตวา เทสิ -อิติ.

“เอตํ ปพพตํ สรณํ คจฺจน, วณฺ, อารามํ, รุกฺขํ สรณํ คจฺจน; เอตานิ ทิ สรณํ คโต สพพทุกฺขา ปมฺุจฺจติ เอวํ เตสํ โอวาทํ ทมมิ -อิติ.

[สรณะที่เกษมและไม่เกษม]

สตถา “น โข อคคิทต เอตานิ สรณํ คโต ทุกฺขา ปมฺุจฺจติ, พุทฺธํ รมฺมํ สงฺฆํ ปน สรณํ คนฺตวา สกฺลวณฺณทุกฺขา ปมฺุจฺจติ -อิติ วตวา อีมา คาถา อภาสิ

“พหุ เว สรณํ ยนฺติ	ปพพตานิ วณานิ จ
อารามรุกฺขเจตยานิ	มนุสฺสา ภายตฺตชฺชิตา;
เนตํ โข สรณํ เขมํ,	เนตํ สรณมฺุตตมํ,
เนตํ สรณมาคฺคม	สพพทุกฺขา ปมฺุจฺจติ.
โย จ พุทฺธญฺจ รมฺมญฺจ	สงฺฆญฺจ สรณํ คโต
จตตาริ อริยสจฺจานิ	สมฺมปฺปญฺญา ย ปสฺสตี
ทุกฺขํ ทุกฺขสมฺุปฺปาทํ	ทุกฺขสฺส จ อติกมฺํ
อริยญฺจภูทฺถจฺจิกํ มคฺคํ	ทุกฺขุปสมคามินํ
เอตํ โข สรณํ เขมํ,	เอตํ สรณมฺุตตมํ ,
เอตํ สรณมาคฺคม,	สพพทุกฺขา ปมฺุจฺจติ -อิติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “พหุ -อิติ: พหุ.

ปพพตานิ -อิติ: “ตตถ ตตถ อีสฺสิคฺลิวปฺลลเววาราทิเก ปพพเต เจว มหาวนโคสิงคฺสาณนาทินิ วณานิ จ เวฬุวนชิวกมฺพวนาทยเ อารามे จ อุเทนเจตียโคตมเจตียาทินิ รุกฺขเจตยานิ จ เต เต **มนุสฺสา** เตน เตน ภาเยน ตชฺชิตา ภาโย มุจฺจิตฺกามา ปุตฺตลาภาทินิ วา ปฏฺฐยมาณา สรณํ ยนฺติ -อิติ อตฺถเ.

เนตํ สรณํ -อิติ: เอตํ ปน สพพปี **สรณํ** เนว เขมํ น อุตฺตมํ, น จ เอตํ ปฏฺิจจ ชาตีอาทิมฺเสสุ สดฺเตสฺ **เอโก**ปิ ชาตีอาทิตฺ สพพทุกฺขา ปมฺุจฺจติ -อิติ อตฺถเ.

โย จ -อิติ: อิทํ อกฺเขมํ อนุตฺตมํ สรณํ ทสฺเสตฺวา เขมํ อุตฺตมํ สรณํ ทสฺสนตฺถํ อารทฺธํ.

ตสฺสโต **โย** จ คหฺวโร วา ปพพชฺชิตฺ วา ‘อิติปิ โส **ภควา** อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺธโตอาทิกํ พุทฺธมฺสงฆานุสฺสติกมฺภูฏานํ นิสฺสาย เสฏฺฐวเสน พุทฺธญฺจ รมฺมญฺจ สงฺฆญฺจ สรณํ คโต, ตสฺสาปิ ตํ **สรณคฺคณํ** อญฺญติตฺถิยวณฺนาทินิ กุปฺปตี จลตี, ตสฺส ปน อจฺลภาวํ ทสฺเสตฺมฺคเคน อาคตฺสรณเมว ปกาเสนโต ‘จตตาริ อริยสจฺจานิ สมฺมปฺปญฺญา ย ปสฺสตี -อิติ อาห.

โย ทิ เอเตสํ สจฺจานํ ทสฺสนวเสน เอตานิ สรณํ คโต, ตสฺส เอตํ **สรณํ** เขมญฺจ อุตฺตมญฺจ, โส จ **ปุคฺคโล** เอตํ สรณํ ปฏฺิจจ สกฺลสมฺปาปี วณฺณทุกฺขา ปมฺุจฺจติ; ตสฺมา “เอตํ โข สรณํ เขมฺนตีอาทิ วุตฺตํ -อิติ.

เทสนาวสาเน สพพปี เต **อิสฺโย** สห ปฏฺิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปตฺวา สตถารํ วณฺทิตฺวา ปพพชฺชํ ยาจฺสิ.

สตถา จีวรพณฺตรโต หตฺถํ ปสาเรตฺวา “เอถ ภิกฺขโว, จรถ พฺรหฺมจฺริยํ -อิติ อาห.

[ชาวเมืองเข้าใจว่าอคคิตตใหญ่กว่าพระศาสดา]

ตังขณณญเฐว อฏฐุปริกขารธรา วสสสติกตเถรา วีย อหะสุ.

โส จ สพเพสปี องคมคธกรูฐฐวาสิณฺ์ สกการํ อาทาย อาคมนทิวโส อโหสิ.

เต สกการํ อาทาย อาคตา สพเพปิ เต อีสโย ปพพิชิต ทิสวา “กินนุ โข อมหากํ อคคิตตพราหมโณ มหา อุทาหุ สมโณ โคตโม -อิติ จินเตตวา “สมณสส โคตมสส อาคตตตา อคคิตโตว มหา -อิติ อมณญีสุ.

[อคคิตตตัดความสงสัยของชาวเมือง]

สตถา เตสํ อชฌมาสยํ โอลเเกตวา “อคคิตตต ปริสาย กงขํ จินท -อิติ อาท.

โส “อหิปี เอตตกเมว ปจจาสิสามิ -อิติ อิทธิพลน สตตกขตตุ เวหาสิ อพภุคคณตวา ปุนปฺปุนํ โอรุยห สตถารํ วนทิตวา “สตถา เม ฆนเต ภควา, สาวโกหมสมิ -อิติ วตวา สาวกตตุ ปกาเสสิ -อิติ.

อคคิตตปุโรหิตวตฺถุ.

๗. อานนทตเถรสุสปลยหตถุ.

“ทุลโล โปริสาชโย -อิติ อิมิ ฌมมเทสนิ สตถา เขตวเน วิหรนโต อานนทตเถรสุส ปลยหิ อารพภ กเถสิ.

[พระเถระรำพึงถึงที่เกิดของบุรุษอาชาไนย]

เถโร หิ เอกทิวสํ ทิวาภูฐานเน นิสินโน จินเตสิ “หตถาชาไนโย ฉทพนตกุลเล วา อุโปสถกุลเล วา อุปปชชติ,
ออสสาชาไนโย สนิชวกุลเล วา วลาหกอสรสาชกุลเล วา, โคอาชาไนโย ทกขินาปเถติอาทีนิ วทนเตน สตถารา,
หตถิอาชาไนยาทีนิ อุปตติภูฐานานิ กถิตานิ. โปริสาชาไนโย ปน กหํ นุ โช อุปปชชติ -อิติ.

[พระเถระเข้าไปทูลถามพระศาสดา]

โส สตถาริ อุปสงกมิตวา วนทิตวา เอตมตถํ ปุจฉิ.

สตถา “อานนท

โปริสาชาไนโย นาม น สพพตล อุปปชชติ, อุชุกโต ปน ตีโยชนสตาเยวเม อวภูตโต นวโยชนสตาเยวเม มชฌิมเทสภูฐานเน อุปปชชติ;
อุปัชชชโต จ น ยสฺมิ วา ตสฺมิ วา กุเล อุปปชชติ, ขตติยมหาสาลพราหมณมหาสาลกุลานํ อญญตรสฺมิเยว อุปปชชติ -อิติ วตวา
อิมิ คาถมาห

“ทุลโล โปริสาชโย, น โส สพพตล ชายติ.
ยตถ โส ชายติ ธีโร, ตํ กุลํ สุขเมธติ -อิติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “ทุลโล -อิติ: โปริสาชโย หิ ทุลโล, น หิ หตถาชาไนยาทโย วีย สุลโล, โส สพพตล ปจจนตเทเส วา นิจกุลเล วา น ชายติ,
มชฌิมเทเสเยว ปน มหาชนสส อภิวาหนาทิสกการกรณภูฐานเน ขตติยพราหมณกุลานํ อญญตรสฺมิ กุเล ชายติ,

เอวํ ชายมาโน จ ยตถ โส ชายติ ธีโร อุตตมปปลโย สมนาสมพุทฺโธ, ตํ กุลํ สุขเมธติ สุขปตตเมว โหติ -อิติ อตถโถ.

เทสนาวสานเน พหุ โสตาปตติผลาทินิ ปาปฺณิสฺสุ -อิติ

อานนทตเถรสุสปลยหตถุ.

๘. สมพหุลภิกขุวัตถุ.

“สุโข พุทธามุปาโท -อิติ อิมมเทสนํ สตถา เขตวเน วิหรนโต สมพหุลานํ ภิกขุณํ ถัง อารพภ กเถสิ.

[ความเห็นในปัญหาต่างๆ กัน]

เอกทิวส์ ทิ ปญจสตถา ภิกขุ อุปฏฐานสาลาเย นิสินนา “อาวุโส กั นุ โข อิมสมิ โลเก สุขํ -อิติ ถัง สมภูฏาเปสุ.

ตตถ เกจิ “ราชสุขสทิสสิ สุขนนาม นตถิ -อิติ อาหंस. เกจิ “กามสุขสทิสสิ... เกจิ “สาลิมส์โกชนสุขสทิสสิ สุขนนาม นตถิ -อิติ อาหंस.

[พระศาสดาทรงแก้ปัญหานั้น]

สตถา เตสํ นิสินนภูฏานํ อากนตวา “กาย นุตถ ภิกขเว เอตริทิ กถาย สนนิสินนา -อิติ ปุจฉิตวา, “อิมาย นาม -อิติ วุตเต,
“ภิกขเว กิ กเถถ, อิหํ ทิ สพพิ สุข วภูฏทุกขปริยาปนนมเว, อิมสมิ ปน โลเก ‘พุทธปาโท ธรรมสสวนํ สงฆสามคคิ สมโฆทานภาโวติ
อิทเมว สุขํ -อิติ วตวา อิมํ คาถมาห

“สุโข พุทธามุปาโท,   สุขา สทธรรมเทสนา,
สุขา สงฆสส สามคคิ,   สมคคานํ ตโป สุขุโข -อิติ.

[แก้ธรรม]

ตตถ “พุทธามุปาโท -อิติ: ยสมมา พุทธา อุปชชมานา มหาชนํ รากคณตาราทีหิ ตาเรนติ; ตสมมา พุทธามุปาโท สุขุโข.

ยสมมา สทธรรมเทสนํ อากมม ซาติอาทิมมา สตถา ซาติอาทีหิ มุจจนติ; ตสมมา สทธรรมเทสนา สุขา.

สามคคิ -อิติ สมจิตตตา. สาปิ สุขา เอว.

สมคคานํ ปน เอกจิตตานํ ยสมมา พุทธวงนํ วา อुकคณทิตู ธตุงคานิ วา ปริหริตุ สมณธมมํ วา กาตุ สุขํ; ตสมมา “สมคคานํ ตโป สุขุโข
-อิติ วุตต.

เตเนวาห^๑ “ยาวกิวญจ ภิกขเว ภิกขุ สมคคา สนนิปติสสนติ, สมคคา วุฏฐิสสนติ, สมคคา สงฆกรณียานิ กริสสนติ;

วุฑฒิเยว ภิกขเว ภิกขุณํ ปาฏิกงขา, โน ปริหานิ -อิติ.

เทสนาวसाने พหู ภิกขุ อรหตเต ปติภูฏหีส.

มหาชนสสาปิ สาตถิกา เทสนา อโหสิ -อิติ.

สมพหุลภิกขุวัตถุ.

๙. กสสปทสพลสสุวณณเจตียวตถุ.

“ปุชารเห -อิตี อิมั ฌมมเทสนั สุตถา จาริกั จรมาโน กสสปทสพลสสุวณณเจตียั อารพภ กเถสิ.

[เจตียัที่สมควรบุชา]

ตถาคโต^๑ สาวตถิตโต นิกขมิตวา อนุปุพเพน พาราณสี คจฉนโต อนุตรามคเค โตเทยยกามสส สมิเป มหามิกขุสงขปริวาโร
อณญตรั เทวภูฐานั สมปาปุนิ.

ตตร นิสินโน สุกโต ฌมมภณชากาการิกั เปเสตวา อวิหุเร กสิกम्मั กโรนตัง พราหมณัง ปกโกสาเปสิ.

โส พราหมณโณ อาคนตวา ตถาคตัง อนภิวนทิตวา ตเมว เทวภูฐานั วนทิตวา อภูฐานิ.

สุกโตปิ “อิมั ปเทสั กินติ มณญสิ พราหมณ -อิตี อาห.

“อมหากั ปเวณียา อาคตเจตียภูฐานนติ วนทามิ โภ โคตม -อิตี.

“อิมั ฐานั วนทนเตน ตยา สารุ กตัง พราหมณ -อิตี สุกโต ตัง สมปทังเสสิ.

ตัง สุตวา ภิกขุ “เกน นุ โข การณน ภควา เอวั สมปทังเสสิ -อิตี สัสยั สญชเนสิ.

ตโต ตถาคโต เตสั สัสยมปเนตุง มชฉิมนิกาเย ฆฎิการสุตตนตัง^๒ วตวา อิทธานุภาเวน กสสปทสพลสสุ โยชนุพเพธั กนภเจตียั
อปรณจ กนภเจตียั อากาเส นิम्मินิตวา มหาชนั ทสเสตวา “พราหมณ เอวัวิธานั ปุชารหานั ปุชา ยุตตตราว -อิตี วตวา
มหาปริณิพพานสุตเต^๓ ทสสิตนเยเนว พุทธาทิเก จตตารโ ปุชารเห ปกาเสตวา
สรีรเจตียั อุทิสสเจตียั ปริโภคเจตียนติ ติณิ เจตียานิ วิเสสโต ปริทีเปตวา อิมา คาลา อภาสิ

“ปุชารเห ปุชยโต	พุทเธ ยทิจ สาวเก
ปปลยจสมติกกนเต	ติณณโสภปริททเว
เต ตาทิเส ปุชยโต	นิพพุเต อุกโตภเย
น สกกา ปุญญัง สงขาตุ	อิเมตตมปิ เกนจิ -อิตี.

[แก้อรรถ]

ตถถ ปุชิตุง อรหา ปุชารหา. “ปุชิตุง ยุตตทา -อิตี อุตโต.

ปุชารเห ปุชยโต -อิตี^๔ อภิวาหนาทิหิ จ จตฺหิ^๕ ปจจเยหิ ปุชเนตสส.

ปุชารเห ทสเสติ “พุทเธติอาทินา.

พุทเธ -อิตี สมมาสมพุทเธ.

๑ เอตถนตเร หิสทโท โยเซตพโพ.

๒ ม. ม. ๑๓/๓๗๔.

๓ ม. มหา. ๑๐/๘๕.

๔ เอตถนตเร “เต -อิตี ปทัง โยเซตพโพ.

๕ เอตถนตเร จสทโท โยเซตพโพ.

ยทิ -อิตติ ยทิวา. “อถวา -อิตติ อติโถ.

ตตถ “ปจเจกพุทธะ -อิตติ กถิต โหติ. สาวเก จ.

ปปลจสมตีกกนเต -อิตติ สมตีกกนตตณหาทิฏฐิมานปปลเจ.

ติณณโสภปริททเว -อิตติ อติกกนตโสภปริททเว. “อิม เทว อติกกนเต -อิตติ อติโถ.

เอเตหิ ปุชารหตต์ ทสสิต.

เต -อิตติ พุทธาทยो.^๑

ตาทิสะ -อิตติ วุตตคคหวนเสน.^๒

นิพพุเต -อิตติ ราคาทิनिพพุตยา.^๓

นตถิ กุโตจि ภาโต वा आरम्मणतो वा एतेस् ภย -อิตติ อุกุโตภยา. เต อุกุโตภเย.

น สกกา ปุณญ์ สงขาคุ -อิตติ ปุณญ์ คณตุน สกกา

“กถ -อิตติ เจ.

อิมตตมปี เกนจิ -อิตติ “อิม เอตตก อิม เอตตก -อิตติ เกนจิ -อิตติ.

อปีสทโท อธิ สมพนธิตพโพ. เกนจิ ปุคคเลน มาเนน वा.

ตตถ “ปุคคเลน -อิตติ เตน พรหมาทินา.

มาเนน -อิตติ ติวเณ มาเนน ตีรเณน ธารเณน ปุรเณน वा.

ตีรณ นาม อิท เอตตก -อิตติ นยโต ตีรณ.

ธารณ -อิตติ^๔ ตุลา ธารณ.

ปุรณ นาม อชตมปสตปตถนาฬิกาทิวเสน ปุรณ.

เกนจิ ปุคคเลน อิมหิ ตีหิ มาเนหิ พุทธาทิเก ปุชยโต ปุณญ์ วิปากวเสน คณตุน สกกา ปริยนตริทโต -อิตติ.

ทวีสุ ฐาเนสสุ ปุชยโต กิ ทาน?

ปฐม ธรรมาเน พุทธาทิ ปุชยโต น สกกา ปุณญ์ สงขาคุ.

ปุณ เต ตาทิสะ กิลสปรินิพพานนิมิตเตน ขนธปรินิพพานเนน นิพพุเตปิ ปุชยโต น สกกา สงขาคุ -อิตติ เกทา ยุชชนติ.

เตน หิ วิमानวตถุมหิ^๕

---

๑ ส. พุทธาทินิ.

๒ เอตถนตเร “ตาทิคุณยุตเต -อิตติ ปท โยเขตพพ. “ยถาวุตตคคหวนเสน ตาทิคุณยุตเต -อิตติ วจัน ยุตตตริ.

๓ เอตถนตเร “นิพพุเต -อิตติ ปท โยเขตพพ.

๔ ธารณ นาม.

๕ ขุ. วิमान. ๒๖/๘๒.

ติฏฐุนเต นิพพุเต จาปี
เจโตปสาทเหตุมहि^๒

สเม จิตเต^๑ สม่ ผลิ
สตตา คจณนติ สุกคตี -อิตี (วุตต).

เทสนาวาเน โส พราหมโณ โสตาปนโน อโหสิ -อิตี.

โยชนิกิ กนกเจติยิ สตตาทมากาเสว อฏฐาสี.

มหนเตน^๓ สมาคโม จาโหสิ. สตตาทิ เจติยิ นานปุกาเรน ปุเชสิ.

ตโต ภินนลทิกานิ ลทิจเโท ชาโต.

พุทธานุภาเวน ติ เจติยิ สกฏฐานเมว คติ.

ตตเถว ตังเณ มหนตํ ปาสาณเจติยิ อโหสิ.

ตสมิ สมากเม จตุราสีติยา ปาณสทสสานิ ชมมาภิสมโย อโหสิ -อิตี.

กสสปทสพลสสุวณณเจติยวตถุ.^๔

พุททวคคณณนา นิฏฐิตา.

จุททสมิ วคโค.

๑ ส. สม่ จิตติ.

๒ ข. วิมาน. เจโตปณิธิเหตุหิ.

๓ “มหนโต -อิตี ปท ภาเวย.

๔ ส. ม. ย. โปตถเกสุ อิทิ วตถุ อตถิ, สยามโปตถเก ปน นตถิ. “พุชารเห ปุชยโต -อิตี อิมปิ คาถาโย สุตตตตปิฏเก ชุททกนิกาเย ชมมปเท พุททวคคสส ปริโยสาเน ทิสสนเตว. ตสมา อิมสมิ ๒๕๐๕ พุททสเก ปุน มุททนกาเล สพุททปาริปุริยา อิทิ วตถุ อิทาเนตวา มุททิติ.

๑๕. สุขุมคณณนา

๑. ญัตตกานัน กัลหุปสมนวัตถุ.

“สุสุขิ วัต -อิตติ อิมิ ฆมมเทสนัน สุตถา สกเกสุ วิหรนโต กัลหุปสมนวัตถุ ญัตตเก อารพภ กเถสิ.

[ความวิวาทเกิดเพราะแย้งน้ำ]

สาภิยา จ โกลิยา จ กิร กปิลวัตถุณครสส จ โกลิยนครสส จ อนตเร โรหิณี นาม นที เอเกเนว อวารณน พนธาเปตวา สสธานี กาเรนติ.

อถ เขมฺมฐุมลมาเส สสเสสุ มิลายนเตสุ, อุกยยนครวาสิกานปี กम्मกรา สนฺนปตีสุ.

ตตถ โกลิยนครวาสิโน อาหสิ “อิหิ อุกฺกํ อุกโต หริยมานํ เนว ตุมหากํ ปโหสสติ, น อมหากํ;
อมหากํ ปน สสฺสํ เอกอุทเทเนว นิปผชชิสสติ, อิหิ อุกํ อมหากํ เทถ -อิตติ.

อิเตรปี เอวมาหสิ “ตุมहेสุ โภภูฐู ปุเรตวา จูเตสุ, มยํ รัตตสุวณฺณํ นิลมณิกาพมณิกหาปณเ จ คเหตุวา ปจฉิปปสิพพกาทิหตถา
น สกชิสสาม ตุมหากํ ฆรทวาเร วิจริตุํ. อมหากํปี สสฺสํ เอกอุทเทเนว นิปผชชิสสติ. อิหิ อุกํ อมหากํ เทถ -อิตติ.

“น มยํ ทสสาม -อิตติ.

“มยปี น ทสสาม -อิตติ.

เอวํ ถลํ วชฺฒตวา “เอโก อุกฺกฺชาย เอกสส ปหาริ อทาสี, โสปี อญญุสสาปี -อิตติ เอวํ อญญมญญํ ปหริตวา
ราชกุลานํ ชาตี ฆมฺมฐุตวา ถลํ วชฺฒยีส.

โกลิยกम्मกรา วัตถุติ “ตุมहे กปิลวัตถุวาสิโน ทารเก คเหตุวา คจฉณ,^๑ เย โสณสิคาลาทโย วิย อตตโน ภคินีหิ สหฺธิ สํวาสํ วสิสุ;
เอเตสํ หตถิโน จ อสสา จ ผลการุธานี จ อมหากํ กิ กริสสนติ -อิตติ.

สาภิยกम्मกราปี วัตถุติ “ตุมहेทานิ กุกฺกฺชโน ทารเก คเหตุวา คจฉณ,^๒ เย อนาถา นิคคตีกา ตีรจฉานา วิย โกลรูกเข วสิสุ;
เอเตสํ หตถิโน จ อสสา จ ผลการุธานี จ อมหากํ กิ กริสสนติ -อิตติ.

เต คนตวา ตสมี กมเม นิยุตตานํ อมจจานํ กเถสิ.

อมจจา ราชกุลานํ กเถสิ.

ตโต สาภิยา “ภคินีหิ สหฺธิ สํวาสํ วสิตกานํ ถามญจ พลญจ ทสเสสสาม -อิตติ ยุทฺธสชชา นิกขมมีสุ.

โกลิยาปี “โกลรูกชวาสิโน ถามญจ พลญจ ทสเสสสาม -อิตติ ยุทฺธสชชา นิกขมมีสุ.

[พระศาสดาเสด็จห้ามพระญาติ]

สตถาปี ปจจฺจสมเย โลกํ โวโลเกนโต ญัตตเก ทิสวา “มยิ อคจฉนเต, อิมเ นสสิสสนติ. มया คนฺตุํ วมฺมุตติ -อิตติ จินเตตวา
เอกโกว อากาเสน คนตวา โรหิณียา นทียา มชฺเเม อากาเส ปลลงเกน นิสีหิ.

ญัตตกา สตถาริ ทิสวา อวารุธานี ฉชฺเทตวา วัตถุติ.

๑ อคจฉณ. (?)

๒ อคจฉณ. (?)

อถ เน สตถา อาห “กั กลโห นามโส มหาราช -อติ.

“น ชานาม ภนฺเต -อติ.

“โกทานิ ชานิสฺสติ -อติ.

เต “อุปราชา ชานิสฺสติ, เสนาปติ ชานิสฺสติ -อติ อิมินา อุปาเยน ยาว ทาสกมฺมกร^๑ ปุจฺฉิตฺวา “ภนฺเต อุทกกลโห -อติ อาหํสุ.

“อุทกั กั อคฺขติ มหาราช -อติ.

“อปปคฺขํ ภนฺเต -อติ.

“ขตติยา กั อคฺขนฺติ มหาราช -อติ.

“ขตติยา นาม อนคฺขมา ภนฺเต -อติ.

“ยฺตุตฺตํ ปน ตุมฺหากํ อปฺปมตฺตํ อุทกํ นิสฺสาย อนคฺখে ขตติเย นาเสตุ -อติ.

เต ตฺถนฺทึ อเหตุ.

อถ เต สตถา อามนฺเตตฺวา “กสฺมา มหาราช เอวรูปํ กโรถ. มยิ อสนฺเต, อชฺช โลหิตนที ปวตฺติสฺสติ. ยฺตุตฺตํ โว กตํ:

ตุมฺเห ปญฺจหิ เวเรหิ สเวรา วิหฺรธ, อหํ อเวโร วิหฺรามิ; ตุมฺเห กิเลสฺตฺตรา หุตฺวา วิหฺรธ, อหํ อนาตุโร วิหฺรามิ;

ตุมฺเห กามคฺคณฺปริเยสฺเสน อุสฺสุกา หุตฺวา วิหฺรธ, อหํ อนุสฺสุโก วิหฺรามิ -อติ วตฺวา อิมา คาถา อภาสิ

“สุสุขํ วต ชีวาม	เวรีเนสุ อเวรีโน,
เวรีเนสุ มนฺสเสสุ	วิหฺราม อเวรีโน.
สุสุขํ วต ชีวาม	อาตุเรสุ อนาตุรา,
อาตุเรสุ มนฺสเสสุ	วิหฺราม อนาตุรา.
สุสุขํ วต ชีวาม	อุสฺสุเกสุ อนุสฺสุกา,
อุสฺสุเกสุ มนฺสเสสุ	วิหฺราม อนุสฺสุกา -อติ.

[แก้ักรรณ]

ตตถ “สุสุขํ -อติ: สฺสุจฺจฺ สุขํ.

อหํ วุตฺตํ โหติ “เย คิหิโน สนฺธิจฺเจทาหิเวสฺเสน, ปพฺพชิตา วา ปน เวชฺชกมฺมาหิเวสฺเสน, ชีวิตฺวตฺตึ อุปฺปาเทตฺวา ‘สุเชน ชีวาม -อติ วทนฺติ:

เตหิ มยฺเมว สุสุขํ วต ชีวาม, เย มยํ ปญฺจหิ เวเรหิ เวรีเนสุ มนฺสเสสุ อเวรีโน, กิเลสฺตฺตรา [มนฺสเสสุ] นิกฺกิเลสฺตฺตาย อนาตุรา, ปญฺจกามคฺคณฺปริเยสฺเสน อุสฺสุเกสุ [มนฺสเสสุ] ตาย ปริเยสฺสนาย อภาเวน อนุสฺสุกา -อติ.

เสสฺสํ อุตฺตานตถเมว.

เทสนาวสาเน พฺพุ โสตาปตฺติผลาหิณี ปาปฺณิสฺสุ -อติ.

ญาตกานัน กลหฺวูปสมนฺวตฺถ.

๒. มารวตถุ.

“สุสุขัม วัต -อิติ อิมัม ฆมมเทสนัม สตถา ปญจสาลาเย พุราหมณคามาเม วิหรนโต มารัม อารพภ กเถสิ.

[เด็กหญิง ๕๐๐ เล่นนักษัตร]

เอกทิวส์ ที สตถา ปญจสถานัม กุมาริกานัม โสตาปตติมคคคสส อุปนิสสยัม ทิสวา ตัม คามัม อุปนิสสาเย วิहाสิ.

ตปิ กุมาริกาโย เอกสมิ นกขตตทิวเส นที คนุตวา นหายิตวา อลงกตปปฏิยตดา คามาภิมุขิโย^๑ ปายีสุ.

สตถาปิ ตัม คามัม ปวิสิตวา ปิณฑาย จริ.

มาโร สกลคามวาสินัม สรีเร อธิมุจจิตวา, ยถา สตถา กฏจจุภิกขามตตปิ น ลภติ,

เอวัม กตวา ยถาโธเตน ปตเตน นิกขมนตัม สตถารัม คามทวาระ ฐุตวา อาห “อปี สมณ ปิณฑัม อลภิตถ -อิติ.

“กี ปน ตวั ปาปิเม ตถา อกาสิ, ยถา อหัม ปิณฑัม น ลภายัม -อิติ.

“เตนที ภนเต ปุน ปวิสถ -อิติ.

เอวัม กิรสส อโหสิ “สเจ ปุน ปวิสติ, สพเพส สรีเร อธิมุจจิตวา อิมสส ปุโรโต ปาณิ ปหริตวา หสนเกพี กิรสสามิ -อิติ.

ตสมิ ขณ ตา กุมาริกาโย คามทวารัม ปตวา สตถารัม ทิสวา วนทิตวา เอกมนตัม อภุญญัส.

มาโรปิ สตถารัม อาห “อปี ภนเต ปิณฑัม อลภมานา ชิมจจาทุกเขน ปิฬิตถถ -อิติ.

[ผู้ไม่มีกังวลเสวยปิติแทนอาหาร]

สตถา “อชช มยัม ปาปิเม กิลฺลิจิ อลภิตวาปิ อภิสสรเทวโลเก พุราหมานो วิย ปิติสฺสฺเขเนว วิดีนาเมสสาม -อิติ วัตวา อิมัม คามมาห

“สุสุขัม วัต ชีวาม,

เยสนโน นตถิ กิลฺลจัน,

ปีติภกฺขา ภวิสสาม

เทวา อภิสสรา ยถา -อิติ.

[แก้อรธ]

ตถถ “เยสนโน -อิติ: เยส อมหากัม ปลิพฺพฺรณตเถน ราคาทีสุ กิลฺลเเนสฺ เอกปิ กิลฺลจัน นตถิ.

ปีติภกฺขา -อิติ: ยถา อภิสสรา เทวา ปีติภกฺขา หุตวา^๒ วิดีนาเมนติ, เอวัม มยัมปิ ภวิสสาม -อิติ อตฺถ.

เทสนาวสาเน ปญจสตปิ ตา กุมาริกาโย โสตาปตติมเล ปติภุญฺหีส -อิติ.

มารวตถุ.

๑ “คามภิมุขินิโย -อิติปิ ปาโฐ.

๒ อโธ ปรี ส. ย. โปตถเกส “ปีติสฺสฺเขเนว -อิติ ปทํ ทิสสติ.

๓. โสทรณโณปราชยวตถุ.

“ชย เวร -อติ อิม ฌมมเทสน สุตถา เขตวเน วิหรนโต โสทรณโณ ปราชย อารพภ กเถสิ.

[อาแพหฺลาน]

โส กิร กาสิกคามํ นิสฺสาย ภาคิเนยฺเยน อชาตสฺตตฺตนา สหฺวี ยฺชณฺนโต เตน ตโย วาเร ปราชิตโต
ตติเย วาเร จินฺเตสิ “อหํ ชีรมฺขํ ทารกํ ปฺราเชตฺตํ นาสกฺขี, กิ เม ชีวิตฺเตน -อติ.

โส อหารุปฺจเฉทํ กตฺวา มณฺจเก นิปฺชฺชิ.

อถสฺส สํ ปวตฺติ สกฺลนฺครํ ปตฺถริ.

ภิกฺขุ ตถาคตฺสฺส อโรเจสุ “ภนฺเต ราชา กิร กาสิกคามํ นิสฺสาย ตโย วาเร ปราชิตโต,

โส อิทานิ ปฺราจิตฺวา อาคโต ‘ชีรมฺขํ ทารกํ ปฺราเชตฺตํ นาสกฺขี, กิ เม ชีวิตฺเตน -อติ อหารุปฺจเฉทํ กตฺวา มณฺจเก นิปฺนฺเน -อติ.

สุตฺถา เตสํ กถํ สุตฺวา “ภิกฺขเว ชินฺนโตปิ เวรํ ปสฺวติ, ปฺราจิตโต ปน ทุคฺขํ เสตีเยว -อติ วตฺวา อิมํ คายมาห

“ชย เวรํ ปสฺวติ,

ทุคฺขํ เสตี ปฺราจิตโต,

อุปฺสนฺโต สุขํ เสตี

หิตฺวา ชยปฺราชยํ -อติ.

[แก้อรรถ]

ตตถ “ชย -อติ: ปรี ชินฺนโต เวรํ ปฏฺฐิตํ.

ปฺราจิตโต -อติ: ปเรณ ปฺราจิตโต “กทา นุ โข ปจฺจามิตฺตสฺส ปิฏฺฐิ ทุมฺจํ สกฺขิสฺสามิ -อติ ทุคฺขํ เสตี

สพฺพิริยาปเถสุ ทุคฺขเมว วิหรตี -อติ อตฺถเ.

อุปฺสนฺโต -อติ: อพฺภนฺตเร อุปฺสนฺตฺรคาทิกฺกิลเโส ชินฺนสฺสวํ ชยณฺจ ปฺราชยณฺจ หิตฺวา สุขํ เสตี สพฺพิริยาปเถสุ สุขเมว วิหรตี -อติ อตฺถเ.

เทสนาวสานเ พหุ โสตาปตฺติผลาทินิ ปาปฺณิสฺสุ -อติ.

โสทรณโณ ปราชยวตถุ.

๔. อณฺเฏตรกฺลทวาริกาวตฺถุ.

“นตฺถิ รากสโม อคฺคิ -อิตฺติ อิมํ ฐมฺมเทสนํ สตฺถา เขตฺวาเน วิหรนฺโต อณฺเฏตรํ กุมาริกํ อารพฺภา กเถสิ.

[พระศาสดาเสด็จในงานอวาทมงคล]

ตสฺสา กิร มาตาปิตโร อวาทํ กตฺวา มงฺคลทิวเส สตฺถารํ นิมนฺตยีสฺสุ.

สตฺถา ภิกฺขุสงฺฆปริวฺโต ตตฺถ คนฺตฺวา นิสีทฺติ.

สาปิ โข วรุณา ภิกฺขุสงฺฆสฺส อุทกปริสฺสาวนาทินิ กโรนฺตี อปรารฺปํ สญฺจเรติ.

สามิโกปิสฺสา ตํ โอลเณนฺโต อฏฺฐาสี.

ตสฺส รากฺวเสน โอลเณนฺตสฺส, อนฺโต กิลเโส สมุทาจเรติ.

โส อณฺเฎณฺนาภิกฺขุโต เนว พุทฺธํ อฏฺฐนฺตี, น อสฺสํติมหาเถเร; “หตฺถํ ปสาเรตฺวา ตํ [วรุณํ] คนฺทิสฺสามิ -อิตฺติ ปน จิตฺตํ อกาลิ.

สตฺถา ตสฺส อชฺมาสยํ โอลเณตฺวา, ยถา ตํ [อิตฺถิ] น ปสฺสตี, เอวํ อกาลิ.

โส ตํ อทิสฺวา สตฺถารํ โอลเณตฺวา อฏฺฐาสี.

สตฺถา ตสฺส โอลเณตฺวา ฐิตกาเล “กุมารก น ทิ รากคฺคินา สทิสฺโส อคฺคิ นาม โทสกลินา สทิสฺโส กฺลิ นาม

ชนฺธปริหรณฺทุกฺเขน สทิสฺ ทุกฺข นาม อตฺถิ. นิพฺพานสฺสทิสฺ สฺขปี นตฺถิเยว -อิตฺติ วตฺวา อิมํ คาลมาห

“นตฺถิ รากสโม อคฺคิ,

นตฺถิ โทสสโม กฺลิ,

นตฺถิ ชนฺธสฺมา ทุกฺขา,

นตฺถิ สนฺติปรํ สฺข -อิตฺติ.

[แก้้อรรถ]

ตตฺถ “นตฺถิ รากสโม -อิตฺติ: ฐมฺํ วา ชาลํ วา องคฺอารํ วา อทสเสตฺวา อนฺโตเยว ฌาเปตฺวา ภาสมฺมฏฺฐิ กาทํ สมนฺตโถ
ราเคน สโม อณฺเฎ อคฺคิ นาม นตฺถิ.

กฺลิ -อิตฺติ โทสเสน สโม อปรารฺปิ นตฺถิ.

ชนฺธสฺมา -อิตฺติ: ชนฺเธหิ สฺมา. ยถา ปริหรียมาณา ชนฺธา ทุกฺขา, เอวํ อณฺเฎ ทุกฺโข นาม นตฺถิ.

สนฺติปรํ สฺข -อิตฺติ: นิพฺพานโต อุตฺตริ อณฺเฎ สฺขปี นตฺถิ. อณฺเฎ หิ สฺข สฺขเมว, นิพฺพาน ปน ปรมสฺข -อิตฺติ อตฺถ.

เทสนาวสาเน กุมาริกา จ กุมารโก จ โสตาปตฺติเมเล ปติฏฺฐนฺทิสฺสุ.

ตสฺมี ชเน ภควา เตสํ อณฺเฎมณฺเฎ ทสฺสนาการํ อกาลิ -อิตฺติ.

อณฺเฎตรกฺลทวาริกาวตฺถุ.

๕. อณฺเฏตฺรอุปาสกาวตฺถ.

“ซิมฺจฉฺฉา -อิตฺติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สฺตถา อาฬวียํ วิหรนฺโต เอกํ อุปาสกํ อารพฺภ กเถสิ.

[เสด็จโปรดคนเชื้อใจ]

เอกสมฺมึ ทิ ทิวเส สฺตถา เซตวนเณ คนธกุญฺญิ นิสินฺโนว ปจฺจูกกาลเณ โลกํ ไวโลเกนฺโต อาฬวียํ เอกํ ทฺตคตฺตมนุสฺสํ ทิสฺวา
ตสฺส อุปนิสฺสยสมฺปตฺตี ญุตฺวา ปญฺจสตฺตภิกฺขุปริวาโร อาฬวี อคฺมาสิ.

อาฬวีสฺวาสิน สฺตถารํ นิมนฺเตสฺสุ.

โสปี ทฺตคตฺตมนุสฺส “สฺตถา อากฺโต -อิตฺติ สุตฺวา “สฺตถุ สนฺติเก ฌมฺมํ โสสฺสามิ -อิตฺติ มนํ อกาสิ.

ตํทิวสเมว จสฺส เอโก โคโณ ปลายิ.

โส “กึ นุ โข โคณํ ปริเยสิสฺสามิ อุทาทุ ฌมฺมํ สฺสามิ -อิตฺติ จินฺเตตฺวา “โคณํ ปริเยสิตฺวา โคณํ ปเวเสตฺวา ปจฺฉา ฌมฺมํ โสสฺสามิ -อิตฺติ
ปาโตนฺว เคหา นิกฺขมิ.

อาฬวีสฺวาสินปี พุทฺธปฺปมฺขํ ภิกฺขุสงฺฆํ นิสฺสีทาเปตฺวา ปริวิสิตฺวา อนฺุโมทฺนตถาย ปตฺตํ คณฺหิสฺสุ.

สฺตถา “ยํ นิสฺสาย อหํ ติสฺโยชนมคฺคํ อากฺโต, โส โคณํ ปริเยสิตฺถ อรณฺญํ ปวิฏฺฐุ; ตสฺมี อากฺเตยฺว, ฌมฺมํ เทเสสฺสามิ -อิตฺติ ตฺถนฺทึ อโหสิ.

โสปี มนุสฺส ทิวา โคณํ ทิสฺวา โคณเณ ปกฺขิปิตฺวา “สเจปิ อณฺเฏ นตฺถิ, สฺตถุ วนฺทมนตฺตปี กริสฺสามิ -อิตฺติ

ซิมฺจฉฺฉาย ปีฬิโตปี เคหํ คมนาย มนํ อกฺตฺวา เวเคน สฺตถุ สนฺติเก อากฺนตฺวา สฺตถารํ วนฺทิตฺวา เอกมฺนตํ อญฺฐาสิ.

สฺตถา ตสฺส ฐิตฺกालเณ ทานเวยฺยาววฺภิกํ อาฬ “อตฺถิ กิลฺยจิ ภิกฺขุสงฺฆสฺส อตฺติริตฺตํ -อิตฺติ.

“ภานเต สพฺพ อตฺถิ -อิตฺติ.

“เตนทึ อิมํ ปริวิส -อิตฺติ.

[พระศาสดายังถูกโพชนทนา]

โส สฺตถาราว วุตฺตญฺฐานเณว นํ นิสฺสีทาเปตฺวา ยาคฺคาทนฺนียโฆชนเณทึ สกฺกจฺจํ ปริวิสิ.

โส ภูตฺตภคฺโต มฺขํ วิกฺขาลสิ.

ฐเปตฺวา กิร อิมํ ฐานํ ติสฺสุ ปิฏฺเฏสฺส อณฺเฏตฺถ ตถาคตฺสส ภูตฺตวิจฺจารณํ นาม นตฺถิ:

ตสฺส ปสฺสทฺธทฺธสฺส จิตฺต เอกคฺคํ อโหสิ.

อถสฺส สฺตถา อนฺุปฺพุพิกถํ กเถตฺวา สจฺจานิ ปกาเสสิ.

โส เทสนาวสานเณ โสตาปตฺตติลเณ ปติญฺฐทึ.

สฺตถาปี อนฺุโมทฺนํ กตฺวา อญฺฐายาสนา ปกฺกามิ.

มหาชน สฺตถารํ อนฺุคนตฺวา นิวตฺติ.

ภิกขุ สตถารรา สหธิ คจจนตาเยว อชฌมายีสสุ

“ปสสถาวุโส สตถุ กมม, อถยถรอุปาสกตถ. เอวรूपิ นตถิ, อชช ปเนกั มนุสสั นิสสาย ยาคูอาทีนึ วิจาเรตวา ทาเปสิ -อติ.

สตถา นินตติตวา ฐิตโกว “กั ภิกขเว กเถถ -อติ ปุจจิตวา ตมตถุ สุตวา “อาม ภิกขเว,

‘**อหิ** ตีสโยชนกนตาร อากจจนโต ตสส อุปาสกสส อุปนิสสยั ทิสวา อาคโต,

โส อติวिय ชิมจฉโต ปาโตว อถยถรอุปาสกตถ. โคนั ปริเยสนโต อถยถรอุปาสกตถ. วิจริ, ชิมจฉาทุกเขน ธมเม เทสิยมาเนปิ, ปฏิวิชณิตุ น สกขิสสตีติ
จินเตตวา เอว อกาสิ; ภิกขเว ชิมจฉาโรคสทิสो ทิ **โรโค** นาม นตถิ -อติ วตวา อิม คากมาห

“**ชิมจฉา** ปรมา โรคา, **สงขารา** ปรมา ทุกขา,
เอตถิ ญตวา ยถากุตถิ **นิพพาน** ปรม สุข -อติ.

[แก้อรรถ]

ตตถ “ชิมจฉา ปรมา โรคา -อติ: ยสมมา อถยถรอุปาสกตถ. **โรโค** สกั ติกิจฉิตโต วินสสตี วา ตทงควเสน วา ปหียตี,

ชิมจฉา ปน นิจจกาลั ติกิจฉิตพพาเยว -อติ เสสโรคานั **อัย** ปรมา นาม.

สงขารา -อติ: **ปถจกขนธา**.

เอตถิ ญตวา -อติ: “ชิมจฉาย สโม **โรโค** นตถิ, ขนธปริทรณสมั **ทุกข** นาม นตถิ -อติ เอตมตถุ ยถากุตถิ ญตวา

ปถจกโต นิพพาน สจฉิกโรตี.

นิพพาน ปรม สุข -อติ: **ต** ทิ สพพสุขานั ปรม อุตตม สุข -อติ **อติ**.

เทสนาวสาเน **พหุ** โสตาปตติผลาทีนึ ปาปุณีสสุ -อติ.

อถยถรอุปาสกตถ.

๖. ปเสนทิโกศลวตถุ.

“อาโรคฺยปรมา ลาภา -อิติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สตถา เซตวเน วิหรนฺโต ราชานํ ปเสนทิโกสลํ อารพฺภ กเถสิ.

[พระราชเสวยพระกระยาหารจ]

เอกสมิํ หิ สมเย ราชา ตณฺหุโลทณฺสส โอทนํ ตทฺปิเยน^๑ สุปฺพยถฺชนเนน ภูถฺชติ.

โส เอกทิวสํ ภูตฺตปาตราโส ภูตฺตสมฺมทํ อวิเนเทตฺวา ว สตฺถุ สนฺติกํ คนฺตฺวา กิลนฺตรูปํ อีโต จีโต จ สมฺปริวตฺตนฺโต นิทฺทาย อภิกฺขุ
ยมาโนปิ อุกฺขํ นิปฺชชิตฺตุํ อสฺกโกนฺโต เอกมนฺตํ นิสฺสีทิ.

อถ นํ สตถา อาห “กึ มหาราช อวิสฺสมิตฺวา ว อาคฺโตสิ -อิติ.

“อาม ฆนฺเต, ภูตฺตกาลโต ปฏฺฐาย เม มทาทุกฺโข โหติ -อิติ.

[อุบายแก้การบริโภคอาหารจ]

อถ นํ สตถา “มหาราช อติพฺโภชนํ เอวํ ทุกฺโข โหติ -อิติ วตฺวา

“มิทฺธี ยทา โหติ มหคฺฆโส จ
นิทฺทายิตา สมฺปริวตฺตสายี,
มหาราโหว นินฺวาปฺปฏฺฐนฺ
ปุนปฺปุนํ คพฺภมฺเปติ มนฺโท -อิติ

อิมาย คากาย โอวทิตฺวา “มหาราช โภชนํ นาม มตฺตาย ภฺยชิตฺตุ วฏฺฐติ, มตฺตโภชนิ หิ สุขํ โหติ -อิติ อุตฺตรึ โอวทนฺโต อิมํ คากมาห

“มนฺุชฺสส สทา สติมฺโต
มตฺตํ ชานโต ลทฺธโภชน
ตณฺุสส ฆานฺติ เวทนา
สณฺิกํ ชีรติ आयุ ปาลยํ -อิติ.

ราชา คากํ อุกฺคณฺหิตฺตุํ นาสกฺขิ, สมิเป ฐิตฺติ ปน ภาคิเนยฺยํ สุทฺสสนํ นาม “อิมํ คากํ อุกฺคณฺห ตาต -อิติ อาห.

โส ตํ คากํ อุกฺคณฺหิตฺวา “กึ กโรมิ ฆนฺเต -อิติ สตถารํ ปุจฺฉิ.

อถ นํ สตถา อาห “รณฺโณ ภูถฺชนตฺสส, โอสานปิณฺฑกาเล อิมํ คากํ วเทยฺยาสิ, ราชา อตถํ สลลฺกเขตฺวา ตํ ปิณฺฑํ ฌทฺเทสฺสติ,
ตสมิํ ปิณฺฑเ สิตถคณฺนาย รณฺโณ ภูตฺตปจฺนกาเล ตตฺตเก ตณฺุเล หราเปยฺยาสิ -อิติ.^๒

โส “สาธฺุ ฆนฺเต -อิติ สายปิ ปาโตปิ รณฺโณ ภูถฺชนตฺสส, โอสานปิณฺฑกาเล ตํ คากํ อูทาหริตฺวา
เตน ฌทฺทิตฺตปิณฺฑเ สิตถคณฺนาย ตณฺุเล หาเรสิ.

๑ สึ. ตทฺนุจฺฉวิเกน.

๒ สึ. ม. ยฺ. หเรยฺยาสิ.

[พระราชาลดพระกระยาหารได้แล้ว]

โส อปรณ สมเยน นาฬิโกทนปรมตตาย สณฺฐหิตฺวา สุขปฺปตฺโต ตฺนุสฺรีโร อโหสิ.

อถกทิวสํ สตฺถุ สนฺตํกํ คนฺตฺวา สตฺถารํ วนฺทิตฺวา อาห

“ภนฺเต อิทานิ เม สุขิ ชาตํ, มิคิปี อสฺสปี ออนุพฺนธิตฺวา คนฺหนสมตฺถโถ ชาโตมฺหิ,

ปุพฺเพ เม ภาคิเนยฺเยน สหฺธิ ยฺยฺยเมว โหติ; อิทานิ เม วชิรฺกุมาริ นาม ธีตฺรํ ภาคิเนยฺยสฺส ทตฺวา โส คาโม

ตสฺสาเยว นหฺนํมุลกํ กตฺวา ทินฺโน, เตน สหฺธิ วิคฺโข วุปฺสนฺโต, อิมินาปี เม การเณน สุขเมว ชาตํ,

กุสฺราษสฺนตํ มณฺริตฺตนาปี โน เคเห ปุริมทิวเส นฺนฺจฺจฺ: ตฺปี อิทานิ หตฺถปถํ อาคตํ, อิมินาปี เม การเณน สุขเมว ชาตํ,

ตฺมฺหากํ สวาทฺเท สหฺธิ วิสฺสาสํ อิจฺฉนฺเตน ญฺาติธิตฺวา ปี โว เคเห กตฺวา, อิมินาปี เม การเณน สุขเมว ชาตํ -อิตฺติ.

สฺตฺถา “อาโรคฺยา นาม มหาราษ ปฺรมา ลาภา, ยถาลทฺเธน สนฺตฺถุญฺิภาวสฺทิสฺสี ธฺนํ, วิสฺสาสสฺทิสฺโส จ ญฺาติ นาม,

นิพฺพานสฺทิสฺสี ปฺรมํ สุขิ นาม นตฺถิ -อิตฺติ วตฺวา อิมํ คาลมฺหา

“อาโรคฺยปฺรมา ลาภา

สนฺตฺถุญฺิปฺรมํ ธฺนํ

วิสฺสาสปฺรมา ญฺาติ

นิพฺพานํ ปฺรมํ^๑ สุขิ -อิตฺติ.

[แก้อรธ]

ตตฺถ อาโรคฺยปฺรมา -อิตฺติ: อาโรคฺภาวปฺรมา, โรคิโน ทิ วิชฺชมนานาปี ลาภา อลาภาเยว, ตสฺมา อโรคฺสฺส สพฺพลาภา อาคตา ว โหนฺติ;

เตน วุตฺตํ “อาโรคฺยปฺรมา ลาภา -อิตฺติ.

สนฺตฺถุญฺิปฺรมํ ธฺนํ -อิตฺติ: คิหิโน วา ปพฺพชิตฺสฺส วา ยํ อตฺตนา ลทฺธํ อตฺตโน สนฺตํกํ เตนว ตฺสฺสนภาโว สนฺตฺถุญฺิ นาม, โส เสสธเนหิ ปฺรมํ ธฺนํ.

วิสฺสาสปฺรมา ญฺาติ -อิตฺติ: มาตา วา โหตุ ปิตา วา, เยน สหฺธิ วิสฺสาโส นตฺถิ, โส อญฺญาตโก ว;

เยน ปน สหฺธิ วิสฺสาโส อตฺถิ, โส อสมพฺพโรปี ปฺรโม อุตฺตโม ญฺาติ; เตน วุตฺตํ “วิสฺสาสปฺรมา ญฺาติ -อิตฺติ.

นิพฺพานสฺทิสฺสี ปน สุขิ นาม นตฺถิ, เตนว “นิพฺพานํ ปฺรมํ สุขิ -อิตฺติ.

เทสนาวสาเน พฺหู โสตาปตฺติผลาทีนํ ปาปฺณิสฺสุ -อิตฺติ.

ปเสนทิโกศลวตฺถุ.

๗. ติสสตเถรวตถุ.

“ปวิเวกรสํ -อิตติ อิมํ ฆมมเทสนํ สตถา เวสาลียํ วิหรนโต อญญตรํ ภิกขุํ” อารพภ กเถสิ.

[ได้ทราบข่าวปริณิพพานแล้วบำเพ็ญสมณธรรม]

สตถารา ทิ “ภิกขเว อหํ อโธ จตุหิ มาเสหิ ปริณิพพายิสสามิ -อิตติ วุตเต, สตถุ สนฺติเก สตต ภิกขุสตานิ สนฺตาสํ อาปชฺชิสฺสุ.
ชีณาสวานํ ฆมมสํเวโค อุปฺปชฺชิตฺติ.

ปฺลชฺชชนา อสฺสุนิ สนฺธาเรตุํ นาสกชฺชิสฺสุ.

ภิกขุ วคฺควคฺคา หุตฺวา “กึ นุ โข ภิกขุสสาม -อิตติ มนฺเตตฺวา วิจฺรฺนติ.

อเถโก ติสสตเถโร นาม ภิกขุ “สตถา ภิกฺขุ จาตุมฺมาสจฺเจเนน ปริณิพพายิสฺสตี, อญฺญจฺมฺหิ อวิตรฺราโค,
สตถริ ธรรมานเญว, มยา อรหตฺตํ คณฺหิตุํ วฏฺฏฺหิตฺติ -อิตติ จตุสฺสุ อิริยาปเลสุ เอกโก ว วิทาสี.

ภิกขุณํ สนฺติเก คณฺนํ วา เยนเกนจิสฺส กถาสลฺลาไป วา นตฺถิ.

อถ นํ ภิกขุ อาหํสฺสุ “อาวุโส ติสส กสฺมา เอวํ ภโรสิ -อิตติ.

โส เตสํ กถํ น สฺนฺมาตี.

เต ตํ ปวตฺตํ สตถุ อาโรเจตฺวา “ภนฺเต ตุมฺहेสุ ติสสตเถรสฺส สิเนโท นตฺถิ -อิตติ อาหํสฺสุ.

สตถา ตํ ปกโกสาเปตฺวา “กสฺมา ติสส เอวํ อกาสิ -อิตติ ปุจฺฉิตฺวา, เตน อตฺตโน อธิปฺปาเย อาโรจิตฺเต, ‘สาธุ ติสส -อิตติ สาธุการํ ทตฺวา
“ภิกขเว มยิ สิเนหา” ติสสสทิสสา ว โจนฺตฺ; คณฺธมาลาทิตฺติ ปุชฺชํ ภโรนฺตฺวาปิ เวน มํ ปุเชนฺติ,
ฆมฺมานุฆมฺมํ ปฏฺฐิปชฺชมาเนญเว ปน มํ ปุเชนฺติ -อิตติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

“ปวิเวกรสํ ปิตฺวา รสํ อุปสมฺมสฺส จ
นิทฺทโร โหติ นิปฺปาไป ฆมฺมปีตฺรสํ ปิวํ -อิตติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “ปวิเวกรสํ -อิตติ: ปวิเวโกโต อุปฺปนํ รสํ. “เอกึภาวสุชํ -อิตติ อตฺถโถ.

ปิตฺวา -อิตติ: ทฺกฺชปฺริยญฺญาทินิ ภโรนฺโต อารมฺมณโต สจฺฉิกิริยาเวสน ปิวิตฺวา.

รสํ อุปสมฺมสฺส จ -อิตติ: กิเลสฺอุปสมฺมสฺส นิพฺพานสฺส จ รสํ ปิวิตฺวา.

นิทฺทโร โหติ -อิตติ: เตน อุกฺยรสฺปาเนน ชีณาสโว ภิกขุ อพฺภนฺตเร รากฺทฺรธาทินํ อภาเวน นิทฺทโร เจว นิปฺปาไป จ โหติ.

รสํ ปิวํ -อิตติ: นววิธโลกุตฺตรฆมฺมเวสน อุปฺปนํ ปีตฺรสํ ปิวนฺโตปิ นิทฺทโร เจว นิปฺปาไป จ โหติ -อิตติ อตฺถโถ.

เทสนาวसान ติสสตเถโร อรหตฺตํ ปาปฺถนิ.

มหาชนสฺสาปิ สาทถิกา เทสนา อโหสิ -อิตติ.

๑ “ติสสตเถโร -อิตติ ยุตฺตตรํ.

๒ “สสิเนหา -อิตติ ยุตฺตตรํ.

ตีสฺสฺตเถรวตฺถ.

๘. สกกวตถ.

“สาธุ ทสสนํ -อิติ อิมํ ฌมมเทสนํ สตถา เวฬุคามเก วิหรนโต สกํ อารพภ กเถสิ.

ตถาคตสส ทิ อายุสงขารเ วิสสุญฺฐเ โลหิตปฺปกฺขนทิกภาพาสส อุปฺปนฺนภาวํ ญตฺวา สกโก เทวราชา

“มยา สตถุ สนฺติกํ คนฺตฺวา คิลานุปฺภูฐานํ กาตุ วุฏฺฐติ -อิติ จินฺตเตตฺวา ติคาวุตฺตปฺปมาณํ อดตฺถภาวํ วิชฺชิตฺวา
สตถารํ อุปฺสงฺกมิตฺวา วนฺทิตฺวา หตฺถเอหิ ปาเท ปริมฺขชฺชิ.

อถ นํ สตถา อาห “โก เอโส -อิติ.

“อหํ ภาเนตฺ สกโก -อิติ.

“กสฺมา อาคโตสิ -อิติ.

“ตฺมเห คิลานเ อุปฺภูทฺทิตฺุ ภาเนตฺ -อิติ.

“สกก เทวานํ มนุสฺสคนฺโจ โยชนสฺตโต ปฺภูทฺทาย คเล พทฺธกฺกณฺปิ วีย โหติ, คจฺจ ตฺวํ, อดฺถิ เม คิลานุปฺภูทฺทาโก ภิกฺขุ -อิติ.

“ภาเนตฺ อหํปิ จตฺราสีตีโยชนสทสสมตฺถเก ฐิตฺุ ตฺมหากํ สีลคณฺธํ ฆายิตฺวา อาคโต, อหเมว อุปฺภูทฺทิสฺสามิ -อิติ
สตถุ สรีรวลฺลขณภาชนํ อดฺถสฺส หตฺถเณนาปิ ฝุสิตฺุ อทตฺวา สีเสยว ฐฺเปตฺวา นิหรนโต มฺขสงฺโกจณฺมตฺตปิ น อกาสิ,
คนฺธภาชนํ ปริหรนโต วีย อโหสิ, เอวํ สตถารํ ปฺภูทฺทคฺคิตฺวา สตถุ ฆาสฺกกาเลยว อคมาสิ.

[ภิกษุสรรเสริญท้าวสักกะ]

ภิกฺขุ กถํ สมนฺภูทฺทาเปสุ “อโห สตฺถริ สกกสฺส สิเนโท, เอวรूपํ นาม ทิพฺพสมฺปตฺติ ปหาย มฺขสงฺโกจณฺมตฺตปิ อกตฺวา คนฺธภาชนํ นิหรนโต
วีย สตถุ สรีรวลฺลขณภาชนํ สีเสน นิหรนโต อุปฺภูทฺทานมกาสิ -อิติ.

สตถา เตสํ กถํ สุตฺวา “กึ วเทถ ภิกฺขเว -อิติ ปุจฺฉิตฺวา, “อิทํ นาม ภาเนตฺ -อิติ วุตฺเต, “อนจฺฉริยํ ภิกฺขเว เอตํ, ยํ สกโก เทวราชา มยิ สิ
เนทํ กโรตฺติ; อยํ ทิ สกโก เทวราชา มํ นิสฺสาย ชรสกกภาวํ วิชฺชิตฺวา ฌมมเทสนํ สุตฺวา โสตาปนฺโน หุตฺวา ตฺรณสกกภาวํ ปตฺโต;
อหํ ทิสฺส มรณภยตฺชฺชิตฺสส ปฺยจฺสิชคนฺธพเพวปฺตฺตํ ปฺรโต กตฺวา อาคตฺกาเล อินฺทสาละคฺุหายํ เทวปริสาย มฺขเม นิสินฺนสฺส,

“ปุจฺจ วาสว มํ ปญฺหํ, ยงฺกิลฺยจิ มนฺสิจฺฉสิ,
ตสฺส ตสฺเสว ปญฺหสฺส อหํ อนฺตํ กโรมิ เต -อิติ”

วตฺวา ตสฺส กงฺขํ วิโนเทนโต ฌมมํ เทเสสิ, เทสนาวसानเ จุทฺทสนนํ ปาณโกฏฺฐินํ ธมฺมาภิสฺมโย อโหสิ,
สกโกปิ ยถานิสินฺโนว โสตาปตฺติผลํ ปตฺวา ตฺรณสกโก ชาโต; เอวมสฺสาหํ พฺหุปการโ, ตสฺส มยิ สิเนโท นาม อนจฺฉริโย;
ภิกฺขเว อริยานํ ทิ ทสฺสนปิ สุขํ, เตหิ สทฺธิ เอกฺภูทฺทาเน สนฺนิวาโสปิ สุโข, พาเลหิ ปน สพฺพเมตํ ทุกฺขํ -อิติ วตฺวา อีมา คาถา อภาสิ

“สาธุ ทสฺสนมรียานํ สนฺนิวาโส สทา สุขิ,
อทสฺสเนน พาลานํ นิจฺจเมว สุขี สียา,
พาลสงฺคตจารี ทิ ทีมฺมทฺธาน โสจติ,
ทุกฺโข พาเลหิ สํวาโส อมิตฺเตเนว สพฺพทา.
ธีโร จ สุขสํวาโส ญฺาตีณํ สฺมาคโม,

[ตสฺมา หิ]

ธีรณฺจ ปณฺณณฺจ พหุสฺสฺตณฺจ
โรรยหสิลํ วัตวนฺตมริยํ
ตํ ตาทิสํ สปุริสํ สุเมธํ
ภเชถ นกฺขตฺตปถํ จนฺทิมฺมา -อิตฺติ.

[แก้ักรรณ]

ตตถ “สาหุ -อิตฺติ: สาหุ สุนฺทรํ ภาททกํ.

สนฺนิวาโส -อิตฺติ: น เกวลํ เตสํ ทสฺสนเมว, เตหิ ปน สหฺธิ เอกภฺรฺฐาเน นีสฺทานาทิภาโวปี เตสํ วัตตปปฏิวัตตํ กาทุ ภณภาโวปี สาธฺเยว.

พาลสงฺคตจาริ หิ -อิตฺติ: โย หิ พาลเณ สหจาริ.

ทิมฺมทฺธานํ -อิตฺติ: โส พาลสหาเยน “เอหิ, สนฺธิจเณทาทีนํ กโรม -อิตฺติ วุจฺจมาโน เตน สหฺธิ เอกภฺรฺฐาเน หุตฺวา ตานิ กโรนฺโต
หตถจเณทาทีนํ ปตฺวา ทิมฺมทฺธานํ โสจติ.

สพฺพทา -อิตฺติ: ยถา อสิหฺตเณน วา อมิตเตน อาสิวิสาทีหิ วา สหฺธิ เอกโถ วาโส นาม นิจฺจํ ทุกฺโข, ตเถว พาลเอหิ สหฺธิ -อิตฺติ อตฺถโ.

ธีโร จ สุขสฺวาโส -อิตฺติ: เอตถ สุขํ สฺวาโส เอเตน -อิตฺติ สุขสฺวาโส, “ปณฺธิเตน สหฺธิ เอกภฺรฺฐาเน วาโส สุขํ -อิตฺติ อตฺถโ.

กถํ? “ญฺาตีนํ สมฺมาคโม -อิตฺติ: ยถา ปิยญฺาตีนํ สมฺมาคโม สุขํ; เอวํ สุขํ.

ตสฺมา -อิตฺติ: ยสฺมา พาลเณ สหฺธิ สฺวาโส ทุกฺโข, ปณฺธิเตน สหฺธิ สุขํ;

ตสฺมา หิ ธิตฺสมฺปนฺนํ ธีรณฺจ โลกิยโลกุตฺตรปณฺณยาสมฺปนฺนํ ปณฺณณฺจ อากฺมาธิคมสมฺปนฺนํ พหุสฺสฺตณฺจ

อรหตฺตปาปนสงฺขาทาย ชฺรวหนสิลตฺตาย โรรยหสิลํ สิวเตน เจว ชฺตฺจควเตน จ วัตวนฺตํ กิเลสฺหิ อารกตฺตาย อริยํ

ตํ ตถารูปํ สปุริสํ โสภณปณฺณํ, ยถา นิมฺมลํ นกฺขตฺตปถสงฺขาทํ อากาสํ จนฺทิมฺมา ภาชติ; เอวํ ภเชถ ปิรฺรฺปาเสถ -อิตฺติ อตฺถโ.

เทสนาวสานเณ พหุ โสตาปตฺติผลาทีนํ ปาปฺณิสฺสุ -อิตฺติ.

สกกวตถ.

สุขวคควณฺณนา นินฺนฺจิตฺตา.

ปณฺณรสมํ วคโ.

๑๖. ปิยวคฺควณฺณา

๑. ตโยปพพิชิตวตถุ.

“อโยเค ยุกุชฆมตตานัน -อิติ อิมม ฆมมเทสนัน สตถา เขตวเนน วิหรนโต ตโย ปพพิชิตเอ อารพภ กเถสิ.

[ตระกูลที่มีลูกชายคนเดียวและหนีไปบวช]

สาวตถึย กิร เอกสมมี กุเล มาตาปิตูน เอกปุตโตโกว อโหสิ ปิโย มนาไป.

โส เอกทิวส เคเห นิมนตตานัน ภิกขุณ อโนโมทนี กโรนตตานัน ฆมมกถ สุตวา ปพพิชิตกาโม หุตวา มาตาปิตโร ปพพิชิต ยาจิ.

เต นานุชานีส.

อถสส เอตทโหสิ “อห มาตาปิตูน อปสสนตตานันเยว พหิ คนตวา ปพพิชิตสสามิ -อิติ.

อถสส ปิตา พหิ นิภขมนโต “อิมม รกขเยยาสี -อิติ มาตโร ปฏิจฉาเปสิ. มาตา พหิ นิภขมนตี ปิตโร ปฏิจฉาเปสิ.

อถสเสกทิวส ปิตริ พหิ คเต,

มาตา “ปุตโต รกขิตสสามิ -อิติ เอก ทวารพาท นิสสาย เอก ปาเทหิ อุปปิเพตวา ฉมาย นิสินนา สุตโต กนตติ.

โส “อิมม วญเจตวา คมิตสสามิ -อิติ จินเตตวา “อมม โลก ทาว อเปหิ, สรีรวลลช กสิสสามิ -อิติ วตวา,

ตาย ปาเท สมนิมลชิต, นิภขมิตวา เวเคน วิหาร คนตวา ภิกขุ อุปสงกมิตวา “ปพพิชิต ม ภนเต -อิติ ยาจิตวา เตส สนตติเก ปพพิชิต.

[บิดาออกบวชตามบุตร]

อถสส ปิตา อาคนตวา มาตโร ปุจฉิ “กห เม ปุตโต -อิติ.

“สามิ อิทานิ อิมสมมี ปเทเส อโหสิ -อิติ.

โส “กห นุ โข เม ปุตโต -อิติ โอลเณโต ต อทิสวา “วิหาร คโต ภวิสสตี -อิติ วิหาร คนตวา ปุตโต ปพพิชิต ทิสวา กนทิตวา โรทิตวา

“ตาท กิ ม นาสสิ -อิติ วตวา “มม ปุตเต ปพพิชิต อห อิทานิ เคเห กิ กสิสสามิ -อิติ สยปี ภิกขุณ สนตติเก ปพพิชิต.

[มารดาออกบวชตามบุตรและสามี]

อถสส มาตา “กิ นุ โข เม ปุตโต จ ปติ จ จิรายนตี, กจฉิ วิหาร คนตวา ปพพิชิตา -อิติ เต โอลเณตี วิหาร คนตวา

อุโภปี ปพพิชิต ทิสวา “อิมส ปพพิชิตกาเล มม เคเหเน โก อตุโ -อิติ สยปี ภิกขุณุปสสย คนตวา ปพพิชิต.

[ชนทั้ง ๓ แม่บวชแล้วก็ยังคลุกคลีกัน]

เต ปพพิชิตวาปี วินา ภวิตุน สกโกนตี, วิหารปี ภิกขุณุปสสเยปี เอกโต ว นิสิติตวา สลลปนตา ทิวส วิดีนาเมนตี.

เตน ภิกขุปี ภิกขุนีโยปี อุพพพพหา โหนตี.

อถกทิวส ภิกขุ เนส กิริย สตถุ อาโรเจส.

[พระศาสดาตรัสเรียกมาเตือน]

สตถา เต ปกโกสาเปตวา “สจจ กิร ตมเห เอว กโรถ -อิติ ปุจฉิตวา, “สจจ -อิติ วุตเต,

“กสมมา เอว กโรถ? น ทิ เอส ปพพิชิตาน โยโค -อิติ.

“ภนเต วินา ภวิตุํ น สกโกม -อติ.

“ปพพิชิตกาลโต ปฏฐาย เอว กรณ นาม น ยุตต์, ปิยานํ ทิสสน อปปียานนจ ทิสสน ทุกขเมว;
ตสฺมา สตเตสุ เจว สงฺขารesu จ ภณฺจึ ปิยํ วา อปปียํ วา กาด น วญฺญตี -อติ วตฺวา อีมา คาถา อภาสี

“อโยเค ยฺยชมตตานํ	โยคสมฺมิจจ อโยชยํ
อตถํ หิตฺวา ปิยคฺคาหิ	ปิເตตตตานุโยคินํ
มา ปิเยหิ สมากณฺณ	อปปีเยหิ กุทาจนํ,
ปิยานํ <u>ทิสสน</u> ทุกขํ	อปปียานนจ <u>ทิสสน</u> ;
ตสฺมา ปิยํ น กยิราถ,	<u>ปิยาปาโย</u> หิ ปาปโก,
<u>คนฺดา</u> เตสํ น วิชฺชนฺติ,	เยสํ นตถิ <u>ปิยาปิย</u> -อติ.

[แก้บรรณ]

ตตถ “อโยเค -อติ: อญฺญชิตฺตพฺเพ อโยนิโสมนสิกาเร.

เวสิยาโคจราทิมทิสฺส หิ ฉพฺพิชิตฺส อโคจรสฺส เสวณํ อธิ อโยนิโสมนสิกาโร นาม, ตสฺมี อโยนิโสมนสิกาเร อตตานํ ยฺยชนฺโต -อติ อตถ.

โยคสมฺมี -อติ: ตพฺพิปริเต จ โยนิโสมนสิกาเร อญฺญชนฺโต.

อตถํ หิตฺวา -อติ: ปพพิชิตกาลโต ปฏฐาย อธิสึลาทิสฺสิกขาตตยํ อตถํ นาม, ตํ อตถํ หิตฺวา.

ปิยคฺคาหิ -อติ: ปญฺจกามคฺคณฺสงฺขาตํ ปิยเมว คณฺหนฺโต.

ปิເตตตตานุโยคินํ -อติ: ตาย ปฏิปตฺติยา สาสนฺโต จุโต คิหิภาวํ ปตฺวา

ปจฺจมา, เย อตตานุโยคํ อญฺญชนฺตา สึลาทินิ สมปาเทตฺวา เทวมนุสฺसानํ สนฺติกา สกฺกาโร ลภนฺติ, เตสํ ปิເตติ

“อโห วตาหิปี เอวรูโป อสฺสํ -อติ อิจฺฉตี -อติ อตถ.

มา ปิเยหิ -อติ: ปิเยหิ สตเตหิ วา สงฺขารेหิ วา กุทาจนํ เอกกขณฺมปี น สมากจฺเจยฺย, ตถา อปปีเยหิ.

กึการณฺวา? ปิยานํ หิ วิโยควเสณ ทิสสน อปปียานนจ อฺปสงฺกมฺนวเสณ ทิสสน ทุกขํ.

ตสฺมา -อติ: ยสฺมา อิหิ อุกฺกยปี ทุกขํ, ตสฺมา ภณฺจึ สตตํ วา สงฺขารํ วา ปิยํ นาม น กรเยย.

ปิยาปาโย -อติ: ปิเยหิ อปาโย วิโยโค.

ปาปโก -อติ: ลามโก.

คนฺดา เตสํ น วิชฺชนฺติ -อติ: เยสํ ปิย นตถิ, เตสํ อภิชฺมา กายคนฺโถ ปหียตี; เยสํ อปปีย นตถิ, เตสํ พยาปาโท กายคนฺโถ ปหียตี;

เตสุ ปน ทวีสุ ปหีนฺสุ, เสสคนฺดาปี ปหีนฺวา นาม โหนฺติ; ตสฺมา ปิยํ วา อปปียํ วา น กาดพฺพิ -อติ อตถ.

เทสนาวसाने พฺพ โสตาปตฺติผลาทินิ ปาปญฺญีสุ.

เต ปน ตโย ชนา “มย วินา ภวิตุํ น สกโกม -อติ วิพฺภมิตฺวา เคหเมว อคฺมฺสุ -อติ.

๒. อลฺยตรกฺฎุมพิกวตฺถ.

“ปิยโต ชายเต -อิตฺติ อิมํ ธรรมเทศนํ สตฺถา เขตฺวเน วิหรนฺโต อลฺยตรํ กฺฎุมพิกํ อารพฺภ กเถสิ.

[พระศาสดาเสด็จไประงับความโศกของกฺฎุมพิก]

โส ฺหิ อตฺตโน ปุตฺเต กาลกเต ปุตฺตโสภากิภูโต อาพาหนํ คนฺตฺวา โรทฺติ. ปุตฺตโสภํ สนฺธาเรตุํ น สกโกติ.

สตฺถา ปจฺจสกาลเถ โลภํ โวลเณนโต ตสฺส โสตาปตฺติมคฺคสฺส อุปนิสฺสยํ ทิสฺวา ปิณฺทปาตปปฏิกฺกนฺโต
เอภํ ปจฺจาสมณํ คเหตุวา ตสฺส เคหทวารํ อคฺมาสิ.

โส สตฺถุ อากตฺถาวํ สุตฺวา “มยา สหฺธิ ปฐิสฺนถารํ กาทฺถกาโม ภวิสฺสตี -อิตฺติ สตฺถารํ เคหํ ปเวเสตฺวา เคหฺมขฺเม อาสนํ ปญฺญเปตฺวา
สตฺถริ นิสฺสินฺเน อากนฺตฺวา วนฺทิตฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสีทิ.

| อถ นํ สตฺถา “กึ นุ โข อฺปาสกํ ทฺกฺขิตฺติ -อิตฺติ ปุจฺฉิตฺวา, เตน ปุตฺตวิโยคฺทุกฺเข อารโหจฺเจเต

“อฺปาสกํ มา จินฺตฺยิ, อิทํ มรณํ นาม น เอกสมฺมึ ฐฺวาน, น จ เอกสฺเสว โหติ;

ยวตฺตา ปน ภวฺปฺวตฺติ^๑ นาม อตฺถิ, สพฺพสฺตฺตานํ มรณํ โหติเยว; เอกสงฺขาโรปิ นิจฺโจ นาม นตฺถิ;

ตสฺมา ‘มรณธมฺมํ มตํ, ภิกฺขุชนธมฺมํ ภินฺนนฺติ โยนิสฺโส ปจฺจเวกฺขิตฺทพฺพํ, น โสจิตฺทพฺพํ;

ไปราณกฺปนฺจิตฺตา ฺหิ ปิยฺปุตฺตสฺส มตฺกเถ ‘มรณธมฺมํ มตํ, ภิกฺขุชนธมฺมํ ภินฺนนฺติ โสภํ อกฺตฺวา มรณสฺสตีเมว ภาวยิสฺสุ -อิตฺติ วตฺวา

“ภนฺเต เก ปฺนฺจิตฺตา เอวํ อภํสฺสุ; กทา จ อภํสฺสุ; อจฺจิกฺขถ เม -อิตฺติ ยาจฺจิตฺโต

ตสฺสตฺถสฺส ปกาสนตฺถํ อตฺถิตํ อหริตฺวา

“อฺโรคว ตจํ ชินฺณํ	หิตฺวา คจฺฉตฺติ สนฺตฺนุํ,
เอวํ สรฺริเร นิพฺโภเค	เปเต กาลกเต สตี,
ทฺยหฺมาโน น ชานาตี	ญฺาตฺนํ ปริเทวิทํ,
ตสฺมา เอตํ น โสจามิ,	คโต <u>โส</u> ตสฺส ยา <u>คฺติ</u> -อิตฺติ

อิมํ ปญฺจกนิปาเต อฺรคฺชาตกํ^๒ วิตฺถาเรตฺวา

“เอวํ ปุพฺเพ ปฺนฺจิตฺตา, ปิยฺปุตฺเต กาลกเต, ยถา เอตฺรหิ ตฺถ กมฺมฺนเต วิสฺสขฺเขตฺวา นีราหาโร โรทฺนโต วิจฺรลฺสิ,

ตถา อวิจฺริตฺวา มรณสฺสตีภาวนาเวสนํ โสภํ อกฺตฺวา อาหารํ ปริภุญฺชิสฺสุ กมฺมฺนตฺถจ อธิภฺรฺหฺหิสฺสุ;

ตสฺมา ‘ปิยฺปุตฺโต เม กาลกโตตี มา จินฺตฺยิ, อฺปฺปชฺชมาโน หิ โสภ วา ภย วา ปิยเมว นิสฺสาย อฺปฺปชฺชตี -อิตฺติ วตฺวา อิมํ คากฺมาห

“ปิยโต ชายเต <u>โสภ</u> ,	ปิยโต ชายเต <u>ภย</u> ,
ปิยโต วิปฺปมฺตฺตสฺส	นตฺถิ <u>โสภ</u> , กฺโต <u>ภย</u> -อิตฺติ.

๑ ส. ม. ย. ภวฺปฺวตฺติ.

๒ ข. ชา. ปญฺจ. ๒๗/๑๖๗. ตพฺพ. ๔/๔๓๐.

[แก้อรฺรณ]

ตตถ “ปิยโต -อิติ: วฏฺฏมฺลโก ทิ โสโก वा ภयं वा उपपञ्चमानं पियम्व सत्तं वा सञ्चारं वा निस्सय उपपञ्चति,
त्तो पन विपुत्तत्तस्स อุภयंपेतं नत्ति -อิติ อत्तो.

เทสนาวसाने กฺกุณฺพิโก โสตาปตฺติฝเล ปติฏฺฐहि.

สมปตฺตานं สาทถิกา เทสนา อโหสิ -อิติ.

อณฺฏตรกฺกุณฺพิทวตฺต.

๓. วิสาขอุปาสิกาวตถุ.

“เปมโต ชายเต -อิตี อิมั ฌมมเทสนั สตถา เซตวเน วิหรนโต วิสาขั อุปาสิกั อารพภ กเถสิ.

[นางวิสาขาคู่ถึงนางสุทตตีที่ท่าทะเล]

สา กิร ปุตตสส ชีตริ สุทตตี นาม กุมาริกั อตตโน านเน ฐเปตวา เคเห ภิกขุสงฆสส เวยยาวจจัน กาเรสิ.

สา อปเรน สมเยน กาลมกาสิ.

สา ตสสา สรีรนิภะเป กาทเรตวา โสภัน สนธาเรตุม อสภโกนตี ทุกขินิ พุมมณา^๑ สตถุ สนตีกั คนตวา วนทิตวา เอกมณตัม นิสสิทิ.

[พระศาสดาตรัสอุบายระงับความโศก]

อถ นั สตถา “กั นุ โข ตวั วิสาเ ทุกขินิ พุมมณา อสสุมุขา โรทมาณา นิสินนาสิ -อิตี อาห.

สา ตมตถั อารเเจตวา “ปิยา เม ภนเต สา กุมาริกา วตตสมปนนา, อิทานิ ตถารูปัน ปสสามิ -อิตี อาห.

“กิตตกา ปน วิสาเ สาวตถิยั มนุสสา -อิตี.

“ภนเต ตุมเหหิเยว เม กถิตั ‘สาวตถิยั สตต ชนโกภีโย -อิตี.

“สเจ ปนายั เอตตโก ชโน ตว นตตาย^๒ สทิสเ ภเวยย, อิจเญยยาสิ นั -อิตี.

“อาม ภนเต -อิตี.

“กตี ปน ชนา สาวตถิยั เทวสิภัง กาลัง กโรนตี -อิตี.

“พหุ ภนเต -อิตี.

“นनु, เอวั สนเต, ตว โสจนกาโล น ภเวยย? รตตินทิวโรทนต์ิเยว วิจเรยยาสิ -อิตี.

“โหตุ ภนเต, ญาตัม มยา -อิตี.

อถ นั สตถา “เตนहि มา โสจิจิ, โสโก วา ภยั วา เปมโต ชายติ -อิตี วตวา อิมั คาลมาห

“เปมโต ชายเต โสโก,   เปมโต ชายเต ภยั;
เปมโต วิปปมุตตสส   นตถิ โสโก, กุโต ภยั -อิตี.

[แก้อรรถ]

ตตถ “เปมโต -อิตี: ปุตตธิตาที่สุ กตัม เปมเมว นิสสาเย -อิตี อตถเ.

เทสนาวสาเน พหุ โสตาปตติผลาทีนิ ปาปุณิสสุ -อิตี.

วิสาขอุปาสิกาวตถุ.

๑ อโธ ปรี สึทลโปตถเก “อสสุมุขา รุทมาณา -อิตี ทิสสตี.

๒ สึ. ยุ. ทตตาย.

๔. ลิจฉวีวตถุ.

“รติยา ชายเต -อิตี อิมั ฌมมเทสนัน สตถา เวสาลี นิสสาย ภูฏาคารสาลาญ วิหรนโต ลิจฉวี อารพภ กเถสิ.

[พวกเจ้าลิจฉวีแต่งกายประกวดกัน]

เต กิร เอกสมิ ฌณทิวเส อณญมณญ์ อสทิสเสหิ อลงกาเรหิ อลงกตา อูยยานคมนตถาย นครา นิกขมีสุ.

สตถา ปิณทาย ปวิสโนโต เต ทิสวา ภิกขุ อามนเตสิ “ปัสสธ ภิกขเว ลิจฉวีโน. เยหิ เทวา ตาวตีสาน ทิฏฐุปุพพา, เต อิเม โอลเณตุ -อิตี วตฺวา นครั ปาวีสิ.

[พวกเจ้าลิจฉวีวิวาทกัน เพราะหญิงนครโสภินี]

เตปิ อูยยานัน คจจนตา เอกัน นครโสภินี อิตถิ อาทาย คนตฺวา ตัน นิสสาย อีสสาภิกฺขตา อณญมณญ์ ปหริตฺวา โลหิตัน ทิ วีย ปวตฺตยีส.

อถ เน มณฺเจหิ อาทาย อุกฺขิปิตฺวา อาคมิสุ.

สตถาปิ กตมตฺตกฺิจโจ นครา นิกขมิ.

ภิกขุ ลิจฉวีโน ตถา นียมานเ ทิสวา สตถารั อหังสุ

“ภนเต ลิจฉวีราชาน ปาโตว อลงกตปฏฺิยตฺตา เทวา วีย นครา นิกขมิตฺวา อิทานิ เอกัน อิตถิ นิสสาย อิมั พยสนัน ปตฺตา -อิตี.

[พระศาสดาตรัสโทษของความยินดีในกาม]

สตถา “ภิกขเว โสโก วา ภย วา อูปฺพชฺฆมานัน รติ นิสสาย อูปฺพชฺชติเยว -อิตี วตฺวา อิมั คาถมาห

“รติยา ชายเต โสโก,

รติยา ชายเต ภย;

รติยา วิปฺมุตฺตสส

นตถิ โสโก, กุโต ภย -อิตี.

[แก้อรรถ]

ตตถ “รติยา -อิตี: ปญจกามคุณรติโต, ตัน นิสสาย -อิตี อตถ.

เทสนาวसान พหุ โสตาปตฺติผลาทินิ ปาปฺณิสฺสุ -อิตี.

ลิจฉวีวตถุ.

๕. อนัตถิคนธกุมารวตถุ.

“กามโต ชายเต -อิตติ อิมิ ฌมมเทสนน สุตถา เขตวเน วิหรนโต อนัตถิคนธกุมาริ อารพภ กเถสิ.

[อนัตถิคนธกุมารให้ช่างหล่อรูปสตรี]

โส กิร พรหมโลกา จุตสโต สวตถิย มหาโกคกุลเ นิพพโต ชาตทิวสโต ปญญา อิตถีสมีป อุปคนตุ น อิจฉติ,
อิตถิยา คยหมานโน โรหติ, วตถจุมพิตเกน^๑ น คเหตุวา ถณญู ปาเยติ.

| โส วยปุตโต มาตาปิตุหิ “ตาท อวาทนเต กริสสาม -อิตติ วุตเต, “น เม อิตถิยา อตุโล -อิตติ ปฏิกขิปิตวา ปุนปุน ยาจียมาโน
ปญจสเส สุวณฺณการเ ปกโกสาเปตวา รตตสุวณฺณสส นิกขสสส ทาเปตวา อติวีย ปาสาทิกิ ฌนโกฏฐิมิ อิตถิสูปิ การेतวา,
ปุน มาตาปิตุหิ “ตาท ตย อวาท อกรอนเต กุลวโส นปติฏฐหิสสติ. กุมาริกนเต อาเนสสาม -อิตติ วุตเต,
“เตนหิ สเจ เม เอวรูปิ กุมาริกิ อาเนสส, กริสสามิ โว วจัน -อิตติ ตํ สุวณฺณรูปกํ ทสเสสิ. |

[ส่งพรหมณีไปหาคุครองบุตร]

อถสส มาตาปิตโร อภิญญาเต พรหมณเ ปกโกสาเปตวา “อมหากิ ปุตโต มหาปุณฺโณ,
อวสส อิมินา สหิ กตปุณฺญา กุมาริกา ภวิสสติ; คจฉ, อิมิ สุวณฺณรูปกํ คเหตุวา เอวรูปิ กุมาริกิ อاهرถ -อิตติ ปห็นิสฺ.

เต “สาธ -อิตติ จาริกิ จรุตมา มพทรฐเ สาคลนคฺร คตา.

[พรหมณีพบหญิงมีรูปจรูปหล่อ แล้วกลับมา]

ตสมิ จ นครเ เอกา โสฬสสุทเทสิกา อภิรูปา กุมาริกา อโหสิ.

ตํ มาตาปิตโร สตตภูมิกสส ปาสาทสส อุปริมตเล วาเสสิ.

เตปิ โข พรหมณา “สเจ อีธ เอวรูปา กุมาริกา ภวิสสติ, อิมิ ทิสวา ‘อัย อสุกกุลสส ชีตา วีย อภิรูปาติ วกขนติ -อิตติ
ตํ สุวณฺณรูปกํ ติตถมคเค รุเปตวา เอกมนตํ นิสฺทิสฺ.

อถสสา กุมาริกาย ชาติ ตํ กุมาริกิ นหาเปตวา สยปี นหายิตุกามา หุตวา ติตถิ^๒ อาคตา ตํ รูปกํ ทิสวา

“ชีตา เม -อิตติ สญญา “อโห ทุพพิเนตาสิ, อิทาเนาหิ ตํ นหาเปตวา นิกขนตา, ตุ มยา ปุเรตฺร อีชาคตาสิ -อิตติ หตถเนน ปหริตวา
ถทฐภาวญเจว นิพพิการญจ ญุตวา “อัย มม ชีตาติ สญญ อกาสิ, กิณนาเมต -อิตติ อาห.

อถ น เต พรหมณา “เอวรูปา เต อมม ชีตา -อิตติ ปุจฉิสฺ.

“อัย มม ชีตุ สนติเก กิ อคฆติ -อิตติ.

“เตนหิ เต ชีตฺร อมหากิ ทสเสหิ -อิตติ.

สา เตหิ สหิ เคหิ คนตวา สามิกานํ อโโรเจสิ.

เต พรหมณเหสิ สหิ กตปปฏิสมโมทนา ชีตฺร โอดาเรตวา เภฐาปาสาเท สุวณฺณรูปกสส สนติเก รุเปสิ.

๑ ส. ม. ย. วตถจุมพุกเ.

๒ ส. ย. ตถ.

สฺวณฺณรูปํ นิปปลํ อโหสิ.

พราหมณา ตํ เตสํ ทตฺวา กุมาริํ ปฏิจฺฉาเปตฺวา คนฺตฺวา อนัตถิคนธกุमारสฺส มาตาปิตูนํ อารोगยีสฺ.

[คู่อรของอนัตถิคนธกุमारตายในระหว่างทาง]

เต ตฺมฺมฺมานสา “คจฺฉณ, ตํ สีมํ อาเนถ -อิติ มหนฺเตน สกฺกาเรน ปหิณีสฺ.

กุมารโ ตํ ปวตฺตี สุตฺวา “กาณฺจนฺรูปโกโตปิ กิร อภิรูปตฺรา ทาริกา อตฺถิ -อิติ สวณฺเสน สีเนหํ อุปฺปาเทตฺวา “سیمํ อาเนถ -อิติ อาห.

สาปิ โข ยานํ อารโเปตฺวา อาเนยฺมานา อติสุขุมาลตฺยา ยานานฺนุมาเตน สมฺบุปาทิตฺวาตโรคา อนฺตรามคฺเคยฺว กาลมกาสิ.

[ความรักก่อให้เกิดระทมทุกข์]

กุมารโปิ “อาคตา -อิติ นิรนฺตรํ ปุจฺฉติ.

ตสฺส อตฺติเนเหน ปุจฺฉนฺตสฺส สหสฺวา อนาโรเจตฺวา กติปาหํ วิกฺเขปํ กตฺวา ตมตฺถํ อารोगยีสฺ.

โส “ตถารูปาย นาม อิตฺถิยา สหฺริ สมาคมํ นาลตฺถํ -อิติ อุปฺปนฺนโทมนสฺโส ปพฺพเตน วิย โสกทุกฺเขน อชฺโฌตฺถโณ อโหสิ.

[พระศาสดาทรงแสดงอุบายระงับความโศก]

สตา ตสฺส อุปฺนิสฺสยํ ทิสฺวา ปิณฺทาย จรณฺโต ตํ เคหทฺวารํ อคฺมาสิ.

อถสฺส มาตาปิตโร สตถารํ อนฺโตเคหํ ปเวเสตฺวา สกฺกจฺจํ ปริวิสิสฺ.

สตา ภาตฺตกิจฺจาวสาเน “กหํ อนัตถิคนธกุमारโ -อิติ ปุจฺฉติ.

“เอส ภาเนตฺ ออาหารุปฺจฺเจทํ กตฺวา อนฺโตคพฺเภา นิปฺนฺโน -อิติ.

“ปกุโกสถ นํ -อิติ.

โส อาคนฺตฺวา สตถารํ วณฺทิตฺวา เอกมฺนตํ นิสีทิตฺวา, สตถารา “กี นฺ โข เต กุมาร พลวโสโก อุปฺปนฺโน -อิติ วุตฺเต, “อาม ภาเนตฺ,
'เอวรฺูปา นาม อิตฺถิ อนฺตรามคฺเค กาลกตาติ สุตฺวา พลวโสโก เม อุปฺปนฺโน, ภตฺตีปิ เม นจฺฉาเทติ -อิติ อาห.

อถ นํ สตา อาห “ซานาสิ ปน ตฺว กุมาร ‘กินฺเต นิสฺสาย โสโก อุปฺปนฺโน -อิติ.

“น ซานาสิ ภาเนตฺ -อิติ.

“กามํ นิสฺสาย เต กุมาร พลวโสโก อุปฺปนฺโน, โสโก วา หิ ภย วา กามํ นิสฺสาย อุปฺปชฺชติ -อิติ วตฺวา อิมํ คากฺมาห

“กามโต ชายเต โสโก, กามโต ชายเต ภย;
กามโต วิปฺมตฺตสฺส นตฺถิ โสโก, กุโต ภย -อิติ.

[แก้อรธ]

ตตฺถ “กามโต -อิติ: วตฺถุกามกฺกิลเสสกามโต. “ทุพฺพิธเปตํ กามํ นิสฺสาย ชายติ -อิติ อตฺถโ.

เทสนาวสาเน อนัตถิคนธกุमारโ โสตาปตฺติมฺเล ปติภฺฐหิ -อิติ.

อนัตถิคนธกุमारวตฺถุ.

๖. อถุญตรพราหมณวตถุ.

“ตถุญทาย ชายเต -อิตติ อิมิ ฆมมเทสนิ สตถา เขตวเน วิหรนโต อถุญตริ พราหมณิ อารพภ กเถสิ.

[พระศาสดาเสด็จไปหาพราหมณ์ผู้มีจักษุ]

โส กิร มิจฉาทิฏฐิโก เอกทิวสํ นทีตีริ คณตวา เขตตํ โสเขตติ.

สตถา ตสส อุนิสสยสมปตตี ทิสวา ตสส สนตีกิ อคมาสิ.

โส สตถาริ ทิสวาปิ สามิจิกมมํ อกตวาว ตุนหิ อโหสิ.

อถ นํ สตถา ปุเรตริ อาลปิตวา “พราหมณ กิ กโรสิ -อิตติ อาห.

“เขตตํ โภ โคตม โสธมิ -อิตติ.

สตถา เอตตกเมว วตวา คโต.

ปุนทิวเสปิ ตสส เขตตํ กสิตุํ อากตสส สนตีกิ คณตวา “พราหมณ กิ กโรสิ -อิตติ ปุจฉิตวา “เขตตํ กสามิ โภ โคตม -อิตติ สุตวา ปกคามิ.

ปุนทิวสาทิสฺสุปิ ตถว คณตวา ปุจฉิตวา “โภ โคตม เขตตํ วปามิ นิทฺธเมมิ รกขามิ -อิตติ สุตวา ปกคามิ.

[พราหมณ์น้บถิอพระองค์จุสหาย]

อถ นํ เอกทิวสํ พราหมโณ อาห “โภ โคตม ตฺวํ เขตตํ โสธนทิวสโต ปฏฐาย อากโต.

สเจ เม สสฺสํ สมปชฺชิสฺสตี, ตฺยหิปี สวิภาคํ กิริสสามิ. ตฺยหิ อทตวา สยํ น ชาทิสสามิ. อิตฺธานิ ปฏฐาย ตฺวํ มม สหาโย -อิตติ.

[ข้าวกล้าเสี่ยหาย]

อถสส อปเรน สมเยน สสฺสํ สมปชฺชิติ.

ตสส “สมปนฺนํ เม สสฺสํ, เสวทานิ ลายาเปสสามิ -อิตติ ลายนตถิ กตสพพกิจจสส, รตตี มหาเมโฆ วสสิตวา สพพํ สสฺสํ หริ.

เขตตํ ตจเจตวา ฐปิตสทิสํ อโหสิ.

[พราหมณ์เสี่ยใจเพราะทำนาไม่ได้ผล]

สตถา ปน ปฐุมทิวสเวย “ตํ สสฺสํ น สมปชฺชิสฺสตี -อิตติ อถุญาสิ.

พราหมโณ ปาโตว “เขตตํ โอลเกสสามิ -อิตติ คโต ตจจฉํ เขตตํ ทิสวา อุนปนฺนพลวโสโก จินเตสิ

“สมโณ โคตโม มม เขตตํ โสธนกาลโต ปฏฐาย อากโต, อหิปี ตํ ‘อิมสมิ สสเส นิปนฺนเน, ตฺยหิปี สวิภาคํ กิริสสามิ, ตฺยหิ อทตวา สยํ น ชาทิสสามิ, อิตฺธานิ ตฺวํ มม สหาโยติ อวจํ, โสปี เม มโนโร มตถกํ น ปาปฺถนิ -อิตติ.

โส อหารุปจเจทํ กตวา มถฺจเก นิปชฺชิติ.

[พระศาสดาเสด็จไปตรัสถามข่าวพราหมณ์]

อถสส สตถา เคทวาริ อคมาสิ.

โส สตถุ อากมณํ สุตฺวา “สหายํ เม อานตฺวา อธิ นิสีทาเปถ -อติ อาท.

ปฺริชโน ตถา อกาสิ.

สตถา นิสีทิตฺวา “กหํ พฺราหฺมโณ -อติ ปุจฺฉิตฺวา, “คพฺเภ นิปนฺโน -อติ วุตฺเต,
“ปกฺโกสถ น -อติ ปกฺโกสาเปตฺวา, อากนฺตฺวา เอกมณฺตํ นิสินฺนํ อาท “กี พฺราหฺมณ -อติ.

“โภ โคตม ตุมฺเห มม เขตฺตํ โสธนทิวสโต ปฏฺฐาย อาคตา, อหํปี ‘สสเส นิปนฺเน, ตุมฺหากปี สวิภาคํ กริสฺสามีติ อวจํ.

โส เม มโนโร น นิปนฺโน, เตน เม โสโก อุปฺปนฺโน, ภาตฺตปี เม นจฺฉาเทติ -อติ.

[ตฺรสเหตุแห่งความโศกและอุบายระงับความโศก]

ถ น สตถา “ชานาสี ปน พฺราหฺมณ ‘กินเต นิสฺสาย โสโก อุปฺปนฺโน -อติ ปุจฺฉิตฺวา, “น ชานามิ โภ โคตม, ตฺวํ ปน ชานาสี -อติ วุตฺเต,
“อาม พฺราหฺมณ, อุปฺปชฺชมาโน ทิ โสโก วา ภัย วา ตณฺหํ นิสฺสาย อุปฺปชฺชติ -อติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

“ตณฺหาย ชายเต โสโก, ตณฺหาย ชายเต ภัย;
ตณฺหาย วิปฺปมฺตตสฺส นตฺถิ โสโก, กุโต ภัย -อติ.

[แก้อรรถ]

ตตถ “ตณฺหาย -อติ: ฉทวาริกตณฺหาย. “เอตํ ตณฺหํ นิสฺสาย อุปฺปชฺชติ -อติ อตฺถโ.

เทสนาวसाने พฺราหฺมโณ โสตาปตฺตติลฺเล ปตฺติภฺรฺวฺหิ -อติ.

อถุญตฺรพฺราหฺมณวตฺถุ.

๗. ปญจสตทวารกวดถุ.

“สீลทสสนสมปนฺนํ -อิตติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สตถา เวฬุเน วิหรนฺโต อนฺตรามคฺเค ปญฺจสฺเต ทารเก อารพฺภ กเถสิ.

[พระศาสดาเสด็จบิณฑบาต พบเด็ก ๕๐๐ คน]

เอกทิวสํ ทิ สตถา อสฺสํติมหาเถเรหิ สหฺธิ ปญฺจสตทวารกวดถุ ราชคหํ ปิณฺฑาย ปวิสฺนฺโต

เอกสฺมึ ฌนทิวเส ปญฺจสฺเต ทารเก ปุวปจฺฉิโย อุกฺขิปาเปตฺวา^๑ นครา นิกฺขมฺม อุตฺตยานํ คจฺฉนฺเต อทฺทส.

เตปิ สตถารํ วนทิตฺวา ปกฺกมฺสิ. เอกํ ภิกฺขุํ ปิ “ปุวํ คณฺหล -อิตติ น วทฺสิ.

สตถา เตสํ คตกาเล ภิกฺขุ อาท “ชาทิสฺสล ภิกฺขเว ปุเว -อิตติ.

“กหํ ฆนฺเต ปุวา -อิตติ.

“กึ น ปสฺสล ทารเก ปุวปจฺฉิโย อุกฺขิปาเปตฺวา” อติภฺนฺเต -อิตติ.

“ฆนฺเต เอวรฺูปา นาม ทารกา กสฺสจฺจิ ปุวํ น เทนฺติ -อิตติ.

“ภิกฺขเว กิลฺยาปิ เอเต มํ วา ตุมฺเห วา ปุเวหิ น นิมนฺตยฺสิ, ปุวสํมิโก ปน ภิกฺขุ ปจฺฉโต อากจฺฉติ, ปุเว ชาทิตฺวาว คณฺตุ วมฺมฺติ -อิตติ.

พฺุทฺธานํ ทิ เอกปฺุคฺคเลปิ อิสฺสา วา ปโทโส วา นตฺติ; ตสฺมา อิมํ วตฺวา ภิกฺขุสงฺฆํ อาทาย เอกสฺมึ รุกฺขมฺุเล ฉายาย นิสฺสิ.

ทารกา มหากสฺสปตฺเถรํ ปจฺฉโต อากจฺฉนฺตํ ทิสฺวา อฺุปฺนฺนสิเนหา ปิตฺเวเคน ปริปฺุณฺณสฺริรา หุตฺวา ปจฺฉิโย โอตฺวาเรตฺวา

เถรํ ปญฺจปฺติภฺุจฺฉิตฺเตน วนทิตฺวา ปุเว ปจฺฉิหิ สหฺธิเยว อุกฺขิปิตฺวา “คณฺหล ฆนฺเต -อิตติ เถรํ วทฺสิ.

อถ เณ เถโร อาท “เอส สตถา ภิกฺขุสงฺฆํ คเหตฺวา รุกฺขมฺุเล นิสฺสินฺ, ตุมฺเห เทยฺยฌมฺมํ อาทาย คณฺตฺวา ภิกฺขุสงฺฆสฺส สฺวิภาคํ กโรถ -อิตติ.

เต “สาธฺ ฆนฺเต -อิตติ นินฺวตฺติตฺวา เถเรน สหฺธิเยว คณฺตฺวา ปุเว ทตฺวา โอลฺกยมาณา เอกมฺนฺเต รุตฺวา ปริโศคาวसानเ อทฺกํ อทฺสิ.

[พวกภิกษุโพนทนาพวกเด็กผู้ถวายนม]

ภิกฺขุ อฺุชฌายฺสิ “ทารเกหิ มฺุโขโลกเนน ภิกฺขา ทินฺนา, สมฺมาสมฺพุทฺธํ วา มหาเถเร วา ปุเวหิ อฺุปฺจฺฉิตฺวา

มหากสฺสปตฺเถรํ ทิสฺวา ปุเว ปจฺฉิหิ สหฺธิเยว อาทาย อากมฺสิ -อิตติ.

[พระศาสดาทรงยกพระมหากัสสปะเป็นนิตฺสนะ]

สตถา เตสํ กถํ สุตฺวา “ภิกฺขเว มม ปฺุตฺเตน มหากสฺสเปน สทฺธิโส ภิกฺขุ เทวมนฺุสฺसानํ ปิโย โหติ, ตสฺส จตฺุปฺจฺจยฺปฺุชฺ กโรนฺติเยว -อิตติ

วตฺวา อิมํ คาถมาห

“สீลทสสนสมปนฺนํ

ฌมฺมภฺุญฺํ สจฺจวาทินํ

อตฺตโน กมฺมกฺุพฺพานํ

ตํ ขโน กฺุรฺเต ปิโย -อิตติ.

๑ “อุกฺขิปิตฺวา -อิตติ ปเทน ภวิตพฺพํ.

๒ “อุกฺขิปิตฺวา -อิตติ ปเทน ภวิตพฺพํ.

[แก้อรธ]

ตตถ สีสทสสนสมปนฺนํ -อิตฺติ: จตฺตฺปปาริสฺสทฺธิสฺสีเลน เจว มคคผลสมปยุตเตน จ สมมาทสสนน สมปนฺนํ.

ธมฺมภูมฺมํ -อิตฺติ: นววิธ โลกุตฺตรธมฺเม สฺฐิตํ. “สจฺฉิกตฺโลกุตฺตรธมฺมํ -อิตฺติ อตฺถโถ.

สจฺจวาทีนํ -อิตฺติ: จตฺตฺนํ สจฺจจํ สฬสสทาการะเทหิ สจฺฉิกตตฺตา สจฺจญญาเนน สจฺจวาทีนํ.

อตฺตโน กมฺมกฺุพพานํ -อิตฺติ: อตฺตโน กมฺมํ นาม ติสฺส สิขฺขา, ตา ปุรยมาณํ -อิตฺติ อตฺถโถ.

ตํ ชโน -อิตฺติ: ตํ ปุคฺคํ โลกิยมาหาชนํ ปิยํ กโรติ ทฏฺฐกาโม วนทิตฺกาโม จตฺตฺปจฺเจเยน ปุเชตฺกาโม โหติเยว -อิตฺติ อตฺถโถ.

เทสนาวสาเน สพเพปิ เต ทารกา โสตาปตฺติผล ปติฏฺฐหึสุ -อิตฺติ.

ปณจสทธการกวตถ.

๘. อนาคามิตถะวตถุ.

“ฉนุทชาโต -อิตติ อิมม ฌมมเทสนนํ สตถา เซตวเน วิหรนโต เอกํ อนาคามิตถะเร อารพภ กเถสิ.

[พระเถระบรรลุนาคามิผล]

เอกทิวสํ ทิ ตํ เถเร สทธิวิหาริกา ปุจฉิสฺสุ “อตถิ ปน โว ภนเต วิเสสาธิม -อิตติ.

เถโร “อนาคามิผลํ นาม คหฺภูฏาปิ ปาปุณฺณติ. อรหตฺตํ ปตตกาเลเยว เตหิ สทธิ กเถสสามิ -อิตติ ทรายมาโน
กิลฺจิจิ อุกเถตวาว กาลกโต สฺสุทฺธาवासเทวโลเก นิพฺพตฺติ.

อถสฺส สทธิวิหาริกา โรทิตฺวา ปริเทเวตฺวา สตฺถุ สนฺติกํ คนฺตฺวา สตถารํ วนฺทิตฺวา โรทฺนตฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสีทิสฺสุ.

อถ เน สตถา “กึ ภิกฺขเว โรทล -อิตติ อาห.

“อุปฺชฌาโย โน ภนเต กาลกโต -อิตติ.

“โหตุ ภิกฺขเว, มา จินฺตยิตถ, ฐวธมฺโม นามเโส -อิตติ.

“อาม ภนเต, มยฺปิ ชานาม; อปิจ มยฺ อุปฺชฌายํ วิเสสาธิมํ อุปฺจฉิมฺหา, โส กิลฺจิจิ อุกเถตวาว กาลกโต, เตนฺมท ทฺทุกฺชิตา -อิตติ.

[ลักษณะของผู้ซึ่งว่ามีกระแสในเบื้องบน]

สตถา “ภิกฺขเว มา จินฺตยิตถ, อุปฺชฌาเยน โว อนาคามิผลํ ปตฺตํ, โส ‘คิหิเปตํ ปาปุณฺณติ, อรหตฺตํ ปตฺตวาว เนสํ กเถสสามิ -อิตติ
ทรายนฺโต ตุมหากํ กิลฺจิจิ อุกเถตวาว กาลํ กตฺวา สฺสุทฺธาवासสุ นิพฺพตฺโต;

อสฺสสาสถ ภิกฺขเว, อุปฺชฌาโย โว กามฺเส อุปฺปฏิพฺพทจฺจิตฺตํ ปตฺโต อฺุทฺธโสโต -อิตติ วตฺวา อิมํ คามมาห

“ฉนุทชาโต อนกฺขาเต มนสา จ ฝุโฏ สฺยา

กามฺเส อุปฺปฏิพฺพทจฺจิตฺโต ‘อฺุทฺธโสโตติ วุจฺจติ -อิตติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “ฉนุทชาโต -อิตติ: กตฺตुकมฺยตาฉนฺทวเสน ชาตฉนฺโท อฺุสสาหปตฺโต.

อนกฺขาเต -อิตติ: นิพฺพาน. ตถฺหิ “อฺุสฺเกน กตํ วา นีลาทิสฺสุ เอวรฺรูปํ วา -อิตติ อวตตพฺพตฺตาย อนกฺขาตํ นาม.

มนสา จ ฝุโฏ สฺยา -อิตติ: เหมญฺญิเมหิ ตีหิ มคฺคผลจฺจิตฺเตหิ ฝุโฏ^๑ ปุริโต ภเวยฺย.

อฺุปฺปฏิพฺพทจฺจิตฺโต -อิตติ: อนาคามิมคฺควเสน กามฺเส จ อฺุปฺปฏิพฺพทจฺจิตฺโต.

อฺุทฺธโสโต -อิตติ: เอวรฺรูปํ ภิกฺขุ อวิหฺเส นินฺพตฺติตฺวา ตโต ปญฺญา ย ปญฺนิสฺสนฺธิวเสน อกฺนิญฺญํ คจฺฉนฺโต ‘อฺุทฺธโสโต -อิตติ วุจฺจติ,
ตาทิสฺโส โว อุปฺชฌาโย -อิตติ อตฺถ.

เทสนาวสาเน เต ภิกฺขุ อรหตฺตผล ปตฺติญฺญหิสฺสุ.

มหาชนฺสฺสาปิ สาทถิกา เทสนา อโหสิ -อิตติ.

อนาคามิตถรรวตถ.

๙. นนทียวตถุ.

“จิริปวาสิ -อติ อิม ฌมมเทสน สตถา อสิปตเน วิหรนโต นนทีย อารพภ กเถสิ.

[นนทียะเป็นอนุชาตบุตร]

พาราณสิย กิร สทฐาสมปนฺนสส กุลสส นนทียโย นาม ปุตโต อโหสิ.

โส มาตาปิตูน อนุรูป สทฐาสมปนฺโน สงฆุปฏฐาโก ว อโหสิ.

อถสส มาตาปิตโร วยปตตกาเล สมมุขเคหโต มาตุลธิตร์ เรวตี นาม อาเนตฺกามา อเหตุ.

สา ปน อสสทฐา อทานสีลา. นนทียโย ตํ น อิจฺฉิ.

อถสส มาตา เรวตี อาท “อมม ตุ อิมสมิ เคเห ภิกฺขุสงฺฆสส นิสชชนฺณฐานํ อุปลิมฺปิตฺวา อาสนานิ ปญญาเปหิ, อาธารเก ฐเปหิ, ภิกฺขุณฺ อาคตกาเล ปตเต คเหตฺวา นิสฺทาเปตฺวา ฌมฺมกรเกณ” ปานียํ ปริสสาเวตฺวา ภูตตกาเล ปตเต โธว;
เอวํ เม ปุตฺตสส อาราทิกา ภวิสฺสติ -อติ.

สา ตถา อกาสิ.

อถ นํ “โอวาทกฺขมา ชาตา -อติ ปุตฺตสส อโรเจตฺวา, เตน “สาธฺ -อติ สมฺปญฺจิจฺฉเต, ทิวสํ ฐเปตฺวา อวาทํ กรีสฺสุ.

อถ นํ นนทียโย อาท “สเจ ภิกฺขุสงฺฆมฺจ มาตาปิตโร จ เม อุปฺภูทฺทิสฺสสิ, เอวํ อิมสมิ เคเห วตฺถุ ลภิสฺสสิ, อปฺปมตฺตา โหหิ -อติ.

สา “สาธฺ -อติ ปฏฺฐิสฺสนฺนิตฺวา กติปาหํ สทฐา วิย หุตฺวา อุปฺภูทฺทหนฺตี เทว ปุตเต วิชายิ.

นนทียสสปี มาตาปิตโร กาลมกฺสุ.

เคเห สพฺพิสฺสรียํ ตสฺสาเยว อโหสิ.

[นนทียะดำรงตำแหน่งทานบดี]

นนทียโยปิ มาตาปิตูน กาลกิริยโต ปฏฺฐาย มหาทานบดี หุตฺวา ภิกฺขุสงฺฆสส ทานํ ปฏฺฐเปสิ,

กปนฺนทฺธิกาทินฺนปิ เคหทฺวาเร ปากวตฺตํ ปฏฺฐเปสิ.

โส อปรภาเค สตฺถุ ฌมฺมเทสนํ สุตฺวา อวาสทาเน อานิสฺสํ สลลกฺเขตฺวา อสิปตเน มหาวิหารเร จตฺถิ คพฺเภหิ ปฏฺฐิมณฺฑิตํ จตฺตฺสาลํ กาทฺเรตฺวา มณฺจปฺฐาทินิ อตฺถราเปตฺวา ตํ อวาสํ นียยาเทนฺโต พุทฺธปฺมุขสส ภิกฺขุสงฺฆสส ทานํ ทตฺวา ตถาคตฺสส ทกฺขิโณทกํ อทาสิ.

สตฺถุ ทกฺขิโณทกปฺตฺติฐาเนน สทฺธิเยว ตาวตฺสเทวโลเก สพฺพทิสฺสาสุ ทฺวาทสโยชนิโก อุทฺธํ โยชนสตฺตฺพเพโร สตฺตรตนมโย นาริคนฺนสมปนฺโน ทิพฺพปาสาโท อุคฺคจฺฉิ.

[พระโหมคัลลภาวะไปเยี่ยมสววรรค์]

อถกทิวสํ มหาโหมคัลลภาวะ เทวจาริกํ คนฺตฺวา ตสฺส ปาสาทสส อวิหฺเร ฐิตฺวา อตฺตโน สนฺตํ อาคเต เทวปุตเต ปุจฺฉิ

“กสเสสฺส อจฺฉรภาคนฺนปริปฺณฺณเณ ทิพฺพปาสาโท นินฺนพตฺโต -อติ.

๑ “ฌมฺมกรเกณ -อติปิ ปาโฐ.

อถสส เต เทวปุตตา วิมานสามิกัง อาจิกขนฺตา อาหิสฺสุ

“ภนฺเต เยน นนฺทียเณ นาม คหปติปุตฺเตน อธิสฺปนฺเน สตถุ วิหาโร กาเรตฺวา ทินฺโน, ตสฺสตถาย เอตํ วิมานํ นิพพตฺตํ -อิตฺติ.

อจฺฉราสงฺฆोปิ นํ ทิสฺวา ปาสาทโต โอตฺริตฺวา อาห “ภนฺเต มฺยํ ‘นนฺทียสฺส ปริจาริกา ภวิสฺสาม -อิตฺติ อธิ นิพพตฺตา,
ตํ ปน อปฺสสนฺตา อติวีย อุกกณฺฐิตฺมฺห; มตฺติกปาตี ภินฺทิตฺวา สุวณฺณปาตี คหณสทิสฺสํ ทิ มนุสฺสสมฺปตฺตี ทิตฺวา ทิพฺพสมฺปตฺตี คหณํ,
อิธาคมนตถาย นํ วเพยฺยถ -อิตฺติ.

[ทิพยสมบัตติเกิดร่อผู้ทำบุญ]

เถโร ตโต อาคนฺตฺวา สตถารํ อฺปฺสงกมิตฺวา ปุจฺฉิ “นิพพตฺตติ นุ โข ภนฺเต มนุสฺสโลเก ฐิตานถฺยถฺยว กตถลยาณานํ ทิพฺพสมฺปตฺติ -อิตฺติ.

“โมคคฺลลาน นนฺ เต เทวโลเก นนฺทียสฺส นิพพตฺตา ทิพฺพสมฺปตฺติ สามํ ทิฏฺฐฺวา, กสฺมา มํ ปุจฺฉสิ -อิตฺติ.

“เอวํ ภนฺเต นิพพตฺตติ -อิตฺติ.

อถ นํ สตถา “โมคคฺลลาน กิ นามตํ กเถสิ; ยถา ทิ จิรปฺปวตฺถํ ปุตฺตํ วา ภატโร วา ปวาสโต อากจฺฉนฺตํ คามทฺวาเร ฐิตो โกจิเทว
ทิสฺวา เวเคน เคหํ อาคนฺตฺวา ‘อสุโก นาม อาคโต -อิตฺติ อาโรเจยฺย,

อถสส ญฺาตกา หนฺนฺรูปฺพหฺนฺธา เวเคน นิกขมิตฺวา ‘อาคโตสิ ตาต, อาคโตสิ ตาต -อิตฺติ ตํ อภินนฺเพยฺย;

เอวเมว อธิ กตถลยาณํ อิตฺถิ วา ปุริสํ วา อิมํ โลกํ ทิตฺวา ปโรโลกํ คตํ ทสฺวิธํ ทิพฺพปณฺณการํ อาทาย

‘อหํ ปุโรโต, อหํ ปุโรโต -อิตฺติ ปจฺจกฺคนฺตฺวา เทวตา อภินนฺทนฺติ -อิตฺติ วตฺวา อีมา คธา อภาสิ

“จิริปวาลี ปุริสํ	ทฺโรโต โสตถิมาคตํ
<u>ญฺาตี</u> มิตฺตา <u>สุหฺชชา</u> จ	อภินนฺทนฺติ อาคตํ,
ตถเวว กตปฺถญฺปิ	อสมฺมา โลกา ปโร คตํ
<u>ปฺถญฺยานิ</u> ปฏิกคณฺทนฺติ;	ปิยํ <u>ญฺาตี</u> ว อาคตํ -อิตฺติ.

[แก้อรรถ]

ตตถ “จิริปวาลี -อิตฺติ: จิริปวตฺถํ.

ทฺโรโต โสตถิมาคตํ -อิตฺติ: วณฺชิขํ วา ราชโปริสํ วา กตฺวา ลทฺธลาภํ นิปฺพนฺนสมฺปตฺตี อฺนฺปทฺทเวณ ทฺโรฐานโต อาคตํ.

ญฺาตี มิตฺตา สุหฺชชา จ -อิตฺติ: กุสสมฺพนธวเสน ญฺาตี จ สนฺทิสฺสาทิกาวเณ มิตฺตา จ สุทฺทยภาเวณ สุหฺชชา จ.

อภินนฺทนฺติ อาคตํ -อิตฺติ: นํ ทิสฺวา “สฺวาคตํ -อิตฺติ วจฺนมตฺเตน วา อถฺชลิกรณฺมตฺเตน วา,

เคหํ สมฺปตฺตํ ปน นานปฺการปณฺณการาภิหรณฺวเสน อภินนฺทนฺติ.

ตถเวว -อิตฺติ: เตเนว การเณน กตปฺถญฺปิ ปุคฺคลํ อิมฺมหา โลกา ปโรโลกํ คตํ

“ทิพฺพํ आयํ, วณฺณํ สุขํ ยสํ อธิสฺเตยฺย; ทิพฺพํ รุปรํ สทฺทํ คณฺธํ รสํ โผฏฺฐพฺพํ -อิตฺติ อิมํ ทสฺวิธํ ปณฺณการํ อาทาย

มาตาปิตุญฺชานเณ ฐิตานิ ปฺถญฺยานิ อภินนฺทนฺตานิ ปฏิกคณฺทนฺติ.

ปิยํ ญฺาตีว -อิตฺติ: อธิ โลเก ปิยํ ญฺาตํ อาคตํ เสสญฺาตกา วีย -อิตฺติ อตฺถ.

เทสนาวสานเณ พฺหุ โสตาปตฺติผลาทินิ ปาปฺณิสฺสุ -อิตฺติ.

ปิยวคควณนา นิภูจิตา.

โสฬสโม วคโค.

๑๗. โกธวคฺควณฺณา

๑. โรหิณีขตติยกณญาวตถุ.

“โกธั ชเหติ อิมั รัมมเทสนั สตถา นิโครธารามะ วิหรนโต โรหิณี ขตติยกณญั อารพภ กเถสิ.

[สร้างโรงฉันหายจากโรคผิวหนังได้]

เอกสมั กิระ สมเย อายสสมา อนรุทโร ปญจสเทหิ ภิกขุหิ สหุธี กปิลวตถุ อคมาสิ.

อถสส ญูตกา “เถโร อาคโต -อิติ สุตวา เถรสส สนตีกั อคมัสสุ ฐุเปตวา โรหิณี นาม เถรสส ภคินี.

เถโร ญูตเก ปุจฉิ "กั โรหิณี -อิติ.

“เคเห ภนเต -อิติ.

“กสมา นาคตา -อิติ.

“สรีเร เม ฉวีโรโค อุปปโน -อิติ ลชชาย นาคตา ภนเต -อิติ.

เถโร “ปกโกสธ นั -อิติ ปกโกสาเปตวา ปฏกณจุกั ปฏิมุญจิตวา อาคตัง เอวมาย “โรหิณี กสมา นาคตาสิ -อิติ.

“สรีเร เม ภนเต ฉวีโรโค อุปปโน; ตสมา ลชชาย นาคตมहि -อิติ.

“กั ปน เต ปุณญั กาตัง น วญฺญติ -อิติ.

“กั กโรมิ ภนเต -อิติ.

“อาสนสาลัง กारेहि -อิติ.

“กั คเหตุวา -อิติ.

“กินเต ปสาธนภนจกั นตถิ -อิติ.

“อตถิ ภนเต -อิติ.

“กัมุลัง -อิติ.

“ทสสทสสมูลัง ภวิสสตี -อิติ.

“เตนहि ตัง วิสสชเขตวา อาสนสาลัง กारेहि -อิติ.

“โก เม ภนเต กारेสสตี -อิติ.

เถโร สมเป ฐิตะ ญูตเก โอลเกตวา “ตุมหากัง ภโร โหตุ -อิติ อาห.

“ตุมเห ปน ภนเต กั กริสสธ -อิติ.

“อหंपิ อีเรว ภวิสสามิ, เตนहि เอติสสา ทพพสมภारे อاهرธ -อิติ.

เต “สาธุ ภนเต -อิติ อاهرิสสุ.

เถโร อาสนสาลัง สวิทหนโต โรหิณี อาห “ทวิญญิกัง อาสนสาลัง กारेตวา

อุปริ ปทรานัง ทินนกาลโต ปญฺญาเย ญฺญูญฺญา นิพพธัง สมมุชชิตวา อาสนานิ ปญญาเปहि, นิพพธัง ปานีเยญญู อุปญฺญาเปहि -อิติ.

สา “สาธ ภาณเต -อติ ปสาธณภณทกั วิสสชเชตวา ทวิภูมิกั อาสนสาธั การตวา อุปริ ปทรานั ทินนกาลโต ปฏฐาย
เหฏฐา นิพพธั สมนชชนาทีนิ อกาสิ.

นิพพธั ภิกขุ นิสินทติ.

อถสสา อาสนสาธั สมนชชนตียาว, ฉวีโรโค มิลาสิ.

สา, อาสนสาธาย นิภูฐิตาย, พุทธรูปมุขั ภิกขุสงฆั นิมนเตตวา อาสนสาธั ปุเรตวา
นิสินนสส พุทธรูปมุขสส ภิกขุสงฆสส ปณัตถั ขาทนียั โภชนียั อทาสี.

สตถา กตภตตกัจโจ “กสเสต ทานั -อติ ปุจฉิ.

“ภคินียา เม ภาณเต โรหิตินียา -อติ.

“สา ปน กหั -อติ.

“เคเห ภาณเต -อติ.

“ปกโกสถ นั -อติ.

สา อาคนตุं น อิจฉิ.

อถ นั สตถา อนิจฉมานปี ปกโกสาเปสิเยว,

อาคนตวา จ ปน วนทิตวา นิสินนั อาท “โรหิติ กสฺมา นาคมิ -อติ.

“สรีเร เม ภาณเต ฉวีโรโค อตถิ, เตน ลชชมานา นาคตมทิ -อติ.

“ชานาสี ปน ‘กั เต นิสสาย เอส อุปปโน -อติ.

“น ชานามิ ภาณเต -อติ.

“त्व गोचं निससय उपपनो เอโส -อติ.

“กั ปน เม ภาณเต กตं -อติ.

[บุรพกรรมของพระนางโรหิตี]

[เตนทิ สฺธนาทิ -อติ.] อถสสา สตถา อตถั อาทริ:

อติเต พาราณสีรณเณ อคคฺมเหสี เอภิสสา รณเณ นามุกิตถียา อาฆาตं พนธิตวา “ทุกขมสสา อุปปาเทสสามิ -อติ จินเตตวา
มหากจฺฉลานิ ออาหาราเปตวา ตं นามุกิตถี อตตโน สนตักิ ปกโกสาเปตวา, ยถา สา น ชานาติ,
เอวมสสา สยเน จ ปารุปนเน จ ปจจตถรณาทินนจ อนตเรสุ กจฺฉฉฉฉฉฉฉฉ ฉฐปาเปสิ, เกฬี กุรฺมานา วิย อสสา สรีเรปี โอภีริ.

ตังชนณเณว ตสสา สรีริ อุปปุกุปุกุคัง คณชาคณชชชชช อโหสิ.

สา กณชฺชวณตี คนตวา สยเน นปชช.

ตตราปิสสา กจฺฉฉฉฉฉฉฉฉ ฉาทียมานาย, ชรตรา เวทนา อุปปชช.

ตทา อคคฺมเหสี โรหิตี อโหสิ.

สตถา อิมิ อตีตํ อหริตวา “โรหิณี ตทา ตยา เจตํ กมมํ กตํ, อปมตตโกปิ ทิ โกโธ วา อิสสา วา กาทุนํ ยุตตฺรูปาเยว -อิติ วตวา อิมิ คาลมาห

“โกธํ ชเห, วิปชเหยย มานํ,
สํโยชนํ สพพมตติกกเมยย,
ตํ นามรูปสมิมสซชมานํ,
อภิญจนํ นานตฺปนติ ทุกฺขา -อิติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “โกธํ -อิติ: สพพการวิปี โภธํ นววิธิปี มานํ ชเหยย.

สํโยชนํ -อิติ: กามราคสํโยชนาทิกํ ทสวธิปี สพพํ สํโยชนํ อตติกกเมยย.

อสซชมานํ -อิติ: อลคคมานํ.

โย ทิ “มม รูปํ, มม เวทนาติอาทินา นเยน นามรูปํ คณฺหาติ, ตสมฺมยจ ภิชชมานเ, โสจติ วิหญญติ; อโย นามรูปสมิ สซชติ นาม;
เอวํ อคคณฺหนโต ปน น สซชติ นาม;

ตํ ปุคฺคลํ เอวํ อสซชมานํ รากาทินํ อภาเวน อภิญจนํ ทุกฺขา นาม นานตฺปนติ -อิติ อตฺถ.

เทสนาวसानเ พฺหุ โสตาปตติผลาทินิ ปาปุณฺสีสุ.

โรหิณีปี โสตาปตติผลเ ปตฺติภูตฺติ.

ตํขณฺเวยสสา สํริ สุวณฺณวณฺณํ อโหสิ.

[เทพบุตรแย่งนางเทพธิดาโรหิณี]

สา ตโต จุตฺตา ตวตฺตีสวเน จตฺนุนํ เทวปุตฺตานํ สิมฺนตเร นิพพตติตฺวา ปาสาทิกกา รูปํโสภคคปุตฺตา อโหสิ.

จตฺตาโรปี เทวปุตฺตา ตํ ทิสฺวา อุปฺปนฺนสิเนหา หุตฺวา “มม สีมาย อนฺโต นิพพตฺตา, มม สีมาย อนฺโต นิพพตฺตา -อิติ วิวทฺนตา สกฺกสฺส เทวเรณฺโญ สนตฺกํ คนฺตวา “เทว อิมิ โน นิสฺสาย อญฺโฆ อุปฺปนฺโน, ตํ วินิจฺฉินถ -อิติ” อาหํสุ.

สกฺกโกปี ตํ โอลฺเกตฺวาว อุปฺปนฺนสิเนโห หุตฺวา เอวมาห “อิมาย โว ทิฏฺฐกาลโต ปฏฺฐาย กถํ จิตฺตานิ อุปฺปนฺนานิ -อิติ;

อเถโก อาห “มม ตาว อุปฺปนฺนํ จิตฺตํ สงคามเกริ วิย สนฺนีสิตฺตํ นาสกฺขิ -อิติ.

ทฺติโย “มม จิตฺตํ ปพพตฺนทํ วิย สีมํ ปวตฺตติเยว -อิติ.

ตฺติโย “มม อิมิสฺสา ทิฏฺฐกาลโต ปฏฺฐาย กกฺกฏฺกสฺส วิย อกฺขินํ นิกขมํสุ -อิติ.

จตฺตโต “มม จิตฺตํ เจติเย อสฺสาปิตทฺชโย วิย นิจจลํ ฐาตุํ นาสกฺขิ -อิติ.

อถ เณ สกฺโก อาห “ตาทา ตุมหากํ ตาว จิตฺตานิ ปสยหฺรฺพานิ;^๑ อหํ ปน อิมิ ลภนฺโต ชีวีสฺสามิ, อลภนฺตสฺส เม มรณํ ภวิสฺสติ -อิติ.

เทวปุตฺตา “มหาราช ตุมหากํ มรณเณ อตฺถ นตฺถิ -อิติ ตํ สกฺกสฺส วิสซชเชตฺวา ปกฺกมํสุ.

๑ ส. ย. พยหมานานิ.

๒ ส. ย. ปจฺฉินฺทถ -อิติ. ม. วินิจฺฉถ -อิติ.

สา สกกุสส ปยา อโหสิ มนาปา.

“อสุกกีฬิ นาม คจฉาม -อิติ วุตเต, สกโก ตสสา วจันิ ปฏิกขิปิตุ นาสกขิเยว -อิติ.

โรหิณีชตติยกณญาวตถ.

๒. อณฺฏตฺรภิกขุวตฺถ.

“โย เว อุปฺปตฺติโก ๓ - อิติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สตฺถา อคฺคาพเว เจตฺติเย วิหรนฺโต อณฺฏตฺรํ ภิกขุํ อารพฺภ กเถสิ.

[ภิกษุตัดต้นไม้ที่เทวดาอยู่]

สตฺถาราทิ ภิกขุสงฺฆสฺส เสนาสเน อนฺนญฺญาเต, ราชคหเสฏฺฐิอาทิตฺติ เสนาสเนสุ การิยมาเนสุ,
เอโก อาฬวโก ภิกขุ อตฺตโน เสนาสนํ กโรนฺโต เอกํ มนาปํ รุกฺขํ ทิสฺวา ฉินฺทิตฺถ อารภิ.

ตตฺถ ปน นิพฺพตฺตา เอกา ตฺรณฺปุตฺตา เทวตา ปุตฺตํ องฺเกนาทาย ฐิตา ยาจิ
“มา เม สามิ วิมานํ ฉินฺท, น สกฺขิสสามิ ปุตฺตกํ อาทาย อนาวาสา วิจฺริตฺถ - อิติ.

โส “อหํ อณฺฏตฺถ อีทิสํ รุกฺขํ น ลภิสสามิ - อิติ ตสฺสา วจฺนํ อนาทยิ.

สา “อิมํ ตาว ทารกํ โอลฺเกตฺวา โอรฺมิสฺสติ - อิติ ปุตฺตํ รุกฺขสาชาย เปสิ.

โสปี ภิกขุ อุกฺขิตฺตพฺรสุํ สฺนธาเรตฺถุ อสฺกโกนฺโต ทารกสฺส พาทุํ ฉินฺทิ.

| เทวตา อุปฺปนฺนพลวโกธา “ปฺหริตฺวา นํ มาเรสสามิ - อิติ อุโฆ หตฺถे อุกฺขิปิตฺวา เอวนฺตาว จินฺเตสิ

“อโย ภิกขุ สีลฺวา, สจฺจํ อิมํ มาเรสสามิ, นิริยคามินิ ภวิสสามิ:

เสสเทวตาปี อตฺตโน รุกฺขํ ฉินฺทเนเต ภิกขุ ทิสฺวา ‘อสุกฺเทวตฺตาย เอวนฺนาม มาริโต ภิกขุติ มปี ปมาณํ กตฺวา ภิกขุ มาเรสสนฺติ - อิติ”;

อโยจ สสสามิโก ภิกขุ, สามิกสเสว นํ กเถสสามิ - อิติ อุกฺขิตฺเต หตฺถे อปฺเนตฺวา

โรทฺมานา สตฺถุ สฺนตฺติกํ คนฺตฺวา วนฺทิตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ. |

อถ นํ สตฺถา “กึ เทวเต - อิติ อาห.

สา “ภนฺเต ตฺมหากเมว สวาทนํ อิทํ นาม กตฺ, อหํปี ตํ มาเรตฺถกามา หุตฺวา อิทํ นาม จินฺเตตฺวา อมาเรตฺวาว อิธาคตา - อิติ
สพฺพนฺตํ ปวตฺตี วิตฺถารโต อารโจะสิ.

สตฺถา ตํ สุตฺวา “สาธฺ สุธา เทวเต, สาธฺ เต กตฺ เหวํ อุปฺปนฺนํ โกธํ ภนฺตํ รลํ วิย นิคฺคยฺหมานาย - อิติ วตฺวา อิมํ คาลมาห

“โย เว อุปฺปตฺติโก ๓ รลํ ภนฺตํ ธารเย,
ตมฺหํ สารถิ พฺรุมิ, รสมิคฺคาโห อิตโร ชโน - อิติ.

[แก้บรรณ]

ตตฺถ “อุปฺปตฺติโก ๓ - อิติ: อุปฺปนฺนํ.

รลํ ภนฺตํ ว - อิติ: ยถา นาม เจโก สารถิ อติเวเคน ธารนฺตํ รลํ นิคฺคณฺทิตฺวา ยถิจฺฉกํ เปสิ;

เอวํ โย ปคฺคโล อุปฺปนฺนํ โกธํ ธารเย นิคฺคณฺทิตฺถ สกฺโกติ.

ตมฺหํ - อิติ: ตํ อหํ สารถิ พฺรุมิ.

อิตโร ชโน - อิติ: อิตโร ปน ราชอุปราชาทินํ รธสารถิ ชโน รสมิคฺคาโห นาม โหติ น อุตฺตมสารถิ - อิติ.

เทสนาวสานเน เทวตา โสตาปตติมเล ปติภฺรฺฐหิ.

สมปตตปริสายปี สาคฺถิกา เทสนา อโหสิ -อิตฺติ.

เทวตา ปน โสตาปนฺนา หุตฺวาปี โรทฺมานา อภฺรฺฐาสี.

อถ นํ สฺตถา “กึ เทวเต -อิตฺติ ปุจฺฉิตฺวา, “ภนฺเต วิมานํ เม นภฺรฺฐํ, อิทานิ กึ กริสฺสามิ -อิตฺติ วุตฺเต

“อลํ เทวเต, มา จินฺตยิ, อหนฺเต วิมานํ ทสฺสามิ -อิตฺติ เซตฺวเน คนฺธกฺกุสฺมีเป ปุริมทิวเส จุตฺเทวตํ เอกํ รุกฺขํ อปทิสฺนฺโต

“อสุกฺสฺมี โอกาเส อสุโก รุกฺโข วิวิตฺโต, ตตฺถ อฺปกจฺฉาติ อาห.

สา ตตฺถ อฺปกณฺฉิ.

ตโต ปภฺรฺฐาย “พฺพทฺตตฺตยํ อิมิสฺสา วิมานํ -อิตฺติ มหฺสกา เทวตาปี อาคนฺตฺวา ตํ จาเลตฺตํ นาสกฺขีสุ:

สฺตถา ตํ อตฺถุปฺตตี กตฺวา ภิกฺขุณํ ญุตคามสิกาปทํ ปณฺญเปสิ -อิตฺติ.

อณฺฏตฺรภิกขุวตฺถ.

๓. อุตตรอายุปาสิกาวัตถุ.

“อกโกเรน ชินเ โกร์ -อิติ อิมั ฌมมเทสนั สตุถา เวฬุเน วิหรนโต อุตตราย เคเห กตภตตกิจโจ อุตตรั อุกาสิกั อารพภ กเถสิ.

[นายปุณณะยากจนต้องรับจ้างสุมนเศรษฐี]

ตตราย อนุพพิทกา:

ราชคเห กิร สุมนเสฏฐี นิสสาย ปุณโณ นาม ทลิตุโท ภตี กตวา ชิวติ.

“ตสส ภริยา จ อุตตรา นาม จ ชิตา -อิติ เทเวเยว เคเห มานุสกา.

อเถกทิวส์ “สตุตทาหิ นกขตตัม กิพิตัพพิ -อิติ ราชคเห โฆสนั กิริสุ.

ตัม สตุตวา สุมนเสฏฐี ปาโตว อาคตัม ปุณณัม อามนเตตวา

“ตาท อมฺหากัม ปริชโน นกขตตัม กิพิตุกาโม, ตุว กิ นกขตตัม กิพิสสสิ อุทาหุ ภตี กิริสสสิ -อิติ อาห.

“สามิ นกขตตัม นาม สธนานัม โหติ, มม ปน เคเห สวาตนาย ยาคตมฺพล ป นตถิ, กิ เม นกขตเตน, โคเณ ลภนโต กสิตุํ คมิสสามิ -อิติ.

“เตนหิ โคเณ คณฺหสสุ -อิติ.

โส พลวโคเณ จ นงฺคลยจ คเหตุวา “ภทเท นาครา นกขตตัม กิพนติ, อห ทลิตุทตาย ภตี กาคุํ คมิสสามิ,

มยหิปี ตาว อชฺช ทวิคฺคณั นีวาปํ ปจิตฺวา ภตตัม อาหเรยยาสิ -อิติ ภริยํ วตฺวา เขตตัม อคมาสิ.

[พระสารีบุตรเถระไปสงเคราะห์นายปุณณะ]

ตทา สารีปุตตเถโร สตุตทาหิ นิโรธสมาปนโน ตัมวิวส์ วุฏฺฐาย “กสส นุ โข อชฺช มยา สงคหํ กาคุ วุฏฺฐติ -อิติ โอลเณโต

ปุณณัม อตตโน ญานฆาลสส อนโต ปวิฏฺฐั ทิสวา “สทฺโร นุ โข เอส, สกขิสสตี วา เม สงคหํ กาคุ -อิติ โอลเณโต

ตสส สทฺธภาวญจ สงคหํ กาคุํ สมตถภาวญจ ตปฺปจฺจยา จสส มหาสมปตติปปฏิลาภํ ญตฺวา

ปตตจิวรมาทาย ตสส กสนฺภูฐานั คนฺตวา อาวาภูตีเร เอกํ คุมพํ โอลเณโต อฏฺฐาสิ.

ปุณโณ เถโร ทิสวา กสิ ฐเปตฺวา ปญจปฺปติฏฺฐิตฺเตน เถโร วนฺทิตฺวา “ทนฺตกฺกุเฐน อตโธ ภวิสสตี -อิติ ทนฺตกฺกุณฺฺ กปฺปิยํ กตฺวา อทาสิ.

อถสส เถโร ปตตยจ ปริสสาวันญจ นีหริตฺวา อทาสิ.

โส “ปานีเยน อตโธ ภวิสสตี -อิติ ตัม อาทาย ปานีเยํ ปริสสาเวตฺวา อทาสิ.

เถโร จินฺเตสิ “อัย ปเรสํ ปจฺฉิมเคเห วสตี, สจฺจสส เคหทวารั คมิสสามิ, อิมสส ภริยา มํ ทฏฺฐัน ลภิสสตี;

ยาวสส ภตตัม อาทาย มคคํ ปฏฺธิปชฺชตี, ตาว อิเรว ภวิสสามิ -อิติ.

โส ตตเถว โลกั วิตฺตินาเมตฺวา ตสสา มคฺคารุพฺพหาวํ ญตฺวา อนฺโตเนคราภิมุโข ปายาสิ.

[ภรรยา นายปุณณะถวายภัตแก่พระเถระ]

สา อนฺตรามคฺเค เถโร ทิสวา จินฺเตสิ “อปฺเปกทาหิ เทยฺยธมฺเม สตี, อยฺยํ น ปสสามิ, อปฺเปกทา เม อยฺยํ ปสสนฺติยา, เทยฺยธมฺโม น โหติ,

อชฺช ปน อัยโย จ ทิฏฺฐุ, เทยฺยธมฺโม จายิํ อตถิ, กิริสสตี นุ โข เม สงคหํ -อิติ.

สา ภคตภาชน โอตารตววา เถร์ ปณณณปตติภูริเตน วนทิตวา “ภนเต อิทิ ลูขั วา ปณณณตี วาติ อจินเตตวา ทาสสส โว สงคหัง กโรถ -อิติ อาท.

เถโร ปตตํ อุปนาเมตวา, ตาย เอเกน หตเถน ภาชนํ ธาเรตวา เอเกน หตเถน ภคตํ ททมานาย, อุพทตมภคเต ทินเน,

“อลิ -อิติ หตเถน ปตตํ ปิทิ.

สา “ภนเต เอโกว ปฏิวีส น สกกา ทวีธา กาคู, ตุมหากํ ทาสสส อธิโลกสงคหัง อกตวา ปรโลกสงคหัง กโรถ,

นิรวเสสเมว ทาทูกามามหิ -อิติ วตวา สพพํ เถรสส ปตเต ปตติภูริเตตวา” “ตุมเหติ ทิภูริชมมเสว ภาคินี อสสํ -อิติ ปตถนํ อกาสิ.

เถโร “เอวํ โหตุ -อิติ วตวา ชุตโกว อนุนโมทนํ กตวา เอกสมิ อุกทผาสุกภูริเตน นิสิติตวา ภคตกัจจํ อกาสิ.

สาปิ นินวตติตวา ตณนุเล ปริเยสิตวา ภคตํ ปจิ.

ปณณณปิ อพทตกรีสมตตํ ฐานํ กสิตวา ชิขจณํ สหิตุํ อสโกโกนโต โคเถน วิสสชเชตวา เอกํ รุกชจฉายํ ปวิสิตวา มคคํ โอลโกนโต นิสิติ.

อถสส ภริยา ภคตํ อาทาย คจณมานา ตํ ทิสววา “เอส ชิขจฉาย ปิฟิโต มํ โอลโกนโต นิสินโน:

สเจ มํ ‘อติวिय เต จิรายิตนติ ตชเชตวา ปโตทยภูริยา ปทริสสตี, มยา กตกมม นีรตถกํ ภวิสสตี, ปฏิกจเจวสส อาโรเจสสามิ -อิติ

จินเตตวา เอวมาท “สามิ อชเชกทิวสํ จิตตํ ปสาเทหิ, มา มยา กตกมมํ นีรตถกํ อกาสิ;

อห ทิ ปาโตว เต ภคตํ อาทนายตี อนตรามคเค ธมมเสนาปตี ทิสวา ตว ภคตํ ตสส ทตวา ปน คนตวา ภคตํ ปจิตวา อาคตา,

ปสาเทหิ สามิ จิตตํ -อิติ.

โส “กึ วเทสิ ภทเท -อิติ ปุจฉิตวา ปน ตมตถํ สุตวา “ภทเท สาธ วต เต กตํ มม ภคตํ อยยสส ททมานาย,

มยาปิสส อชช ปาโตว ทนต์กภูริย มุโขทกย ทินนํ -อิติ ปสนนมานโส ตํ วจณํ อภินนทิตวา

อุสสุเร ลทธภคตตตาย กิลนตกาโย ตสสา องเก สีสํ กตวา นินทํ โอกกมิ.

[ทานของ ๒ สามีภรรยาอำนวยผลในวันนั้น]

อถสส ปาโตว กสิตภูริยาน ปัสจณณณํ อุปาทาย สพพํ รตตสวณณณํ กณิกการปุพพราสิ วिय โสภมานํ อภูริสาสิ.

โส ปพทุโร โอลโกตวา ภริยามาท

“ภทเท เอตํ กสิตภูริยาน สพพํ มม สวณณณํ หุตวา ปณณณายติ, กิณนุ โข เม อติอุสสุเร ลทธภคตตตาย อกชินิ ภมณติ -อิติ.

[สาปิ] “มยหิปี เอวเมว ปณณณายติ -อิติ.

โส อภูริยา ตตถ คนตวา เอกํ ปินนุํ คเหตวา นงคสสีเส ปทริตวา สวณณณภาวํ ญตวา

“อโห อยยสส ธมมเสนาปติสส ทินนทานเนน อชเชว วิปาโก ทสสิโต, น โข ปน สกกา เอตตกํ ธนํ ปฏิจฉาเทตวา ปริภุชิตุํ -อิติ

ภริยาย อาภตํ ภคตปาทิ สวณณณสส ปุเรตวา ราชกุลํ คนตวา รณญา กโตกาโส ปวิสิตวา ราชานํ อภิวาเทตวา, “กึ ตาต -อิติ วุตเต,

“เทว อชช มยา กสิตภูริยาน สพพํ สวณณณภริตเมว หุตวา ชุตํ, สวณณณํ อาทราเปต วภูริติ -อิติ.

“โกสิ ตว -อิติ.

“ปณณณ นามาหํ -อิติ.

“กึ ปน เต อชช กตํ -อิติ.

“ธมมเสนาปติสส เม อชช ปาโตว ทนต์กภูริย มุโขทกย ทินนํ, ภริยายปิ เม มยหํ อาทรณภคต ตสเสว ทินนํ -อิติ.

ตั้ง สุตฺวา **ราชา** “อชฺเชว กิร โภ ฆมฺมเสนาปติสฺส ทินฺนทานเนน **วิปาโก** ทสฺสีโต -อิตฺติ วตฺวา “ตาท กิ โกรมิ -อิตฺติ ปุจฺฉิ.

“พฺหุณี สกฺกฺสทสฺสทานิ ปทฺธิณฺตฺวา สุวณฺณํ อหฺราเปถ -อิตฺติ.

ราชา สกฺกฺยานิ ปทฺธิณฺ.

ราชปุริสฺเสสุ “รณฺโณ สนฺตํ -อิตฺติ คณฺหนฺเตสุ, คหิตฺคคหิตํ มตฺติกาเว โหติ.

เต คนฺตฺวา รณฺโณ อารฺเจตฺวา “ตฺมฺเหหิ กิณฺติ วตฺวา คหิตํ -อิตฺติ ปุณฺณฺธา “ตฺมฺหากํ สนฺตํ -อิตฺติ อหฺหฺสุ.

“น มยฺหิ [ตาทา] สนฺตํ, คจฺฉณ, ‘ปุณฺณสฺส สนฺตกนฺติ วตฺวา คณฺหนฺ -อิตฺติ.

เต ตถา กิรฺสู.

คหิตฺคคหิตํ สุวณฺณเมว อโหสิ.

ตั้ง สพฺพํ อหฺริตฺวา ราชงฺคณฺเณ ราสี อกฺกฺสู.

อสีติหตฺถุเพฺโธ ราสี อโหสิ.

[นายปุณณะได้รับตำแหน่งเศรษฐี]

ราชา นาคเร สนฺนิปาเตตฺวา “อิมสฺมี นคเร อตฺถิ กสฺสจฺจิ เอตฺตํ **สุวณฺณํ** -อิตฺติ.

“นตฺถิ เทว -อิตฺติ.

“กิ ปนสฺส **ทาทุ** วฏฺฏฺติ -อิตฺติ.

“เสฏฺฐิจฺฉตฺตํ เทว -อิตฺติ.

ราชา “พฺหุชนฺเสฏฺฐิ นาม โหตุ -อิตฺติ มหนฺเตน โภเคน สทฺธิ ตสฺส เสฏฺฐิจฺฉตฺตํ อทาสิ.

อถ นํ **โส** อหฺ “มยฺ เทว เอตฺตํ กาลํ ปฺรกุเล วสิมฺหา, วสนฺภูฏานํ โน เทถ -อิตฺติ.

“เตนฺหิ ปสฺส, ทกฺขิณฺโต เอส **คฺมุโพ** ปณฺญายติ, เอตํ หฺราเปตฺวา เคหํ กาทฺเห -อิตฺติ ปุราณเสฏฺฐิสฺส เคหฺภูฏานํ อจฺจิกฺขิ.

โส ตสฺมี ฐานเณ กติปาเทเนว เคหํ กาทฺเววา เคหฺปฺเวสนมฺงคฺลยจฺ ฉตฺตมฺงคฺลยจฺ เอกโตว กโรนฺโต

สตฺตาทํ พุทฺธปฺมุขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส ทานํ อทาสิ.

อถสฺส **สตถา** ทานานฺโมทนํ กโรนฺโต อนฺุพุพฺพิถํ กเถสิ.

ธมฺมกถาวสาเน “ปุณฺณเสฏฺฐิ จ ภริยา จสฺส ธิตา จ อุตฺตรา -อิตฺติ ตโยปิ **ขนา** โสตาปนฺนา อหฺหฺสุ

[ธิดาปุณณเศรษฐีได้เป็นภรรยาสุมนเศรษฐี]

อปรภาเค **ราชคฺหเสฏฺฐิ** ปุณฺณเสฏฺฐิโน ชีตฺรํ อตฺตโน ปุตฺตสฺส วาเรสิ.

โส “นํ **ทสฺสามิ** -อิตฺติ วตฺวา, “มา เอวํ กโรตุ, เอตฺตํ กาลํ อมฺเห นิสฺสาย วสนฺเตเนว เต **สมฺปัตติ** ลทฺธา, เทตุ เม ปุตฺตสฺส ชีตฺรํ -อิตฺติ

วุตฺเต, “**โส** มิจฺฉาภิกฺขุโก, มม **ธิตา** ตีหิ รตฺเนหิ วินา วตฺติตุํ น สกโกติ, เนวสฺส ชีตฺรํ ทสฺสามิ -อิตฺติ อห.

อถ นํ พฺหุ เสฏฺฐิคฺหปติกาทโย **กฺลฺปุตฺตา** “มา เตน สทฺธิ วิสฺสาสํ กิณฺติ, เทหิสฺส ชีตฺรํ -อิตฺติ ยาจฺสู.

โส เตสํ วจนํ สมปฏิจฉิตฺวา อาสาหฺพฺพฺณฺณมฺมายํ ธีตรํ อทาสี.

สา ปตฺติกฺลํ คตฺกาลโต ปฏฺฐาย ภิกฺขุํ วา ภิกฺขุณี วา อฺปฺสงฺกมิตฺํ ทานํ วา ทาตุํ ฌมฺมํ วา โสตุํ นาลตถ.

เอวํ อพฺพตฺติเยสุ มาเสสุ วิตฺวตฺเตสุ, สา สนฺติเก ฐิตํ ปริจาริกํ ปุจฺฉิ “อิทานิ กิตฺตํ อนฺโตวสฺสํ อวสิฏฺฐํ -อิตฺติ.

“อพฺพตฺติเย อายเย -อิตฺติ.

สา ปิตุํ สาสนํ ปหฺนินิ “กสฺมา มํ เอวรฺูเป พนฺธนาคาเร ปกฺขิปีสุ? วรํ มํ ลกฺขณาหตฺํ กตฺวา ประสํ ทาสี สาเวตฺตุ,
น เอวรฺูปสฺส มิจฺฉาพิฏฺฐิกฺกุลสฺส ทาตุ [วรํ], อาคตฺกาลโต ปฏฺฐาย ภิกฺขุทสฺสนาทีสุ เอกฺปิ ปุณฺณํ กาคฺตุํ น ลภามิ -อิตฺติ.

อถสฺสา ปิตฺตา “ทุกฺขิตา วต เม ธีตา -อิตฺติ อนตฺตมฺนตํ ปเวเทตฺวา ปญฺจทส กหาปณฺสทสฺसानิ เปเสสิ

“อิมสฺมिํ นคเร สิริมา นาม คณิกา อตฺถิ, ‘เทวสิกํ สทสฺสํ คณฺหาตี อิมฺเหติ กหาปณฺเหตี ตํ อาเนตฺวา สามิกสฺส ปทปริจาริกํ กตฺวา
สยํ ปุณฺณยานิ กโรตฺถุ -อิตฺติ.

สา สิริมํ ปกโกสาเปตฺวา “สหายิกเ อิมเ กหาปณเ คเหตฺวา อิมํ อพฺพตฺตมาสํ ตว สหายกํ ปริจราเท -อิตฺติ อาห.

สา “สาธู -อิตฺติ สมปฏิจฉิ.

สา ตํ อาทาย สามิกสฺส สนฺติกํ คณฺตฺวา, เตน สิริมํ ทิสฺวา “กิมิํ -อิตฺติ วุตฺเต, “สามิ อิมํ อพฺพตฺตมาสํ มม สหายิกา ตุมฺเห ปริจเรตฺถ,
อหํ ปน อิมํ อพฺพตฺตมาสํ ทานญฺเจว ทาตุกามา ฌมฺมญฺจ โสตุกามา -อิตฺติ อาห.

โส ตํ อภिरูโป [อิตฺถิ] ทิสฺวา อฺปฺปนฺนสิเนโห “สาธู -อิตฺติ สมปฏิจฉิ.

[นางอุตตราได้โอกาสทำบุญ]

อุตฺตราปิ โข พุทฺธปฺปมฺขํ ภิกฺขุสงฺฆํ นิมนฺเตตฺวา “ภนฺเต อิมํ อพฺพตฺตมาสํ อณฺญตฺถ อคฺนฺตฺวา อิเชว ภิกฺขา คเหตฺพฺพา -อิตฺติ
สตถุ ปฏฺิณฺญํ คเหตฺวา “อิโตทานิ ปฏฺฐาย ยาว มหาปวารณา, ดาว สตถารํ อฺปฺฏฺฐาตุํ ฌมฺมญฺจ โสตุํ ลภิสฺสามิ -อิตฺติ ตฺถุฏฺฐมาณสา
“เอวํ ยาคุํ ปจถ, เอวํ ปุเว ปจถ -อิตฺติ มหฺนเส สพฺพกิจฺจานิ สฺวิทฺหนตี วิจเรตี.

อถสฺสา สามิโก “เสว ปวารณา ภวิสฺสตี -อิตฺติ มหฺนสาภิมุโข วาตปาเน ฐุตฺวา “กิณฺนุ โข กโรนฺตี สา อนฺธพาลา วิจเรตี -อิตฺติ
โอโลเกนฺโต ตํ เสฏฺฐิธีตรํ เสทกิลินฺนํ ฉาริกาย โอเกณฺณํ องฺคารมสิมฺกฺขิตํ ตถา สฺวิทฺหิตฺวา วิจเรมานํ ทิสฺวา

“อโห อนฺธพาลา เอวรฺูเป ฐฺานเ อิมํ สิริสมปตฺตี นานุโภตี, ‘มฺนุชกสมฺเณ อฺปฺฏฺฐุทิสฺสามีตี ตฺถุฏฺฐจิตฺตา วิจเรตี -อิตฺติ หสิตฺวา อปคณฺฉิ.

ตสฺมिํ อปคเต, ตสฺส สนฺติเก ฐิตา สิริมา “กิณฺนุ โข โอโลเกตฺวา เอส หสิ -อิตฺติ เตเนว วาตปาเนน โอโลเกนฺตี อุตฺตรํ ทิสฺวา

“อิมํ โอโลเกตฺวา อิมินา หสิตํ, อทฺธา อิมสฺส เอตฺตาย สทฺธี สนถโว อตฺถิ -อิตฺติ จินฺเตสิ.

[นางสิริมาหึงนางอุตตรา เอาเนยใสเคี้ยว]

สา กิร อพฺพตฺตมาสํ ตสฺมिํ เคเห พาหิรกิตฺถิ หุตฺวา วสฺมานาปี ตํ สมปตฺตี อฺนุภวมาณา อตฺตโน พาหิรกิตฺถิภาวํ อชานิตฺวา

“อหํ ฆรสามินี -อิตฺติ สณฺญมกาสิ.

สา อุตฺตราย อาฆาตํ พนฺธิตฺวา “ทุกฺขมสฺสา อฺปฺปาเทสฺสามิ -อิตฺติ ปาสาทา โอรุยฺห มหฺนสํ ปริสิตฺวา

ปฺวปจฺนฏฺฐาเน ปกฺกฏฺฐิตํ สปปี กฏฺจฺจนา อาทาย อุตฺตรากิมฺขี” ปายาสี.

อุตตรา ตํ อากจณฺตี ทิสฺวา “มม สหายิกาย มยํ มหาอุปกโร กโต; จกฺวามํ อติสมฺพารํ, พรหมโลโก อติเน็จ, มม ปน สหายิกาย คุณฺว มหนโต; อหฺยฺตี เอตํ นิสฺสาย ทานญจ ทาคุํ ฐมฺมญจ โสตุํ ลภี; สเจ มม เอติสฺสา อุปริ โภโธ อตฺถิ, อิทํ สปิ มํ ททฺตุ; สเจ นตฺถิ, มา ททฺตุ -อิติ ตํ เมตฺตตาย ผริ.

ตาย ตสฺสา มตฺถเก อาสิตฺตํ ปกฺกภูจฺจิตฺตสปิ สิตฺทกํ วยิ อโหสิ.

อถ นํ “อิทํ สิตฺลํ ภวิสฺสตี -อิติ ปุณฺ กภูจฺจํ ปุเรตฺวา อาทาย อากจณฺตี อุตฺตราย ทาสีโย ทิสฺวา “อเปหิ ทุพฺพินิเต, น ตฺวํ อมฺหากํ อຍယาย อุปริ ปกฺกภูจฺจิตฺตํ สปิ อาสิณฺจิตฺตุํ อนุจฺจวิกา -อิติ สนฺตฺชเชนฺตียิ อิตฺโต จิตฺโต จ อุกฺกฺขาย หตฺถေหิ จ ปาเทหิ จ โปเถตฺวา ภูมียิ ปาเตสฺสุ.

อุตตรา ตา วาเรตุํ นาสกฺขิ.

อถสฺสา อุปริ ฐิตา สพฺพา ทาสีโย ปฏฺิพาหิตฺวา “กิสฺส เต เอรูรูปํ ภารียํ กมฺมํ กตํ -อิติ สิริมํ โววิทฺวา อุณฺโหเทเคน นหาเปตฺวา สตฺปากเตเลน อพฺภณฺขิ.

[นางสิริมารู้สึกตัว ขอโทษนางอุตตรา]

ตสฺมี ขณฺเ สฺวา อตฺตโน พาทิริตฺถิภาวํ ญตฺวา จินฺเตสิ

“มยา ภารียํ กมฺมํ กตํ สามิกสฺส หสิตฺมตฺตการณา อิมิสฺสา อุปริ ปกฺกภูจฺจิตฺตํ สปิ อาสิณฺจณฺตียา,

อโย ‘คณฺหถ นนฺตี ทาสีโย น อาณาเปตฺวา มํ วิหฺรณฺนกาเลปิ สพฺพา ทาสีโย ปฏฺิพาหิตฺวา มยํ กตฺตพฺพเมว อกาสิ; สจฺจํ อิมํ น ขมาเปสฺสามิ, มุทฺธา เม สตฺตธา ผลอย -อิติ ตสฺสา ปาหฺมุเล นิปฺชฺชิตฺวา “อโยเย ขมาหิ เม -อิติ อาท.

“อหํ สปีติกา ธีตา. ปีตริ ขมนฺเต, ขมิสฺสามิ -อิติ.

“โหตุ อโยเย, ปีตริปี เต ปุณฺณเสฏฺฐิ ขมาเปสฺสามิ -อิติ.

“ปุณฺโณ มม วฏฺเฏ ขนฺกปีตา, วิวฏฺเฏ ขนฺกปีตริ ขมนฺเต, ปนาหํ ขมิสฺสามิ -อิติ.

“โก ปน เต วิวฏฺเฏ ขนฺกปีตา -อิติ.

“สมฺมาสมฺพุทฺโธ -อิติ.

“มยํ เตนฺ สทฺธิ วิสฺสาโส นตฺถิ -อิติ.

“อหํ ภริสฺสามิ,* สตฺธา เสว ภิกฺขุสงฺฆํ อาทาย อิจาณฺนิสฺสตี; ตฺวํ ยถาลทฺธํ สกฺการํ คเหตุวา อีเชว อาคนฺตฺวา ตํ ขมาเปหิ -อิติ.

[นางสิริมาขอให้พระศาสดาทรงอดโทษ]

สฺวา “สาธฺ อโยเย -อิติ อุกฺกฺขาย อตฺตโน เคหํ คนฺตฺวา ปญฺจสฺตา ปริวาริตฺถิโย อาณาเปตฺวา

นानาวิธานิ ขาทนียานิ เจว สฺสุเปยฺยานิ จ สมฺปาเทตฺวา ปุณฺทิวเส ตํ สกฺการํ อาทาย อุตฺตราย เคหํ อาคนฺตฺวา

พุทฺธปฺมุขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส ปตฺเต ปติฏฺฐาเปตุํ อวิสฺหนฺตี อุกฺกฺขาสิ.

ตํ สพฺพํ คเหตุวา อุตฺตรา สิวฺทฺธิ.

สิริมา ภตฺตกิกฺจาวสาเน สทฺธิ ปริวาเรน สตฺถุ ปาหฺมุเล นิปฺชฺชิ.

อถ นํ สตา ปุจฺฉิ “โก เต อปฺราโร -อิติ.

“ภนฺเต มยา ทิโย อิทฺนาม กตฺ. อถ เม สหายิกา มํ วิหฺรฺยูมาณา ทาสิโย นินฺวาเรตฺวา มยฺหํ อูปการเมว อกาสิ,
สํ อิมิสฺสา คุณฺมฺ ขานิตฺวา อิมํ ขมาเปสึ, อถ มํ เอสา ‘ตฺมฺเหสุ ขมนฺเตสุ, ขมิสฺสามิตี อาห -อิติ.

“เอวํ กิร อุตฺตเร -อิติ.

“อาม ภนฺเต, ทิโย สีสฺเส เม สหายิกาย ปกฺกฺกฺจฺติสฺสปี อาสิตฺตํ -อิติ.

“อถ ตยา กิ จินฺติตฺตํ -อิติ.

“จกฺกวาฬ อติสมฺพารํ, พฺรหมฺโลโก อติเน็จ, มม สหายิกาย คุโณว มหนฺโต; อหฺทิ เอตํ นิสฺสาย ทานญจ ทาตุ ฐมฺมญจ โสตุ อลตฺถ;
สเจ เม อิมิสฺสา อูปริ โกโร อตฺถิ, อิท มํ ขาทฺตุ, โน เจ, มา ขาทฺตุติ เอวํ จินฺเตตฺวา อิมํ เมตฺตตาย ผริ ภนฺเต -อิติ.

สตา “สาธุ สาธุ อุตฺตเร, เอวํ โกธํ ชินฺต วมฺจฺติ; โกโร ทิ นาม อกฺโกเรน, อกฺโกสกฺปริภาสโก อนกฺโกสเนน อปริภาสเนน,
ถทฺมจฺฉริ อตฺตโน สนฺตกฺสส ทาเนน ชินฺตพฺโพ, มฺสาวาที สจฺจวจนฺน ชินฺตพฺโพ -อิติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

“อกฺโกเรน ชินฺ โกธํ,   อสารุํ สารุณา ชิน,
ชินฺ กทริยํ ทาเนน,   สจฺเจนาสิกฺวาทินํ -อิติ.

[แก้้อรรถ]

ตตฺถ “อกฺโกเรน -อิติ: โกธโน ทิ ปฺคฺคฺโล อกฺโกเรน หุตฺวา ชินฺตพฺโพ. อสารุ อภทฺทโก ภทฺทเกน หุตฺวา,
กทริโย ถทฺมจฺฉริ อตฺตโน สนฺตกฺสส จาคจิตฺเตน, อสิกฺวาที สจฺจวจนฺน ชินฺตพฺโพ;

ตสฺมา เอวมาห “อกฺโกเรน ชินฺ โกธํ ฯเปฯ สจฺเจนาสิกฺวาทินํ -อิติ.

เทสนาวสาเน สิริมา สทฺธี ปญฺจสตาหิ อิตฺถิหิ โสตาปตฺติผลฺล ปติฏฺฐหิ -อิติ.

อุตตราอุปาสีกาวัตถุ.

๔. โมคคัลลานตเถรปญหวัตถุ.

“สจจํ ภณ -อิตี อิมํ ธรรมเทศนํ สตถา เขตวเน วิหรนโต มหาโมคคัลลานตเถรสส ปญหํ อารพภ กเถสิ.

[พระโมคคัลลานะไปเทวโลก]

เอกสมิํ หิ สมเย เถโร เทวจาริกํ คนตวา มหเสกขาย เทเวธิตาย วิมานทวาทเร รุตวา ตํ อตตโน สนตีกํ อากนตวา วนทิตวา รุตํ เอวมมาห
“เทเวธิตะ มหตี เต สมปตติ, ก็ กम्मํ กตวา ลทธา -อิตี.

“มา มํ ภนเต ปุจจถ -อิตี.

เทเวธิตา กิร อตตโน ปริตตกมเมเน ลชชमानา เอวํ วทตี.

สา ปน เถเรน “กเถหิเยว -อิตี วุจจमानา อาห “ภนเต มยา เนว ทานํ ทินนํ, น ปุชา กตา, น ธรรมโม สุตโต; เกวลํ สจจมตตํ รกขิตํ -อิตี.

เถโร อญญานิปิ วิมานทวารานิ คนตวา อากตาคตา อปราปี เทเวธิตโร ปุจจตี.

ตาสूपิ ตเถว นิคูทิตวา เถรํ ปฎิพาหิตุํ อสกโกนตีสสุ, เอกา ตาว อาห

“ภนเต มยา ทานาทิสสุ กตํ นาม นตถิ, อหํ ปน กสสปพทชกาเถ พรสส ทาสี อโหสิ.

ตสสา เม สามิโก อติวिय จณโฑ ผรุโส คหิตคคหิตเตเนว กภูฐเนว วา กลิงคเรเนว วา สีสํ ภินทตี,

สาหํ, อุปปนเน โภเป, ‘เอส ตว สามิโก ลกขณาหตํ วา ตํ กาคุํ นาสาทินิ วา เต ฉินทิตุํ อีสสโร, มา กุชฉิตตี

อตตานเมว ปริภาสิตวา โภปี นาม นากาสี; เตเน เม อัย สมปตติ ลทธา -อิตี.

อปรา อาห “อหํ ภนเต อจจุกเขตตํ รกขमानา เอกสส ภิกขุโน เอกํ อจจยภูฐี อทาสี; อปรา ‘เอกํ ทิมพรสกํ อทาสี;

อปรา ‘เอกํ เอลาฬกํ อทาสี; อปรา ‘เอกํ ผารุสกํ อทาสี; อปรา ‘เอกํ มูลกมภูฐี อทาสี; อปรา ‘เอกํ นิพพมภูฐี อทาสี -อิตี

อาทินา นเยเน อตตนา อตตนา กตํ ปริตตกํ ทานํ อาโรเจตวา “อิมินา การณเนเน อมเหหิ อัย สมปตติ ลทธา -อิตี อาหंसุ.

[กล่าวคำสัตย์เท่านั้นก็ไปสวรรค์ได้]

เถโร ตาหิ กตกम्मํ สุตวา สคคโต โอตริตวา สตถารํ อุปสงกมิตวา ปุจจตี

“สกกาน นุ โข ภนเต สจจกถนเมตเตเน โภปนิพพาปนเมตเตเน อติปริตตเกเน ทิมพรสกาทิตานเมตเตเน ทิพพสมปตตี ลทฐํ -อิตี.

“กสมา มํ โมคคัลลาน ปุจจสิ? นนุ เต เทเวธิตาหิ อัยมตโต กลิตโต -อิตี.

“อาม ภนเต, ลพภติ มญญเฐ เอตตเกเน ทิพพสมปตติ -อิตี.

อถ นํ สตถา “โมคคัลลาน สจจมตตํ กเถตวาปี โภปมตตํ ชหิตวาปี ปริตตกํ ทานํ ทตวาปี เทวโลกํ คจจตีเยว -อิตี วตวา
อิมิ คาลมาห

“สจจํ ภณ, น กุชฉเมย, ทชชา อปปปี ยาจิตโต,
เอเตหิ ตีหิ ฐานะหิ คจจเ เทวาน สนตีกะ -อิตี.

[แก้้อรรถ]

ตถถ “สจจํ ภณ -อิตี: สจจํ ทีเปยเย วโหเรยเย. “สจเจ ปติภูฐุหะเยเย -อิตี อตโต.

น กุชฌเมย - อติ: ปรสฺส น กุชฌเมย.

ยาจฺโธ - อติ: ยาจกา นาม สีลวนฺโธ ปพฺพชิตา.

เต หิ กิณฺจาปี “เทถ - อติ อยาจิตฺวาว ฆรทฺวาเร ติฏฺฐนฺติ, อตฺถโธ ปน ยาจนฺติเยว นาม;
เอวํ สีลวนฺเตหิ ยาจฺโธ, อปฺปสฺมีปี เทยฺยธมฺเม วิชฺชมาเน, อปฺมตฺตกมฺปี ทเทยฺย.

เอเตหิ ตีหิ - อติ: เอเตสุ เอเกนาปี การเณน เทวโลกํ คจฺเจยฺย - อติ อตฺโถ.

เทสนาวसान พฺหู โสตาปตฺติผลาทีนึ ปาปฺณิสฺสุ - อติ.

โมคคัลลานตเถรปฬหตถุ.

๕. ภิกขุทีปฎฐกปถพหตถุ.

“อหีสกา เย -อิตี อิมั ฌมมเทสนั สตถา สาเกตัง นิสสาเย อญชนวเน วิหรนโต ภิกขุที ปฎฐกปถพห อารพภ กเถสิ.

[สองฝั่งเมียแสดงตนเป็นพุทธบิดาและพุทธมารดา]

ภควโต กิร ภิกขุสงฆปริวุตตสสา สาเกตัง ปินุชทาย ปวิสนกาเล เอโก สาเกตวาสิ มหลลภพราหมโณ นครโต นิภขมนโต
อนตรทวาเร ทสพลั ทิสวา ปาเทสุ นิปิตตวา โคปมเกสุ ทพหัง คเหตุวา “ตาท นนุ นาม ปุตเตหิ ชินณกาเล มาตาปิตโร ปฐิขคคิตพพา;
กสมา เอตตัง กาลัง อมหากัง อตตานิ น ทสเสสิ? มยา ตาว ทิฏฐิสสิ, มาตริปิ ปสสิตุ อหิ -อิตี สตถารัง คเหตุวา อตตโน เคะหิ อคมาสิ.

สตถา ตตถ คนตวา ปถญตเต อาสเน นิสสิทิส สทธี ภิกขุสงฆเณ.

พราหมณิปิ อาคนตวา สตถุ ปาเทสุ นิปิตตวา “ตาท เอตตัง กาลัง กหัง คโตสิ? นนุ นาม มาตาปิตโร มหลลภกาเล อุปฎฐาทพพา -อิตี
วตวา ปุตตธีตโร “เอถ, ภาตริ วทนถ -อิตี วทนทาเปสิ.

เต อุโภปิ ตฎฐมานสา พุทฐปมฺพหัง ภิกขุสงฆัง ปวิสิตตวา “ภนเต อีหเว นิพพหัง ภิกขัง คนนถ -อิตี วตวา,

“พพธา นาม เอกฎฐาเนเยว นิพพหัง ภิกขัง น คนนถ -อิตี วุตเต,

“เตนหิ ภนเต เย โว นิมนเตตุ อากจจนติ, เต อมหากัง สนตีกะ ปหิณเณยถ -อิตี อาหิส.

สตถา ตโต ปฎฐาย นิมนเตตุ อากเต “คนตวา พราหมณสส อาโรเจถ -อิตี เปเสสิ.

เต คนตวา “มย สวตนาย สตถารัง นิมนเตม -อิตี พราหมณัง วทนติ.

พราหมโณ ปุนทิวเส อตตโน เคะโต ภาตตภาชนสุเปยยภาชนานิ อาทาย สตถุ นิสสิทณฎฐานัง คจจติ.

อถญตถ ปน นิมนตเน อสติ, สตถา พราหมณสเสว เคะเห ภาตตกิจจัง กโรติ.

เต อุโภปิ อตตโน เทยยธมมัง นิจจกาลัง ตถาคตสส เทนตา ฌมมกถัง สุนนตา อนาคามิผลัง ปาปุณิส.

[พระศาสดาตรัสบุพพประวัติของพราหมณ์]

ภิกขุ ฌมมสภายัง กถัง สมฎฐาเปสิ “อาวุโส อสุโก นาม พราหมโณ ‘ตถาคตสส สุทโธทโน ปิตา, มหามายา มาตาทิ ชานาติ,
ชานนโตว สทธี พราหมณียา ตถาคตัง ‘อมหากัง ปุตโตติ วทติ, สตถาปิ ตถเว อธิวาเสสิ; กิณนุโข การณ -อิตี.

สตถา เตสั กถัง สุตวา “ภิกขเว อุโภปิ เต อตตโน ปุตตเมว ‘ปุตโตติ วทนติ -อิตี วตวา อตีตัง อาหริ”

“ภิกขเว อัย พราหมโณ อตีเต นิรนตริ ปถจ ชาตีสตานิ มยหัง ปิตา อโหสิ, ปถจ ชาตีสตานิ จุลลปิตา, ปถจ ชาตีสตานิ มหาปิตา;

สาปิ พราหมณิ นิรนตริเมว ปถจ ชาตีสตานิ มยหัง มาตา อโหสิ, ปถจ ชาตีสตานิ จุลลมาตา, ปถจ ชาตีสตานิ มหามาตา;

เอวาทัง ทิยพพชาตีสหสสั พราหมณสส หตเถ สัวพโธม, ทิยพพชาตีสหสสั พราหมณียา หตเถ สัวพโธมติ

ตีณิ ชาตีสหสสานิ เตสั ปุตตภาวัง ทสเสตวา อีมา คาถา อภาสิ

“ยสมิ มโน นวิสติ,

จิตตญจาปิ ปสิทติ,

อทิฎฐุปพเพก โปเส

กามัง ตสมิปิ วิสเส.

ปุพเพ สนฺนิวาเสณ ปจฺจุปนฺนทีเตน वा
เอวณฺตํ ชายเต เปมฺ อุปลัว โยโกทเก -อิติ.

[พระศาสดาเสด็จไปสู่ที่เฝ้าศพของพราหมณ์]

สตถา เตมาสเมว ตํ กุลํ นิสฺสาย วิหาสี.

เต อุโภปี อรหตฺตํ สจฺฉิกตฺวา ปรินิพฺพายีสุ.

อถ เนสํ มหาสฺกการํ กตฺวา อุโภปี เอกกฺฎาการเมว อาโรเปตฺวา นีหรีสุ.

สตถาปิ ปณฺจสตฺถิกฺขุปริวาโร เตหิ สหฺธิเยว อาพาหนํ อคฺมาสี.

“พุทฺธานํ กิร มาตาปิตโร กาลกตฺตา -อิติ มหาชโน นิกฺขมิ.

สตถา อาพาหนสมิเป เอกํ सालํ ปวิสิตฺวา อฏฺฐาสี.

มนุสฺสา สตถารํ วณฺทิตฺวา เอกมนฺเต รุตฺวา “ภนฺเต มาตาปิตโร वो कालकतादि मा जिनद्यित्ठ -อิติ สตถารา สหฺธิ ปฏฺฐิสฺนถารํ กโรนฺติ.

[พระศาสดาตรัสขราสูตร]

สตถา เต “มา เอวํ อวฺจตุล -อิติ อปฺปฏิกฺขิปิตฺวา ว ปริสาย อชฺฌมาสยํ โอลฺลเกตฺวา ตํชณฺณารูปํ ฌมฺมํ เทเสนโต

“อปปี วต ชีวิตํ อิหํ, โอรํ วสฺสสตฺถาปิ มียติ,
โย เจปิ อติจฺจ ชีวิติ, อถโข โส ชรสาปิ มียติ -อิติ

อิหํ ชราสฺตตํ^๑ กเถสี.

เทสนาวसाने จตฺราสีตฺติยา ปาณสฺสสฺสานํ อภิสฺมปฺราโย อโหสี.

ภิกฺขุ พฺราหมณฺสฺส จ พฺราหมณฺนิยา จ ปรินิพฺพุตถาวํ อชานนฺตา “ภนฺเต เตสํ โโก อภิสฺมปฺราโย -อิติ ปุจฺฉีสุ.

[พระอเสขมุนีไปสู่ฐานะที่ไม่จัด]

สตถา “ภิกฺขเว เอวฺรูปานํ อเสขมฺุณินํ อภิสฺมปฺราโย นาม นตฺถิ, เอวฺรูปา หิ อจฺจุตํ อมตํ มหฺทานิพฺพานเมว ปาปุณฺนติ -อิติ วตฺวา อิมํ
คาถมาห

“อหีสกา เย มฺุณโย นิจฺจํ กาเยน สํวฺตฺตา,
เต ยนฺติ อจฺจุตํ รุณํ, ยตฺถ คนฺตฺวา น โสจเร -อิติ.

[แก้อรธ]

ตตฺถ “มฺุณโย -อิติ: โมนฺยยปฺปฏิปทาย มคฺคผลปฺปตฺตา อเสขมฺุณโย.

กาเยน -อิติ: เทสนามตฺตเมเวตํ. “ตีหิปี ทฺวาเรหิ สํวฺตฺตา -อิติ อตฺถโ.

อจฺจุตํ -อิติ: สสฺสตํ.

ฐานัน - อิติ: อุกุปฎฐานัน ฐฎฐานัน.

ยตถ - อิติ: ยสมี คนตวา น โสจนติ น วิหณญนติ, ตํ นิพพานฎฐานัน คจจนติ - อิติ อตโต.

เทสนาวसान พหุ โสตาปตติผลาทินี ปาปุณีสสุ - อิติ.

ภิกขุทีปฎฐูปยหตถ.

๖. ปุณณทาสีวตถุ.

“สทา ซาครมานานัน -อิตติ อิมัน ฌมมเทสนัน สตถา คิซมกุญเฏ ปพพเต วิหรนโต ปุณณัน นาม ราซคทเสฏฐินัน ทาสี อารพภ กเถสิ.

[นางปุณณาถวายขนมร่ำแด่พระพุทธเจ้า]

ตสสา กิร เอกทิวส โภฏญนตถาย พหุ วีหี อทาสี.

สา รตตี ปทีป ซาเลตวา วีหี โภฏญนตตี วิสสมนตถาย เสทตินเตน คตเตน พหิ วาเต อฏฐาสี.

ตสมัน สมเย ทพโพ มลลปุตโต ภิกขุณฺเณ สนาสนปฺปญญาปโก โทติ.

โส ฌมมํ สุตวา อตตโน อตตโน สนาสนัน คจจนตวานัน ภิกขุณฺเณ อองคฺลีส ซาเลตวา ปฺรโต ปฺรโต มคคเทสนตถาย คจจนเต ภิกขุ นิมมิณิ.

ปุณณา เตนาโลเกน ปพพเต วิจรณเต ภิกขุ ทิสวา “อหํ ตวา อตตโน ทุกเขน อฺปทพฺพตา อิมายปี เวลาย^๑ นีทหนํ น อฺเปมิ,

ภทนต์ กิการณาน นีททายนฺติ -อิตติ จินเตตวา “อทธา เอตถ กสสจฺจ ภิกขุณฺเณ อผาสฺกํ วา ภวิสสตี, ทีซชาติเกน วา อฺปทพฺโว ภวิสสตี

-อิตติ สยญฺญํ กตวา ปาโตว กุณฺชกํ อาทาย อฺทเกน เตเมตวา หตถตเล ปุวํ กตวา อองคาเรสุ ปจิตวา อฺจจจเค กตวา

“ติตถมคเค ซาทิสสามิ -อิตติ ฆญฺญํ อาทาย ติตถาภิมฺขินี” ปายาสี.

สตถาปิ คามํ ปวิสิตฺตํ ตเมว มคคํ ปฏฺธิปซซหิ.

สา สตถารํ ทิสวา [จินเตสิ] “อญฺญเอสฺ ทิวเสสุ สตถริ ทิฏฐฺเฐปิ, มม เทยฺยธมฺโม น โทติ. เทยฺยธมฺเม สตี, สตถารํ น ปสสามิ;

อิทานิ ปน เม เทยฺยธมฺโม จ อตถิ, สตถา จ สมมฺขีญฺโต; สเจ ‘ลฺลฺลํ วา ปณฺตีตํ วาตี อจินเตตวา คณฺเหยฺย, ทเทยฺยา^๒ อิมํ ปุวํ -อิตติ

จินเตตวา ฆญฺญํ เอกมฺนเต นิกฺขิปปิตวา สตถารํ วนฺทิตวา “ภนเต อิมํ ลฺลฺลํ ทานํ ปฏฺธิคคณฺหนตฺตา มม สงคฺหํ กโรถ -อิตติ อาท.

สตถา อานนฺทเถรํ โอลเกตวา เตน นีหริตวา ทินนํ มหาราซทตฺตียํ ปตฺตํ อฺปนาเมตวา ปุวํ คณฺหิ.

ปุณณาปิ ตํ สตถุ ปตเต ปติฏฐฺเฐเปตวา ปญจปฺปติฏฐฺเฐเตน วนฺทิตวา “ภนเต ตมฺเหหิ ทิฏฐฺธมฺโมเยว เม สมฺมิซมฺตํ -อิตติ อาท.

สตถา “เอวํ โหตุ -อิตติ ลฺลฺลํ โทว อนฺโมทหนํ อทาสี.

[พระศาสดาทรงเสวยขนมของนางปุณณา]

ปุณณาปิ จินเตสิ “ภิกขุจาปิ เม สตถา สงคฺหํ กโรนฺโต ปุวํ คณฺหิ, น ปน ตํ ซาทิสสตี;

อทธา ปฺรโต กากสส วา สฺนซสส วา ทตวา รณฺญว วา มหามตตสส วา เคหํ คณฺตวา ปณฺตีตโฆซนํ กุณฺชิสสตี -อิตติ.

สตถาปิ “ภินฺนุ โซ เอส จินเตสิ -อิตติ ตสสา จิตตวารํ ญตวา อานนฺทเถรํ โอลเกตวา นิสีทนาการ์ ทสเสสิ.

เถโร จิวรํ ปญญาเปตวา อทาสี.

สตถา พหิณฺครเเวว นิสีทิตวา ภตฺตกิจจมกาสี.

เทวตา สกลกฺกกวาพคพฺเภ เทวมฺนุสฺसानํ อฺปกปฺปนํ โอลฺลํ มจฺจุปฺปลํ วิย ปีเพตวา ตตถ ปกฺขิปีสุ.

ปุณณา จ โอลเกตตี อฏฐาสี.

๑ อิมิสสปี เวลาย -อิตติ ยุตตปเพน ภวิตพพ.

๒ ติตถาภิมฺขินี -อิตติ ภวิตพพ ญ. ว.

ภตตกิจจวารุสาเน เถโร อุทกั อทาสี.

สตถา กตภตตกิจจโจ ปุณณ อามนเตตฺวา “กสฺมา ตฺวํ ปุณณ มม สาวเก ปริภวี -อิตฺติ อาท.

“น ปริภวามิ ภนฺเต -อิตฺติ.

“อถ ตยา มม สาวเก โอลเเกตฺวา กิ กถิตํ -อิตฺติ.

“อหํ ตาว อิมินา ทุกฺขุพฺทเวณ นิทฺทํ น อุเปมิ, ภนฺตฺวา กิมตถํ นิทฺทํ น อุเปนฺติ, อทฺธา กสฺสจ อฆาสฺกํ วา ภวิสฺสติ, ทิฆฆาติเกณ วา อุพฺทวโ ภวิสฺสติ เอตตํ ภนฺเต มยา จินฺติตํ -อิตฺติ.

[สาวกของพระพุทธเจ้าตื่นเสมอ]

สตถา ตสฺสา วจันํ สุตฺวา “ปุณณ ตฺวํ ตาว อตฺตโน ทุกฺขุพฺทเวณ น นิทฺทายสี, มม ปน สวากา สทา ชาครियํ อนุยฺยตฺตตาย น นิทฺทายนฺติ -อิตฺติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

“สทา ชาครมานานํ อโหระตฺตานุสิกฺขินํ
นิพฺพานํ อธิมุตฺตานํ อภฺจฺจนฺติ อาสวา -อิตฺติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “อโหระตฺตานุสิกฺขินํ -อิตฺติ: ทิวา จ รตฺตติยจ ติสฺโส สิกฺขา สิกฺขมานานํ.

นิพฺพานํ อธิมุตฺตานํ -อิตฺติ: นิพฺพานฆมาสยานํ.

อภฺจฺจนฺติ -อิตฺติ: เอวรฺรูปานํ สพฺเพปิ อาสวา อภฺจฺจฺ วิณาสํ นตฺถิภาวํ คจฺจนฺติ -อิตฺติ อตฺถโ.

เทสนาวสาเน ยถาสฺสิตาว ปุณณ โสตาปตฺติมเล ปติภฺจฺจฺ.

สมปตฺตปริสายปิ สาทฺถิกา เทสนา อโหสิ.

[ภิกษุพากันสรรเสริญพระศาสดา]

สตถา กุณฺชกองคารฺปูเวณ ภตตกิจจํ กตฺวา วิหารํ อคมาสิ.

ภิกฺขุ ฆมฺมสภายํ ถลํ สมฺภูทฺธาเปสฺสิ “ทุกฺกรํ อาวฺโส สมฺมาสมฺพุทฺเธณ กตํ ปุณณาย ทินฺเนณ กุณฺชกองคารฺปูเวณ ภตตกิจจํ กโรนฺเตน -อิตฺติ.

สตถา อาคนฺตฺวา “กาย นุตถ ภิกฺขเว เอตฺรหิ กาย สนฺนินฺนา -อิตฺติ ปุจฺจิตฺวา, “อิมาย นาม -อิตฺติ วุตฺเต,

“น ภิกฺขเว อิทาเนว, ปุพฺเพปิ มยา อิมาย ทินฺนํ กุณฺชกํ ปริภุตฺตเมว -อิตฺติ วตฺวา อตฺตํ อาทริตฺวา

“ภุตฺวา ตินฺนปริฆาสํ ภุตฺวา อาจามกุณฺชกํ
เอตฺนเต โภชนํ อาสิ กสฺมาทานิ น ภฺยชฺสี?
ยตถ โปสํ น ชานนฺติ ชาตฺยา วินเยน วา,
พฺหุ^๑ ตตถ มหาพฺรหฺเม อปี อาจามกุณฺชกํ,
ตฺวญฺจ โข มํ ปชานาสี ‘ยทิสายํ หฺยตฺตโม
ชานนฺโต ชานมาคมม น เต ภกฺขามิ กุณฺชกํ -อิตฺติ

อิมิ กุณฺหทาสินฺนุวโปตฺกชาติกัํ วิตถาเรตฺวา กเถสิ -อติ.

ปุณณทาสีวตฺถุ.

๗. อตุลอุปาสกกตถ.

“ไปราณเมตต์ -อิตติ อิมิ ฌมมเทสนิ สุตถา เขตวเน วิหรนโต อตุลนนาม อุปาสกั อารพภ กเถสิ.

[อตุลโกรธพระเรวตะ เพราะท่านไม่พูดด้วย]

โส ติ สวตถิวาสี อุปาสโก ปญจสตอุปาสกปริวารโ เอกทิวส เต อุปาสเก อาทาย ฌมมสสวนตถาย วิหาริ คนตวา เรวตตเถรสส สนติ เก ฌมมิ โสตุกาโม หุตวา เรวตตเถริ วนทิตวา นิสีทิ.

โส ปนายสมา ปฏิสลลานารามิ สิว วิย เอกจโร; ตสมา เตน สหุธิ น กิณจิ กเถสิ.

โส “อัย เถโร น กิณจิ กเถสิ -อิตติ กุทโธ อฏฐาย สาริปุตตตเถรสส สนติกิ คนตวา เอกมนตัง จิวโต, เถเรน “เกนตเถน อาคตตถาติ วุตเต, “ภนเต อหิ อิม อุปาสเก อาทาย ฌมมสสวนตถาย เรวตตเถริ อุปสงกมิ, ตสส เม เถโร น กิณจิ กเถสิ, โสหิ ตสส กุชมิตวา อีชาคโต; ฌมมิ เม กเถธาติ อาท.

อถ เถโร “เตนทิ อุปาสกา นิสีถ -อิตติ พุกัง กตวา อภิฌมมกถ กเถสิ.

[อตุลโกรธคนผู้พูดมาก]

| อุปาสโก “อภิฌมมกถ นาม อติสณหา อติสุขุม, เถโร พหุ อภิฌมมเมว กเถสิ, อมหากัง อิมินา โก อตถอติ กุชมิตวา ปริส อาทาย อานนทตเถรสส สนติกิ อคมาสิ; เถเรนาปิ “กี อุปาสกา -อิตติ วุตเต, “ภนเต มยิ ฌมมสสวนตถาย เรวตตเถริ อุปสงกมิมหา, ตสส สนติเก อลลาปสลลปมตตีป อลภิตวา กุทธา สาริปุตตตเถรสส สนติกิ อคมิมหา”, โสปิ โน อติสณหุ พหุ อภิฌมมเมว กเถสิ, อิมินา อมหากัง โก อตถอติ เอตสสาปิ กุชมิตวา อีชาคตมท; กเถสิ โน ภนเต ฌมมกถ -อิตติ. | “เตนทิ นิสีทิตวา สุนาธาติ.

เถโร เตสสิ สุวิญญูญยิ กตวา อปปกเมว ฌมมิ กเถสิ.

[อตุลโกรธคนผู้พูดน้อย]

เต เถรสสาปิ กุชมิตวา สตถุ สนติกิ คนตวา วนทิตวา เอกมนตัง นิสีทิสู.

อถ เน สุตถา อาท “กสมา อุปาสกา อาคตตถ -อิตติ.

“ฌมมสสวนตถาย ภนเต -อิตติ.

“สุโต ปน โว ฌมโม -อิตติ.

“ภนเต มยิ อาทิต เรวตตเถริ อุปสงกมิมหา, โส อมเทหิ สหุธิ น กิณจิ กเถสิ, ตสส กุชมิตวา สาริปุตตตเถริ อุปสงกมิมหา, เตน โน พหุ อภิฌมโม กถิต, ตอ สลลกเขตวา กุชมิตวา อานนทตเถริ อุปสงกมิมหา, เตน โน อปปมตตโกว ฌมโม กถิต, ตสสาปิ กุชมิตวา อีชาคตมท -อิตติ.

[การนินทาสรรเสริญเป็นของเก่า]

สตฺถา ตสฺส กถํ สุตฺวา “อตุล โปราณเมตํ ปฏฺฐาย อาจิณฺณเมเวตํ, ตฺถุหิภูตฺมปิ พุทฺธกัปปิ มนฺทกัปปิ ครหฺนติเยว,
เอกนตฺํ ครหิตฺโโพเยว หิ ปสฺสิตฺโโพเยว วา นตฺถิ; ราชาโนปิ เอกจฺเจ นินฺทนฺติ เอกจฺเจ ปสฺสนฺติ,
มหาปฏฺฐวิมปิ, จนนํ สิริเยปิ, อากาสาทโยปิ, จตฺตฺปปริสฺสมชฺเฒ นิสฺสิทฺวา ธมฺมํ กเถนตํ สมนฺนาสมพุทฺธิปํ เอกจฺเจ นินฺทนฺติ เอกจฺเจ ปสฺสนฺติ;
อนฺธพาลานํ หิ นินฺทา วา ปสฺสา วา อปฺปมาณํ; ปณฺทิตฺเตน ปน เมธาวินา นินฺทิตฺโต นินฺทิตฺโต นาม, ปสฺสิตฺโต ปสฺสิตฺโต นาม โหติ -อิตฺติ วตฺวา
อิมมา คาคา อภาสิ

“โปราณเมตํ อตุล,	เนตํ อชชตนามิว,
นินฺทนฺติ ตฺถุ <u>หิ</u> มาสีนํ,	นินฺทนฺติ พุทฺธาณินํ,
มิตฺถานิปิ นินฺทนฺติ	นตฺถิ โลเก อนินฺทิตฺโต,
น จาหุ น จ ภวิสฺสติ	น เจตฺรหิ วิชฺชติ
เอกนตํ นินฺทิตฺโต โปโส	เอกนตํ วา ปสฺสิตฺโต;
ยถเจ <u>วิญฺญู</u> ปสฺสนฺติ	อนฺวิจฺจ สุเว สุเว
อจฺฉิทฺตวตฺตี เมธาวิ	ปญฺญาสิลสฺมาหิตํ,
นิกขํ ชมโพนทสฺเสว	<u>โก</u> ตํ นินฺทิตฺตฺมรหฺติ,
<u>เทว</u> ปิ นํ ปสฺสนฺติ,	พฺรหฺมฺนาปิ ปสฺสิตฺโต -อิตฺติ.

[แก้บรรณ]

ตตฺถ “โปราณเมตํ -อิตฺติ: ปุราณํ เอตํ. “อตุล -อิตฺติ ตํ อุปาสกํ อาลปตี.

เนตํ อชชตนามิว -อิตฺติ: อิทํ นินฺทนํ วา ปสฺสนํ วา อชชตนา อธฺนา อุปฺปนํ วिय น โหติ.
ตฺถุหิมาสีนํปิ หิ “กี เอโส มุโค วिय พธิโร วिय กิลฺลจฺ อชานนฺโต วिय ตฺถุหิ หุตฺวา นิสฺสโน -อิตฺติ นินฺทนฺติ,
พุทฺธาณินฺปิ “กี เอส วาตาหตฺตาลปณฺณํ วिय กุลฺลญาติ, อิมสฺส กถาย ปริยนฺโตเยว นตฺถิ -อิตฺติ นินฺทนฺติ,
มิตฺถานิปิ “กี เอส สุวณฺณหิรณฺญํ วिय อตฺตโน วจนํ มณฺญมาโน เอกํ วา เทว วา วตฺวา ตฺถุหิ โหติ -อิตฺติ นินฺทนฺติ:
เอวํ สพฺพภาปิ อิมสฺมิ โลเก อนินฺทิตฺโต นาม นตฺถิ -อิตฺติ อตฺถโถ.

น จาหุ -อิตฺติ; อตีเตปิ นาโหสิ, อนาคตฺปิ น ภวิสฺสติ.

ยถเจ วิญฺญู -อิตฺติ: พาลานํ นินฺทา วา ปสฺสา วา อปฺปมาณํ,
ยํ ปน ปณฺทิตฺตา ทิวเส ทิวเส อนฺวิจฺจ นินฺทาการณํ วา ปสฺสากการณํ วา ชานิตฺวา [ปสฺสนฺติ]
อจฺฉิทฺตวทฺตี วา ลิกฺขาย อจฺฉิทฺตวทฺตี วา ซีวิตฺตฺตฺติยา สมนฺนาคตฺตฺตา อจฺฉิทฺตวทฺตี
ธมฺเมชฺชปฺปญฺญาย สมนฺนาคตฺตฺตา เมธาวิ
โลกิยโลภคฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตา จว จตฺตฺปปริสฺสุทฺธิสฺเลน จ สมนฺนาคตฺตฺตา ปญฺญาสิลสฺมาหิตํ ปสฺสนฺติ,
ตํ สุวณฺณโอสวิริหิตํ ฆณฺฏณฺมชชนกฺขมํ ชมพฺพนทฺนิกขํ วिय โก นินฺทิตฺตฺมรหฺติ -อิตฺติ อตฺถโถ.

เทวปิ -อิตฺติ: เทวปิ ปณฺทิตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต ตํ ภิกฺขุ อุกฺกุฎฺาย โถเมนฺติ ปสฺสนฺติ.

พฺรหฺมฺนาปิ -อิตฺติ: น เภวลํ เทวมนฺตฺสา, ทสฺสทสฺสจกฺกวาเพ มหาพฺรหฺเมหิปี เอส ปสฺสิตฺโตเยว -อิตฺติ อตฺถโถ.

เทสนาวสาเน ปญฺจสตฺตาปี เต อุปราสกา โสตาปตฺตฺติผลฺล ปตฺติภูฏฺหิสุ -อิตฺติ.

อตฺตลุปาสกตฺตฺ.

๘. ฉพพคคิยภิกขุวตถ.

“กายปโปโกป -อิติ อิมม เตสสนัง สุตถา เวหุเวเน วิหระนโต ฉพพคคิเย ภิกขุ อารพภ กเถสิ.

[มูลบัญญัติการสวมเชิงเท้า]

เอกทิวสํ ทิ สุตถา เตสํ อุโภทิ หตเถทิ ยญฺฐิโย คเหตุวา กญฺฐปาทุกํ อารุยห ปิญฺฐิปาสาณเ จงกมนุตานํ “ขญฺขญาติ สททํ สุตฺวา
“อานนท กีสทโท นาเมโส -อิติ ปุจฉิตฺวา “ฉพพคคิยานํ กญฺฐปาทุกํ อารุยห จงกมนุตานํ ขญฺขญฺสทโท -อิติ สุตฺวา
สิทฺขาปทํ ปณฺญาเปตฺวา “ภิกฺขุณา นาม กายาทินิ รกฺขิตฺวํ วญฺญติ -อิติ วตฺวา ธมฺมํ เทเสนโต อีมา คาถา อภาสิ

“กายปโปโกป รกฺเขยย,	กาเยน สํวฺโต สียา,
กายทฺวจฺจริตํ ทิตฺวา	กาเยน สฺจฺจริตํ จเร;
วจีปโปโกป รกฺเขยย,	วาจาย สํวฺโต สียา,
วจีทฺวจฺจริตํ ทิตฺวา	วาจาย สฺจฺจริตํ จเร;
มโนปโปโกป รกฺเขยย,	มนสา สํวฺโต สียา,
มโนทฺวจฺจริตํ ทิตฺวา	มนสา สฺจฺจริตํ จเร;
กาเยน สํวฺตา ธีรฺา,	อโถ วาจาย สํวฺตา,
มนสา สํวฺตา ธีรฺา,	เต เว สฺสปริสํวฺตา -อิติ.

[แก้อรรถ]

ตตถ “กายปโปโกป -อิติ: ติวริํ กายทฺวจฺจริตํ รกฺเขยย.

กาเยน สํวฺโต -อิติ: กายทฺวาเร ทฺวจฺจริตฺตฺปเวสสนํ นิวาเรตฺวา สํวฺโต ปิหิตทฺวาโร สียา;

ยสฺมา ปน กายทฺวจฺจริตํ ทิตฺวา กายสฺจฺจริตํ จรฺนโต อุภยํเปตํ กโรติ; ตสฺมา “กายทฺวจฺจริตํ ทิตฺวา กาเยน สฺจฺจริตํ จเร -อิติ วุตฺตํ.

อนนฺตรคาถาสฺปิ เอสเว นโย.

กาเยน สํวฺตา ธีรฺา -อิติ: เย ปณฺชิตฺตา ปาณาติปาตาทินิ อภิโรนฺตา กาเยน สํวฺตา นาม, มุสฺสาวาทาทินิ อภิโรนฺตา วาจาย สํวฺตา นาม,
อภิชฌาทินิ อสมฺมญฺฐาเปนฺตา มนสา สํวฺตา นาม; เต อธิ โลกสฺมี สฺสปริสํวฺตา สฺรทฺชิตฺตา สฺโคปีตา สฺปิหิตทฺวารฺา -อิติ อตฺถโถ.

เทสนาวสาเน พฺหุ โสตาปตฺตติผลาทินิ ปาปฺณิสฺสุ -อิติ.

ฉพพคคิยภิกขุวตถ.

โกธวคควณฺณนา นิญฺฐิตา.

สตฺตรสโม วคฺโค